T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

YASSIADA YARGILAMALARININ TÜRK BASININDAKİ YANKILARI

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet ÖZSAKALLI

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Kenan KIRKPINAR

İZMİR
2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Yassıada Yargılamalarının Türk Basınındaki Yankıları" adlı çalışmamın tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih…/…/……

Mehmet ÖZSAKALLI

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün ……./……./……. tarih ve ………sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ……maddesine göre ……………………….Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet Özsakallı'nın "Yassıada Yargılamalarının Türk Basınındaki Yankıları" konulu tezi incelenmiş ve aday ……./……./……. tarihinde, saat…………'da tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ……dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek, tezin …………………. olduğuna oy……………. ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE ÜYE ÜYE ÜYE

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No: Konu: Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının	:
Soyadı	: ÖZSAKALLI
Adı	: Mehmet
Tezin Türkçe Adı	: Yassıada Yargılamalarının Türk Basınındaki Yankıları
Tezin Yabancı Dilde Adı	: The Echo of Yassıada Judgements on Turkish Press
Tezin Yapıldığı	:
Üniversite	: Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitüsü	: Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Yılı	: 2009
Tezin Türü	:

Yüksek Lisans	Doktora	Tıpta Uzm.	Sanatta Yeterlilik
☒	☐	☐	☐

Referans Sayısı	:
Tez Danışmanlarının	:
Ünvanı	: Yrd. Doç. Dr.
Adı	: Kenan
Soyadı	: KIRKPINAR

Türkçe Anahtar Kelimeler	İngilizce Anahtar Kelimeler
1. Yassıada	1. Yassıada
2. Yargılamalar	2. Judgements
3. Türk Basını	3. Turkish Press
4. Yankılar	4. The Echo

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe TEZİN SAYFA SAYISI:286

TEZİN KONUSU (KONULAR) : Demokrat Parti Politikaları, 27 Mayıs'a Giden Süreç, Gelişmeler, Olaylar, 27 Mayıs 1960,Yassıada Yargılamaları,Davalar,Davalara Hazırlıklar,Davaların Sonuçları,Hükümlerin İnfazı,Demokrat Parti Basın İlişkisi,27 Mayıs'tan Sonra Türk Basını, Yargılamalara Türk Basınının Bakışı konuları hakkında bilgi vermektedir.

1. Tezimden fotokopi yapılmasına izin veriyorum ( )
2. Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümden fotokopi alınabilir ( )
3. Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir ( )

Yazarın İmzası Tarih: .. / .. / 2009

ÖNSÖZ

Yirmi yedi yıllık tek partili Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı sonunda, çok partili siyasal hayata geçiş sürecinin ardından, halkın tepki oylarıyla ve büyük umutlarla iktidara gelen Demokrat Parti, on yıllık iktidarı boyunca muhalefet,asker,basın ve üniversitelerle karşı karşıya kalmış, özellikle basının özgür bir ortamda hareket etmesi konusunda iktidarının ilk yıllarındaki hoşgörüyü 27 Mayıs'a giden süreçte bir baskı ortamına çevirmiştir.

İşte bu ortamda Demokrat Parti, basın üzerinde baskı ortamı kurarak 1946 yılında eleştirdiği 'tek sesli basın'ı oluşturmaya çalışıyor ve basın ile iktidar arasındaki ortam topluma da yansıyordu.Devletin,iktidar partisinin,savcıların,polisin baskısı altındaki gazeteler, Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nden veya basın savcılığından gelen bir telefonla süresiz kapatılabiliyor ve gazeteciler susturularak cezaevlerine atalabiliyordu.Gazetelerin dağıtım ve kağıt temin olanakları kısıtlıydı.Gazete sahiplere genelde gazetelerin başyazarlarıydı ve basın gücünü büyük sermayeden değil, halktan alıyordu.

Demokrat Parti iktidarının devrildiği ve eski yöneticilerin "sabık, düşük, sakıt" kelimeleriyle gazetelerde yer aldığı dönemde basının Demokrat Parti iktidarına tepkisi bu baskı döneminin yansıması olarak aktarılabilir.Basının önde gelen kalemlerinin ve gazete sahiplerinin askeri yönetime tam bağlılık göstererek, sanıklar hakkındaki hükümler kesinleşmeden sanıkları suçlu konumunda göstermesi ise bağımsız ve tarafsız gazeteciliğe zarar vermiştir.Yassıada yargılamaları sürecinde Türk basınını incelerken, Demokrat Parti'yi Yassıada'ya götüren süreci, davaların iddianameleri ile sanıkların savunmalarını ve basında bu sürecin yansımalarını irdelemeye çalıştım.

Bu çalışmamda yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Yard.Doç.Dr. Kenan Kırkpınar'a, çalışmamın her aşamasında yardımcı olan kıymetli sınıf arkadaşlarıma, gazeteleri tarama sürecinde yardımlarını esirgemeyen Milli Kütüphane çalışanlarına ve sabırla beni destekleyen aileme ve iş arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet ÖZSAKALLI
(İzmir / 2009)

ÖZET

Yassıada Yargılamalarının Türk Basınındaki Yankıları

Cumhuriyet'in kuruluşundan II.Dünya Savaşının bitimine kadar tek parti ile yönetilen Türkiye'de, Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk tarafından desteklenen çok partili hayata geçiş girişimleri, Cumhuriyet'in ve Devrim'in toplumsal hayata tam olarak yerleşmediğinin ortaya çıkması ve yaklaşan savaş tehlikesi nedeniyle rafa kaldırılmış, II.Dünya Savaşı'nın bitmesiyle Dünyada soğuk savaşın başlaması ve Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı Batı bloğu içerinde yer alma çabasıyla birlikte çok partili hayat ve demokrasi arayışları hız kazanmıştır.İşte bu girişimler sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi içerinden ayrılan bir grup, Cumhuriyet'in temel niteliklerinden ayrılmayacağını açıklayarak, 1946 yılında Atatürk'ün son Başbakanı Celal Bayar öncülüğünde Demokrat Parti'yi kurmuşlardır.

Uzun yıllar süren tek parti yönetiminin yarattığı hoşnutsuzluk, II.Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik ve sosyal sıkıntılar ile Cumhuriyet Halk Partisi'nin Atatürk sonrasında geniş halk yığınlarından kopuk bir siyaset izlemesi Demokrat Parti açısından çok önemli bir yarar sağlamış, 1946 seçimlerinden sonra seçim sisteminin değiştirilmesi ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Cumhuriyet Halk Partisi içerisindeki sert siyaset yanlısı grubu tasfiyesi ve partilere eşit mesafede duruşu yirmi üç yıllık CHP iktidarını sona erdirmiştir.

14 Mayıs 1950 tarihinde iktidarı devir alan Demokrat Parti, dış ülkelerin ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik ve siyasal desteği, toplumun yeni yöneticilere ilgisi ve desteği ile ilk yıllarında başarılı bir yönetim göstermiş, ancak Atatürk'ün çağdaşlaşma yolunda önem verdiği bir çok adımdan geriye dönüş sürecini başlatmıştır.1954 seçimlerindeki oy artışı Demokrat Parti'yi daha da cesaretlendirmiş, seçim sisteminin de çarpıklığıyla Meclis'te büyük bir çoğunluğu elinde bulunduran Demokrat Parti yöneticileri ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1946'da eleştirdikleri tek

parti yönetimini bu defa kendileri kurmaya çalışmışlardır.Ekonomik sıkıntıların artması, hayat pahalılığı ve hammadde sıkıntısı toplumdaki gerilimi daha da arttırmış, Basını ve Üniversiteleri kontrol altına alma ve yıldırma çabaları hız kazanmıştır.

Demokrat Parti iktidarının ilk günlerinden itibaren Atatürk Devrimlerinden geriye dönüş uygulamalarına, diktatörlüğe kayan yönetimine ve askerlere karşı yapılan yasal düzenlemelere kuşkuyla yaklaşan asker, tabandan başlayarak örgütlenmelere girişmiş, zaman ve koşullar oluştuğu takdirde Cumhuriyeti koruma vazifesini yerine getirmeyi amaç edinmiştir.1957 seçimlerinden sonra ortaya çıkan Dokuz Subay Olayı örgüt çalışmalarını duraklatsa da, baskıcı yöntemlerin toplumun her kesimine karşı çoğalması, sokak kavgaları, ekonomik kriz ve sonunda Tahkikat Komisyonunun kurulması sonucunda 27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Ordusu yönetime el koymuştur.

İhtilal öncesinde Demokrat Parti iktidarının en çok üzerine gittiği kurumların başında gelen Türk Basını, ihtilal sonrasında Demokrat Parti iktidarının 10 yıllık icraatlarını karalama kampanyası başlatmış ve askeri yönetimin tam olarak yanında yer almıştır.Demokrat Parti'nin tarafında olan gazetelerin ve dergilerin kapatıldığı bir ortamda, 27 Mayıs sonrasında yayında olan gazeteler, yargılamaların yapılacağı sürece kadar Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından hazırlanan dava kararnamelerini gazetelerde yayınlanmış, kararname haberleri aktarılırken sanıkların hüküm giymiş gibi yansıtılması objektif habercilik kriterleri açısından hüzün verici bir durumdur.Yargılamalar süresince dava konusu olayları irdeleyen ve taraflı hükümler vererek sanıklara duyulan tepkiyi arttıran ve ihtilal yönetiminin halk nezdindeki gücünün artmasını sağlayan basın, duruşma tutanaklarını yayınlamış ve bu yönüyle tarihe ışık tutucu bir görev üstlenmiştir. 10 yıllık bir dönemde ülkemizi yöneten bir iktidarın yargılandığı Yassıada Yargılamaları süreci ve bu dönemde Türk Basını'nın rolü ve uygulamaları günümüze kadar süren tartışmaları beraberinde getirmekte ve günümüz basınına da ders çıkarılması gereken bir durum ortaya çıkarmaktadır.

ABSTRACT

The echo of Yassıada judgements on Turkish Press

Türkiye had been governed by single-party system from the foundation of republic to the end of the Second World War. Undertaking of passing to the multiparty system, which was supported by Mustafa Kemal Atatürk, the founder of Turkish Republic, had been shelved since the republic and revolution could not been adapted to social life and because of the risk of coming war. After the end of Second World War, the start of the cold war and efforts of Türkiye to take apart in West block speed up the need for a multiparty system and democracy. A group, deviated from the Republican People's Party, announced that they would never leave the primary facts of republic and founded the Democratic Party leading of Celal Bayar.

Displeasure caused by single party system, economical and social troubles comed with the Second World War and the Republican People's Party's disjointed diplomacy made the Democratic Party more stonger. The change of election system in 1946 and the Prime Minister İsmet İnönü's equal stance against all parties ended up 23-year-old Republican People's Party governance.

Democratic Party took over the governance on 14 May 1950. In their first governance years, they did well with the economical and political help of USA along with community's interests on new governors. Increment of votes on 1954's election, encouraged Democratic Party governors and Celal Bayar to go back to single party system, which had been criticized by them in 1946. Economical problems, cost of living and the feed stock troubles increased community's tension. Attempts to control press and universities had become improved.

Practices of going back from Atatürk's revolutions, dictatorship governance and legal arrangements against armed forces had become on the first days of Democratic Party government. Having realised all those, armed forces had been organised to protect republic when needed. Economical crises, street fights, oppressive methods against all kinds of community and foundation of investigation commission made the armed forces to take the control on 27 May 1960.

Turkish press, which had been clamped down by Democratic Party during their governance, started to slander their 10 years performances and supported army governance. In an atmosphere where all magazines and newspapers on Democratic Party side was closed, the newspapers, which were on air after 27 May, published records of proceedings and showed the people charged with offence as if they were guilty even before their judgement started. By publishing the records of proceedings, Turkish press lightened the history, reflected the judgement of Yassıada and Turkish press approach of that period, and made today's Turkish press to learn and get experienced from their mistakes.

İÇİNDEKİLER

II-YASSIADA YARGILAMALARI

III-YASSIADA YARGILAMALARININ TÜRK BASININDAKİ YANKILARI

KISALTMALAR

a.g.e.	**:** Adı Geçen Eser
a.g.g.	**:** Adı Geçen Gazete
a.g.m.	**:** Adı Geçen Makale
a.g.y.	**:** Adı Geçen Yayın
CHP	**:** Cumhuriyet Halk Partisi
DP	**:** Demokrat Parti
TBMM	**:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMM TD	**:** Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
yay.	**:** Yayınlayan

GİRİŞ

Atatürk'ün ölümü üzerine, 26 Aralık 1938 tarihinde toplanan Cumhuriyet Halk Partisi Kongresi'nde yapılan tüzük değişikliği ile Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, "Değişmez Genel Başkan" oldu ve "Milli Şef" ünvanını aldı.Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk'te bile bulunmayan bu sıfatları kazanan İnönü, yaklaşan Dünya Savaşı öncesinde tek parti iktidarını daha da güçlendirdi.O dönemde başta Avrupa ülkeleri olmak üzere Dünya'nın bir çok ülkesinde geçerli olan sistem "Şeflik" sistemi idi; Almanya'da Hitler, İspanya'da Franko, İtalya'da Mussolini, Sovyet Rusya'da Stalin dünyadaki demokrasiyi tir tir titretiyorlardı.Dünya kamuoyunda hakim olan düşünce demokrasinin dinamik ve zafer kazanmak, toprak genişletmek için iyi bir idare olmadığıydı. Ülke içinde hızlı kalkınma, dışta da yayılmacı politikalar ancak tek parti idarelerinin baskıcı rejimleri ile kurulabilirdi.İnönü, 1938 – 1945 tarihleri arasında baskıcı rejimini sürdürdü.

II. Dünya savaşının Avrupa´daki bölümü 8 Mayıs 1945'te sona erdiğinde, diktatörlüklerin kesin yenilgisi söz konusuydu. 25 Nisan 1945'te San Francisco Konferansı toplandı. 26 Haziran 1945 günü de Türkiye Birleşmiş Milletler Anayasasını onayladı. II. Dünya savaşı ile birlikte, bütün devletlerin dikta rejimlerinden dili yanmıştı. Demokrasi, savaş sonrası yenidünyanın gözdesiydi. Bu, Türkiye için de geçerliydi. Türkiye, Milli Şef rejimini terk edip, çok partili hayata geçmek zorundaydı. İsmet İnönü yenidünya tarafından dışlanırsa, iktidarını kaybedeceğini biliyordu. Çok

partili hayata geçmek CHP'nin de sonu olabilirdi. Bu nedenle İnönü ve yakın çevresi, "Kontrol edilebilir Muhalefet'' için çok partili hayata yeşil ışık yakmışlardır.

Milli Kalkınma Partisi adıyla yeni bir parti kurmak için 7 Temmuz 1946 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na bir dilekçe veren ünlü işadamı Nuri Demirağ'a, 18 Temmuz 1946 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından izin verildiği bildirildi.Tek parti dönemini resmen sona erdiren bu partinin kurucuları arasında Birinci Büyük Millet Meclisi'nde İkinci Grup adıyla bilinen muhalefet grubunun önderlerinden avukat Hüseyin Avni Ulaş ve yazar Cevat Rıfat Atilhan da bulunuyordu.Devletçilik uygulamalarına karşı çıkan politikasıyla öne çıkan parti, liberal bir ekonomi politikasını benimsiyordu.Seçimlerin tek dereceli olarak ve nispi temsil sistemine göre yapılmasını ve cumhurbaşkanının bir dönem için halk tarafından seçilmesini istiyordu.38 maddeden oluşan parti tüzüğü, tek partili siyaset içerisinde bir çok yeni düşünceyi ortaya atıyordu.

13 Haziran 1945'te meşhur Dörtlü Takrir, Meclis'te 7 saat süren tartışmalardan sonra CHP grubunda reddedildi.İmzacılar görüşlerini kendilerine sütunlarını açan Ahmet Emin Yalman'ın Vatan gazetesinde açıklamaya başladılar.Ulus gazetesinde de Falih Rıfkı Atay onları sert şekilde eleştirdi.

21 Eylül 1945 tarihinde CHP Genel Sekreterliği tarafından, daha önce Meclis'teki Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşmelerinde kanunu sert bir şekilde eleştiren ve komisyon üyeliğinden istifa eden Aydın Milletvekili Adnan Menderes ile Kars Milletvekili Fuat Köprülü'nün partiden ihraç edildiği açıklandı.Parti Genel Sekreterliği, iki milletvekiline şu mektubu gönderiyordu: "Partiden milletvekili seçilmiş olduğunuz halde, Meclis konuşmalarınızda aldığınız tutum, parti prensipleri ve parti hükümetine karşı yazılarınız, parti tüzüğüne uymamaktadır."

Haziran ayı başında Anayasa'ya aykırı kanunların düzeltilmesi için Cumhuriyet Halk Partisi Meclis grup başkanlığına verilen önergeye diğer adıyla Dörtlü Takrir'e imza koyan İzmir milletvekili Celal Bayar da 28 Eylül 1945 tarihinde Meclis Başkanlığına verdiği kısa bir istifa mektubu ile milletvekilliğinden istifa ettiğini açıklıyordu.

Demokrat Parti, Celal Bayar ve arkadaşları Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde kuruldu.Başvuru dilekçesini İçel Milletvekili Refik Koraltan, İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a vermiş ve partinin genel merkezi Sümer Sokak No:8 Yenişehir,Ankara olarak belirtilmişti. Demokrat Parti'nin programı 85 maddeden oluşuyor ve programda genel anlamda demokrasiye vurgu yapılıyor ve partinin, Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasinin kapsamlı ve ileri bir anlayışla gerçekleşmesine ve genel siyasetin demokratik bir görüş anlayışla yürütülmesine hizmet etmek için kurulduğu belirtiliyordu. Demokrat Parti kurucuları mensup oldukları sınıflar itibariyle köyde toprak ağası, kasabada eşraf, şehirde varlıklı tüccar ve hoşnutsuz bürokrat ile özdeşleşmiş, hoşnutsuz halk kesimlerini peşinden sürüklemeyi bilmiş kimselerdi.

CHP, DP'yi örgütlenip kuvvetlenmeden hazırlıksız yakalamak amacıyla, önce 26 Mayıs 1946'da Belediye –ki DP katılmadı- ve 21 Temmuz 1946'da da Genel Seçimleri yaptı.Genel Seçimin normal süresi 1947 idi.Tek parti dönemi boyunca seçimleri iki dereceli iken, ilk defa bu seçimde tek dereceli yapıldı.Seçmenler önce milletvekillerini seçecek ikinci seçmenleri –müntehibi sani- seçiyorlardı. (Tıpkı ABD'deki gibi.) Bu değişiklik o döneme göre ileri bir adımdı.Ne var ki CHP, DP'nin nisbi temsil, gizli oy-açık tasnif ve adli denetim isteklerini kabul etmedi.Yalnızca 6 aylık geçmişi bulunan DP, 216 ilde seçime katılıyor ve 465 milletvekilinden sadece 273'ü için adat gösterebiliyordu.DP kurucuları seçilebilmelerini garanti alabilmek için birden çok seçim bölgesinde aday oldular.CHP'liler de aynı şeyi yapıyorlardı.Sonuçta ilk çok partili seçimi CHP 395 milletvekili çıkararak kazandı.DP sadece 66 milletvekili çıkarabildi.4 de bağımsız seçildi. 21 Temmuz 1946 seçimlerindeki baskı ve hileleri kınamak için Demokrat Parti'nin düzenlediği toplantılar bütün yurtta büyük ilgi topladı.Toplantılarda salonlar "21 Temmuz Demokrasimizin Kara Günüdür", "Oy Sandığı Milletin Namus ve İffetidir", "Halk İdaresi Baskı ile Yürüyemez" gibi pankartlarla süslenmiş ve konuşmacılar genel olarak iktidara sert dille uyarılarda bulunmuş, 1950 seçimlerinde millet hakkına el uzatılırsa, o ellerin kırılacağı belirtilmiş ve halkın oy çalmaya kalkışanlara göğsünü siper edeceği belirtilmiştir.

Türkiye çok partili hayata ancak 1950 yılında yapılan seçimle ve ezici bir çoğunlukla Demokrat Parti iktidarı ile girmiştir. CHP döneminde ekonomik kriz ve

Dünya Savaşı'ndaki yokluklar, kırsal kesimde jandarma baskısı ile birleşince bu durumdan memnun olmayan geniş bir kitle doğdu.Demokrat Parti, memnun olmayan kitleyi başarılı bir şekilde örgütleyip iktidara gelmiştir. DP 408 milletvekili ile TBMM'ye girmiş ve TBMM'deki bu siyasi durum nedeni ne olursa olsun, DP'nin gücünü ve egemenliğini çok açık bir şekilde ortaya koymuştur.Türlü çalkantılı evrelerine rağmen Türk siyasetinde, o zamana dek ülkeyi tek başına yönetmiş olan tek parti yönetiminin sorunsuz bir biçimde iktidarı devretmesi önemli bir demokratik tecrübe olmuştur. Buna rağmen, DP' yi iktidara taşıyan nedenlerin ciddi bir analizinin yapılmış olduğu söylenemez. Yeni seçimlerin hemen arkasından her alanda Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır. 23 Mayıs 1950'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar, İnönü'yü Çankaya'daki evinde ziyaret etmiş ve CHP Genel Başkanı İnönü bir açıklama yaptı: "Vatanımızda birlik ve düzenliğin kurulması, bizim için parti mülahazalarının üstündedir."

Büyük umutlarla başlayan bu dönem, 1954 yılındaki seçimlere kadar bir balayı ortamında sürmüş ve dış yardımlar ile tarımda bereketliliğin fazla oluşu Demokrat Parti'nin 1954 seçimlerinden tarihi bir zaferle çıkmasını sağlamıştır.Tek başına iktidarın olmanın ve muhalefetin gücünün daha da azalmasının rahatlığıyla, başta basın olmak üzere ülkedeki tüm kurumlar üzerindeki baskısını arttıran iktidar, özellikle basın üzerindeki baskının arttırarak toplumsal muhalefetin olmadığı bir ortam yaratmaya çalışıyordu.İktidar tarafından yatırımlar ve ekonomik gelişmelerle, ülkenin ilerleme yolunda büyük adımlar attığı savlanıyordu.Demokrat Parti'nin iktidara gelmeden önce estirdiği bahar havası yerini şiddete ve tartışma ortamına bırakıyordu.Özellikle basın özgürlüğünün kısıtlanması, üniversitelerin baskı altına alınması, ordu içerisindeki örgütlenmeler ve asker ile ilişkilerin gerginliği, ekonominin kötü durumuyla birleşince 1960'a yaklaşırken Türkiye'de iktidar-muhalefet gerginliği ve toplumsal çatışmalar had safhadaydı.Halkın desteği halen Demokrat Parti'nin yanındaydı, ancak 1957 seçimleri neticesinde muhalefet partilerinin oy toplamının iktidar partisinden çok olmasına rağmen, Meclis'te azınlıkta kalmaları sonucunda 27 Mayıs askeri hareketine giden yolu açıyordu.Zıtlaşma ve kutuplaşma ortamı askerin ihtilali meşru bir hak olarak görmesine yol açmış ve 27 Mayıs 1960 sabahı Türkiye ilk askeri darbeyle tanışmış oluyordu.

Demokrat Parti'nin iktidara geldiği ilk günden itibaren basınla kurduğu ilişkiler ihtilal süresince ve daha sonrasında yargılamalar sürecinde yapılan yayınlarda belirleyici rol oynamıştır.İktidarın ilk günlerindeki balayı havası uzun sürmeyecek, ilk başlardaki basın dostu, basın destekli Demokrat Parti baskıcı, eleştiriye tahammül edemeyen bir hal alacaktı.Hükümete karşı başlık atan ve eleştiride bulunan gazeteler kıskaca alınıyor ya kapatılıyor, ya kağıt kısıntısına ya da sansüre uğruyordu.İşte bu ortamda, toplumsal çatışmaların sonucunda gerçekleşen askeri hareket sonrasında basın, 27 Mayıs'ı güle oynaya karşılıyordu.İlk başlarda Demokrat Parti kaynaklı sansürden kurtulan gazeteler çok geçmeden Yassıada kaynaklı askeri yasaklar,sansürlerle tanışırlar.Yassıada haberleri,askerin izniyle yapılan "*düşük*"leri karalamak için yapılan haberler dönem basınının simgesi olmuştur.

DP'nin 27 Mayıs askeri darbesiyle iktidardan uzaklaştırılması, parlamentonun dağıtılması ve sonradan gelen yargılamalar, demokrasinin Türkiye'ye uzanan çizgisinde kimi kırılmalar yaratmış olmakla birlikte, söz konusu bu oluşumlar Türk siyasal yapısının tarihsel çözümlemesinde önemli dönüm noktaları olma niteliği taşımakla beraber diğer bütün kurumlarda ve özellikle Türk Basınında da yeni oluşumların ve yapılanmaların önünü açmıştır.

I- DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ POLİTİKALARI VE 27 MAYIS

A-DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ POLİTİKALARI

1-Dış Politika

a-Kore Savaşı ve NATO'ya Giriş

DP'nin iktidara gelişinden yaklaşık bir ay sonra 25 Haziran 1950 tarihinde, Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırısı ile başlayan Kore Savaşı sırasında hükümet, 29 Haziran'da Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü aracılığıyla Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygve Lie'ye, Türkiye'nin Güney Kore'ye yardım edeceğini bildirmiş,30 Haziran'da ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 473 sayılı kararını TBMM gündemine getirerek bu konuda yine Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bilgi sunulmuştur.

Hükümet, 18 Temmuz 1950 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başkanlığında Yalova' da bir toplantı yaparak, Kore'ye asker gönderilmesine karar

vermiş ve 4.500 kişilik bir tugayın, Birleşmiş Milletler emrine verilmesini kararlaştırdı[1]. Bu karar, muhalefet lideri İnönü tarafından kendilerine danışılmamasından dolayı, şiddetli bir şekilde eleştirilmiş, İnönü, konuyla ilgili olarak gazetecilere verdiği demeçte; "Karar, TBMM'den geçirilmemiş ve memleketi savaşa götürecek böyle önemli bir konuda muhalefet partisiyle fikir teatisinde bulunulmamıştır." demiştir[2]. Daha sonra asker sayısı arttırılarak 5900 kişilik bir askeri güç oluşturulmuş ve bu güce ikinci Türk Tugayı adı verilerek komutanlığına Tuğgeneral Tahsin Yazıcı atanmış ve birlik 17 Ekim 1950 tarihinde Güney Kore'ye hareket etmiştir[3].

Türkiye, Kore savaşı boyunca, ateşkesin imzalandığı 27 Temmuz 1953 tarihine kadar değiştirme birlikleri göndererek, Türk tugayının asker sayısını korumakla yetinmemiş, bu sayı zaman zaman 6 binin üzerine çıkarılmıştır[4].27 Kasım 1950'de Kore'de 'Kunuri Savaşı' diye adlandırılan, çok kanlı çarpışmalar başladı ve günlerce sürdü. Türk Tugayı, kendisinden sayıca üstün düşman kuvvetlerinin geceli gündüzlü üç günlük ağır taarruzuna rağmen, bulunduğu hattan çekilmedi ve Müttefik 8.ordusunun geri çekilebilmesini sağladı. 28 Mayıs 1953'de Kore'de şiddetli çarpışmalar meydana geldi, Türk Tugayı 155 şehit verdi.24 Ağustos 1953'de Amerika Başkanı Eisenhower, Kore Savaşı ile ilgili bir beyanat vermiş ve Türk askerinin başarısının övmüştür: "Kore'deki diğer Birleşmiş Milletler askerlerinin yanında Türk Tugayı'nın elde ettiği başarılar, Türkiye'nin fevkalade savaş kabiliyetini ve hür dünyanın yanında daima yer almak azminde olduğunu ispat etmiştir[5]".

Tugayımız, Kunuri Savaşında, 237 şehit, 387 yaralı ve 201 kayıp vermiş, Türk Tugayı, Kore'de toplam olarak 717 ölü 527 yaralı 228 tutsak vermiştir. Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesinde; "Truman Doktrini" yolu ile hem güvenliğini sağlamak, hem batıya bağlanmak hem de ekonomik ve askeri yardım almak isteği etkili olmuştur[6].

---

[1] Tahsin Yazıcı, **Kore I. Türk Tugayında Hatıralarım**, Ülkü Bas., İstanbul, 1963, s.32.
[2] **Cumhuriyet,** 28 Temmuz 1950.
[3] **TBMM, TD,** Dönem:9, C.3, s.3-4.
[4] Haluk Ülman, Oral Sander, **"Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler"**, A.Ü, SBF Dergisi, C.27, S.1, s.5.
[5] **Cumhuriyet,** 25 Ağustos 1953.
[6] Ömer Kürkçüoğlu, **Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası (1945–1970)**, Ankara 1972, s.35–36.

b-Balkan ve Bağdat Paktları

Balkan Paktı, ABD'nin Yeşil Kuşak Projesi doğrultusunda gündeme getirilmiş ve 1952 yılından itibaren Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında başlayan bir iş birliğinin sonucunda kurulmuştur. Balkan Paktı'nın hazırlık çalışmaları üç devletin dışişleri bakanları aracılığıyla yürütülerek 28 Şubat 1953 tarihinde Ankara'da imzalanan Ankara Anlaşması ile yürürlüğe girmiştir[7]. Ankara Anlaşması'na göre üç ülkenin güvenliklerini ilgilendiren askeri, ekonomik, teknik ve kültürel konularda işbirliği yapmaları, birbirleri aleyhine hiçbir uluslararası yükümlülük altına girmemeleri ve anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözmeleri öngörülmüştür.

Türkiye'nin Irak ile olan ilişkileri ABD ve İngiltere'nin çıkarları doğrultusunda ve 'yeşil kuşak' projesi çerçevesinde gelişmiştir. Her iki ülkenin de bölge ile ilgilenmelerinin en önemli nedeni; o yıllarda bilinen dünya petrol rezervlerinin %59.6'sının burada bulunması ve Batı Avrupa devletlerinin petrol gereksinimlerinin %63'ünü bölgeden karşılamaları idi. ABD'nin gerçek amacı ise; Ortadoğu'da oluşturacağı bazı paktlar aracılığıyla kendi lehine yeni bir denge oluşturarak; doğrudan doğruya bir Sovyet-Amerika çatışmasından kaçınmak, Sovyetlerin Akdeniz'deki egemenliğine son vermek, bölge petrolünün Batı'ya güvenle akmasını ve İsrail Devleti'nin varlığını sürdürmesini sağlamaktı. Bölgedeki gelişmeler burada kurulması düşünülen Ortadoğu Komutanlığı'nın kurulmasını olanaksız hale getirince, 24 Şubat 1955 tarihinde Bağdat Paktı kurulmuştur.

Bağdat Paktı'na Türkiye ve Irak'ın yan sıra; 5 Nisan'da İngiltere, 23 Eylül'de Pakistan ve 3 Kasım 1955 tarihinde de İran üye olmuşlardır. Pakta üye olması beklenen ABD ise, üye olmamakla beraber paktın ulaştırma ve haberleşme giderlerine 12.670.000 dolar yardımda bulunmuştur[8].

---

[7] Mustafa Albayrak, **DP Hükümetlerinin Politikaları (1950-60)**, Türkler Ansiklopedisi C.16, s.870.
[8] Mustafa Albayrak, **a.g.m.**, s.871.

c-Kıbrıs Sorunu

1954 yılından sonra Kıbrıs uyuşmazlığı Türkiye'nin dış politikasının ana konularından biri haline gelmiştir. Kıbrıs'ın evvelce Türkiye'ye ait bulunması, Anadolu'nun Güneydoğu kıyılarına yakın bulunması dolayısıyla güvenliğini kontrol eden bir stratejik yer işgal etmesi ve nihayet adada büyük bir Türk halkının yaşaması ve bu halka karşı girişilen baskı ve insanlık dışı hareketler Türkiye'yi Kıbrıs uyuşmazlığına taraf yapmıştır[9].

Kıbrıs uyuşmazlığı milletlerarası bir uyuşmazlık olarak ilk defa 1954 yılında Yunanistan hükümeti tarafından bir şikayet olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu önüne getirilmiştir. Şikayetin konusu, Kıbrıs adası halkına kendi mukadderatlarını kendilerinin tayin etmesi (self-determination) prensibinin uygulanmaması idi. Aralık ayı sonlarında Yunan şikayeti Birleşmiş Milletler Genel Kurulunu Siyasi Komisyonunda görüşülürken daimi delegemiz Selim Sarper de konuyu Doğu Akdeniz'in barış ve istikrarı açısından ele alarak bu bölgede tahriklerin zararlı olacağını belirtmiş ve İngiltere hükümetinin ada halkına tedrici bir muhtariyet vereceğine itimadı olduğunu açıklamıştır. Ancak Mirleşmiş Milletler sorunu çözemediği gibi Ada'da ve Yunanistan'da nümayişler, taşkınlıklar artarak devam etmiştir. Bu nedenle İngiltere hükümeti uyuşmazlığın üç ilgili devlet; Türkiye, İngiltere, Yunanistan arasında çözümlenmesi için Londra'da bir konferans toplamaya karar vermiştir[10].

Londra Konferansı 29 Ağustos'tan 7 Eylül 1955'e kadar devam etmiş fakat bir sonuca varamamıştır. Dönemin Hariciyecilerinden Mahmut Dikerdem'in anılarında anlattığına göre; "İngiltere'den üçlü Konferansa çağrı gelince Kıbrıs Komisyonumuz çalışmalarını hızlandırdı... Biz de hazırlıklarımızı salt Kıbrıs üzerinde yoğunlaştırdık. Bir yandan da Kıbrıs Türk toplumu ile sürekli bağlantı kurarak onların görüş ve isteklerini aydınlığa kavuşturduk.Türk kamuoyu artık Kıbrıs meselesini ulusal bir dava olarak benimsemişti. Yurdun her köşesinden, özellikle gençlik kurumlarından Ankara'ya telgraflar yağıyor, gösteri yürüyüşü yapmak, miting düzenlemek için

[9] Mehmet Gönlübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Siyasal Yay., Ankara, 1996, s.337.
[10] **A.g.e.,** s.340.

başvurmalar, birbirini kovalıyordu. Fatin Rüştü Zorlu meydan toplantısı isteklerinin hepsini geri çeviriyordu. Hayır, Kıbrıs için miting yapmanın sırası değildi... Hükümetin resmi görüşü iyice belirlenmeden meydanlarda toplanıp sorumsuz istekler ileri sürmek davaya fayda yerine zarar getirirdi... Sokaklarda çıkıp bağırmakla, aşırı isteklerde bulunmakla Londra'da savunacağımız tezin ciddiliğine gölge düşürebilirdik.Ne var ki, Kıbrıs mitinglerini önlemek kolay olmuyordu. Halkoyu bir kısım basının yayınlarıyla coşturulmuştu. Üstelik, Yunanistan gibi eski bir düşmanı karşımızda görmenin kimi şoven çevrelerde yarattığı tepki hükümetin ılımlı hareket etmesini son derece zorlaştırıyordu. Bir takım tatlı su kahramanları 'Ya Kıbrıs ya ölüm', 'Savaş isteriz', 'Yeşil Ada kızıl olamaz' ... gibi ucuz sloganlar ortaya koyarak Kıbrıs işinin daha o günlerde kanlı olaylara gebe olduğunu gösteriyorlardı.... Başbakan yemek sonrasında basına bir demeç vermiş ve demecin dozunu da fazla kaçırmış. Gazete manşetlerine çıkan beyanatında Menderes: 'Yunanlılar Polatlı önlerinde ne arıyorlardı? Tarihten ders almadılar mı? Gerekirse, yine derslerini veririz' diyor, ilk kıvılcımları görülmeye başlayan yangına körükle gidiyordu. Bu sözler o günkü heyecanlı havaya belki yaraşmıştı ama, Londra'ya gitmekte olan heyetimizin işini güçleştirmişti[11]".

İşte bu ortamda yani Yunanistan ve Kıbrıs'ta, Türkiye ve Türklere karşı girişilen tahrik, gösteri ve hareketler Türk halkoyunda büyük bir sinirlilik yarattığı sırada, Selanik'te Başkonsolosluk binasına ve Atatürk'ün evine bomba atıldığı haberinin yayılması 6 Eylül 1955'de bir anda İstanbul, İzmir ve Ankara'da Rumlar aleyhine gösteriler yapılmasına sebep olmuş ve sonra da bu gösteriler taşkınlıklara ve mal tahriplerine yol açmıştır. 6 Eylül günü ikinci baskı yapan İstanbul Ekspres ve Hürriyet gazetelerinin, Atatürk'ün Selanik'teki evine yapılan bombalı saldırıyı manşete çıkarmasıyla başlayan olaylar, öğleden sonra yükseköğrenim gençliğinin bir gösteri düzenlemesiyle devam etmiş, havanın kararmaya başlamasıyla başta Taksim olmak üzere, İstanbul'un çeşitli yerlerinde gruplaşmalar oluşmuş ve birkaç saat içinde çığ gibi büyüyen kalabalık denetimden çıkarak, Beyoğlu ve Karaköy'de Rum vatandaşlara ait dükkanları tahrip etmeye başlamasıyla doruk noktasına çıkmış, İstanbul'un diğer semtlerine sıçramış, kısa sürede konutlar, kiliseler ve mezarlıklar da tahrip edilmiştir.Güvenlik kuvvetlerinin olaylara başlangıçta kayıtsız kalması ve ordu

[11] Mahmut Dikerdem, **Ortadoğu'da Devrim Yılları**, İstanbul, Cem Yay., 1990, s.127-128.

birliklerinin olaylara ancak gece yarısından sonra hakim olabilmesi neticesinde, İstanbul ve İzmir'de büyük bir yıkım meydana gelmişti.

Özellikle İstanbul, 7 Eylül sabahı büyük bir afet büyük bir afet görmüş gibiydi.İstiklal Caddesi'ndeki her üç dükkandan ikisi tahrip edilmiş, çevrede kırılmış parçalanmış buzdolapları, radyolar, bisikletler ve tahrip edilmiş otomobiller görülüyor, her renk ve çeşitten kumaşlar yerlerde sürünüyordu.6-7 Eylül gecesi İstanbul'da, toplam 5000'i aşkın konut ve işyeri saldırılardan zarar görmüştü.Hükümet, 6 Eylül gecesi İstanbul ve İzmir'de sıkıyönetim ilan etti.TBMM olaylar üzerine olağanüstü toplanarak, 6-7 Eylül günleri İstanbul ve İzmir'de meydana gelen olayları görüştü ve olayların hemen ertesinde ilan edilen sıkıyönetimi 6 ay uzattı.

Meclis'te yapılan görüşmelerde, muhalefet lideri İsmet İnönü, Türkiye'nin asıl kaybının manevi yönden olduğunu belirttikten sonra, vatandaşın el sürülemez hakları,kanun himayesi ve hukuk devleti gibi kavramların büyük bir darbe yediğini söyleyerek, olayları Türk ulusunu uygarlık karşısında lekelemeye yönelik girişimler olarak nitelendirmiştir.Başbakan Menderes konuşmasında, Kıbrıs sorununun bütün vicdanlarda bir cihat gibi gösterilmiş olması sebebiyle kolluk kuvvetlerinin gelişmelere anında müdahale edemediğini belirtmiş, olaylardaki en büyük sorumluluğun öğrenci dernekleri, Kıbrıs Türktür Cemiyeti gibi kuruluşların 'bir takım muzır eşhasın,muzır faaliyetlerinin meşruiyet kisvesini ve siperini' teşkil ettiğini söylemiştir.Konuyla ilgili olarak, aralarında Hasan İzzettin Dinamo,Aziz Nesin,Kemal Tahir, Asım Bezirci gibi tanınmış kişilerin de 6 000'i aşkın kişi gözaltına alınmış,olayların Beyrut'taki kızıl bir örgüt tarafından hazırlandığını iddia eden hükümet, buna alet olduğu iddiasıyla Kıbrıs Türktür Cemiyeti'ni kapatmıştır.Olaylarda ihmali bulunduğu gerekçesiyle Korgeneral Vedat Garan,Korgeneral Fazıl Bilge ve Tuğgeneral Vedat Erensoy'a da görevden el çektirildi.İçişleri Bakanı Namık Gedik olaylardaki sorumluluğu gerekçesiyle 10 eylülde bakanlık görevinden istifa etti.

Türkiye 6-7 Eylül olayları ile ilgili olarak Yunanistan'a tarziye vermiş ve zarar görenlerin tazmin edileceği ve ileride diğer benzer olayların önleneceği hakkında vaatte bulunmuştur[12].24 Ekim 1955'te Bayındırlık Bakanı Muammer Çavuşoğlu 6/7 Eylül

---

[12] Mehmet Gönlübol ve diğerleri, a**.g.e**., s.347.

olaylarında uğradıkları kayıplar dolayısıyla, İzmir'deki Yunan Konsolosluğu'na, resmi tarziye yerine geçmek üzere Hükümet adına Yunan Bayrağı çekti.Bütün bunlara karşın, Demokrat Parti'nin Kıbrıs konusundaki kamuoyu ve basının ulusçu yaklaşımlarını dikkate alarak hükümetin saygınlığını artırmaya çalışması, hükümeti daha güç durumlara sürüklemiş ve Türk-Yunan ilişkilerinde sarsıntılara yol açmıştır. 6-7 Eylül olayları ve bu olaylar sırasında Demokrat Parti hükümetinin tutumu hükümete saygınlık kazandırmadığı gibi, kamuoyu, basın ve muhalefetin yoğun tepkisini çekmiştir.

Başbakan Adnan Menderes yaptığı konuşmalarda 6-7 Eylül olaylarının sorumluluğunu gizli komünist teşkilatı ve solcu unsurlara yüklemiştir. Menderes hükümetinin olayların sorumlusu olarak "kızıl ve kara kuvvetler"i göstermeye çalışması ve muhalefetin yaklaşımının olaylara neden olduğunu iddia etmesi, bir anda konuyu iktidar ve muhalefet arasındaki bir tartışma haline getirmiştir. TBMM'de yapılan görüşmeler sırasında hükümet temsilcilerinin yapmış olduğu açıklamalar ilginç tartışmalara yol açmıştır. Başbakan Yardımcısı olarak yaptığı konuşmada Fuat Köprülü önce olayların sorumluluğunu muhalefete yüklemeyi denedi, fakat Meclis buna iltifat etmedi.Bunun üzerine Köprülü meşhur açıklamasını yaptı: Hükümet olaylardan haberdardı!.. Evet, hükümet olaylardan, saldırılardan haberdardı, fakat zamanını öğrenememişti. Ondan dolayı da İstanbul ve İzmir, aniden parlayan yangınla yıkılıp yakılmıştı[13].

Kıbrıs'ta artan karışıklıklar nedeniyle Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof 18 Aralık 1958'de Paris'te yapılan NATO toplantısında ilk temaslarını gerçekleştirmişler, sonrasında 5-11 Şubat 1959'da iki devletin başbakanları Menderes ve Karamanlis Zürih'te bir araya gelmişler ve Kıbrıs'ta bağımsız bir devlet kurulmasını öngören bir antlaşmayı imzalamışlar,bu antlaşma ile kurulacak bağımsız Kıbrıs devletinin uluslar arası konumu ve anayasasının dayanacağı ilkeler saptanmış ancak antlaşmanın İngiltere tarafından da kabul edilmesinin gerekliliği nedeniyle İkinci Londra Konferansı toplandı.19 Şubat 1959 tarihinde İngiltere Başbakanı Macmillan,Türkiye Başbakanı Menderes,Yunanistan Başbakanı Karamanlis ile Kıbrıs Türk cemaati lideri Dr.Fazıl Küçük ve Rum cemaati lideri Makarios

---

[13] Metin Toker, **DP Yokuş Aşağı (1954-1957)**, Bilgi Yay., Ankara, 1998, s.134-135.

tarafından imzalanan anlaşma ile adada iki toplumun ortaklığı ile Türkiye ve Yunanistan'la sağlayacakları yakın işbirliğine dayanan bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması öngörülmüştü.İkinci Londra Konferansı dört antlaşmayı kapsamaktaydı: 1.Kıbrıs'taki İngiltere egemenliğinin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devrine ilişkin kuruluş antlaşması. 2.Kıbrıs'ın bağımsızlığını,toprak bütünlüğünü ve anayasa düzenini teminat altına alan garanti antlaşması. 3.Türkiye,Yunanistan ve Kıbrıs arasında yapılacak askeri ittifak anlaşması. 4.Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın temel maddeleri[14].Zürih ve İkinci Londra konferansları sonucunda yapılan antlaşmalar gereğince kurulan İnceleme Komisyonu'nun çalışmalarının sona ermesinin ardından 16 Ağustos 1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edildi.

d-Amerika ile İlişkiler

Türk-ABD ilişkileri, İkinci Dünya Savaşı sonuna doğru giderek artan Sovyet Rusya'nın tehditleri ve Türkiye'nin, Batı ittifakına katılarak, hem ABD'nin ekonomik yardımından yararlanmak hem de güvenliğini sağlama almak mantığı çerçevesinde gelişme göstermiştir. Marshall Planına uygun olarak, 1 Eylül 1947'de araç-gereç yardımı olarak başlayan yardımlar, 8 Temmuz 1948 tarihinde yapılan ekonomik anlaşmalar da önemli bir boyut kazanmış, Türkiye'ye 1948-51 yılları arasında yapılan ABD yardımı toplamı; 71 milyon 522'i hibe, 55 milyonu da borç olmak üzere toplam 126 milyon 522 bin doları bulmuştur[15].

Kendi siyasi, ekonomik ve askeri çıkarlarının korunması açısından Türkiye'nin stratejik önemini bilen ABD ile Türkiye arasında 1947-60 döneminde toplam olarak 91 adet ikili anlaşma yapılmıştır. Bunlardan bir bölümü açık, bir bölümü de gizlidir

ABD Başkanı Eisenhower'ın adı ile anılan ve ABD'nin Ortadoğu'da daha etkin bir politika izlemesini öngören 'Eisenhower Doktrini'nin 1957 yılında kabul

---

[14] Hasan Ersel ve diğerleri, **Cumhuriyet Ansiklopedisi (1941-1960)**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2002, s.365.

[15] Mustafa Albayrak, **a.g.m.**, s. 872.

edilmesiyle birlikte ABD Başkanı'na; bölge ülkelerine 200 milyon dolara yakın yardım edebilme yetkisi tanınmış, ayrıca bölgedeki devletlerden ABD'den yardım isteyenlere ve buradaki paktlara işbirliği edilmesi ve yardımda bulunulması kabul edilmiştir[16].

1955 yılı sonrasında Ortadoğu'da giderek ABD aleyhine gelişen siyasi ve askeri güç dengeleri, Türkiye'nin bölgedeki önemini arttırmış ve 6 Aralık 1959 tarihinde Eisenhower Ankara'ya iki günlük bir ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret sonrasında da ekonomik bunalımı tam olarak atlatamayan Türkiye'ye, Karşılıklı Paralar Fonu'ndan 280 milyon TL yardımın serbest bırakılmasına karar verilmiştir[17].

2-İç Politika

a-Din ve Siyaset İlişkisi

Atatürk'ün en son, en mükemmel ve herkesi eşit gören din olarak tanımladığı İslamiyet'in esaslarını, yüzyıllardır kendi çıkarlarına göre kullanarak halkın kutsal duygularını sömürenlerin en önemli kozu, dinin temel kitabı Kuran'ı Kerim'in Arapça öğretilmesi ve ezanın Arapça okutulmasıydı.Atatürk'e göre, ne okunduğunu ve ne söylendiğini anlamadan, bilmeden sadece ezberleyen halk, din üzerinden prim elde etmeye çalışanların kölesi olarak yaşamak zorunda kalıyordu.Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk, bu durumun Türkçe'nin resmi dil olarak benimsenmesi ile dinimizi kendi dilimizde öğrenip yaşamamız için gerekli adımın atılması Mustafa Kemal Paşa'nın, din hususundaki temel amacı olmuştu. 22 Ocak tarihinde ilk Türkçe Kuran'ın okunması İstanbul'da okunmasından sonra Ezan dilinin Türkçe'ye çevrilmesi süreci,ibadetlerin Türkçeleştirilmesi çalışmaları sonunda, 1933'te, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, teşkilatına gönderdiği bir genelgeyle başlamıştır.

---

[16] **A.g.m.**, s.873.
[17] **A.g.m.**, s.873.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmeden önce seçim meydanlarında çokça işlediği konuların başında gelen ezanın Arapça okunmasını yasaklayan ceza hükümlerini kaldırılması, partinin iktidara gelmesinden sonraki ilk icraatını oluşturmuştur. Bu konuda dikkat çeken gelişme,öteden beri Arapça ezana karşı çıkan ve bunu laikliğe aykırı bulan CHP'lilerin büyük bir bölümünün ezanın Arapça okunması lehinde oy kullanmasına karşın,Genel Başkan İsmet İnönü'nün öneriye ret oyu vermiş olmasıydı.Yasağın kaldırılması aydınlar arasında hoşnutsuzluk yarattı, fakat köylüler ve kasabalılar memnundular.Çünkü onlara göre duaların özellikle ezanın Türkçe'si, Arapça'sında mevcut olan mistik cazibeden bir hayli kaybediyordu.Daha sonra, bundan ve benzeri dini hürriyetlerden cesaret alan bazı çevrelerin laikliğe karşı yeni saldırılara giriştikleri görülecekti[18]. Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu konuda Demokrat Partililerden farklı düşünmediğini Cemal Reşit Eyüpoğlu açıklamıştır:

"Bu memlekette milli devlet ve milli şuur politikası Cumhuriyette kurulmuş ve CHP bu politikayı takip etmiştir.Bu politika icabı olarak da ezan meselesi de bir din meselesi ve milli şuur meselesi telakki etmiştir."

Netice itibariyle yasağın kalkmasıyla beraber basında 17 Haziran 1950 tarihinde bütün yurtta bazı camilerde sabah namazında, bazılarında ise öğle namazında Arapça ezan okunmaya başlandığı belirtiliyordu[19]. Başbakan Adnan Menderes, yasanın gerekliliği ile ilgili olarak şu açıklamayı yapıyordu:

"Her taassup, cemiyet hayatı için zararlı neticeler doğurur. Cemiyet hayatında esas değişikliklerin yapılabilmesi evvela taassup zihniyetinin yıkılmasına bağlıdır. Bu hakikatin iyice kavranmış olması neticesidir ki, Büyük Atatürk bir takım hazırlayıcı ön inkılaplara başlarken taassup zihniyetiyle mücadele etmek lüzumunu hissetti.Ezanın Türkçe okunması mecburiyeti de böyle bir zaruretin neticesi olarak kabul edilmelidir. Zamanında çok lüzumlu olan bu mecburiyet ve tedbir, diğer tedbirlerle birlikte bugünün hür Türkiye'sine zemin hazırlamıştır.Ezanın Türkçe okunmasına mukabil camii içinde bütün ibadet ve dualarının din dilinde olması garip bir tezat teşkil eder gibi görünür.

---

[18] Kemal H. Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi**, Afa Yay., İstanbul, 1996, s.234-235.
[19] **Cumhuriyet**, 18 Haziran 1950.

Bunun izahı arz ettiğim gibi, geçmişteki hadiselerin hatırlanmasına ve taassup zihniyetine karşı mücadele zaruretinin kabul olunmasına bağlıdır[20]."

1950'de Demokrat Parti iktidara geldiğinde programında eğitim ilkelerini şöyle tanımlıyordu:

1)Milliyetçilik

2)Maneviyatçılık

3)Öğretim Birliği

4)Demokratiklik

5)Fırsat eşitliği

6)Laiklik

7)Üniversite özerkliği

8)Din ve vicdan hürriyeti.

Menderes, 1.Hükümet programında milli eğitimde maneviyata önem veren ve eğitimde dini motiflere göz kırpan şu açıklamayı yapmaktadır: "Maarif işlerine gelince, maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, milli ahlakı sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir [21]".

Din dersleri zorunlu hale getirilerek imam hatip okullarını açılması, köy enstitülerinin ilk öğretmen okulları ile birleştirilerek varlıklarına son verilmesi yine Demokrat Parti dönemindeki uygulamalardan bazılarıdır. İstanbul radyolarından her Pazartesi - Çarşamba ve Cuma akşamları tanınmış hafızlar tarafından Kuran-ı Kerim okunması gibi uygulamalar DP iktidarının laiklikten ödün verdiği gerekçesiyle eleştirilecekti. Bütün bunlarla da kalınmayıp, Milli Şef İnönü döneminde aralarından dönemin CHP milletvekili olan Adnan Menderes'in de bulunduğu bir komisyon

---

20 **Cumhuriyet**,17 Haziran 1950.

21 Şevket Çizmeli, **Menderes Demokrasi Yıldızı ?**, Arkadaş Yay., Ankara, 2007, s.413.

tarafından sadeleştirilen Öz Türkçe kelimelerle meydana getirilmiş olan 10 Ocak 1945 tarihli Anayasa dilindeki sadeleştirme, 24 Aralık 1952'de, Prof. Fuat Köprülü ve 23 arkadaşının teklifi ile kaldırıldı ve 20 Nisan 1924 tarihli Anayasa tekrar yürürlüğe girdi ve CHP, aleyhte oy kullandı. 1924'teki duruma dönülmesi[22], cami sayısındaki hızlı artışlar da bu eleştiri konuları arasında yer alacaktı.

DP döneminin sonunda muhalefet din eğitimi hususunda yapılanlara daha çok tepki vermeye, dinin siyasete alet edildiğini iddia etmeye devam etti. Bu husustaki son adım Milli Eğitim Bakanlığı'nın orta dereceli okullarda ve öğretmen okullarında din dersi verecek öğretmenler yetiştirmek amacıyla 1959 yılında dört yıllık Yüksek İslam Enstitülerini açmaya başlamasıydı. Dini meselelerde ülkenin her yerinde görülen istismarların önüne geçmek için devletin eleman yetiştirmesi herhalde en emin yol olacaktı.Dini öğretim ihtiyacı aslında CHP döneminde başlatılan bir uygulamaydı. Şubat 1948'de seçmeli olarak din dersinin devlet okulları programında yer alması kararlaştırılmıştı. Takip eden günlerde de halkın irticai faaliyetlere alet edilmemesi için devletin bu meseleyi ele alması gerektiği düşüncesiyle önce İmam Hatip kursları açılmış, 1949'da ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi açılmıştır. DP döneminde de bu çizgide sürdürülen faaliyetler söz konusudur. Başbakan Menderes, din derslerini, vicdan hürriyetini tam manasıyla sağlayabilmek amacıyla koymak istediklerini savunmaktaydı. 1950 yılından itibaren seçmeli olarak din derslerinin ilk ve orta öğretimde yer alması da muhalefetin benzer endişelerini seslendirmelerine zemin hazırlamıştır. Muhalefetin devamlı olarak siyasete alet etme şeklinde değerlendirdiği bu faaliyetlerin genel görüntüsü 'din meselesinin Türkiye'de politika, iktidar-muhalefet çekişmeleri, parti kavgaları arasında sıkışıp kalma' şeklindeydi[23].

1950-60 arası dönemde eğitimin her kademesinde sayısal oranda önemli artışlar gerçekleştirilmiş olmasına karşın nitelik olarak aynı şeyi söylemek oldukça zordur. DP yönetimindeki on yılda kurulan Menderes hükümetlerinin en etkili Milli Eğitim bakanı olarak dikkat çeken Tevfik İleri'nin de belirttiği gibi yeterli sayıda kaliteli öğretim elemanı yetiştirmeden okullar açılmaktaydı. Mevcutların eksiğini

---

[22] TBMM, **Kavanin Mecmuası**, Dönem:9,cilt:36, s.109.
[23] **A.g.e.**, s.573.

tamamlamadan yeni okullar açmanın milli eğitim meselelerinin halline yardımcı olmayacağı açıktı.

b-Ekonomik Gelişmeler

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte Türkiye'nin ekonomik politikaları iki temel eksen etrafında yürütülmektedir: 1)Özel teşebbüsün savunulması ve devletçiliğin reddi, 2)Satın alma gücü yaratma. Bu politikaların savunucuları da toplumsal yapıda yavaş yavaş ortaya çıkmıştır.Cumhuriyet hükümetlerinin izlediği ekonomik politikalarla,Türkiye'de yeni bir ticaret burjuvazisi oluşmuştur.Bu sınıfın kökeni eşrafa dayanmaktadır ve siyasal olarak DP'yi desteklemektedir.Varlık nedenleri,geçmiş dönem iktidarının uyguladığı ekonomik politikalara dayanan bu sınıf, Atatürk ve İnönü dönemini şiddetle eleştirmekte,Amerikalı maliyeci ve müşavirlerle,devlet memurlarından çok daha iyi anlaşabildiklerini ve ülkeye akan Amerikan parasını daha iyi kullanacaklarına inanmaktadırlar[24]. 25 Haziran 1950'de Kore Savaşıyla birlikte uluslararası piyasalarda hammadde ve tarım ürünleri fiyatları hızla yükselmiştir.Bu beklenmedik koşullar Menderes hükümetinin tarım sektöründe üretimi arttırmaya yönelik önlemleri hızla yürürlüğe koymasına olanak vermişti.Ardından hükümet üç temel iktisadi hedefini şöyle açıklamıştı: 1)Tarıma öncelik verilecek, 2)Sanayileşme özel kesim öncülüğünde yürütülecek, 3)Dış ekonomik ilişkilerde Devlet müdahaleleri asgari düzeye indirilecek[25]. Menderes Hükümeti, OECC ve ABD'nin ekonomik ve teknik yardımları olmadan ülkenin kalkınamayacağı görüşündeydi.Bu nedenle ve Batılı dostlarının telkinlerine uyarak dış ekonomik ilişkilerde liberalleşme süreci başlamıştı.Dönemin başında Kore Savaşı'nın yarattığı olumlu hava, izlenen dışa açılma politikalarının olumlu sonuçlar vermesini

[24] Bernard LEWİS, **"Türkiye'de Son Gelişmeler"**,Çeviren:İlhan Lütem, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,C.IX,S.1-2,1952,s.33.
[25]Durmuş Yalçın ve diğerleri, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi C.2**, Can Matbaacılık, Ankara, 2006, s.331.

sağlamıştı.Koşullar tersine dönünce ve ekonominin iç ve dış dengeleri bozulunca Hükümet dış ekonomik ilişkileri denetim altına almak zorunda kalmıştı[26].

Adnan Menderes'in I. Hükümet Programı'nda devletçilik karşıtı ve liberal bir ekonomi anlayışıyla bundan böyle izlenecek yol 4 madde halinde sıralanıyordu:

" 1- Bütün devlet hizmetlerinin görülmesinde olabildiğince tasarruf sağlamak,

2- Ekonomik cihazlanmayı çabuklaştırmak. Bu amaçla:

Bütçe "envestismanları" (yatırımları) dışındaki olanakları üretime yöneltmek,

Özel girişimciliğin kendisini hukuk yönünden ve eylemli olarak güven altında hissetmesini sağlayacak önlemler almak,

Varolan sermayenin üretime akmasını kolaylaştırmak,

Yabancı girişimcilik sermaye ve tekniğinden yararlanmanın koşullarını gerçekleştirmek,

3- Yatırım niteliğindeki ödenekleri, ülkenin doğal koşullarına göre bir plana bağlamak,

4- Üretim hayatını, devletin zarar veren yönlendirmelerinden ve her çeşit bürokratik engellerden korumak[27]".

DP'nin programında devletçilik yer almakla beraber, bu anlayışın daha ılımlı olacağının işaretleri verilmekte, memlekette iş hacmini daraltan hayatı pahalılaştıran tekel fabrikalarının elverişli şartlarla hususi teşebbüs ve sermayeye devredilmesi, devlet girişiminin olabildiğince daraltılması, devletin ekonomik alanda koruyucu ve denetleyici olarak görev alması ve ana sanayiye yönelik girişimler dışında "işi serbest ve normal kaidelere bırakmak'' esası öngörülmüştü[28].

DP programına uygun olarak tarımsal alanda gelişme sağlayabilmek için iktidarının ilk aylarından başlayarak önemli kararları almış ve bunları uygulamaya

---

[26] Şevket Çizmeli, **a.g.e.**, s.333.
[27] Şerafettin Turan,**Türk Devrim Tarihi,** 4.Kitap, 2.Bölüm, Bilgi Yay., Ankara, 1999, s.21.
[28] TBMM, **TD**, Dönem: 9, C.1, (29 Mayıs 1955), s.27.

koymuştur. Kendisi de bir çiftçi olan başbakan Adnan Menderes, bu kesimin sorunlarını ve çözüm yollarını iyi biliyordu. Bu nedenle öncelikle ekilebilir alanların genişletilmesi ve ileri tarım tekniklerinin kullanılması gibi temel sorunları çözmekle işe başlamıştır. Adnan Menderes hükümeti partisinin iktidara gelmesinde büyük payı olan köylü kesimini memnun etmek için, ilk yıllarda pek çok düzenlemeler yaptı. 1950 yılına göre toprak sahibi ailelerin sayısında yaklaşık yüzde 50'lik bir artış sağlanmıştır. Ayrıca bu dönemde karayollarına büyük önem verildi. Köylerin kasabalara ya da kentlere olan bağlantısı köylünün ürününü pazarda sergilemesini sağlıyor, bu da köylünün parayla tanışması sonucunu doğuruyordu. Para, Sümerbank'tan pazen alınması, pabuç alınması, basma alınması demekti. Para bazı köylüler için de eğlence ve köylünün kenti keşfetmesi demekti. CHP iktidarı döneminde başlayan Marshall yardımı, DP döneminde önemli miktara ulaşmış yardım tutarı 1948–50 yıllarım arasında hibe ve borç olarak 160.000.000 USA dolarını bulmuşken; bu toplam 1950–55 döneminde 1.920.000.000 ' u askeri yardım 23.250.000 doları da bağış olmak üzere 1.943.000.000 dolara ulaşmıştır[29]. Türkiye DP iktidarı döneminin ilk 3 yılı (1950–53) DP'nin ekonomik açıdan en parlak yılları olarak söylenebilir.

Ancak 1954 yılından itibaren elverişsiz hava koşulları, tarımsal üretimin azalmasına ve ekonominin tarıma dayalı iç ve dış dengelerinin bozulmasına neden olmuştur. Ülke ihraç ettiği bazı tarım ürünlerini ithal eder hale gelmişti. Yani dış ticaret açığı artarak büyümüştür.

Böylece Menderes hükümetinin tarıma dayalı büyüme modeli işlemez hale gelince hükümet tarım yerine sanayiye öncelik vermek, yani strateji değişikliği yapmak zorunda kalmışlardır. 1954 yılından itibaren baş gösteren döviz darboğazını aşmak için, hükümet, ithalatta liberalizme son verdi. İthal ikamesi yoluna gidilmesi için KİT'lere yeniden yatırım yapma yetkisi verildi. Öncelikle kıtlığı çekilen iki temel malın, şeker ve çimentonun üretimi ele alındı. Devlet yeniden Türkiye'de fabrika kurmaya ve işletmeye başladı.

[29] Stephanos Yeresimos, **Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Bizans'tan 1971'e**, III. Baskı, (Çev. Babür Kuzucu), İstanbul, 1980, s.722.

1958 yazından itibaren ülke ekonomik bir buhrana girdi, birçok mal bulunmaz oldu, dükkanların önünde kuyruklar belirdi, karaborsanın önü alınamaz hale geldi. Tekel, kömür ve Sümerbank ürünlerine yüzde yüze yakın zam yapılmakla kalmadı, 4 Ağustos Kararları diye anılan önlemler paketi açıklandı. Türk lirasının değerinin üçte birine düşünce muhalefet, DP'yi köşeye sıkıştırmaya başladı.Açıklanan istikrar programı halk için büyük bir yıkımı beraberinde getiriyordu.Özellikle temel gıda maddelerindeki darboğaz halkta büyük tepkiye yol açıyordu.Uzun kahve ve şeker kuyrukları artık alışılmış bir hal almıştı.Doların kurunun 2,82 liradan 9,45 liraya yükseltilmesi Uluslar arası Para Fonu tarafından memnuniyetle karşılanmış[30], ancak bir çok ürünün fiyatında aşırı artış yaratması nedeniyle yurt içinde ekonomik çöküntüyü hızlandırmıştır.Menderes Hükümetleri döneminin yıllar itibariyle rakamlara dayalı göstergeleri şöyledir[31]:

Yıllar	Büyüme (%)	Enflasyon (%)
1950	9.4	-10.2
1951	12.8	6.2
1952	11.9	1.0
1953	11.2	2.9
1954	-3.0	10.3
1955	7.9	7.6
1956	3.2	16.5
1957	7.8	18.9
1958	4.5	14.8
1959	4.1	19.8
1960	4.4	5.4

[30] Hakkı Devrim, **Demokrasinin 50 Yılı(1945-1995)**, Aydın Kitaplar, s.288.
[31] Çizmeli, **a.g.e.,** s.541.

c-Asker-İktidar İlişkisi

Demokrat Parti, iktidara gelir gelmez gerçekten iktidar olmak için ilk olarak ordu üzerinde otorite kurmak amacıyla 6 Haziran 1950'de, Türk ordusunda görülmemiş çapta büyük bir değişiklik yaparak, devlet iktidarını fiilen ele geçirmiştir[32]. Bir albay 5 Haziran 1950'de Başbakan Adnan Menderes'i ziyaret ederek kendisine karşı bir askeri darbe yapılacağını bildirir.Bu olay üzerine Bayar'la görüşen Menderes, 6 Haziran 1950 tarihinde o ana kadar Türkiye'nin Silahlı Kuvvetlerinde gerçekleştirilen en büyük değişikliği yapar.Başta Genelkurmay Başkanı olmak üzere,ordunun üst düzey yöneticileri değiştirilir.Ayrıca, 15 general ve 150 albay görevden alınır[33]. Bu durum Demokrat Parti iktidarının 10 yıllık iktidarı boyunca sürecek olan askeri darbe korkusunun başlangıcını teşkil edecektir.

İktidarın bazı uygulamaları askerdeki hoşnutsuzluğu gitgide tedirginliğe dönüştürdü. İlk defa sivil kökenli bir insanın cumhurbaşkanı olması ordudaki rahatsızlığın önemli bir işareti oldu. Fakat bu durumun demokrasiye geçme süreci içinde doğal olduğuna alışılması fazla zaman almadı.Asıl sorun, Milli Savunma Bakanlığına, albaylıktan emekli olduktan sonra Demokrat Parti'de siyasete atılan Seyfi Kurtbek'in getirilmesi ile ortaya çıktı. 1950'de iktidarın Halk Partisinden Demokrat Partiye geçmesi memleket yönetiminin askerlikten sivilliğe geçişi sayılabilir. Bu Türkiye için yepyeni bir manzaraydı. Tarihte ilk defadır ki hemen hemen yüzde yüz sivil bir kadro ülke yönetimini eline almış bulunacaktır. Asker kökenli birinin savunma bakanı yapılması demokrasilerde yaygın bir uygulama değildir. Bu kıdem konusunda geleneksel bir duyarlılığa sahip silahlı kuvvetlerimiz için, özel bir rahatlık sağladı. Komutanlar için, birkaç ay öncesine kadar, huzurlarına kolay kolay çıkamayacak, karşılarında esas vaziyette duracak birinin, birdenbire özel önem arz eden bir makama oturtulması, rahatsızlık yarattı.

---

[32] Cem Eroğul, **Demokrat Parti:Tarihi ve İdeolojisi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1990, s.56-57.
[33] Ali Gevgilili,**Yükseliş ve Düşüş**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987, s.77.

O zaman basında çıkan haberlerde, dönemin Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Nafiz Gürman'ın; Milli Savunma Bakanlığına bir sivilin getirilmesini, özellikle talep ettikleri yazılmış, mevcut koşullarda makul olan bu önerinin kabul edilmemiş olmasının asker ile Demokrat Parti iktidarı arasındaki ilişkilerde ileride başlayacak rahatsızlığın ilk tohumlarını attığı söylenmiştir.Ayrıca; NATO'ya girişimiz sırasında, nasıl olsa silah, araç, gereç ve yardım alıyoruz diye bir zihniyet ile DP yöneticileri bütün tarihi geleneklerimize ve ordunun onuruna ters düşen tavizler veriyor, yabancılara denetim hakkı tanıyor, emir ve komuta zincirinde rütbe ve kıdem gözetmeden onlara bir üstünlük tanıyordu. Bu da hoşnutsuzluklara ekleniyor ve Silahlı Kuvvetlerde yeniden politikaya karışma, siyasi iktidarı yıkma fikrini güçlendiriyordu. Zaman zaman asker içinde olması gereken konularda devre dışı bırakıldı. Kore'ye askeri birlik gönderilmesi kararı alınırken dönemin Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Nuri Yamut' un devre dışı bırakılması basında eleştirilmişti.

Ayrıca Menderes'in orduyu sivilleştirme girişimleri, muvazzaf subaylara gerek olmadığını ve orduyu Amerika'daki gibi yedek subaylarla yöneteceğini açıklaması, DP iktidarının orduyu karşısına almasında önemli bir etken olarak sayılabilir. Menderes'in, 20 Mayıs 1950'de okuduğu hükümet programında Atatürk adının bir kez bile geçmemesi, 14 Mayıs 1950 seçim sonuçlarının gelmiş geçmiş tüm devrimlerin en büyüğü olduğunu ilan etmesi vb. dikkatsizlikler, genç subay kadroları arasında yankı uyandırmıştır.

Ordunun ekonomik şartlarının iyileştirilmesi konusunda da ihmal edildiği, iktidarın siyasi mücadeleyi kötüye götürdüğü ve memleketin iyi yolda yürümediği üzerindeki görüşler gibi Silahlı Kuvvetler içerisinde yaygın bir görüştü.Genç bir subayın Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e yazdığı ve gönderdiği mektup, askerlerin Demokrat Parti iktidarı dönemindeki ekonomik durumu hakkında fikir veriyordu:

"Vekili bulunduğunuz bu zümrenin düşe düşe varacağı noktadaki akıbetlerden sizlerin de kendinizi biraz mesul görüp bugünden atiyi görmeniz icap ediyor.TC ordusunun kumanda heyeti günbegün seciye ve moral bakımından zayıflamaktadır.Askerlere bir bekçi nazarı ile bakılmaktadır.Subaylığa iktidarlı zeki

insanları değil,artık bir 187 liraya razı,boğaz tokluğuna hizmete eyvallah eden insanlar girmektedir.Unutmayın ki 15 günde telim olan Fransa'nın durumundan farklı değil bugünkü subayların etiketi.'Sırmalı Sefiller' diyorlar.Bu memleket yarın Allah düşürmesin DP bucak başkanlarının değil,yine bir askerin himmetine muhtaç kalacaktır.

İmza TC ordusunun genç bir teğmeni[34]".

Askerin hükümete karşı gelişen olayların destekçisi olduğu kararına varan hükümet, Ordu içerisindeki huzursuzluğu yatıştırmak amacıyla askerlerin mali sorunlarını halletme çalışmalarına ağırlık vermiştir.Demokrat Parti'nin yayın organı Zafer gazetesi,hükümetin, subayların maaşları da içinde olmak üzere, her türlü hizmet koşullarını daha iyi şekle sokacağını; sağlanacak ucuz ve rahat konutlarda yerleşme sorununu da inceleyeceğini haber veriyordu[35].

Ancak ordu içerisinde DP iktidarını devirmek üzere daha iktidarın ilk günlerinden beri süregelen bir yapılanma vardı.TSK içinde ilk gizli örgütlerin kimler tarafından ve hangi yıl kurulduğu konusunda kesin bir bilgi yoktur.Özdağ'a göre,bu konudaki ilk girişim, Kurmay Yarbay Ateşdağlı'nın 1951 yılındaki girişimidir.1952 yılında Harp Okulu öğrencisi Muzaffer Özdağ ve arkadaşları tarafından kurulan gizli örgüt DP iktidarına karşı kurulmuş bir örgüt değil,sivil iktidarlara karşı kurulmuş,uzun vadede iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan,Türkçü-popülist eğilimli bir örgüttür.Bu örgüt varlığını 27 Mayıs 1960'a kadar sürdürmüş ve ihtilale katılmıştır.Fakat,27 Mayıs 1960 ihtilalini gerçekleştiren ekibin nüvesi 1954 Kasımında Tuzla Uçaksavar Okulunda,Yüzbaşı Orhan Kabibay ve Yüzbaşı Dündar Seyhan tarafından atılmıştır[36]. 1957 yılında yapılan seçimler sonrasında örgütler Birleşik Örgüt çatısı altında toplanmıştır.Demokrat Parti iktidarına karşı kurulan örgütler şunlardır: 1-Tuzla Uçaksavar Okulu Örgütü. 2-Harb Akademisi Örgütü. 3-Okan-Aydemir Örgütü. 4-Kocaş Örgütü. 5-Yüksek Kumanda Akademisi Örgütü (Talat Aydemir Hücresi). 6-Birleşik Örgüt. 7-Özdağ-Esin Grubu.

---

[34] Erdal Şen, **Yassıada'nın Karakutusu**, Zaman Kitap, İstanbul, 2007, s.102.
[35] **Zafer**, 25 Mayıs 1960.
[36]Ümit Özdağ, **Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, Boyut Kitabevi, İstanbul, 1997, s.75.

Bu örgütlenmelerden 27 Mayıs 1960 hareketinde etkili olanları yapıları itibariyle kısaca şöyle inceleyebiliriz:

Türk Silahlı Kuvvetleri'ne, Türk yurdunu ve anayasa ile tayin edilmiş olan Tük Cumhuriyetini korumak ve kollamak, Demokrat Parti iktidarının dikta rejimine yöneldiği düşüncesindeki Kurmay Binbaşı Sezai Okan, Kurmay Binbaşı Talat Aydemir, Kurmay Binbaşı Adnan Çelikoğlu ve Kurmay Binbaşı Osman Köksal tarafından kurulan Okan-Aydemir Örgütü,esas amaç olarak Cumhuriyeti, Atatürk ilkelerini ve demokrasiyi korumak ve kollamayı hedeflemiş, örgütün gizleme amacı ise Türk ordusunun çağın koşullarına uygun olarak organize edilmesi olarak belirlenmiştir.Örgütün dört kurucusu ile kalmaması ve ileride mevcudunun arttırılması amaçlanmış, ayrıca örgütün dokusunun 5'er kişilik gözelerden oluşturulacağı, bir göze çekince karşısında kalırsa diğer gözelere sıçramayacağı,güvenlikte kalacağı tüzükte belirlenmişti.Örgüte alınacak kişilerde yurda ve Cumhuriyete bağlı olmak, söz dinlemek, sözünde ve kararında direnme gücü yüksek olmalı, yürekli ve atılgan olmalı, canını sakınca karşısında esirgememek, iyi geçinmek ve arkadaşlarını yürekten sevmek, iyi ahlak sahibi olmak, sır saklamayı bilmek, Cumhuriyetin korunması uğrunda emel ve fikir beraberliği olmalı, çekidüzenli olmalı, yardımlaşma yapabilmeli, terbiyeli ağırbaşlı ve söz dinler olmalı, erdemli ve çalışkan olmalı, aldığı görevi kontrolsüz yapabilmeli, ülke problemlerini bilmeli,kitap okumayı sevmeli gibi özellikler aranmaktadır[37].

1957 seçimlerinden sonra bir an önce darbe yapılması düşüncesiyle hareket eden Birleşik Örgüt mensupları Okan, Ateşdağlı, Asutay, Çelikoğlu, Hazer, Yıldız, Ünsalan, Aydemir ve Soydan seçimlerde yolsuzluk yapıldığı söylentisi ve iktidar-muhalefet çatışmasının artması neticesinde düşüncelerini öncelikle muhalefet lideri İnönü ile paylaşmak istemişler; ancak İnönü'nün örgüt ile teması reddetmesi,hiçbir generalin örgüt liderliğini kabul etmemesi örgüt yöneticilerinden Güventürk'ün aklına iktidar içerisinde askerin güven duyduğu tek isim olan Milli Savunma Bakanı Şem'i Ergin ile görüşmeyi getirmiştir.Okan,Güventürk'ün bu girişimini tehlikeli bulmuş,mutlaka görüşmek istiyorsa fazla bilgi vermemesini istemiştir.Milli Savunma

---

[37]Uğur Mumcu, **İnkilap Mektupları**, Um:ag Vakfı Yay., Ankara, 1999, s.17.

Bakanı'ndan randevuyu alan Güventürk,Ergin ile görüşmesinde orduda yapılması gereken ıslahat ile ilgili fikirlerini anlattıktan sonra,ülkenin içinde bulunduğu politik ortamı ele alarak,çözümün ihtilal olduğunu söyleyerek,Ergin'e ihtilalin lideri olmasını teklif etmiştir.Ergin bu teklifi "Bu yaradılışda bir insan değilim" gerekçesi ile reddetmiştir.Güventürk,Engin'e muhtıra vereceğini söyleyerek ayrılmıştır[38].

İşte tam bugünlerde Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu, değişik birliklerde görev yapan Kurmay Albay İlhami Barut,Kurmay Albay Naci Aşkun,Topçu Yarbay Faruk Güventürk,Piyade Binbaşı Ata Tan,Piyade Yüzbaşı Hasan Sabuncu ve kendi emrinde çalışan Piyade Binbaşı Ahmet Dalkılıç,Piyade Yüzbaşı Kazım Özfırat ve emekli Kurmay Albay Cemal Yıldırım'la ülkenin gittikçe sertleşen Demokrat Parti yönetimindeki görünümü hakkında çeşitli zamanlarda görüş alışverişinde bulunmuş ancak daha sonra bu grupla kötü yönetimi durduracak bir hükümet darbesine ilişkin olarak her şeyi açık açık konuşmasına rağmen karşısındakilerin ketum tutumları sonucunda kuşku duymaya başladı.Kuşkuları giderek artan ve bunların "Menderes'e Sadık Subaylar" örgütünden oldukları,kendisine tuzak hazırladıkları sanılan kapılan Kuşçu, onlar kendisini ihbar etmeden önce davranarak,onları ihbar etmeye karar verdi.23 Aralık 1957'de ihbarını Demokrat Parti Milletvekili Mithat Perin ve Demokrat Parti'ye yakınlığıyla bilinen Tümgeneral Kazım Demirkan aracılığıyla,İstanbul'da bulunan Başbakan Adnan Menderes'e ulaştırdı ve 26 Aralık'ta kendi kendini ihbar etmiş durumuna düşen Kuşçu ve ihbarda adı geçen subaylar tutuklandı. Tahkikat devam ederken, 1 Ocak 1958 tarihinde Milli Müdafaa Vekaleti temsil başkanlığından şu bildiri yayımlanıyordu:

"Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları arasında büyük sayıda tevkifler yapılmış olduğu, binaenaleyh geniş ölçüde birtakım tevkiflere girilmiş bulunduğu yolunda, ortalıkta mübalağalı sayılar dolaşmakta ve bu sayılar ecnebi memleketler ajansları tarafından da neşredilmeye başlanmış bulunmaktadır.

Hakikat şudur ki, tevkif edilenlerin hepsi İstanbul'da olmak üzere 9 kişidir.Bunlardan biri emekli olmak üzere üç albay, bir yarbay, bir binbaşı ve bir yüzbaşıdan ibarettir.

---

[38] Ümit Özdağ, **a.g.e.**, s.97.

Bu hadise bir subayın ihbarıyla ortaya çıkmış bulunmakta ve alakalıların ifadesiyle teeyyüt etmektedir.

Bu sayılarla hadise, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mal edilmek istenmektedir.Halbuki tahakkuku takdirinde, aziz milletimizin maddi ve manevi her sahada mesut gelişmesini semtedar edecek ve hatta vatanımızın emniyetini tehlikeye düşürebilecek mahiyetteki bu gibi hareketlerin şanlı ordumuzun küçük bir birliğinde dahi makes bulmayacağı her türlü şüpheden varestedir.Aksine olarak bu bedbaht cüret ve tasavvurların Silahlı Kuvvetlerimizin bütün mensuplarınca infial ve nefretle karşılanacağı muhakkaktır.

Askeri kaza mercilerince el konulmuş bulunması hadisenin hakiki mahiyet ve şumulü ile ortaya çıkacağı tabiidir[39]".

Olayların kamuoyundaki yankısı sürerken 19 Ocak 1958 tarihinde Şem'i Ergin Milli Savunma Bakanlığı'ndan istifa etmiş, yerine Etem Menderes atanmıştır.

Tahkikat devam ederken,ordu sessizliğini korumuş,sadece İkinci Ordu Komutanı Rüştü Erdelhun'un 17 Ocak 1958 tarihinde Başbakana her an emirlerine hazır olduğunu belirten ve tüm birliklere dağıtılan bir telgraf çekmiştir.Bu tavrı ile Erdelhun iktidarın en sadık isimlerin biri olacak ve Genelkurmay Başkanlığı'na kadar yükselecektir.

16 Ocak 1958 tarihinde tutuklanan dokuz subay hakkında 25 Kasım 1958 tarihinde mahkeme kararını veriyor,dokuz subayın hepsi serbest bırakılıyor yalnızca muhbir Samet Kuşçu'ya iki yıl hapis cezası veriliyordu[40].

Dokuz Subay Olayı,iktidara zarar veren ancak ordu içerisindeki gizli örgütlerin birleşerek güçlenmesine neden olan bir olay olmuştur.İhbar,birbirleri ile tam ilişki içinde olmayan örgütlerin dayanışma içine girmesini sağlamış,örgütlerle ilgisi olmayan subayların da tutuklamalar sırasında gösterdikleri destek,örgütlerin subay heyetinin iktidara karşı aldığı tavrı net bir şekilde görmelerini sağlamıştır.

---

[39] **Cumhuriyet**, 2 Ocak 1958.
[40] **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1958.

14 Temmuz 1958’de İstanbul’da toplanacak olan Bağdat Paktı toplantısına gelecek olan Iraklı konuklarını karşılamak üzere havaalanında bulunan Demokrat Parti yöneticileri tatsız bir sürpriz ile karşılaştılar.Irak’ta ihtilal olmuş,yönetim el değiştirmiş,Irak Kralı Faysal ve Başbakan Nuri Sait Paşa öldürülmüş ve bu olay iktidarın ordu ile ilgili şüphelerinin artmasında önemli bir yol oynamıştır.

Demokrat Parti’nin ihtilalle sona erecek yola girdiğini 1958’de Irak’ta meydana gelen askeri darbe sonucunda daha fazla hissetmeye başladığını ve bu durumun iktidarın alacağı sert önlemlerin önünü açtığını savunan Aydemir’e göre, Demokrat Parti’nin virajı dönüp yıkılışa yönelişi, artık, her sağduyulu insanın görebileceği belirtiler veriyordu.Ama 1958 temmuz-ağustos aylarından, yani Bağdat Paktı ve bunun iflası macerasından sonra bu dönüş, artık her gözün görebileceği bir hal aldı.Çünkü 14 temmuzda Bağdat’ta meydana gelen ihtilal, Kral ailesi ile iktidar önderlerinin toptan öldürülmeleri, yani Menderes’in en beklemediği, hatta Kral ile yakınlarını gene İstanbul’da karşılamak için hazırlanılan bir günün sabahında gelen bu haber, onun hassas ve romantik ruhunda, olağanüstü etkiler yaptı.[41]

[41] Şevket Süreyya Aydemir, **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s.277.

B-ASKERİ MÜDAHALEYE GİDEN SÜREÇ VE 27 MAYIS

1-Anayasayı İhlal Sayılan Eylemler

a-Halkevlerinin Kapatılması ve CHP'nin Mallarına El Konulması

Kapatılmasına karar verilen Halkevleri 1932'de CHP'nin denetiminde bir kültür kurumu olarak açılmıştı.Çok partili hayata geçildiğinde Demokrat Parti,Halkevleri'nin CHP denetiminde bulunmasının iki parti arasında CHP lehine bir durum yarattığını ileri sürerek buna son verilmesini ve bütün partilerin ve kişilerin Halkevleri'nden fark gözetilmeksizin yararlanmasını savunmaktaydı.Demokrat Parti,özelikle devletin parasıyla yaptırılan ve faaliyetini devletten aldığı ödenekle yürüten Halkevleri'nin CHP'nin malı sayılmasına karşı çıkmaktaydı.Demokrat Parti bu nedenle 1946-1950 yıllarında Halkevleri meselesini hep gündemde tuttu ve CHP'ye sert eleştiriler yöneltti.

Meclis'teki görüşmelerde iktidar partisi milletvekilleri halkevleri ve halkodalarını kapatmayacaklarını, kurumlaştırarak gerçek sahibi olan millete iade edeceklerini söylemişlerse de, Başbakan Menderes, 1932 Şubatında CHP milletvekili olarak Aydın Halkevi'ni açarken övgüler düzdüğü bu kuruluşa, 1951'de faşist bir kurum nitelemesi yapmış ve halkevleri için şöyle demiştir: "…Toplumsal bünyemiz içinde tamamiyle abes, boş, geri ve yabancı organ halindedirler...Bunları demokratik düşüncelerin açıklanması ve yaygınlaşması için bir okul haline getirmek hayali, gene arkaik [eskimiş], dar bir anlayışın ürünü olmaktan başka bir anlam ifade etmez[42]".

[42] Sevgi Kocaçimen, **Demokrat Parti Döneminde TBMM'nde Laiklik Tartışmaları**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk Yay., Antalya, 2000, s.100-101.

Tartışmalı görüşmeler sırasında CHP'li milletvekilleri Meclis'i terk ettiler.CHP milletvekillerinin bu hareketi DP'lilerce "Meclis'ten firar" olarak adlandırılırken, CHP'liler ise bu kanunla partilerinin çökertilmek istendiğini ileri sürdüler.

Meclis'te yapılan tartışmalı görüşmeler sonucunda 8 Ağustos 1951 tarihinde Halkevleri'nin kapatılması ve mallarının Hazine'ye devrine ilişkin kanun 365 milletvekilinin 362'sinin evet oyuyla kabul edildi. Kanuna göre CHP'nin elinde bulunan Halkevleri'ne ait gayrimenkulleri bir ay içerisinde Hazine'ye devredilecekti.

Halkevi ve halk odalarının CHP'den alınıp, tüm malları ile birlikte Hazine'ye devredilmesinden sonra, 1954 seçimleri yaklaşırken, Demokrat Parti iktidarının bir başka Anayasa dışı girişimi muhalefet partisinin mallarına el koyulması girişimidir. Demokrat Parti Meclis Grubu 4,5 saat süren gizli bir toplantı sonucunda, Cumhuriyet Halk Partisi'ne ait olan mallara el konulmasına, bu konuda bir kanun tasarısının hazırlanarak Meclis'e verilmesine, kurulacak komisyonun da tasarıyı hazırlarken CHP'den mal beyanında bulunmasını istemesine karar vermiş, Başbakan Adnan Menderes kararın alınmasının ardından yaptığı açıklamada, bir avuç muhterisin, iktidara karşı kötülük yapmak için hiçbir melanetten geri kalmadığını belirtmiş ve CHP'nin mallarına el koymanın partinin faaliyetlerini kısıtlamak anlamına gelmediğini savunmuştur.

CHP'yi siyaseten bir çıkmaza sürükleyen "Cumhuriyet Halk Partisinin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkında Kanun" adlı kanun 14 Aralık 1953 tarihinde kabul edilmiştir.[43] Bu kanunun görüşmeleri dikkate alındığında, çok partili siyasal hayata geçildiğinden beri Meclis'teki partiler arasındaki en şiddetli çatışmaların yaşandığı ve İnönü'nün bu derece yoğun bir yaylım ateşine tutulmadığı söylenebilir. 16 Aralık 1953 tarihli Resmi Gazete'de[44] yayınlanarak yürürlüğe giren bu kanunla; CHP'nin sahip olduğu bütün taşınır ve taşınmaz mallar ile para,diğer değerler,haklar ve alacaklar Hazine'ye devredilmiştir. CHP'ye ait matbaalara el konduğundan Ulus,Son Havadis ve Karagöz adlı parti yayın organları gazeteler son sayılarını yayımlamışlardır.Genel Merkez binasına el konulduğundan CHP Genel Merkezi başka bir binaya

---

[43] **TBMM TD** (Dönem IX),C:26,B:17 (14.12.1953), s.160-231.
[44] **Resmi Gazete**, S.7882, 11 Ağustos 1951.

taşınmış,İstanbul İl Merkezi binasının da partiden alınıp Türkiye Milli Talebe Federasyonu'na verilmesi üzerine, ülkenin her yerinden CHP'ye bağışlar yapılmış, Genel Başkan İsmet İnönü de,evindeki eşyaları ve 10 000 lirayı da partiye bağışlamıştır.Ellerinde sadece Maliye Bakanlığı tarafından parti çalışmaları için gerekli olduğu kabul edilen eşya bırakılan CHP,1954 seçimlerine çok ağır koşullar altında girmeye mecbur bırakılmıştır.

b-Kırşehir'in İlçe Yapılması

Demokrat Parti, 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimden sonra toplanan Meclis'te büyük çoğunluğa sahip olmanın verdiği güçle yeni önlemler alma yoluna girişmiş, iktidara karşı yürütülen muhalefeti ve eleştirileri azaltma çabalarına hız vermiştir. 30 Haziran 1954 tarihinde Kırşehir'in il olmaktan çıkarılmasına dair kanun kabul edilmesiyle, Demokrat Parti seçimlerde kendisine oy vermeyen Kırşehir'i cezalandırmış oluyordu.

Meclis'te Cumhuriyetçi Millet Partisi adına konuşan Osman Bölükbaşı, hükümetin bu tasarıyı hissi ve siyasi sebeplerle Meclis'e getirdiğini belirttikten sonra, "Kırşehir'e yapılan muamele bir intikam hissinin ifadesidir ve Kırşehir'e bir zulüm yapmak suretiyle Türk Demokrasisine ve Türk Milletine karşı büyük bir tehditte bulunulmaktadır.Reyini bir muhalif parti lehine kullanan bir vilayet,iptidai devirlerde olduğu gibi,toptan cezalandırılmak yoluna gidilecek olursa bu memlekette seçim emniyetinden,rey serbestisinden bahsedilemez.Her vilayet ve kaza,her nahiye eğer iktidarın hoşuna gidecek şekilde hareket etmezse,aynı akıbet karşınıza gelebilir diyecektir.Bu yolu tutan bir iktidar bu memlekette demokrat vasfını taşımaya layık değildir.Biliyorum bu tasarı çıkacaktır.Çıkabilir,şereften başka her kaybın telafi edileceği bir gün gelir arkadaşlar.Her gecenin bir sabahı vardır[45]".

Hükümet adına kanunu savunan Başbakan Menderes, hükümetin Kırşehir için her şeyi yaptığını ve her şeyi yapmaya devam edeceğini belirttikten sonra,

[45] Halis Sungur, **Anayasayı İhlal Suçları ve T.C.K. 146. Madde Hükümleri**, İstanbul, 1961, s.49.

Adapazarı'nın nüfusu ile Kırşehir'in nüfusunu kıyaslamış ve Adapazarı'nın yeni vilayet haline getirildiğini ve nüfusunun Kırşehir'den fazla olduğunu savunmuştur.Kanun tasarısını eleştiren milletvekillerini dinleyenlerin Kırşehir'in parçalanacağını, mahvedileceğini,idam edileceğini anlayacağını belirten Menderes, Kırşehir'in ilçe haline getirilmesini şu sözlerle savunmuştur: "Kaldı ki,biz taksimatı idariyemizi iktisadi icaplara,idari icaplara ve amme hizmetlerinin gösterdiği zaruretlere göre birtakım tahavvülata tabi tutmak düşüncesindeyiz.Bize hınçtan,kinden bahsedenler 1950-1954 yıllarında da iktidarda bulunduğumuzu unutuyorlar.Eğer biz kin ve hınçla hareket eden insanlar olsaydık 1950 seçimlerinde bize rey vermeyen vilayetlere de birtakım tedbirler tatbik ederdik.Bunların hiçbirisi varit değildir.Hükümet hizmetleri bakımından katiyen böyle bir tefrik yapılmamaktadır.Malatya'ya da,Kars'a da, Sinop'a ,Kırşehir'e, Trabzon'a da seyyanen muamele yapılmıştır.Sonra arkadaşlar,biz yalnız Kırşehir'de kaybetmiş değiliz.Kaybettiğimiz daha başka,yerler de vardır.Bunların bir kazasını bir yerden alıp diğer bir yere bağlamak,bir nahiyesini fekkedip başka bir tarafa bağlamak,aklımızdan geçmemektedir.Hal böyle olunca bize yapılan isnatlar yersizdir,bir ikincisi; mevzuun sahnevi tezahürata tahammülü yoktur[46]".

Tasarı 39'a karşı 285 oyla kabul edilmiş, 6 Demokrat Parti milletvekili de tasarıya ret oyu vermiştir.

c-Hakim Teminatı ve Mahkeme Bağımsızlığının İhlali

Demokrat Parti iktidarının 1954 seçimlerinin ardından, 5434 sayılı T.C.Emekli Sandığı Yasası'nın 39.maddesinde yaptığı değişiklik, askeri müdahaleye giden süreçte önemli bir rol oynamıştır.Yassıada yargılamalarında Anayasa'yı ihlal suçunun unsurları içerisinde yer alan bu olay, hakim teminatı ve mahkeme bağımsızlığının ihlali olarak kabul edilmiştir.

Emekli Sandığı Yasası'nın değiştirilmeden önceki hükmünde, fiili hizmetleri 30 yılı ve yaşları 55'i doldurmuş olanların istekleri üzerine,30 yılı bitirmiş olanlar ile 60

[46] **TBMM TD**, Dönem:10, C.1, s.353.

yaşını doldurmuş bulunanların kurumlarınca re'sen emekliye ayrılabilecekleri esası kabul edilmiş ve ancak, Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay Başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı,Başkanın sözcüsü ve Sayıştay Başsavcısının ve üniversite ordinaryüs profesör ve profesörlerinin bu hükümden istisna edilerek,bunların 30 yıl hizmet müddetini tamamalamış olmalarına rağmen diğer memurlar gibi emekliye sevk edilmeleri imkanı kaldırılmış ve emekliye sevk için asgari yaş sınırı 65 olarak kabul edilmiştir.Kanunsuz ve yolsuz olarak yapılan emekliye sevk işlemleri aleyhine usulen dava hakkı mevcut ve saklı bulundurulmuştur.Demokrat Parti iktidarının memurları baskı altına almak ve partizan bir idare kurmak istemesi olarak yorumlanan bu değişikliğin ilk adımı 11 Temmuz 1953 tarihinde 6122 sayılı yasa ile atılmış ve asgari 30 yıl olan emeklilik sınırı 25 yıla indirilmiş,bu tür işlemler için de yargıya başvurma imkanı ortadan kaldırılmıştır.

1954 seçimlerinden büyük bir çoğunlukla çıkan DP, çıkardığı 6422 sayılı yasa ile,Yargıtay,Danıştay,Sayıştay Başkan ve üyeleri ve Savcılarıyla,üniversite profesörlerinin de diğer memurlar gibi 25 hizmet yılını dolduranların emekliye sevk edilebilmelerini de sağlamış oluyordu.Böylelikle 39.maddenin değiştirilme sebebi ortaya çıkıyordu:Hükümetin yasal olmayan isteklerine karşı direnen yargıç ve savcılarla,hükümeti eleştiren üniversite öğretim üyelerini kolayca emekliye sevk edebilmek.Sungur'a göre, "Bu tadilin verdiği imkanla Yargıtay'da,Temyiz 1.Başkanı dahil olmak üzere daire başkanlıklarını da içine alan geniş mikyastaki tatbikat Adalet mekanizmasını sarsmış ve halkın Adalete olan güvenini zaafa uğratmıştır"[47].

Ayrıca 1956 yılının mayıs ayında on altı hakimin,aynı yılın haziran ayında da yedi hakimin,Adalet Bakanlığı tarafından emekliye sevk edilişi,özellikle muhalefetteki CHP tarafından tepkiyle karşılanmış, iktidar ise olayı, "Kanuni sürelerini tamamladıkları için emekli edildiler" şeklinde açıklamıştır[48].

---

[47] **A.g.e**., s.49.
[48] Hulusi Turgut, **Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar**, Doğan Kitap, İstanbul, 2007, s.54.

d-Seçim Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler

1957 seçimleri öncesinde siyasi havanın ısınmasıyla birlikte muhalefet partileri arasında işbirliği çalışmaları hız kazanmış, uzun görüşmelerden sonra muhalefet partileri,ortak bir bildiri yayınlayarak programlarını kamuoyuna açıklamışlardır: a-Parlamento bir kurucular meclisi olarak çalışacak,altı ay içinde izlenecek olan rejimin temelleri kurulacak ve meclis kendi kendine son verecek; b-Nispi temsil seçim sistemi kurulacak; c-Bir üst kademe meclis olarak senato kurulacak; d-İşçiye grev hakkı tanınacak; e-Bütün hürriyetler kanunla garanti altına alınacak[49].

Demokrat Parti iktidarı muhalefet partilerinin ortak hareket etme kararı almasından sonra,iktidarını sürdürmek ve muhalif partilerin önünü kesmek amacıyla,Seçim Kanunu'nun 35.maddesinde değişiklik yapılmasını kararlaştırmıştır.Demokrat Parti iktidarının yargılanmasına neden olaylar içerisinde önemli bir yere sahip olan ve getirilen kısıtlamalarla vatandaşın dilediğini seçmek hakkını sınırladığı ve ortadan kaldırdığı için Anayasa'ya aykırı uygulamalar olarak kabul edilen Seçim Kanunu'nun 35.maddesinde yapılan değişiklikler şunlardır:

"a-Her siyasi parti kendi başına seçime katılmak mecburiyetindedir.Yani partiler,yerel ya da genel bir anlaşma ve karma liste yapamazlar ve böylece seçime giremezler.Ayrıca teşkilatı olan her il ve ilçede mutlaka tam aday listesi gösterip seçime katılmak zorundadırlar.Aksi halde partiler bütün memlekette seçime katılma hakkını kaybeder.

b-Bir siyasi partiye adaylık için başvuran kimse artık hiçbir seçim çevresinde kendi başına adaylığını koyamaz ve başka bir parti tarafından aday gösterilemez ve seçilemez.

c-Seçimin zamanında yapılması halinde en az altı ay ve Meclis tarafından yenilenme kararı verilmesi halinden az iki ay önce partiden istifa etmeyen kimse başka bir partiden aday gösterilemez.

---

[49] Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, Hil Yayınları, İstanbul, 1996, s.166.

d-Sözü geçen hususlarla ilgili olarak gerçek dışı bilgi verenler hakkında bir seneden üç seneye kadar hapis cezası verilmesi kabul edilmiştir.

e-Bir siyasi partiye ait bir kimse diğer bir siyasi parti tarafından muvafakatı ile de olsa aday gösterilemez.

Ayrıca 109.maddede yapılan değişiklikler sonunda şu hususlar sağlanmıştır:Seçime katılan partiler tarafından gösterilen adaylardan oluşturulmuş basılı ya da daktilo ile ya da başka bir aletle yazılmış ya da teksir edilmiş,ya da elle çoğaltılmış oy pusulaları geçersizdir[50]".

Bu kanun, 13 Eylül 1957 tarihinde Meclis'te kabul edilmiştir.Kanuna göre, partiler tüm seçim çevrelerinde tam liste yapmak zorundaydı ve bir partiden altı ay ve daha kısa önce istifa etmiş bir kişinin,başka bir partiden aday olamayacağı hükmü getirilmişti.Muhalefet,bu yeni kanunu antidemokratik bir yasa olarak nitelendiriyordu.

Seçim kanunu Meclis'te görüşülürken CHP Kars Milletvekili Sırrı Atalay,CHP'nin Üsküdar ilçe kongresinde Yassıada duruşmalarını tarif eder gibi şu ilginç konuşmayı yapıyordu: "…Müstakil bir mahkeme kuracağız ve Menderes,bu mahkeme huzurunda,bütün iktidarının hesabını verecektir.Neticeyi,bu mahkeme tayin edecektir[51]".

e-Tahkikat Komisyonu

Dönemin DP Gençlik Kolları Başkanı ve Yassıada yargılamalarında sanık avukatlarından biri olan Hüsamettin Cindoruk'a göre Demokrat Parti'nin en büyük hatası,yargıyı,üniversiteyi ve basını karşısına almış olması ve bir takım kanunlarla bunu zorlamasıdır.Cindoruk, bu tespiti ortaya koyduktan sonra yargılamalar sürecinde savunulur tarafı çok az olan uygulamalrın başında Tahkikat Komisyonu'nun bulunduğunu belirtmiştir.Cindoruk bu durumla ilgili düşüncesini şöyle aktarmıştır:

[50] Halis Sungur,**A.g.e.**, s.56.
[51] Hulusi Turgut, **A.g.e.**, s.55.

“Tahkikat Komisyonunu savunurken Yassıada’da çok zorlandık.Savunulur tarafı çok azdı.Ali Fuat Başgil hocamız bile bu konuda çok sıkıntı çekmiştir.Nedeni,bir iktidar partisinin bir muhalefet partisi hakkında soruşturma açmasının usul yönünden bir sakıncası yok,engeli de yok.İçerik yönünden büyük bir sorun taşıyor ve bu sorun Tahkikat Komisyonu raporuyla da ortaya çıktı.Raporun içinden bir hiç çıktı.Tahkikat Komisyonunu lağvettiğini açıkladığı gün Menderes bu raporun muhteviyatını da biliyordu.Ordan ne bir darbe çıkardı,ne de ciddi bir suçlama.Değmemiştir bir ihtilalle sonuçlanmasına.Ama bu bence bir kıvılcımdır.Esas,on yıllık bir birikimdir[52]”.

Tahkikat Encümeninin kurulması ile ilgili olarak Adnan Menderes 7 Nisan 1960 tarihli gruptaki konuşmasında; “…Bugün memleket kabili idare olmaktan çıkmıştır.İşler çoktan laçka olmuştur,adliye işlemiyor.İdare acze düşmüştür.Matbuat muhalefetle beraber koskoca bir hiyanet makinesi kurmuştur.Cereyan eden hadiseler karşısında hükümet tek başına hiçbir şey yapamaz.Meclis olarak bu hadiselere vaziyet etmek lazımdır[53]”. dedikten sonra diye Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Cumhuriyet Halk Partisini kapatılması gerektiğini öne sürmüştür.Tartışmalı geçen görüşmeler sonunda,Demokrat Parti Meclis grubunda muhalefeti, halkı ve askeri ayaklanma için kışkırtmakla, yıkıcı ve bölücü grupları cesaretlendirmekle suçlarken, bu faaliyetleri soruşturmak için bir komisyonun kurulmasına oy birliği ile karar verildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Meclis tahkikatları yapacak olan komisyonların vazife ve salahiyetleri ile ilgili olarak Demokrat Parti Çorum milletvekili Hüseyin Ortakçıoğlu tarafından hazırlanarak, Ortakçıoğlu ile beraber,Rize milletvekili Muzaffer Ünal, ,Bolu milletvekili Reşat Akşemsettinoğlu,Yozgat milletvekili Sefer Eronat tarafından teklif edilen ve 25 Nisan’da Meclis Başkanlığına sunulup, 26 Nisan günü görüşülerek 27 Nisan gece yarısı kabul edilen kanun teklifinde şu maddeler yer almaktaydı:

“Madde 1-TBMM Tahkikat Encümenleri ve Naip olarak vazifelendirecekleri Tali Encümenler,Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun,Askeri Muhakemat Usulü Kanunu,Basın Kanunu ile diğer kanunlarda Cumhuriyet Müddeiumumisine,Sorgu

---

[52] Davut Dursun, **Ertesi Gün Demokrasi Krizlerinde Basın ve Aydınlar**, İşaret Yay., İstanbul, 2007, s.38.
[53] Hakkı Devrim, **A.g.e.**, s.324.

Hakimine,Sulh Hakimine ve Askeri ve Adli Amirlere tanınmış olan bilcümle hak ve salahiyetlere haizdir.

Madde 2-TBMM Tahkikat Encümenleri,Tahkikatın selametle cereyanını temin maksadıyla;

a-Her türlü neşriyatın yasak temin edilmesine ve neşir yasağına riayet edilmemesi halinde mevkute ve gayrimevkutenin tab ve tevziinin men'ine,

b-Mevkute ve gayrimevkutenin toplatılmasına,mevkutenin neşriyatının tatiline veya matbaanın kapatılmasına,

c-Tahkikat için lüzumlu görülen ve sübut vasıtalarından olan her türlü evrak,vesaik veya eşyanın zaptına ve Hükümetin bütün vasıtalarından istifade etmeye,

d-Siyasi mahiyet arz eden toplantı,hareket,gösteri ve emsali faaliyetler hakkında tedbir ve karar ittihazına,

e-Tahkikatın devamı müddetince ammenin huzur ve sükununun bozulmaması için lüzumlu her türlü tedbir ve kararları almaya dahi salahiyetlidir.

Madde 3-TBMM Tahkikat Encümenlerince ittihaz olunan tedbir ve kararlara her ne suretle olursa olsun,muhalefet edenler bir seneden üç seneye kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 4-TBMM Tahkikat Encümenlerince ittihaz olunan tedbir ve kararların icra ve infazında ihmal veya suiistimali görülen vazifeliler ihmal halinde bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 5-TBMM Tahkikat Encümenlerinin yaptığı tahkikat gizlidir.Bu gizliliğe riayet etmeyenler veya malumatlarına müracaat suretiyle yahut sair suretlerle muttali oldukları tahkikatla ilgili hususları veya hadiseleri ifşa edenler altı aydan üç seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Madde 6-T.C.kanununda yazılı yalan şahitliği ve yalan yere yemin faslındaki suçları işleyenler hakkında mahsus maddelerinde zikredilen cezalar iki kat hükmolunur.

Madde 7-Bu kanun hükümlerine muhalefet,meşhut suçların muhakeme usulüne dair olan kanunun 1 inci maddesinin A bendinde yazılı mahal dışında vuku bulsa dahi, failleri hakkında mezkur 3005 sayılı kanunun hükümlerine göre tahkikat ve takibat icra olunur.

Cumhuriyet müddeiumumileri 3005 sayılı meşhut suçların muhakeme usulüne dair,kanunun 3 üncü maddesinin 4 üncü fıkrasında yazılı müddetle bağlı olmaksızın vazifeli mahkemede amme davası ikame eder.

Madde 8-Bu kanunun tatbikatında Hakimler Kanunu ve Memurin Muhakemat Kanunu hükümleri uygulanmaz,ancak salahiyet hakkındaki hükümler mahfuzdur.

Madde 9-TBMM tahkikat encümenlerince ittihaz olunan karar veya tedbirler,kati olup,aleyhine itiraz olunamaz.

Madde 10-TBMM tahkikat encümenleri tarafından yapılmış olan tahkikat,ilk tahkikat mahiyetindedir.

Madde 11-TBMM tahkikat encümenleri,tahkikatın ikmalinde,nihai bir mazbata tanzim ve dosyasıyla birlikte heyeti umumiyeye tevdi eder.

Madde 12-Bu kanun,neşri tarihinde mer'idir.

Madde 13-Bu kanun hükümlerini icraya,İcra Vekilleri Heyeti memurdur[54]".

Tahkikat Komisyonu üyeleri ise şu kişilerden oluşuyordu: Başkan Denizli Milletvekili Hamdi Sancar, Kayseri Milletvekili Osman Kavuncu, Gaziantep Milletvekili Bahadır Dülger,Samsun Milletvekili Nüzhet Ulusoy,Isparta Milletvekili Said Bilgiç,Balıkesir Milletvekili Vacit Asena,Çorum Milletvekili Kemal Biberoğlu,Kütahya Milletvekili Kemal Özer,Kastamonu Milletvekili Hilmi Dura,Samsun Milletvekili Ekrem Anıt,Sakarya Milletvekili Nusret Kirişçioğlu,Denizli Milletvekili Turan Bahadır,Sakarya Milletvekili Selami Dinçer,Konya Milletvekili Himmet Ölçmen,Nevşehir Milletvekili Necmeddin Önder[55].

[54] **Zafer**, 28 Nisan 1960.
[55] **Zafer**, 29 Nisan 1960.

Kanunun Meclis'te yapılan görüşmeleri esnasında yaşanan olaylarla ve İnönü'nün "Sizi ben bile kurtaramam" sözleriyle tarihe geçen konuşması nedeniyle Meclis'ten çıkarılmasıyla sonuçlanan Tahkikat Komidonu görüşmelereilgili TBMM Başkanlığı kamuoyuna şu açıklamayı yapıyordu:

"27.04.1960 Çarşamba günü saat 15'de toplanan Türkiye BMM'nin müzakereleri sırasında CHP Meclis Grubu adına kürsüye gelen Malatya mebusu İsmet İnönü,halkı ayaklanmaya ve kanunlara mukavemete teşvik eden,Türk milletine orduya ve BMM'nin manevi şahsiyetine karşı açık tecavüzler taşıyan sözler sarf etmiş ve bu konuşması Türkiye BMM dahili nizamnamesinin 188 inci maddesinin 3 numaralı bendine göre Meclisten muvakketen çıkarma cezasını müstelzim bulunmuş olduğundan umumi heyetçe 12 inikat Meclisten çıkarılma cezasına çarptırılmış ve bu ceza salondan dışarı çıkarılması suretiyle infaz olunmuştur.

Bunu mütaakip Meclis müzakerelerinin devamına mani olmak üzere sıra kapaklarını vurmağa başlayan ve riyasetçe yapılan ihtarlara rağmen buna devam eden Adana mebusu Suphi Baykam, Gümüşhane mebusu Nihat Sargınalp,Urfa mebusu Yaşar Alhas haklarında 3 er inikat Meclis'ten muvakkaten çıkarılma cezası umumi heyetçe kararlaştırılmasına rağmen adı geçenlerin salonu terk etmemesi üzerine celseye 15 dakika ara verilmiş ve oturum açılınca da idare amirlerinin davet ve ikazlarını,Riyasetin ihtarlarını dinlemeyerek sıra kapaklarını vurmağa ve parçalamağa, galiz ve müstehcen sözlerle gürültüye devam eden Malatya mebusları Nurettin Akyurt,Mehmet Delikaya ve Tevfik Ünsalan ile Ankara mebusu Ahmet Üstün ve Hasan Tez,Burdur mebusu Osman Eroğlu,Erzincan mebusu Adil Sağıroğlu,Tokat mebusu Reşit Önder ve Uşak mebusu Ali Rıza Akbıyıkoğlu haklarında 6 şar inikat Meclisten çıkarılma cezaları verilmesi kabul edilmiştir.

Adı geçenler salondan çıkmamakta ısrar etmiş olduklarından celseye yine ara verilerek kendilerine ihtarda bulunan idare amirlerinin nezaretinde polis marifetiyle Meclis binasından dışarı çıkarılmış ve diğer cezalı mebuslar Emniyet memurlarına karşı gelmek istemişlerse de,salonu terke mecbur edilmişlerdir.CHP mebusları tarafından ika

edilen ve Türkiye BMM tarihinde benzeri görülmemiş bulunan bu müessif hadise büyük Türk milletinin ıttılaına arz olunur[56]".

Komisyon, muhalefet ve basına isnat edilen suçların soruşturmasını yapacaktı ve ilk iş olarak soruşturmaların sonuçlanmasına kadar her türlü siyasi toplantının durdurulmasına, Meclis görüşmeleri ve önergelerin basında yayınlanmasına karar verdi. Muhalefetin yanında anayasa hukuku profesörleri de anayasaya aykırı olarak nitelediği bu komisyonu sıkıyönetim kanunundan daha ileri bir konumda değerlendiriyorlardı. Ancak komisyonu eleştirenlerin Meclis çalışmalarından men edilmesiyle muhalefet susturulmaya çalışıldı.

Cumhuriyet Halk Partisi ile bir kısım basının faaliyetlerini tahkike memur Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümeni Başkanlığı 30 Nisan 1960 tarihinde şu açıklamayı duyurmuştur: "Encümenimizce bazı toplantıların men'i hakkında ittihaz olunup tebliğ edilmiş bulunan 18.04.1960 gün ve 2 numaralı kararla 29.04.1960 tarihinde tebliğ olunan ve her türlü toplantıların men'ine dair bulunan karar yerine kaim olmak üzere aşağıdaki hususların tebliği karar altına alınmıştır:

1-Bütün siyasi partilerin ve bunlara bağlı teşekkül ve kolların her türlü kongreleri ve kademelerin bünyeleri içinde yapılacak veya kademeler arasında tertiplenecek müşterek toplantılar,

2-Siyasi mahiyet arz eden sair toplantı,hareket ve gösteriler ile bunları tertip,teşvik,tahrik etmek ve bu kabil toplantılara katılmak,

7468 sayılı kanunun 2. maddesinin d fıkrasına müsteniden yasak edilmiştir.

3-Örfi idare kumandanları ile idare amirlerinin hususi kanunlara müsteniden ittihaz ettikleri ve edecekleri karar ve tebliğler mahfuzdur.

---

[56] **Zafer**,28 Nisan 1960.

f-İktidar-Muhalefet Çatışması ve Toplumsal Olaylar

1957 seçimleri öncesinde Demokrat Parti'nin muhalefet partileri baskıcı daha da artmış, CMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın 12 Haziran 1957 tarihinde Meclis'te yaptığı bir konuşmayla 'Meclis'in manevi şahsiyetini tahkir ettiği' gerekçesiyle,önce dokunulmazlığı kaldırılıyor, 2 temmuz tarihinde Bölükbaşı tutuklanmış ve 149 gün tutuklu kalmıştır[57].İktidar partilerinin seçime yaklaşırken CHP,CMP ve Hürriyet Partisi'nin işbirliği kararı alması,iktidarı daha da sert önlemler almaya yöneltmiştir.Seçim Kanunu'nda değişiklik yaparak bu çalışmaların önüne geçen Demokrat Parti iktidarı,seçim sürecinde de daha önce eleştirdiği tek parti iktidarına benzer uygulamalarına devam etmiştir. İktidar ve muhalefet arasındaki tartışma ortamının genişlemesi ve toplumsal olaylara kadar varmasını tetikleyen olayların başında, 1957 yılındaki seçim sonuçlarının sandıklarda oy verme işlemi devam ederken, Demokrat Parti'nin önde olduğu haberinin yayınlanması gelmektedir.27 Ekim 1957 seçimlerinde oy verme gününden 3 gün önce seçim propagandası yasaklanmış olmasına karşın,1957 seçim günü oy verme sürerken saat 14:30'da radyodan DP'nin önde olduğu sandık sonuçları verilmeye başlanmıştır.17:05'e kadar süren bu yayın büyük tepkilere neden olmuş ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun suç duyurusuna Ankara'da bir savcı takipsizlik kararı vermiş,İnönü yayınlar devam ederken radyodan sorumlu Bakan Fatin Rüştü Zorlu'yu aramış, Zorlu Ankara Seçim Kurulu'nun şikayetleri reddettiğini belirttikten sonra İnönü'ye Yüksek Seçim Kurulu'na başvurulması gerektiğini söylemiştir.Olayla ilgili Yassıada'daki ifadesinde Zorlu, "Seçim sandıklarında oy verme bittiğinde sonuç nasıl duvara yapıştırılarak ilan ediliyorsa biz de aynı hükme dayanarak radyoda yayınladık" demiştir.[58]Oyların %48'ni alan Demokrat Parti'nin 417 milletvekili çıkarması buna karşın %52 oranında oy toplayan muhalefet partilerinin ise 181 milletvekili ile temsil edilmesi bir çok olayın çıkmasına neden oluyor, sonuçlar ne iktidarı ne de muhalefeti memnun ediyordu.

---

[57] **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1959.
[58] Şevket Çizmeli,**A.g.e.**, s.645.

Başbakan Menderes 12 Ekim 1958'de yurt gezisi sırasında gittiği Manisa'da halktan, "politik ihtirası olmayan vatandaşların kin ve husumet cephesine karşı bir vatan cephesi kurmalarını" istedi.

İnönü Vatan Cephesi ile ilgili olarak Menderes'e verdiği cevapta "Demokrasiyi getirenler,demokratik rejime inanmamış olanların elinden demokrasiyi kurtaracaklardır[59]". açıklamasını yapmış, CKMP lideri Bölükbaşı ise "Vatan Cephesi değil,teslimiyet cephesi.Biz bu cephenin daima karşısında bulunacağız[60]". demiştir.

DP ve CHP liderlerinin yurt gezileri devam ederken, 17 ekim 1958'de Tokat Zile'de,CHP Genel Başkanı İnönü'yü karşılamaya gelenleri polis cop,asker de dipçik kullanarak dağıttı;sorguya çekilen 45 CHP'liden 6'sı tutuklandı,daha sonra 4 kişi serbest bırakıldı.Yurt gezisine çıkan Menderes, Hatay'da yaptığı sert konuşmada İnönü'ye cevap vermiş ve konuşmasında "Kuru tehditlerin ve korkutmaların bir pulluk kıymeti yoktur.Nizam dışı hareketi kahretmeye azimliyiz." dedikten sonra vatandaşları "Vatan Cephesi"ne katılmaya davet etmiş ve 1 yılda 1 milyon kişinin Vatan Cephesi'ne katıldığını iddia etmiştir[61]. Hükümet devlet memurlarının bu cephelere üye olabileceklerine ilişkin bir düzenleme de yaptı. Böylelikle biraz daha gerilen ortamda mahalli idareciler İnönü'nün yurt gezilerinde karşılanmasına engel çıkarmaya devam ettiler.

Aydınların ve özellikle hukukçuların DP yönetimini eleştiri çerçevesinde dile getirdikleri ve çağdaş,demokratik hukuk rejimini kurmak için zorunlu gördükleri ilkeler, CHP'nin 14.Kurultayı'nda, 14 Ocak 1959 tarihinde ittifakla kabul edilerek, İlk Hedefler Beyannamesi adı altında ilan edilmiştir.Burada ortaya konan ilkelerin bir çoğu 27 Mayıs döneminden sonra oluşturulan Anayasa Komisyonu'nda esas alınmıştır.Bu ilkeler şunlardır:

1)Türkiye'de gelişimi durduran,gerileten bütün anti demokratik yasalar,yöntem,anlayış ve uygulamalar kaldırılacaktır. 2)Millet Meclisi'nin yanı sıra demokratik denetimi arttırmak amacıyla bir ikinci meclis kurulacaktır. 3)Yasaların

---

[59] **Ulus**, 19 Ekim 1958.
[60] **Milliyet**, 19 Ekim 1958.
[61] **Zafer**, 14 Şubat 1960.

Anayasa'ya uygunluğunu yargı düzeyinde denetlemek üzere bir Anayasa Mahkemesi oluşturulacaktır. 4)Anayasa,modern demokrasi ve toplum anlayışına uygun,halk egemenliği,hukuk devleti ve sosyal adalet ve güvenlik ilkelerine dayanan bir devlet düzenine göre değiştirilecektir. 5)Devlet başkanlığı gerçek bağımsızlığına kavuşturulacaktır. 6)Yargıç güvenliği sağlanacaktır. 7)Partizan yönetim yerine,yansız ve yasalara bağlı bir yönetim getirilecektir. 8)Sosyal adaletsizlikler önlenecektir. 9)Seçim güvenliğinin yanı sıra,nisbi temsil sistemi getirilecektir. 10)Meclis Başkanlık Divanının tarafsızlığı sağlanıp,siyasal partilerin ve milletvekillerinin yasama ve söz özgürlükleri sağlanacaktır. 11)İspat hakkı ve mal beyanı gerçekleştirilecektir. 12)Sosyal güvenlik ve sosyal adalet esasları Anayasa teminatı altına alınacaktır[62].

Muhalefet lideri İsmet İnönü'nün bu ortamda çıktığı yurt gezileri büyük yankı uyandırıyor, yeni olayların patlak vermesine yol açıyordu.İsmet İnönü,halkın arasında olmayı ve halka Meclis'teki baskı ortamını anlatmayı gerekli görüyordu.29 Nisan 1959 tarihinde muhalefet lideri İnönü,Ankara garından büyük bir polis kordonu içinde Ege gezisi için hareket etti.Polis,İnönü'nün halkla görüşmesini önlemek için elinden geleni yapıyor,İnönü Eskişehir istasyonundan geçerken halkın gösteri yapmasına polis izin vermiyordu[63]. Uşak'ta halkı dağıtmak için polis gözyaşı bombası kullandı.Uşak valisi İnönü'den kendi evinde kalmasını istedi;fakat İnönü bunu kabul etmedi[64]. İnönü ve beraberindeki heyet,Uşak gezisinin sonunda şehirden ayrılırken,sayıları bine yaklaşan bir kalabalığın saldırısına uğradılar.Atılan bir taşla İnönü yaralanıyor,bu olay Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi ilişkilerinde ve Türkiye'nin iç siyasetinde en önemli rolü oynuyordu.Cumhuriyet gazetesinin 52 şehirde ve 6120 kişi arasında hazırladığı bir ankette,'Uşak Olayları' 1959'un en önemli iç olayları olarak değerlendirilmiştir[65].

İnönü'nün İstanbul'da meydana gelen Topkapı Olayları'ndan sonra Ankara'ya dönüşü olaylı olmuş, İstanbul'da büyük bir kalabalık toplanmış emniyet müdürlüğü fotoğraf servisi memurları da yüzlerce resim çekerek toplanan halkın resimlerini çekerek kim olduklarını saptamaya çalışmıştır[66]. İnönü'nün Ankara'ya varışı sırasında

---

[62] **C.H.P. XIV.Kurultayı İlk Hedefler Beyannamesi**, Kurulmuş Matbaası, 1960, s.3-7.
[63] **Cumhuriyet**, 30 Nisan 1959.
[64] **Cumhuriyet**, 1 Mayıs 1959.
[65] **Cumhuriyet**, 1 Ocak 1960.
[66] **Cumhuriyet**, 7 Mayıs 1959.

toplanan kalabalığı polis dağıtmış, CHP milletvekilleri ile polis arasında çatışmalar çıkmıştır.İnönü'nün evinin önünde toplanan halk,, "Hürriyet,hürriyet!" diye bağırıyordu[67]. 9 Mayıs 1959 tarihinde CHP Meclis'e bir önerge vererek, Uşak, Turgutlu,Akhisar,İzmir ve İstanbul olaylarından dolayı Başbakan Adnan Menderes ve İçişleri Bakanı Namık Gedik hakkında soruşturma açılmasını istedi.11 Êylül 1959'da Geyikli Olayı meydana geliyor, 9 eylül tarihinde Kasım Gülek ve bazı milletvekilleri İmroz bölgesinde geziye çıkmışlardı ve Geyikli bölgesinde Gülek ve arkadaşlarına saldırıda bulunuldu.18 eylülde olayların soruşturulması amacıyla bir CHP heyeti Çanakkale'ye gitmiş ancak güvenlik kuvvetleri tarafından şehre girmelerine izin verilmeyince heyet geri dönmek zorunda kalmıştı.[68] Devlet radyosu muhalefeti, vatandaşları isyan ve ihtilale teşvik etmekle suçluyor ve CHP'nin gayrimeşru hale geldiğini ileri sürüyordu[69]. 2 Aralık 1959 tarihinde 29 nisanda meydana gelen 'Uşak Olayı' hakkında bir Meclis görüşmesi yapılıyor,CHP Meclis Grubu Başkanı Fethi Çelikbaş,İçişleri Bakanı Namık Gedik'in görevinden çekilmesini istiyor ancak Çelikbaş'ın konuşması DP milletvekillerinin protesto sesleriyle yarıda kesiliyordu.[70] CHP,DP'yi dini siyasal amaçlara alet etmekle suçluyor hatta parti yönetimi Saidi Nursi'nin DP'nin seçim kampanyası için görevlendirildiğini ileri sürüyordu.Menderes ise, "DP'nin Saidi Nursi'yi seçim için görevlendirildiğini söyleyen İnönü'den sözlerinin geri almasını istedi[71]".

İnönü'nün yurt gezileri içerisinde en olaylısı ve Yassıada'da dava konusu olan gezisi Kayseri gezisiydi.Partisinin Kayseri İl Kongresine katılmak üzere 2 Nisan 1960 tarihinde motorlu trenle Ankara'dan hareket eden İnönü'ye 23 kişiden oluşan bir milletvekili grubu ile kalabalık bir partili grup refakat ediyordu.[72] Sabaha karşı saat 04.00'te Kayseri Valisi Ahmet Kınık'tan,tahrik ve tertipler sonucunda Kayseri'de siyasi havanın gergin olduğunu ve 3 nisanda yapılacak olan CHP İl Kongresi'nin yasakladığını belirten ve Kayseri'ye gelmemesini isteyen bir telgraf alan İnönü, valinin bu telgrafına kongrenin ertelendiğini teşkilata bildirdiğini ancak Meclis'e yansıyan

---

[67] **Cumhuriyet**, 8 Mayıs 1959.
[68] Feroz Ahmed, **A.g.e.**, s.201.
[69] **Cumhuriyet**, 12 Eylül 1959.
[70] **Milliyet**, 3 Aralık 1959.
[71] **Cumhuriyet**, 9 Ocak 1960.
[72] **Ulus**, 2 Nisan 1960.

Yeşilhisar olaylarını milletvekili sıfatıyla yerinde incelemek üzere Kayseri'ye geleceğini belirtmiştir.İnönü'nün treni Kayseri'ye yaklaştığı sırada Himmetdede istasyonunda İçişleri Bakanı'nın ve Vali'nin emirleriyle süngü takmış askerler tarafından üç saat süreyle durduruldu ve Kayseri Vali Yardımcısı tarafından İnönü'nün Kayseri'ye girişine engel olunmak istendi.Kayseri'ye girmemesini söyleyen ve yazılı bir emir gösteren Vali Yardımcısı'na İnönü'nün cevabı şöyle olmuştur: "Emir kanunsuzdur,Uşak Valisi sizin gibi memurlara beni öldürtmek için emir verdi,onlar şerefli idiler,vatansever subaydılar,bu emri dinlemediler." Vali Yardımcısı'nın "telgrafınıza cevap" diyerek uzattığı zarfı okumadan yırtıp atan İnönü, Vali Yardımcısı'nın "Sizin için mahzurludur paşam" sözlerine "Tehdit mi ediyordunuz?" karşılığını vermiştir[73].

Israrlar üzerine vali yardımcısı trenin şehre girmesine izin vermek zorunda kaldı ve İsmet İnönü Kayseri'de yaklaşık 50000 kişi tarafından karşılandı.İnönü'nün Kayseri'den ayrılması da olaylı oldu.Kayseri'den Ankara'ya karayoluyla dönen İnönü ve beraberindekiler Yeşilhisar'a doğru yönelince, zabıta,İnönü'nün Kayseri Yeşilhisar gezisi sırasında barikat kurarak ve ilk kez askerleri de kullanarak İnönü'yü durdurmak istedi.Fakat barikatlar arasından geçen İnönü'yü askerler saygıyla selamladılar.İsmet İnönü'yle konuşan Binbaşı Selahattin Çetiner mahkemeye verildi.Bu Kayseri Yeşilhisar olayıydı[74]. Yeşilhisar olayının en dikkat çekici yönü,askerlerin İnönü'nün yanında olduklarını açıkça göstermiş olmalarıydı. İnönü Yeşilhisar'a giderken yolunun kesildiği İncesu Köprüsü üzerinde askerlerin oluşturduğu birinci barikatı askerlerin selama durması üzerine geçmiş,yarım kilometre daha yürüyerek ikinci barikata ulaşmış, ikinci barikattaki askerler de barikatı açarak selama durmuşlardır.İnönü birlik komutanı Kurmay Binbaşı Selahattin Çetiner'e "Ateş emri verecek misin?" diye sormuş,Çetiner esas duruşa geçerek, "Ne münasebet Paşam!Size ateş ettirmektense, kendime ateş edip intiharı tercih ederim" cevabını vermiştir[75]. Çetiner daha sonra ordudan istifa ederek ayrılıyor ve mahkemeye veriliyordu.

---

[73] **Ulus**, 3 Nisan 1960.
[74] Feroz Ahmed, **A.g.e**., s.207.
[75] Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam(1950-1964),** Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000, s.388.

19 Nisan 1960'da Ankara'da Kızılay meydanında küçük çaplı bir yürüyüş gösterisi yapılıyor, polis kalabalığı dağıtırken içlerinde Siyasal Bilgiler Fakültesinden 6 öğrencinin bulunduğu 26 kişiyi gözaltına alıyordu. 20 Nisan 1960 tarihli gazetelerde yasaklar nedeniyle gösteriler ile ilgili haberler ve fotoğraflar yer almıyor, aynı günlerde Kore'deki halk ayaklanmalarıyla ilgili fotoğraflar yayınlanıyordu.27 Nisan tarihinde Kore Cumhurbaşkanı Syngman Rhee'nin düşüşünden sonra bile bu resimleri basmaya devam ettiler[76].

Bu defa, iktidarın baskıcı uygulamalarını protesto etmek amacıyla,2 8 nisanda İstanbul Hukuk Fakültesi'nde toplanan gençler yürüyüş yapmak istediler."Kahrolsun diktatörler", "Menderes istifa" haykırışlarıyla gösteri yapan öğrenciler, yürüyüşe engel olmak için göz yaşartıcı bomba ve silah kullanan polise taşla karşılık verdiler.Polisin üniversiteye izinsiz girmesine karşı çıkan Rektör Sıddık Sami Onar, tartaklanarak İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü.İstanbul ve Ankara'da saat 15:15'ten itibaren sıkıyönetim ilan edildi.İstanbul Sıkıyönetim komutanlığına Fahri Özdilek,Ankara Sıkıyönetim komutanlığına Namık Argüç getirildi.İçişleri Bakanlığı olaylar hakkında bir açıklama yaparak, Beyazıt'taki çatışmada Orman Fakültesi öğrencilerinden Turhan Emeksiz'in öldüğünü,16 kişinin de yaralandığını bildirdi.İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı da her türlü toplantıyı yasakladı ve gece saat 21:00'den 05:00'a kadar sokağa çıkma yasağı ilan etti.Olaylara ve Meclis'teki görüşmelere yayın yasağı getirildi.Öğrenci gösterileri,sıkıyönetime rağmen 29 nisanda da devam etti ve Ankara'ya sıçradı.Polis,Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrencilere ateş açtı.İstanbul ve Ankara'da üniversite ve yüksekokullar 1 ay süreyle kapatıldı.Başbakan 29 nisan akşamı radyoda yaptığı konuşmada, "İstanbul ve Ankara'da çıkarılmak istenen hadise memleketin huzuruna,asayişine ve selametine girişilmiş suikastlerdir." dedikten sonra halkın yardımını istedi ve asayişi bozanların başlarını kayalara vuracağını söyledi.30 nisanda Sultanahmet Meydanı'ndaki gösteriler sırasında da Nedim Özpolat adlı öğrenci bir tankın altında kalarak öldü.

Olayların toplumun tümünü etkilediği DP iktidarının son günlerinde dönemin Kara Kuvvetleri komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, Milli Müdafaa Vekili Ethem

---

[76] Feroz Ahmed, **A.g.e.,** s.208.

Menderes'e 3 mayıs 1960 tarihinde bir mektup yazıp, "Bütün fenalıkların kaynağı" dediği, dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı suçluyordu.Söz konusu mektubu Cemal Gürsel'in, Albay Alparslan Türkeş'le birlikte yazdığı iddia olunuyor, hatta mektubun aslında, Celal Bayar'ın yerine Başbakan Adnan Menderes'in önerildiği söyleniyordu.Bu mektup,ihtilalin habercisi ve iktidara önceden yapılan büyük bir uyarı girişimi olmuştur.Ancak,mektubun Etem Menderes'te saklı kalması ve diğer yönetivciler tarafından değerlendirilememesi, 27 Mayıs'a davetiye çıkarmıştır.Bu mektubun 27 Mayıs'tan sonra açıklanan şekli şöyleydi:

"Aziz Vekilim,

Dün geceki konuşmalarımızın ışığı altında, zatı alinizi memleketin huzur ve istikrarı için alınması lazım gelen tedbir ve kararlar hakkındaki görüşlerimi arz etmeyi milli ve vatani bir vazife bilirim.Sayın Başbakanın açıklamalarını dinledim ve okudum. Bunlarda, benim düşüncelerimin kabulüne müsait bir zemin henüz mevcut olmadığı aşikar olarak belli ise de,yine de düşüncelerimin sizlere iblağının zaruretine inanıyorum.Muhterem Vekilim, şu hakikati kabul etmek lazımdır ki, Kayseri hadiseleriyle başlayıp son karar ve feci olaylara kadar devam eden vaka'lar vatandaş ruhunda derin teessür ve Hükümete karşı telafisi güç hoşnutsuzluklar yaratmıştır. Hele, Ordunun, talebelere karşı akılsızca kullanılması işin vahametini artırmış, Ordu mensuplarında huzursuzluk ve güvensizlik hisleri belirmiş,korkulan şey olmuş, Ordu politikaya karıştırılmıştır.

Sayın Vekilim,

Bu ahval küçümsenecek, cebir ve şiddetle geçiştirilecek şeylerden değildir. Memleket, Hükümet ve Partinizin düştüğü bu müşkül vaziyeti kurtarmak için sükunetli, fakat ciddi ve cezri tedbirler almak lazımdır. Bu tedbirler şunlar olmalıdır : 1-Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Çünkü bütün fenalıkların bu zattan geldiği hakkında memlekette umumi bir kanaat vardır.2-Kabinede iyi kabul edilmeyen ve suihalleri bütün memlekette yayılmış bulunan zevat çıkartılmalı, yeni Kabine mutlak dürüst, makul, zorcu değil, adalet ve şefkat hissi taşıyan zevattan kurulmalıdır.3-İstanbul, Ankara Valileri, Emniyet Müdürleri süratle değiştirilmelidir.4-Ankara Örfi İdare Kumandanı derhal değiştirilmelidir.5-Son çıkarılan ve tahkikat komisyonları ihdas eden kanun

kaldırılmalıdır.6-Mevkuf gazeteciler af kanunu ile kısa zamanda tahliye edilmelidir. 7-Son hadiselerde tevkif edilen talebeler serbest bırakılmalı, ilim müesseseleri yeniden faaliyete geçmelidir.8-Şimdiye kadar çıkarılan bütün antidemokratik kanunlar tedricen kaldırılmalıdır.9-Vatandaşın hürriyet ve eşit muamele hakkına mutlak surette riayet edilmelidir.10-Ordunun meseleleri süratle halledilmelidir.11-Din istismarcılığından vazgeçilmelidir.12-Suiistimaller oluyor mu, bilmiyorum, fakat, olduğu hakkında umumi bir kanaat mevcuttur ve milletin hükümete itimatsızlığına sebep olmaktadır.Bu gibi kötülüklerin süratle bertaraf edilmesi lazımdır.13-Müstesna zamanlar ve günler haricinde Hükümet büyüklerinin memleket gezilerinde suni büyük vatandaş toplulukları ile karşılanmaları usulü terk edilmelidir. Muhterem Vekilim, Bu yazdıklarım asla bir parti ve politika mülahaza ve tesiriyle yazılmamıştır. Memleketin durumunun bu tedbirlerin alınmasını zaruri kıldığına inandığım için arz edilmiştir.Sizlerin vatanperverlik ve vicdanlarınıza hitap ediyorum. İyi düşününüz. İyi yapınız. Memlekette çok şeyler yaptığınız muhakkaktır. Fakat, bu asla kafi değildir. Bu yapılan işleri müstemleke idarecileri de yapar, yapıyor ve yapmıştır. Asıl mühim olan toplumun ruhunda yaşama zevk ve azminin geliştirilmesi hak ve hürriyet aşkının kökleştirilmesi ve vatandaş idrakinin yüksek ve necip hislerle donatılmasıdır. Olaylar bu yolda olmadığınızı göstermektedir.Talebelerin hürriyet duygusu ile yaptıkları masumane tezahürata karşı, kıtalar sevk edilmesi ve onların desteği ile emniyet kuvvetlerinin ilim yuvalarının içine kadar girerek talebeleri, profesörleri ile beraber coplarla ve kurşunlarla tedip etmesi, dünyada görülmemiş feci bir şeydir. Bu hengamede kız talebelerin yürekler parçalayan çığlıklarının analar, babalar ve halk ruhunda onulmaz yaralar açacağını ve açtığını anlamak memleketin huzuru bakımından büyük bir hata ve hazin bir gaflet olduğuna kaniim.Bizim gençlerimizde hak, adalet ve hürriyet duygularının gelişmesinden ve kemalinden memnun olmamız lazım gelmez mi? İstikbali, hissiz, duygusuz, müstemleke ruhlu, yalnız maddeci bedbaht insanlara mı bırakmak istiyoruz?Sayın Vekilim,Maruzatım muhakkak ki çok mühim ve hatta çok cüretkaranedir. Fakat memleket için, Milletin selameti için, Hükümet ve hatta Partinizin kurtarılması için dikkate alınması lazımdır ve hatta çok lazımdır. Saygılarımla[77]".

---

[77] Erdal Şen, **A.g.e.**, s.29-30.

Erdal Şen'e göre, bu haliyle Yassıada duruşmalarında okunan hatta 12 Temmuz 1960 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan mektubun orijinali sadece hükümetin uyarılmasından ibaret değildi.İlk maddede Gürsel, çok hayati bir öneride bulunuyordu.Erdal Şen'in Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi'nde yaptığı inceleme sonucunda kamuoyuna duyurduğu mektubun birinci kısmındaki öneri bölümü şöyleydi: "Cumhurbaşkanlığına Sayın Adnan Menderes getirilmelidir.Bu muhterem zatı her şeye rağmen Milletin çoğunluğunun sevmekte olduğuna kaniim,bu sevgiden istifade edilerek kırılanların gönülleri alınmalı ve millete yeniden güven telkin edilmelidir." Ancak darbenin ardından mektuptaki 'Menderes'in cumhurbaşkanlığına önerildiği' kısmın herkesten gizlendiğini belirten Şen,bu bölümün kayıtlardan çıkarılarak devlet kurumlarına bile sansürlü halinin verildiğini aktarmaktadır[78].

28-29 Nisan gösterilerinden sonra bu kez Demokrat Parti yönetimi,5 Mayıs günü,saat 5'te Ankara'da Kızılay Meydanı'nda bir gösteri düzenlemeye karar verdi.Buna göre iktidar partisine mensup gençler, Kızılay Meydanı'nda,Meclis'ten çıkıp Çankaya'ya gidecek olan Celal Bayar ve Adnan Menderes'i alkışlayıp destekleyeceklerdi.Ama iktidara karşı olan gençler de plandan haberdar oldular ve 555K (beşinci ayın beşinci günü saat beşte Kızılay'da) parolasını geniş bir öğrenci kitlesine duyurdular. 5 Mayıs günü iktidara karşı olan gençler Kızılay'a akın ederken, iktidarı destekleme amacıyla Kızılay'a gelen gençler azınlıkta kaldılar.Saat 6 civarında meydana gelen Bayar ve Menderes burada çok büyük protestolarla karşılaştı.Hatta bazı göstericiler Menderes'i tartakladılar.Menderes bir gazetecinin arabasına binerek meydandan güçlükle uzaklaştı.

Ankara'daki 555K olayından sonra Sıkıyönetim kargaşayı önlemek için yeni önlemler alınıyordu.Ankara ve İstanbul'da ruhsatı olanların da silah taşıması yasaklanmıştı.Gece sokağa çıkma yasağı uygulanıyor,bazı gazeteler yayın yasaklarına uymadıkları için kapatılıyordu.Hemen her oturumu kavgalı ve çatışmalarla dolu geçen Meclis 11 Mayıs 1960 tarihinde on bir günlük tatile giriyordu.

Başbakan Menderes'in ihtilalin yaklaştığı ve Meclis'te ve sokaklarda olayların zirveye çıktığı günlerde yurt gezilerine devam ediyor, her zaman en fazla destek

---

[78] Erdal Şen, **A.g.e.**, s.28.

bulduğuna inandığı Ege Bölgesi'nde geziye çıkıyordu.Demokrat Parti'nin yayın organı Zafer gazetesine göre, "İktidarın Lideri, Kalkınmanın Amili ve Milli Refahın Banisi Başvekili" İzmir'de 300 bin Egeli sevinçle karşılamış, Menderes burada vatandaşlara hitaben yaptığı konuşmada "Anayasa'yı ihlal iddiaları tertipçilerin safsatasıdır." [79] demiştir.

Olayların arttığı günlerde Menderes'in Amerika Büyükelçisi Warren ile 19 Mayıs 1960 tarihinde saat 17:30'da yaptığı telefon görüşmesi İnönü'yü suçladığı ifadeler ve seçimin yakın olduğunu belirtmesi bakımından ilginçtir:

"Menderes:Bir grup bizi devirmek istiyor ama yenildiler.Her şey 80 yaşındaki yaşlı bir adamın,İnönü'nün başının altından çıkıyor.İnönü orduya dayandı ama ordu anayasal yönetimi destekledi.Artık Türkiye'ye barış ve huzur gelecek.

Warren:Sözünü ettiğiniz gruba uzlaşmaz tavırlarından kolay bir çıkış gösterseniz barış ve huzurun gelişi daha kolay olmaz mı?

Menderes:Bu onların sorunu.Eğer birileri burnunu duvara sürtmekte ısrar ederse,bir süre sonra geri çekmek zorunda kalınca şaşırmamalı…

Warren:(Israr ediyor.)Kolay bir çıkış yolu verseniz…

Menderes:Barış ve huzur gelecek.Bundan sonraki adım seçim…

Warren:Ne zaman?

Menderes:Yakında… (Tarih vermiyor.)[80]".

21 Mayıs'ta bu kez Ankara'daki Harp okulu öğrencileri iktidarı protesto için bir gösteri yürüyüşü düzenlediler.Artık ok yaydan çıkmış,ülkede gerginlik doruk noktasına ulaşmıştı.Bu arada yurt gezisine çıkan Başbakan Adnan Menderes,Tahkikat Komisyonu'nun başlangıçta üç ay olarak öngörülen çalışmalarını tamamladığını, raporun yakında Meclis'e sunulacağını kamuoyuna duyurdu.Ancak süregelen gergin ortam ülkede ihtilal havası yaratmış ve bu açıklama bu ihtilalin önüne geçmek için yeterli değildi.

---

[79] **Zafer**, 15 Mayıs 1960.
[80] Şevket Çizmeli, **A.g.e.**, s.745.

Meclisin tatil edildiği ve tam bir toplumsal baskı ortamının oluştuğu günlerde Demokrat Parti grubunda da yoğun bir kaynaşma söz konusuydu.90 milletvekili son gelişmeleri tartışmak üzere bir önerge vermişlerdi.Tahkikat Komisyonu'nun kaldırılmasını, erken seçime gidilmesini, ordudaki kaynamanın tartışılmasını istiyorlardı.Menderes ise,orduyu Gruba yargılatmaya niyetli değildi ve "burada bugün konuşmayalım, sakıncalıdır" şeklinde yaptığı telkinlere karşın grubun ısrarı karşısında "Parti lideriniz olarak teessüf ederim" demiştir[81].

Menderes'in başbakan olarak son gezisi Eskişehir'e idi.Eskişehir'de kalabalık bir halk topluluğu tarafından karşılanan Menderes, Demokrat Partililerin iddiasına göre irtibat telleri CHP'liler tarafından kesilen hoparlörlerin çalışmaması nedeniyle yedi dakikalık bir konuşma yapabilmiş, konuşmasında Meclis Tahkikat Encümeni'nin çalışmalarını bitirdiğini belirtmiş ve "Yolumuz seçim yoludur." diyerek en kısa zamanda seçime gidileceğini belirtmiştir.[82] Eskişehir'de Menderes'e eşlik eden gazetecilerden Vedat Refiioğlu, Menderes'in yakınlarından Muğla Milletvekili Burhan Belge'ye şöyle diyordu: "-Burhan Bey, biz burada, misafir değil, nezaret altındayız!.." Bu sözlerin doğru bir tarafı vardı.Bu arada bir subayın, gizlice ve Başvekile ulaştırılmak üzere Burhan Belge'ye verdiği bir ihbar yazısını da, Belge değerlendiremedi.Ve bu ihbar, tutuklanmasından sonra, Belge'nin cebinde bulundu.

Demokrat Parti iktidarının 1954 seçimlerinden sonra hırçınlaşması ve tek parti yönetimine gidişini siyaset adamı Mehmet Ali Aybar,Demokrat Parti'nin 1954 seçimlerinden sonra sertleşmesinin,her türlü muhalefeti ve eleştiriyi susturmak için demokrasi dışı bir mücadeleye girişmesin olarak yorumlamakta,bunun nedenlerini ve yaşanan süreci şöyle aktarmaktadır:

"DP iktidarının ilk yılları savaş dönemimin sıkıntılarını unutturtan bir bolluk içinde geçti.Demokratlar savaş yıllarında birikmiş önemli miktarda altın ve döviz rezervleri buldular.İlk başlarda dış kredi ve yardımlardan ödemesiz olarak yararlandılar.Ayrıca,1948'de başlayan tarımda makineleşme hareketi ekilen alanların

[81] Mehmet Ali Birand ve diğerleri, **Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu**, Milliyet Yay., İstanbul, 1991, s.183.
[82] **Hürriyet**, 26 Mayıs 1960.

genişlemesine yol açtı,birkaç yıl üst üste iyi ürün alındı.Kore Savaşı'nın neden olduğu yüksek dünya konjonktürü de Demokratların işine yaradı.

Bu gelişmeler 1954 seçimlerinde DP'ye puan sağladı.Ama bu mutlu günler dört yıl daha devam etmedi.Borç ödemeleri başladı ve büyüyen dış ödemeler açığı ile enflasyon ekonomiyi darboğazlara soktu.Türkiye mali iflasın eşiğine geldi.

1957 seçimlerinde DP'nin oy oranı %47'ye düştü,CHP'nin %40.6'ya yükseldi.Türk lirasının dış değeri düşürüldü ve yeni dış krediler sağlandı.

İttihat ve Terakki Komitacısı Celal Bayar'ın başını çektiği DP iktidarı,1957 seçimlerinden sonra CHP'yi ayaklanma tertipleri içinde olmakla suçladı.

Enflasyon,gelir dağılımını büsbütün adaletsiz hale getirmiş,işsizlik ağır bir sorun halini almıştı. Halk,Demokratlardan acaba yüz mü çeviriyordu?İnönü,Menderes'i irticaya yeşil ışık yakmakla ve Saidi Nursi'ye kanat germekle suçluyordu.Bu karşılıklı suçlamalar sonunda Tahkikat Komisyonu'nun kurulması kararlaştırıldı.

Nisan 1960 ortalarında hava büsbütün elektriklendi.Ordu'nun başındaki yüksek rütbeli komutanlar iktidara bağlı görünüyorlardı.İnönü ise şöyle diyordu:'Demokrat rejim ve dürüst seçim davasında,İstiklal mücadelesinde olduğu gibi başarıya ermek milletçe iktidarımız dahilindedir.'

Bu böyle gidemezdi.Devlet mali iflasın eşiğine sürüklenmiş ve ekonomimiz yabancı kurumların,yabancı devletlerin denetimi altına girmişti.Silahlı kuvvetlerimiz Nato'ya bağlanmıştı.Savaşta bir Amerikalı başkomutanın buyruğunda savaşacaktık.Amerika ile imzalanan ikili anlaşmaların bize ne gibi külfetler yüklediğini bilmiyorduk.

İktidarı CHP'ye bırakmamaya kararlı olan DP, 6-7 Eylül Olayları'nı tertipledi.(İstanbul'da azınlıkların işyerleri yıkıldı,yağma edildi.)Yaşlı komitacının hazırladığı senaryo perde perde sahnelendi.Önce Vatan Cephesi kuruldu.Radyolar her gün Vatan Cephesi'ne katılanların adlarını açıklıyordu.'Bizden olanlar,Cephe'ye evet desin'deniyordu.

Arkadan Tahkikat Komisyonu kuruldu.Bu,muhalefeti sindirmek için olağanüstü yetkilerle donatılmış,Anayasa'ya aykırı bir komisyondu.15 DP'li milletvekilinden oluşan bu kurul,savcı ve yargıçlara tanınan kimi yetkileri kullanacak,ihmal ya da suiistimali görülenler 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasına çarptırılacaklardı.

Kışkırtmalar yurdu ikiye bölmüştü.Camiler ve kahveler bile ayrılmıştı.Menderes iktidarı,devleti DP'lilerle doldurmuş ve devlet DP'nin arpalığı haline getirilmişti.

Hükümet'in Ordu'yu aşağıladığı da ilk kez görülüyordu.Ordu'nun gerekirse yedek subaylarla yönetilebileceği söyleniyordu.

Menderes kendilerine karşı tavır alan bilim adamlarını 'Kara cüppeliler' diye aşağılıyor,bakanlık emrine alıyordu.İsmet Paşa'nın Meclis'te, 'Artık sizi ben bile kurtaramam' dediği günler yaşanıyordu[83]".

[83] Mehmet Ali Aybar,**TİP Tarihi**,c.1,s.54-70.

C-27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ

1-Genel Durum

İsmet İnönü'nün ihtilalden 40 gün önce söylediği "Şartlar tamam olunca milletler için ihtilal meşru bir haktır." sözü gerçek oluyor ve 27 Mayıs 1960 tarihinde, Cumhuriyet tarihimizin ilk askeri darbesi, 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinden galip çıkarak Türkiye'nin yönetimini eline alan Demokrat Parti'nin diktatörce uygulamalara yöneldiği, Anayasa'yı ihlal ettiği ve kardeş kavgasına sebebiyet verdiği gerekçelerinden hareket ederek ülke yönetimine el koyan Milli Birlik Komitesince gerçekleştirilmiştir[84].

İktidar tarafından bakıldığında ülkede bir iktidara meşru kılacak hiçbir şey yoktu.Başbakan gittiği her yerde coşkuyla karşılanıyor ve bir kaç ildeki öğrenci olayları dışında ülkede huzur hakimdi.Ama muhalefet açısından bakıldığında işler hiç de yolunda gitmiyordu.Basın, üniversiteler, sendikalar, siyasal partiler baskı altındaydı ve ekonomik çıkmaz gün geçtikçe aretıyordu.Muhalefete göre DP,en sonunda muhalefete de son vererek bir diktatörlüğe doğru gidiyordu.İşte birbirine tamamen zıt olan bu iki bakış açısı, ihtilal fişeğini ateşliyordu.

Albay Alparlan Türkeş,'in tok sesiyle radyodan okuduğu bildiride; dışa karşı bağlantılara, NATO'ya ve CENTO'ya sadık kalınacağı ilan ediliyor ve seçimlerin en kısa zamanda yapılacağı bildiriliyordu.Ama darbeden sonraki işler ve bu darbenin yeni bir Anayasa, yeni kanunlar ve kuruluşlar getirip getirmeyeceği hakkında herhangi bir açıklama yoktu.Bir hükümet teşkilinden de bahsedilmemişti.Hatta bu darbeyi yapanların kimler olduğu,şef veya lider hakkında bir açıklama da yapılmadı.Ordunun veya Orduların, Merkezdeki bu harekete karşı tutum ve davranışları da belli değildi.Tutuklamalar ise başlamıştı.Fakat bu tutuklamalara kimlerin tabi tutulacağı, tutuklamaların genişlik alanı üzerinde belirsizlik, hatta kararsızlık vardı.

---

[84] Hayati Tek, **Darbeler ve Türk Basını**, Bilgeoğuz Yayını, İstanbul, 2006, s.29.

Türkeş,radyo binasına girdikten sonra son düzeltmeleri burada yapmış ve "Dikkat… Dikkat… Muhterem vatandaşlar, radyolarınızın başına geçiniz.Güvendiğiniz Türk Silahlı Kuvvetlerinizin sesi bir dakika sonra size hitap edecektir." çağrısından sonra şu bildiriyi okumuştur:

"Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini eline almıştır.

Bu harekete Silahlı Kuvvelerimiz, partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi hangi tarafta olursa olsun seçimi kazananlara devir ve teslim etmek girişmiş bulunmaktadır.Girişilmiş olan teşebbüs, hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir.İdaremiz hiç kimse hakkında şahsiyete müteallik tecavüzkar bir fiile teşebbüs etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir.Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup olursa olsun, her vatandaş kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir.Bütün vatandaşların, partilerin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeden birbirlerine karşı hürmet ve anlayışla muamele etmeleri, ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir.Kabineye mensup şahsiyetlerin Türk Silahlı Kuvvetleri'ne sığınmalarını rica ediyoruz.Şahsi emniyetleri kanun teminatı altındadır.

Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz: Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve İnsan Hakları Prensipleri'ne tamamıyla riayettir.Büyük Atatürk'ün 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh' prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız.NATO'ya inanıyoruz ve bağlıyız.CENTO'ya bağlıyız.Tekrar ediyorum:Düşüncelerimiz 'Yurtta Sulh, Cihanda Sulh'tur.Türkiye dahilinde bütün garnizonlardaki garnizon komutanları o yerin mülki ve askeri idaresine el koyacaklar ve vatandaşların her hususta emniyetini sağlayacaklardır[85]".

---

[85] Abdi İpekçi, Ö. Sami Coşar, **İhtilalin İçyüzü**,Uygun Yayınevi, İstanbul, 1965, s.234.

Başlangıçta kamuoyunda,ordunun nerelere ne ölçüde hakim olduğu konusunda bir belirsizlik vardı.Ancak çok geçmeden ihtilalcilerin Ankara ve İstanbul'da duruma kesinlikle hakim olduğu anlaşıldı. Meclis dağıtılmış, siyasi partiler faaliyetten men edilmiş, Silahlı Kuvvetler memleketin idaresine el koymuştu.

Cumhurbaşkanı Bayar Çankaya Köşkü'nde; ihtilal sırasında Eskişehir'de bulunan Başbakan Adnan Menderes darbe haberini aldıktan sonra gittiği Kütahya'da gözetim altına alındılar.Bakanlar Kurulu ve Tahkikat Komisyonu üyeleriyle Demokrat Parti milletvekilleri toplanarak Harp Okulu'na götürüldüler.Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun ile Ankara Sıkıyönetim Komutanı Namık Argüç'ün de gözetim altına alındıkları açıklandı.İstanbul'da ise Vali Ethem Yetkiner,Belediye Başkanı Kemal Aygün,Emniyet Müdürü Faruk Oktay,Merkez Komutanı Kemal Binatlı ve Hakim Tümgeneral Arif Onat gözaltına alındılar.

Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mal edilen harekatın parolası "İnkılap" olarak belirlenmişti.Önce İstanbul'daki zırhlı birlikler harekete geçiyor ve İstanbul'daki Merkez Komutanlığı ihtilale katılıyordu. İhtilal karargahı Harbokulu kumandanının odasındaydı ve şu subaylardan oluşuyordu:Karargah Kumandanı General Cemal Madanoğlu ve yardımcıları Albay Alpaslan Türkeş,Albay Sami Küçük,Albay Ekrem Acuner,Yarbay Sezai Okan,Yarbay Suphi Karaman,Binbaşı Kadri Kaplan,emir subayı Yüzbaşı Recep.Ayrıca General Sıtkı Ulay ve Kurmay Albay Tevfik Ercan Vekaletler bölgesinden,General İrfan Baştuğ ve Albay Fikret Kuytak Ulus ve Cebeci bölgesinden sorumlu.[86]

Ordunun yönetime el koymasının ve Demokrat Parti iktidarı yöneticilerinin tutuklanmasının hemen ardından, İzmir'den Ankara'ya geri dönen ve yönetimin başına getirilen Milli Birlik Komitesi Başkanı Org. Cemal Gürsel, radyodan Millete sesleniyordu.

Cemal Gürsel İzmir'den gelene kadar ihtilalin fiili lideri Tuğgeneral Cemal Madanoğlu,Harp Tarihi Dairesi'nde ihtilal hareketini tam bir kontrol altında tutuyordu.Silahlı Kuvvetler adına yapılan müdahalenin nasıl sürdürüleceği ise,harekata

---

[86] **A.g.e.**, s.199.

katılan çeşitli rütbedeki subaylardan,kuvvetlerin ilkesi de göz önünde tutularak seçilen 38 kişinin Milli Birlik Komitesi olarak örgütlenmesi ve bu Komite'nin dağıtılan Meclis yerine yasama organı gibi çalıştırılması kararıyla çözümlendi.38 kişiden kurulu Milli Birlik Komitesi şu isimlerden oluşuyordu:Orgeneral Cemal Gürsel, Tuğgeneral İrfan Baştuğ, Tuğgeneral Sıtkı Ulay, Korgeneral Cemal Madanoğlu, Kurmay Albay Ekrem Acuner,Kurmay Yarbay Refet Aksoyoğlu, Kurmay Albay Mucip Ataklı, Hava Kurmay Binbaşı Emanullah Çelebi, Kurmay Binbaşı Vehbi Ersü, Kurmay Binbaşı Suphi Gürsoytrak, Kurmay Yarbay Kadri Kaplan, Kurmay Yarbay Suphi Karaman, Kurmay Yüzbaşı Kamil Karavelioğlu, Kurmay Albay Osman Köksal, Kurmay Albay Fikret Kuytak, Kurmay Albay Sami Küçük, Kurmay Yarbay Sezai Okan, Orgeneral Fahri Özdilek, Kurmay Binbaşı Mehmet Özgüneş, Deniz Kurmay Binbaşı Selahattin Özgür, Kurmay Binbaşı Şükran Özkaya, Hava Kurmay Albay Haydar Tunçkanat, Kurmay Yarbay Ahmet Yıldız, Kurmay Albay Muzaffer Yurdakuler, Kurmay Albay Alparslan Türkeş, Kurmay Yarbay Orhan Kabibay, Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı, Deniz Kurmay Binbaşı Münir Köseoğlu, Kurmay Yarbay Mustafa Kaplan, Tank Binbaşı Muzaffer Karan, Kurmay Binbaşı Şefik Soyuyüce, Piyade Binbaşı Fazıl Akkoyunlu, Deniz Kıdemli Yüzbaşı Rıfat Baykal, Kurmay Binbaşı Dündar Taşer, Kurmay Yüzbaşı Numan Esin, Kurmay Yüzbaşı İrfan Solmazer, Kurmay Yüzbaşı Muzaffer Özdağ, Jandarma Yüzbaşı Ahmet Er.

Aybars'a göre,27 Mayıs'ın oluşmasında ve Menderes'in idam edilmesinde etkili olan psikolojik faktörün ordudaki subayların bir kısmı için "Menderes'in subayları" diye bir söylentinin çıkması ve Menderes'e destek verenler ve vermeyenler diye bir ayrım çıkarılmak istenmesiydi[87].

27 Mayıs İhtilalinin emir komuta zinciri içerisinde hiyerarşik bir bağlantı içinde yapılmadığını belirten Aybars, 27 Mayıs'ı yüzbaşıların da içinde bulunduğu; albaylardan,binbaşılardan,generallerden oluşan bir komitenin yaptığı bir müdahale olarak tanımlamaktadır.Bu durumun ordu içerisinde daha sonra ciddi sıkıntılar

---

[87] Alev Gözcü, **Ergün Aybars ile Tarih ve Türkiye**, Zeus Kitabevi, İzmir, 2008,s.24.

yarattığını belirten Aybars,yüzbaşının orgeneralin önüne geçtiğini ve askerlik kurumunun bu durumu kaldıramayacağını savunmaktadır[88].

Cindoruk'a göre 27 Mayıs 1960 darbesi Cumhuriyet döneminin ilk Babıali baskını olarak tarihe geçmiştir.Darbenin çok kolay sonuca ulaşmasını ve Hükümet ile Demokrat Parti'nin en hafif bir direncinin bile hissedilmemesini Demokrat Parti'nin sivil bir siyaset kurumu niteliğine dayandıran Cindoruk,darbenin ilk hedefinin yalnızca yeni bir seçim olduğunun açıklandığını ancak daha sonra darbenin meşruluğuna ilişkin fetvalar üretildiğini, bilim adamlarının darbenin içine çekildiğini ve ardından siyasi iktidarı ve bir kısım bürokratları yargılayacak kurumlar ve kurullar oluşturulduğunu belirtmiştir.Kazanılmış hakların,1924 Anayasası'nın güvencelerinin ve zamanaşımının yürürlükten kaldırıldığını savunan Cindoruk, yapılmak istenenin on yıl süren Demokrat Parti iktidarını hukuk kurallarını acımasız şekilde yönelterek tümü ile mahkum etmek olduğunu belirtmektedir.

2-Demokrat Partililerin Tutuklanması

27 Mayıs hareketinin ilk saatlerinde ihtilalcilerin en önemli hedefi Çankaya Köşkü'ydü.Bayar'ın Muhafız Alayı ile bir direnişe kalkışmasından ve Çankaya'da kan dökülmesinden korkuluyordu.Gün doğarken Çankaya Köşkü'nde Bayar direnişe geçmiş, Harbiye'ye Demokrat Partililerin getirilmesine rağmen Bayar teslim olmamıştı.Bölgeye 5 tankla takviyeli bir bölük daha gönderilmiş,iki uçaksavar topu çevrede mevzilendirilmiş ve Köşk binlerce asker tarafından çepeçevre sarılmıştır.Bu sırada Bayar,direniş kararı almış,silahını sol cebine koymuş ve gerekirse 4 kurşunu karşısındakilere,son kuşunu da beynine sıkma kararı almıştı[89]. İhtilalciler tarafından,Bayar'ın teslim olması için 45 dakikalık süre tanımışlar,sürenin dolmasıyla beraber Burhanettin Uluç başkanlığındaki bir grup ihtilalci subay Bayar'ı teslim almak üzere Köşk'e girmişlerdir.Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı nezaret altına alan heyet şu

[88] **A.g.e.**, s.77.
[89] Mehmet Ali Birand ve diğerleri, **A.g.e.**, s.202.

isimlerden oluşmuştur:Tuğgeneral Burhanettin Uluç, Kurmay Albay Selim İşimer, Kurmay Albay İsmet Özbudak, Ord.Yarbay Kemal Tüfekçioğlu, Kurmay Yarbay Cevdet Turan, Teğmen Abdullah Tardu[90].

Subaylar Köşk'e girdiklerinde Bayar bilardo masasının yanında ayakta duruyor ve sol eli ceketinin cebinde rovelverini tutuyordu.Burhanettin Uluç'un Bayar'a "Millet ve ordu sizi istemiyor.Buna bizi siz mecbur ettiniz" demesi üzerine, Bayar'ın cevaben söyledikleri Cumhurbaşkanı Yaveri Mustafa Tayyar'a göre şöyledir: "Onlara gayet sert 'Ben' dedi, 'milli iradeyle geldim.Seçilerek geldim.Hiçbir şekilde gidemem.Beni bire yere götüremezsiniz.' 'Efendim Harbiye'de seni misafir edeceğiz' dediler. 'Hayır' dedi, 'siz bu işi yapamazsınız.' O sırada çekti tabancasını.Şakağına dayadığı sırada üzerine atladılar,tabanca ateş almadan ve yürüyerek aşağıya indirdiler[91]".

Köşk'ün içerisindeki gelişmeleri o günleri yakından yaşayan Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy şöyle anlatmaktadır: "Erken yattım,sabaha karşı omzuma değen bir el uyandırdı.Benim uyanmamla beraber ilk idrak ettiğim şey uykumda kimbilir ne kadar zamandır duymakta olduğum şuur altına yerleşmiş bir ses,tank sesi oldu.Bu madeni sesin ne olduğunu anlamak için pencereye koştuğumda oda penceresinin dibinde,Atatürk'ün eski evinin kapısının önünde duran tankı gördüm.Namlusu bize çevrikti.Beni uyandıran Özel Şahingiray'dı,Olanları duyup Köşk'e geleşi epey olmuştu.Annemin odasına koştum.Çocuklar daha uyuyorlardı.Annem babamın aşağıya indiğini söyledi.Berin Menderes Hanımefendi de Köşk'e gelmişti.Oğlu Aydın'la beraber salondaydılar.Acele hazırlanıp yanlarına gittim,sonra beraber aşağıya gittim,sonra beraber aşağıya babamın bulunduğun salona indik.Babam salonun penceresinden şehre bakıyordu.Elimi koluna geçirince döndü,bizi gördü.

Berin Hanım: -Ah beyefendi Adnan burada olsaydı başka mı olurdu acaba? deyince, babam: -Çok geç artık,bırakalım bunu,diye cevaplandırdı[92]".

Bayar'ın gözaltına alınması sırasında Çankaya Köşk'ünde meydana gelen olayları damadı ve Demokrat Parti milletvekili Dr.Ahmet İhsan Gürsoy şöyle

---

[90] Uğur Mumcu, **A.g.e., s**.27.
[91] Mehmet Ali Birand ve diğerleri, **A.g.e.**, s.,204.
[92] Süleyman Yeşilyurt**, İnönü ve İhtilalcilerin Gizli Görüşmeleri**, Kültür Sanat Yay., Ankara, 2006, s.141.

aktarmaktadır: "…Türkiye'ye döndükten sonra Yeşilköy Havaalanı'ndan alınıp,Ankara'ya getirildim.Daha sonra da bilindiği üzere,Yassıada'ya tutuklu olarak götürüldük.Bayar kişiliğine ve onuruna son derece düşkün bir devlet adamıydı.Bana anlattığına göre,Çankaya Köşkü'ne kendisini almaya gelen subayların zorla götürmek istemelerine,Bayar hayli içerlemiş.Baktı ki olmayacak,bu insanlar zor kullanmakta kararlılar.Bayar cebinden çıkardığı nikelajlı silahını şakağına dayayarak,tetiğe dokunmuş.Allahın takdiri olacak ki,silah patlamayınca,oradaki subaylar eline vurarak eline vurarak silahı yere düşürmüşler.Bayar'ın ihtilal raporlarında anlatıldığı gibi "subaylara silah çekmesi ve ben komiteciyim" sözünü kullanması kesinlikle yalandır. "Millet iradesiyle geldim.Millet iradesiyle giderim." şeklinde konuşmalarını,ihtilali yapanlar saptırma cihetine gitmişlerdir[93]".

Celal Bayar'ı nezaret altına alan heyetin ihtilalden sonra kaleme aldığı raporda,Cumhurbaşkanı Celal Bayar şöyle tanımlanmaktaydı:

"Asil Türk milletini sağduyusunu on yıl müddetle adeta alay edercesine istismara yeltenen,hürriyet aşkı bu milleti Meclisteki dalkavuk çoğunluğu vasıtası ile her gün biraz daha artan şiddet tedbirleriyle hukuki ve sosyal haklarından mahrum etmek için uğraşan,devlet idaresinden bihaber, muhteris, düşük ahlaklı, hunhar ve zalimlerin reiskarı[94]".

Ayrıca raporda hürriyet hareketinin parolası:İNKİLAP, işareti:EL KALDIRMA olarak tanımlanmış, raporun yazılış amacı eski komiteci reisinden devlet reisliği vasfını kaldıran harekete fiilen iştirak etmiş personel tarafından hakiki bir vesikanın raportörlüğünü yapmak olarak ifade edilmiştir.Raporda birkaç kişi ile tahminen bir piyade tümeni ateş kudretine sahip Muhafız Alayının elinden Bayar'ı almanın mümkün olmadığı belirtilmiş, bu girişimin başarısının Muhafız Alayı Kumandanı Osman Köksal ve arkadaşlarının sayesinde olduğu belirtilmiştir.

Ankara'da ihtilal bildirisi okunup askerler hedefleri bir bir ele geçirirken, Başbakan Adnan Menderes yurt gezisi için gittiği Eskişehir'deydi.Sabah saat 04:00 sıralarında ihtilali haber alan Başbakan ve yanındakiler, Eskişehir'den ayrılıp

---

[93] Süleyman Yeşilyurt, **A.g.e.**, s.144.
[94] Uğur Mumcu, **A.g.e.,** s.125.

karayoluyla Kütahya'ya doğru hareket etmişlerdir.Kütahya yolunda radyodan ihtilal bildirisini dinleyen Menderes'i,Kütahya girişinde vali vekili,jandarma komutanı ve beraberindeki askerler karşılamıştır.Başbakan Menderes'in Kütahya'dan Ankara ve İstanbul'dan yapmaya çalıştığı telefon görüşmelerinden bir sonuç çıkmamış ve Başbakan Adnan Menderes ile Maliye Bakanı Hasan Polatkan ihtilalin önde gelen isimlerinden Muhsin Batur tarafından tutuklanmışlardır.Albay Muhsin Batur ile Menderes arasında geçen diyalog şöyledir:

"Menderes: Vaziyet nedir Albayım?

Batur:Silahlı Kuvvetler memlekette idareyi ele aldı.Vazifem sizi Eskişehir'e götürmektir.

Menderes:Yani beni tevkif mi ediyorsunuz?

Batur:Sizi emniyet altına alarak Eskişehir'e götüreceğim.

Menderes:Suçum nedir?

Batur:Ben size suç izafe etmekle mükellef değilim[95]".

27 Mayıs hareketinin ilk saatlerinde, Başbakan Adnan Menderes'in tutuklandığı Eskişehir'de, Eskişehir örfi İdare Kumandanı Tuğgeneral Bedii Kireçtepe imzasıyla yayınlanan ve yerel gazetelere dağıtılan tebliğ Demokrat Partililerin yurt dışına kaçtığı iddiasını taşıması bakımından dikkat çekicidir:

"Ankara bütün hükümet erkanı ve Demokrat parti başkanları yabancı memleketten kaçarken yakalanmışlardır.Beraberlerinde 12 uçak dolusu altın,mücevherat ve parayı kaçırmakta iken yakalandılar.Sabık Başbakan Adnan Menderes ve sabık Reiscumhur Celal Bayar Askeri kumandanlık tarafından tevkif edilmiştir.Eskişehir'de matbaası olan herkes bu havadisi basıp yayınlamalıdır.

Dikkat! Dikkat! Dikkat!

Vatanseverliğinize hitap ediyoruz.D.P.İl İlçe ve Bucak başkanlarının kaçmalarına mahal vermeden tevkif edilmelerini ve askeri kuvvetleri gelinceye kadar salınmamalarını rica ederim[96]".

---

[95]Abdi İpekçi, Ö. Sami Coşar, **A.g.e.**, s.228.

Ankara'daki kabine üyelerini ve Demokrat Parti ileri gelenleri gözaltına almak amacıyla Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'yu Bahçelievler semtindeki bir yakınının evinden alan subaylar, yanında eşi Emel Zorlu da bulunduğundan, onu evine götürmeyi uygun görmüşlerdi. Emel Hanım'ın kendi evinde geldiği andaki yaşadıklarını, onlara refakat eden Harp Okulu öğretmenlerinden Albay Nazif Atakan şöyle anlatmaktadır: "Evlerine geldiğimiz zaman,Zorlu otomobilden inemedi.Karısı Emel Hanım indi,nemli gözlerle karı koca birbirlerine baktılar.Emel Hanım evin içine girdiği zaman bağırmaya başladı."Eve girmişler" diyordu.Evin bütün camları kırılmış,Fatin Rüştü'ye ait resimler parçalanarak yerlere atılmıştı.Emel Zorlu,masa ve iskemlelere tutunarak evi dolaştı, ayakta duracak gücü kalmamıştı.Bana döndü: "Beyefendi.Biz de Atatürk'ün çocuklarıyız.Ben Atatürk'ün yıllarca Dışişleri Bakanlığını yapmış Tevfik Rüştü Aras'ın kızıyım" diyebildi.Otomobil kalkarken Fatin Rüştü,kendisini gözleyenlere "Hiç mi hizmet etmedik?Kıbrıs'ı kazandık.Nedir bu yaptıklarınız" demekle yetiniyordu[97]".

Yüksek Adalet Divanı tarafından haklarında hüküm verilen 395 milletvekilinin tutulma tarihleri ise şöyledir[98]:

Tarih	I.Gözaltı	Salıverilme	II.Gözaltı
27.05.1960	200	-	-
28.05.1960	9	59	-
29.05.1960	7	-	-
30.05.1960	7	-	2
31.05.1960	9	-	3
01.06.1960	65	-	46
02.06.1960	16	-	3
03.06.1960	15	-	-
04.06.1960	9	-	-
05.06.1960	5	-	2
06.06.1960	11	-	-
07.06.1960	10	-	-

96 Talat Asal,Güneş Batmadı "Müvekkilim Adnan Menderes ve Yassıada",Selis Kitaplar,İstanbul,2003,s.193.
97 Emin Karakuş,**İşte Ankara**,Hürriyet Yayınları,İstanbul,1977,s.510.
98 Osman Doğru,**27 Mayıs Rejimi**,İmge Kitabevi,Ankara,1998,s.165.

08.06.1960	5	-	1
09.06.1960	3	-	-
10.06.1960	3	-	-
11.06.1960	1	-	-
12.06.1960	1	-	-
13.06.1960	3	-	1
14.06.1960	-	-	1
15.-16.06.1960	16	-	-
Toplam:	395	59	59

27 Mayıs'ta tutuklanıp daha sonra serbest bırakılan Demokrat Parti liderlerinden Sıtkı Yırcalı tekrar göz altına alınıyor,bu durum yeni rejimin ayrıcalık gütmeden bütün Demokratlar hakkında dava açmaya karar verdiğini gösteriyordu[99].

Tutuklanmalarının ardından önce Eskişehir'e ardından Ankara'ya götürülen Menderes ve Polatkan diğer tutuklular gibi Harbokulu'nda gözlem altına alınmışlardır.

Harp Okulu'nda toplanan Demokrat Partililer buraya getirilirken ve giriş yaparken büyük protestolarla karşılaşmışlar, özellikle Bayar,Erdelhun ve bakanlar çok büyük tepki almışlardır.İhtilal öncesinde askere yakınlığıyla bilinen Şem'i Ergin ve Etem Menderes ise alkışlar ve övgülerle karşılanmışlardır.

Gözaltıların tamamlamasından sonra Harp Okulu'nda çok önemli bir gelişme oluyor,Ethem Menderes'le aynı odada gözaltında bulunan Namık Gedik, kendisini aşağıya atarak intihar ediyordu.Oda arkadaşı Ethem Menderes, Harp Okulu'ndaki intihar olayını şöyle anlatıyordu:

"Odanın bir yanında ben,öte yanında Namık Gedik yatıyorduk.Işıklar yanıyordu ve kapıda iki silahlı nöbet tutuyordu.Çift katlı olan pencere kapalıydı.Gedik'in ayağında pantolon,üzerinde pijaması vardı.Birden yataktan fırladı pencerenin karşısındaki duvara geldi.Bütün bunlar bir anda oluyordu.Sonra "Ya Allah" dediğini işittim,gerilip ok gibi fırladı,pencerenin camları kırıldı ve gitti[100]".

---

[99] **Cumhuriyet**, 31 Mayıs 1960.
[100] Süleyman Yeşilyurt, **A.g.e.**, s.151-152.

Celal Bayar yıllar sonra yazdığı anılarında,Harp Okulu'nda Menderes ile yaptığı son görüşmeyi şöyle aktarmaktadır:

"Lavaboya gidiyordum.Yanımda muhafızlar vardı.Adnan Bey önceden gelmiş,ellerini yıkıyordu.Ansızın karşılaştık.Yüzü birkaç gün içinde incelmiş,gözleri kederle gölgelenmişti.'Olan olmuştur Adnan Bey' dedim, 'Metin olunuz.'Yüzünde mahzun bir gülümseme belirdi.Ellerini iki yana açarak:'Zaten başka çare var mı?' dedi.Daha fazla konuşamadık.Askerler sözümüz kestiler[101]".

Harp Okulu'nda toplanan Demokrat Partililer daha sonra gruplar halinde yargılamaların yapılacağı Yassıada'ya gönderilmişlerdir.

[101] Mehmet Ali Birand ve diğerleri,**A.g.e.**,s.209.

II-YASSIADA YARGILAMALARI

A-YARGILAMALARA GENEL BAKIŞ

Yassıada Davaları 14 Ekim 1960'dan, karar günü olan 15 Eylül 1961'e kadar,11 ay 1 gün sürmüş, bu süre içinde 203 gün davalara bakılmıştır.203 günde 287 celse yapılmış,bu celseler 1033 saat tutmuştur.Yassıada'da toplam 19 davaya bakılmış,bunlardan Değirmen Davası zaman aşımı ile düşmüş,davalardan 17'si de Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmiştir.Davaların duruşmasına göre 287 celse şu şekilde sınıflandırılabilir: Anayasa Davası 53 celse,Köpek Davası 4 celse,5-7 Eylül Davsı 20 celse,Bebek Davası 7 celse,Vinylex Davası 5 celse,Zimmet-İrtikap Davası 5 celse,Arsa Davası 3 celse,Değirmen Davası 5 celse,Barbara Davası 6 celse,Örtülü Ödenek Davası 13 celse,Radyo Davası 6 celse,Topkapı Olayları Davası 24 celse,Çanakkale Geyikli Olayları Davası 11 celse,Kayseri Olayları Davası 13 celse,Demokrat İzmir Gazetesi'nin Tahribi Davsı 16 celse,Ankara ve İstanbul Olayları Davası 52 celse,Vatan Cephesi Davası 16 celse ve İstimlak Davası 13 celse[102].

Davalarda önce sanıklar getirilmiş, sonra Yüksek Adalet Divanı üyeleri yerlerini almışlardır.Yalnız bir gün,28 Aralık 1960'da Topkapı olaylarının duruşmasına devam edilirken Divan üyeleri daha önce yerlerine oturmuş,sonra sanıklar getirilmişlerdir.Duruşmalarda 5 gizli celse yapılmıştır.İlk gizli celse 6-7 Eylül Olayları davasında ve 25 Ekim 1960 tarihindedir.Bu gizli celsede Milli Emniyet mensupları dinlenilmiştir.En çok sanıklı dava Anayasayı İhlal Davası,en az sanıklı dava ise Arsa Davası'dır.Arsa Davası'nda yalnızca Nedim Ökmen yargılanmıştır.Yüksek Adalet Divanı başkanlığını Salim Başol yürütmüş,bulunmadığı zamanlarsa ise üyelerden Selman Yörük,Ferruh Adalı ve Abdullah Üner başkanlığa vekalet etmişlerdir.Yüksek Adalet Divanı nihai karardan önce,Anayasa davasıyla birleştirilen 17 davada 112 kişi için,zamanaşımıyla düşen Değirmen davasında da 2 kişi için tahliye kararı vermiş,başka suçlarla ilgisi olmayan 96 kişi adadan tahliye edilmiştir.Yüksek Adalet Divanı ilk berat kararını 22 Kasım 1960 tarihinde Adnan Menderes ve Dr.Fahri Atabey hakkında vermiş

[102] Tarık Güryay, **Bir İktidar Yargılanıyor**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1971, s.396.

ve bu beraat kararı Menderes'in yargılandığı davalar içerisindeki tek beraat kararı olmuştur.Dr.Atabey ise adadan tahliye edilen ilk sanık olmuştur.

Ayrıca yargılamalar sırasında sanıklar Tevfik İleri ile Turgut Acuner'in mahkeme salonundan çıkarılmasına,Vatan Cephesi davası şahitlerinden Hamit Kurdoğlu'nun ise yalancı şahitlikten tutuklanmasına karar verilmiştir.Başsavcı Egesel ilk iddianamesini 15 Ekim 1960'da Köpek davasında okumuş, okunması en uzun süren iddianame Anayasa'yı İhlal davasının iddianamesi olmuştur;bu iddianamenin okunması 21 saat 4 dakika sürmüş ve dört celse devam etmiştir.Egesel davalarda 228 kişinin idamını istemiş, Bayar için Anayasa'yı İhlal,Kayseri ve Topkapı Olayları davaları olmak üzere üç davada, Menderes için ise Topkapı, Çanakkale Geyikli, Kayseri, Ankara-İstanbul Olayları davaları,Demokrat İzmir'in tahribi davası,Vatan Cephesi ve İstimlak yolsuzluğu davaları olmak üzere toplam yedi defa idam talebinde bulunmuştur.Duruşmalar sırasında 1068 şahit dinlenmiş,en çok şahit Ankara-İstanbul davasında dinlenmiş,bu davada 359 şahit ifade vermiş,13 şahidin de yazılı ifadeleri yeterli görülmüştür.En çok şahit, 28 Aralık 1960 tarihindeki Topkapı Olayları davasında dinlenmiş, bu oturumda 30 şahit ifade vermiştir.Divan, Amerika'da bulunan Prof.Dr.Hüseyin Nail Kubalı'nın şahit olarak dinlenmesine karar vermiş ve Kubalı 8 saat 20 dakika konuşarak duruşmaların en uzun ifadesini vermiştir.Yassıada'da ilk defa Köpek davasında Celal Bayar sorguya çekilmiş,ilk müdafaa da Bayar'ın avukatı Nail Taner tarafından 20 Ekim 1960'da yapılmıştır.Duruşmalarda son müdafaa ise avukat Ekrem Korkut ve Hüseyin Ulus'a aittir.En uzun müdafaayı ise 236 sayfa ile avukat Nusret Kirişçioğlu vermiştir.Sanıklardan bazılarını akrabaları savunmuşlardır.Refik Koraltan'ı kızı,Samet Ağaoğlu'nu kızkardeşi,İzzet Akçal'ı kızı,Necla Tekinel'i kocası,Bumin Yamanoğlu'nu ise babası müdafaa etmişlerdir.

Yüksek Adalet Divanı yargılamalarında sadece Divan Başsavcısı Altay Ömer Egesel'in gösterdiği tanıklar dinlenmiş,Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından dinlenmiş olup da Divan'da sanıklar lehinde ifade verebilecek olan tanıklar dahi dinlenmemiştir.Örneğin Anayasayı İhlal Davasında Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından Cumhurbaşkanlığı köşkünde ve Başbakanlıkta görevli 60 kadar idari personelin ifadesi alınmıştır.Bunlardan sadece Komiser Ziya Orkan'ın ifadesi sanık aleyhinde görülerek duruşmada dinlenmiştir.

Yargılamalar,Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre yürütülmüş ve şu sırayı izlemiştir:

a-İddianamenin okunuşu.

b-Sanıkların,yargıçlar tarafından sorguya çekilişi.

c-İddia makamının dinlenmesi.

d-İddia makamı tanıklarının dinlenilmesi.

e-Savunma[103].

Sanıklar hakkında açılan 19 ayrı dava,konuları bakımından üç kategoride toplanıyor,bunlar şöyle şekilleniyordu:

1-Cinayet,ayaklanmaya azmettirme,bilerek cana ve mala zarar verme fiillerini kapsayan üç ağır ceza davası.

2-Devlet memurları hakkında dokuz suiistimal davası.

3-Siyasi nitelikli yedi dava.

Muammer Aksoy, yargılamalardan 15 yıl sonra kendisiyle yapılan bir röportajda yargılamaların gerekçesi olarak şu görüşü belirtmektedir.Aksoy'a göre; "…Eğer DP iktidarının başındakiler yargılanmazsa,o zaman 27 Mayıs'taki hareket gayri meşru bir darbe haline gelir.Eğer bu hareketin meşru olduğu kabul ediliyorsa,ona sebep olanların gayrimeşru duruma düştüklerini kabul etme zorunluluğu vardır;ve sadece suçluların kim olduğunu ve suçların derecesini saptamak gerekecektir.Kısacası,hem 'alaşağı edenlerin' hem de 'alaşağı edilenlerin' anayasa ve hukuk düzenine saygılı olduklarını düşünebilmeye mantıken olanak yoktur[104]".

MBK üyesi ve Genel Sekreteri Orhan Erkanlı yargılamalarla ilgili olarak şöyle yazmıştır: "…Mahiyeti itibariyle siyasi olsun veya olmasın bazı suçların DP yöneticilerinin kişiliklerini,ahlaki durum ve tutumlarını,değer ölçülerini

[103] Hulusi Turgut, **A.g.e**., s.49.
[104] Nazlı Ilıcak, **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor**, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975, s.38.

kıymetlendirmek bakımından Yüksek Adalet Divanı'ndan geçmesi lazım geldi kanısındaydık.Davaların hukuki değerinden ziyade halk üzerinde meydana getireceği etkiler ön plana alınmıştı[105].

Asal'a göre yargılamalar esnasında Yassıada'ya her isteyen gidememektedir.Asal, ancak Yassıada'ya gidip düşükleri görebilmenin tek yolunun duruşmada tanıklık yapmak amacıyla Yüksek Adalet Divanı'na telgraf çekmek veya bir dilekçe vermek olduğunu aktarmaktadır.Mahkemede sanıklar aleyhine tanıklık etmek şartıyla Yassıada'ya gitmenin çok kolay olduğunu belirten Asal,dilekçe vereceklerin dilekçelerine "Bendeniz 6-7 Eylül olaylarının nasıl cereyan ettiğine ve kimin tarafından tertip edildiğine dair çok mühim delilleri haiz bulunduğumdan,bildiklerimi huzur-u adalette beyan edeceğimi…" yazmaları şartıyla Kars'ın sınır ilçesi Kızılçatak'ta olunsa dahi hemen uçakla İstanbul'a gelebileceklerini ve çok kişinin gidemediği Yassıada'ya gidip düşüklerin yargılanışını görebileceklerini belirtmektedir[106].

1-Yargılamalar İçin Yapılan Hazırlıklar

31 Mayıs'ta Bakanlar Kurulu Devlet Başkanı ve Başbakan Cemal Gürsel başkanlığında toplanmış ve gözaltında bulunan DP'lilerden alınması gereken bilgilerin süratle sağlanması ile her türlü suiistimallerin süratle tespit edilmesi için hakimlerden oluşan bir tahkikat heyetinin kurulması kararı alınmış ve delillerin kaybolmaması, kanuni yollardan sonuçların alınması için tahkikat heyetinin hakimlerden oluşturulması için Adalet Bakanlığı'na yetki verilmesi, tahkikat heyetince suçlu görülenlerin Divan-ı Ali tarafından yargılanmaları ve sanıklara her türlü teminatın sağlanması kararı alınmıştır.Aynı gün toplanan Milli Birlik Komitesi bir basın toplantısı düzenlemiş ve Gürsel gazetecilere 'Biz onların suçlu olduğuna inanıyoruz' dedikten sonra, Demokrat Partililerin harekatın selameti ve muvaffakiyeti için nezaret altına alındığını ve başında Ord.Prof.Dr.Sıddık Sami Onar'ın bulunduğu Hukuk Fakültesi profesörlerinden oluşan

---

105 Orhan Erkanlı, **Anılar**, Baha Yayınevi, İstanbul, 1972, s.120.
106 Talat Asal, **A.g.e.**, s.129.

bir heyetin hazırlayacağı rapora göre sanıklara isnat edilen suçların belirleneceğini belirtmiştir[107].

Eski iktidar mensuplarının yargılanmasının hukuki açıdan gerekli olduğu düşünülmüştür.Bu tür bir gerekçe iki açıdan ileri sürülmüştür.Birincisi, işlenmiş bir suçun cezasının kişiselleştirilmesidir. İkincisi,eski iktidar mensuplarının yasama dokunulmazlıklarının ortadan kalktığına göre,daha önce yapılan isnatların karara bağlanması gerekliliğidir. 3 sayılı yasanın 14.maddesinde Yüksek Adalet Divanı'nın çalışma yerinin Milli Birlik Komitesi tarafından tayin edileceği belirtilmiştir.Yargılamaların Yassıada'da yapılmasına dair bir karar Resmi Gazete'de yayınlanmamış,ancak 19 Temmuz 1960 günü basında,yargılamaların Yassıada'da yapılacağına ilişkin haberler yer almıştır[108].Sabıklar daha sonra gruplar halinde tutuklu bulundukları Davutpaşa Kışlası'ndan Yıldız'daki Balmumcu Kışlası'na sevk edilmişlerdir.68 gün Davutpaşa Kışlası'nda kalan 184 tutuklunun askeri GMC'lerle olağanüstü güvenlik tedbirleri altında Balmumcu'ya nakledilmiş, aynı tarihte Yüksek Soruşturma Kurulu Balmumcu'da çalışmaya başlamıştır[109].

5 Ekim günü ise, Adalet Bakanı Amil Artus duruşmaların 14 Ekim 1960 tarihinde başlayacağını açıklamış, Devlet Başkanı Cemal Gürsel gazetecilere yaptığı açıklamada duruşmaların 14 Ekim tarihinde başlayacağını ifade etmiştir[110]. Aynı gün, mahkemelerin yapılacağı Yassıada'ya gidişlerde gemiye bineceklerin uyacakları sıra ve şartların tatbiki için Yassıada'nın giriş kapısı olarak kabul edilen Dolmabahçe'de Kuleli Askeri Lisesi öğrencileri tarafından prova yapılmış ve prova başarıyla sonuçlandırılmıştır.Gemideki demir parmaklıklar, özel davetlilere, Milli Birlik Komitesi üyelerine, general ve amirallere, kordiplomatiğe, bakanlara ve valilere, Anayasa ve komisyonu ve Üniversite üyelerine, gazetecilere mahsus olmak üzere ayrılmıştı.İskeleye girenler nüfus cüzdanlarını,giriş kartlarını veya hüviyetlerini gişeye ibraz ederek vapurun hangi kısmında yer alacaklarını ve yer numaralarını öğrenmişler, rıhtıma yanaşmış bulunan Fenerbahçe vapurunda bu sıraya göre yer almışlardır.Bu şekilde vapura gireceklerin kontrol işi hakkında bir fikir edilmiştir.

---

[107] **Akşam**, 1 Haziran 1960.
[108] **Milliyet**, 19 Temmuz 1960.
[109] **Akşam**, 7 Ağustos 1960.
[110] **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1960.

Bu işlemin, muhakemenin yapılacağı günün arifesinde bir kere yapılacağı belirtilmiş, Yassıada'ya gideceklerin diğer günlerde bu esasa göre vapurda yer alacakları ve yolcuların kendilerine verilen kartı yakarlına takacakları belirtilmiştir.[111] Duruşmaları her gün altı yüz kişinin takip etmesi için gereken hazırlıklar yapılmış, meydanda dağınık halde bulunan gruplara, İrtibat Bürosunun hoparlöründen, şu şekilde hitap edilmiştir: "Özel davetliler, M.B.K. üyeleri, generaller, amiraller, kordiplomatik, bakanlar,valiler ve Anayasa Komisyonu üyeleri lütfen binaya teşrif ediniz."[112]

7 Ekim 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi'nin İstanbul'daki irtibat bürosundan bir açıklama yayınlanıyor, bürodan verilen bilgiye göre 14 Ekim günü MBK İrtibat Bürosu'nun danışma kısmının saat 06.45'ten itibaren faaliyete geçeceği,adaya yolcu taşıyacak olan Fenerbahçe vapurunun saat 08.05'den itibaren Dolmabahçe Müzesi'nden hareket edeceği ve gerekli formalitenin tamamlanabilmesi için Yassıada'ya gideceklerin sabah sat 07.00'de Dolmabahçe Deniz Müzesi'nde bulunmaları gerektiği bilgisi veriliyordu.Aynı açıklamada duruşmaların öğleden evvelki celsesinin 09.30-12.00 saatleri arasında,yemek paydosunun 12.00-13.15 saatleri arasında,öğleden sonraki celsesinin 13.30-17.00 saatleri arasında yapılacağı, cumartesi günleri öğleden sonra celse yapılmayacağı ve pazar günü duruşma olmayacağı belirtilmektedir.Kararnameler kendilerin verildikten sonra düşüklerin avukatlarıyla kararlaştırılan zamanlarda konuşabileceği belirtilen açıklamanın devamında,Yassıada'ya gideceklerin Yassıada'ya gidiş gününden bir gün evvel M.B.K.İrtibat Bürosuna uğrayarak hüviyetlerini tespit ettirmeleri,Yassıada giriş kartlarını ve vapur biletlerini almalarının çok önemli olduğu,geç kalanların Yassıada'ya gidiş haklarını kaybetmiş olacakları belirtilmekteydi. Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı,ilk bildirisini 7 Ekim tarihinde yargılamalarla ilgili olarak kamuoyunu aydınlatmak amacıyla yayınlıyor ve bildiride şunlar yer alıyordu:

"1-Düşük Reisicumhur ile Başvekil ve Vekilleri,eski iktidar milletvekillerini ve bunların suçlarına iştirak edenleri yargılamak üzere geçici 1 sayılı kanunun 6 ncı maddesine göre kurulan Yüksek Adalet Divanında sanıkların duruşmalarına 14 Ekim

---

[111] **Cumhuriyet**, 6 Ekim 1960.
[112] **Hürriyet**, 6 Ekim 1960.

1960 Cuma günü saat 9.30'dan itibaren Yassıada'daki mahkeme salonunda başlanacaktır.

2-Duruşmalar,mücbir sebep olmadıkça her gün saat 9.30'da başlayıp 12.00 ye kadar,öğleden sonra 13.30 dan 17.00 ye kadar devam edecektir.

Resmi tatil günlerinde duruşma yapılmayacaktır.

3-14.10.1960 Cuma günü sabah celsesinde düşük Reisicumhur ile Başvekil,Bakanlar Kurulu üyeleri,Meclis Reisi ve Reis Vekilleri,Tahkikat Encümeni üyeleri ile düşük iktidarın diğer milletvekillerinin Anayasa'yı çiğnemek suçlarına ait davanın son tahkikat açılmasına dair kararnamesi okunacak, aynı gün saat 13.30'dan itibaren de düşük Reisicumhur Bayar ile Ziraat Vekili Nedim Ökmen'in sanık bulundukları irtikap suçunun duruşması yapılacaktır[113]".

Duruşmalar başlamasına kısa bir süre kala, Milli Birlik Komitesi yargılamalar ile ilgili olarak bir kitap yayınlamış, bu kitabın "düşük iktidar mensupları neden yargılanacaklar ve yargılanacakları suçlar" başlıklı kısmında, Celal Bayar ile ilgili suçlamalar şu şekilde belirtilmiştir: "

Anayasa'nın 41. maddesine göre düşük Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Büyük Millet Meclisine karşı hiyaneti vataniye suçundan dolayı mesul bulunmaktadır.Reisicumhurluk makamını 10 sene müddetle işgal etmiş bulunan ve intihabı akabinde Reisicumhur sıfatıyla Anayasada gösterildiği veçhile,Türk Devletine teveccüh edecek her türlü tehlikeyi men'e,Türkiye'nin şan ve şerefini vikayeye yemin etmiş olan bu adam, bir devlet reisi olarak değil de bir parti başkanı olarak vazife görmüş ve tarafsız bir şahsiyet olarak bulunması icap ederken Demokrat Parti başlıklı bastonunu gülünç bir iftiharla taşıdığı ibretle görülmüştür.Düşük Cumhurbaşkanının Milli İnkılap hareketini zaruri kılan fillerini göz önünde bulunduran Mili Birlik Komitesi,kendisinin muhtelif suçları arasında bilhassa Türk Ceza Kanununun 125,141/3,146 ve 149 uncu maddelerindeki suçları işlediği neticesine varmış bulunmaktadır.Bunlar, devletin istiklalini tenkis veya birliğini bozmak,içtimai bir zümrenin diğerleri üzerine tahakkümünü zor ve şiddetle tesis,Anayasayı tağyir,tebdil

---

113 **Dünya**, 8 Ekim 1960.

veya ilga ve Büyük Millet Meclisini iskata cebren teşebbüs ile halkı yekdiğeri aleyhine silahlandırarak mukateleye teşvik suçlarıdır.Birçok ecnebi hukuk müellifi Anayasayı gayrimeşru olarak her türlü çiğneyişin vatana ihanet telakkisi gerektirdiği fikrindedirler.Bu sebepledir ki,düşük Reisicumhur Celal Bayar vatana ihanet suçunu işlemiş ve Milli Birlik Komitesi kendisinin vatana ihanet suçundan yargılanmak üzere Yüksek Adalet Divanına sevkini karar altına almış bulunmaktadır." Aynı kitapta Adnan Menderes ile ilgili suçlamalar şöyle aktarılıyordu: "Başbakanın,Bakanlar Kurulu Reisi olarak kabinede ve müşterek olarak Mecliste beraberce işlediği Anayasaya aykırı fiil ve hareketler ile 15 kişilik Meclis Tahkikat Komisyonu teşkili ve bu komisyonun faaliyetine müteallik olup Türk Ceza Kanununun 146.maddesine mümas bulunan suçları dışında şahsen mesul olduğu suçları da mevcuttur.Bunlar:

A-Memleketin yüksek menfaatleri icabı örtülü ödenek namı ile ayrılmış ve sarfı salahiyeti Başbakana bırakılmış bulunan tahsisatı mestureyi keyfi bir şekilde gayesi dışında usulsüz sarf etmesi ve bu tahsisattan şahsen faydalanması

B-Gayrimeşru münasebetlerin eseri olan ceninleri ana karnında iken düşürtmesi ve yeni doğmuş bir çocuğu öldürtmesi suçlarıdır."

Kitabın bakanlar ve Demokrat Partili milletvekilleri ile ilgili kısmında; "Düşük Bakanların,DP milletvekillerinin topluca ve hadisesine göre ferden mesul oldukları suçlar:

A-Anayasa'ya aykırı fiil ve hareketler ve 15 kişilik Meclis Tahkikat Komisyonu teşkili ile bu komisyonun faaliyetine müteallik hadiseler.Türk Ceza Kanununun 146.maddesi.

B-Topluca veya teker teker görevlerini kötüye kullanmak.T.C.K.nun 240.maddesi.Nüfuzlarını kötüye kullanmak.Muhtelif yollarla menfaat temini.

C-28 Nisan 1960'dan 27 Mayıs'a kadar geçen devre içinde vukua gelen cinayet hadiseleri.Bu hadiselere iştirak edenler,iştirak nispetlerine göre katil suçundan,bu suçlara iştirak edenlerin suçluluk derecesini tespit ve duruşma sonunda da cezalandırmak kabil olacaktır.

D-Muhalefete karşı Anayasaya mugayir bir şekilde girişilen Uşak,Topkapı,Zile,Geyikli,Turgutlu, Kayseri ve Yeşilhisar olayları ve memleket ölçüsünde hadiseler yaratan münferit vakalar.

E-6/7 Eylül.

F-1957 seçim yolsuzlukları.

G-Dini partizan maksatlarla istismarı.

H-Vatan Cephesi teşkili suretiyle Türk vatandaşlarının ikiye ayrılmasına matuf fiil ve hareketler.Bu arada Vatan Cephesi mensuplarının ve bunlara yakın güruhların silahlandırıldıkları husus sübuta erecek olursa,düşük iktidara mensup Vatan Cephesi kurucuları ve bu hareketlerin tertipçileri eylemlerine uyan T.C.K.nun 149.maddesine göre tecziye edilmek üzere yargılanacaklardır.

10 Ekim günü Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel gazetecilerin sorularını yanıtlarken şöyle demiştir:

"Biz ihtilal yaptık.İsteseydik,sakıtları o gün asabilirdik.Türk adaletinin huzuruna çıkarmayı daha uygun bulduk.Türk hakiminin verdiği karar ne olursa olsun yerine getirilecektir[114]".

Yassıada yargılamalarını gazeteci olarak takip eden Muammer Yaşar,yargılamaları gün gün defterine not ettiğini belirttikten sonra,12 Ekim 1960 tarihinde adaya gidiş ve gelişlerin provasının yapıldığı günle ilgili aldığı notları ve şöyle aktarmaktadır:

"Orhan Erkanlı vapurun içinde bizi topladı.Bir konuşma yaptı. "Varılan netice (27 Mayıs ihtilali) müşterek.. (Basınla Komite'nin müşterek vardığı netice demek istiyor.)Arzumuz işbirliğinin sonuna kadar devamıdır.Tenkitleriniz haklı veya haksız olabilir.Tenkit sizin vazifeniz,tahammül bizim vazifemizdir.Duruşmaları gazeteci gözü ile değil,Milli Birlikçi gözü ile görmenizi rica ediyoruz.Muayyen bir istikamete sevk etmezsek (duruşmaları mı yoksa haberleri mi pek anlaşılmıyor) bazı tedbirler almak zorunda kalabiliriz.Aleniyetin bir çok riskleri vardır.Bu riskler göze alınmıştır.Türk

[114] **Hürriyet**, 11 Ekim 1960.

basınına güveniyoruz.Vapur Sarayburnu yakınlarından geçiyor.Kurmay Binbaşı Orhan Erkanlı devam ediyor:14 Ekim'de başlayacak olan hadise,27 Mayıs günü yapılmayan hadisedir.(27 Mayıs günü biz kimseyi cezalandırmadık.Bu mahkeme cezalarını verecek demek istiyor).Yüksek Adalet Divanı'nın kararkarı kesindir.Ancak idamlar Komitece tasdik edilecektir.Yüksek Adalet Divanı teşkil edildikten sonra bize düşen vazife Divan'a yardım etmektir.Yapılan işleri incelerken geriye değil ileriye bakalım.Nizam ve intizama riayet etmeyen o gün adadan uzaklaştırılacaktır.Mahkeme safhahatını halkı heyecanlandıracak şekilde manşetlerle vermek vatanseverlik olmayacaktır.Elbette gazeteci objektif olacaktır,fakat[115]"…

Yaşar, fakattan sonrasını not edemediğini,çünkü Orhan Erkanlı'nın sözlerinin bu noktasında gazetecilerin birinden müdahale geldiğini aktarmaktadır.Müdahaleyi yapan kişi gazeteciler içinde en deneyimlisi ve yaşlısı Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'dur.Tepedelenlioğlu, Erkanlı'nın hafif tehdit dolu sözleri karşısında çıkış yaparak,Erkanlı'ya sözlerinin basın hürriyetiyle bağdaşmadığını belirtmiştir.Bu müdahale karşısında Orhan Erkanlı sinirlenmesine rağmen sert karşılık vermemiş,İrtibat Bürosunda vapurdan inmiş ve gazeteciler Yassıada'ya doğru yola devam etmişlerdir.

2-Yüksek Soruşturma Kurulu ve Yüksek Adalet Divanı'nın Yapısı

27 Mayıs 1960 gününden itibaren,eski iktidar mensupları hakkında yolsuzluk,suiistimal ihbarları yoğunlaşmış,Gürsel'in eski iktidar mensuplarını yargılamama kararı ortadan kalkmış;Bakanlar Kurulu'nun 31.05.1960 tarihli toplantısında, "usulsüz muameleler ve suiistimaller" için,Adalet Bakanlığı tarafından kurulacak Tahkik Heyetleri vasıtasıyla soruşturma yapılması ve suçlu görülenlerin "Divan-ı Ali"de yargılanması kararlaştırılmıştır[116].

Geçici Anayasa'da belirtilen Yüksek Soruşturma Kurulu ile Yüksek Adalet Divanı'nın çalışmalarını düzenlemek ve Usul ve Ceza kanunlarında yapılacak

---

[115] Muammer Yaşar, **Acılı Günler**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1987, s.75-76.
[116] **Resmi Gazete**, S.10517, 01.06.1960.

değişiklikleri görüşmek üzere kurulan ilim komisyonu,10 Haziran 1960 tarihinde Adalet Bakanlığı kütüphanesinde çalışmalarına başladı.Ordinaryüs Profesör Doktor Tahir Taner'in başkanlık ettiği komisyonda şu üyeler bulunuyordu:Adalet Bakanı Abdullah Gözübüyük,Devlet Bakanı Amil Artus,Basın Yayın Bakanı Zühtü Tarhan,Yargıtay Birinci Daire Başkanı Salim Başol,Profesör Dr. Nurullah Kunter,Profesör Dr. Sahit Erman,Profesör Dr. Naci Şensoy,Askeri Adli Hakim Rıza Tunç,Askeri Adli Hakim Kamil Rona,Askeri Adli Hakim Refet Tüzün[117].

Komisyonun ilk toplantısında bazı profesörlerin telkin ve etkileriyle adı önceden açıklanmış olan Sulhi Dönmezer yer almamış,Basın Yayın Bakanı sıfatıyla komisyona katılan Zühtü Tarhan ancak ilk oturumda bir süre bulunmuş ve ondan sonraki çalışmalara katılmamış,buna karşılık Geçici Anayasayı hazırlamış profesörlerden Muammer Aksoy komisyon çalışmalarına katılmıştır.Toplantıyı Adalet Bakanı Gözübüyük açmış ve yaptığı konuşmada kurulan bilim heyetinden "Demokrat Parti iktidarına mensup devlet ricalinden cezai mesuliyeti gerektiren fiilleri işlemiş bulunanlar hakkında yapılacak soruşturma ve kovuşturmanın şekil ve mahiyetini tespit hususunda bir rapor hazırlanmasını istediğini[118]" belirtmiştir.

Komisyonun çalışmaları sırasında bir kısım komisyon üyeleri ihtilal rejimlerinin özel hukukları olduğunu ve bu bakımdan yürürlükteki mevzuatta değişiklik yapmanın mümkün ve gerekli bulunduğu görüşünü savunuyorlardı.Bir kısım üyeler ise böyle bir değişikliği mahzurlu sayıyor, "kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesinden,kanunların makabline teşmil edilemeyeceğinden söz ediyorlardı.Tartışmalar sonunda iki ayrı komisyon kurulması ve bir kısım üyelerin usul hukukunda,diğeri de ceza hukukunda yapılması gereken değişiklikle ilgili raporu hazırlayacaktı.Heyetler ise şu şekilde oluşmuştu:

Usul Komisyonu:Tahir Taner,Nurullah Kunter,Sahir Erman,Refet Tüzün,Rıza Tunç,Salim Başol,Kamil Rona,Naci Şensoy,Hasan Gürsel.

---

[117] **Hürriyet**, 11 Haziran 1960.
[118] **Cumhuriyet**, 11 Haziran 1960.

Ceza Komisyonu:Hüseyin Nail Kubalı, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu,Sahir Erman,Burhan Köni,Feyyaz Gölcüklü, Muammer Aksoy,Naci Şensoy[119].Usul komisyonunun çalışmalarına başlangıçta katılan Salim Başol,Yüksek Adalet Divanı Başkanlığı söz konusu olunca komisyondaki görevinden ayrılmış ve tasarının hazırlanışında bulunmamıştır.

Tahir Taner'in başkanlığındaki Usul Komisyonu,müzakerelerini kısa bir sürede tamamlayarak düzenlenen raporu 14 Haziran 1960 tarihinde Adalet Bakanlığı'na teslim etmiştir.Raporu derhal görüşen Milli Birlik Komitesi teklifleri iki gün içinde kanunlaştırıyor ve "Yüksek Adalet Divanı'nın muhakeme usulüne ait geçici kanun" adını taşıyan tasarı 18 Haziran 1960 tarihli Remi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giriyordu.Tasarının yasalaşmasından sonra derhal Soruşturma Kurullarının oluşturulmasına girişilecek ve soruşturmalar başlayacaktı.Ceza Kanunu'ndaki değişiklikleri hazırlayan ikinci komisyonun çalışmaları ise bir süre devam edecek,Temmuz başında tamamlanan tasarı, Milli Birlik Komitesi tarafından görüşüldükten sonra 11 Temmuz 1960 tarihinde yasalaşacaktı.

Ceza Kanunundaki değişiklikleri hazırlayan komisyon,ortaya koydukları gerekçeli tasarıyı sadece kendilerinin değil, bu heyete dahil bulunmayan Anayasa Komisyonu üyelerinin ve diğer Ceza Hukuku profesörlerinin de incelemelerini ve Milli Birlik Komitesi'ne sunulacak tasarının onlar tarafından da imzalanması görüşündeydiler.Bu amaçla İstanbul Üniversitesi'nde çalışmakta olan Anayasa Komisyonu üyeleri ile Nurullah Kunter,Sulhi Dönmezer ve Faruk Erem 30 Haziran 1960 tarihinde acele Ankara'ya çağırıldılar.Nihai müzakereler sonucunda tasarı ve değişikliklerin gerekçeleri kesin şeklini almış ve Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edilerek yasalaşmıştı.Yapılan değişikliklerle,hüküm zamanında 65 yaşını doldurmuş mahkumlar için idam cezasının infazını önleyen madde kaldırılmış,Anayasa'yı ihlal suçunda fer'i faillik ihdas edilmiş ve bu gibilere 5-15 yıl hapis cezası verilmesi öngörülmüş ve bütün bu değişiklikler makable teşmil edilmişti.

Yapılan değişikliklerde, hukuki sebeplerin dışında bazı faktörlerin de etkili oldukları söyleniyordu.Kamuoyunda dillendirilen bu faktörler şunlardı:

[119]Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, **A.g.e.**, s.321.

1-Hüküm zamanında 65 yaşını doldurmuş mahkumların idam edilememesi yüzünden bu yaş zırhına bürünecek bazı sanıkların,arkadaşlarını idamdan kurtarmak üzere bu suçu üzerlerine almaya kalkışacakları,böylece gerçek faillerin sorumsuz ve cezasız kalmalarını sağlayabilecekleri düşünülmüştü.

2-Bazı komite üyeleri ile bazı genç subaylar,profesörlerden bir kaçına birtakım telkinlerde bulunmuşlardı.Bunlara göre Bayar ve Koraltan gibi başta gelmesi gereken bazı sorumluların vatana ihanetleri sabit olduğu takdirde sırf yaşlılık sebebiyle hukuki sorumluluktan kurtulmaları,buna karşılık onlar kadar suçlu olmadıkları halde sırf 65 yaşından küçük bulundukları için diğer bazı kimselerin idamı,adalet duygularıyla bağdaşmayacaktı.Bir iddiaya göre Milli Birlik Komitesi üyelerinden biri "Böyle bir durumla karşılaşırsak onları vurur,sonra da intihar ederim" demişti.

Bu sözlerin etkisi altında kalan bazı profesörlere göre, idam cezasından yaş haddinin kaldırılmasıyla bu gibi tehlikeler ve kanlı olay ihtimalleri önlenmiş olacaktı.Dikkate değer hususlardan biri de şuydu:Profesörlerin tasarısında Anayasayı ihlal suçunda ihdas edilen fer'i faillik için konan cezanın asgari haddi 2 yıl hapisti.Tasarıyı aynen kabul eden Milli Birlik Komitesi,sadece bu noktada değişiklik yapmış ve asgari cezayı iki yıldan beş yıla çıkarmıştı.

Anayasayı ihlal suçuyla ilgili soruşturmayı yapan kurul, 6 Eylül 1960 tarihinde verdiği ifade zabtında Menderes kimlik bilgilerini "Ethem oğlu,1315 doğumlu,Tevhide'den doğma,aslen Aydınlı olup sakıt İstanbul Milletvekillerinden ve sabık Başvekil,evli,3 çocuklu,sabıkasız,hukuk mezunu" şeklinde belirtmiş ve "1931 yılından beri milletvekili idim.27 Mayıs'ta nezarete alındım" demiştir.Yüksek Soruşturma Kurulu, Menderes'e isnad olunan suçun "Milli Birliği bozmak,demokratik cumhuriyet prensiplerine aykırı ferdi bir idare kurmak yolunda adi bir topluluk haline soktuğunuz gruptan istifade etmek" olduğunu aktarmış müdafaasını sormuştur.Menderes,savunmasında şunları söylemiştir: "Bu isnat ettiğiniz fiiller aklımızdan geçmemiştir.Her zaman serbest seçimle milli iradeye istinaden memleket idaresini yapmayı düşündük.Benim grup üzerinde bir tahakküme dsahip olduğum iddiası varit değildir.Mebus seçiminde %20'ler merkezde genel kurul tarafından tespit olunur ve tasarruf olunur.Bu hususta mahalli lüzumlar da göz önünde tutulur.Gerek

Genel Başkan olmaklığım,gerek %20'ler üzerinde bir tasarrufum ve dolayısıyla grup üzerinde bir baskı hasıl etmek fikrim asla yoktur.Mebus seçildikten sonra her mebus hür ve muhtar iradesini kullanır,kimsenin de tesiri altında kalmaz.Hatta partiden çekilip başka partiye iltihak edebilir.Bunu da yapanlar olmuştur[120]."

12 Haziran 1960 tarihinde açıklanan "1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununun Bazı Hükümlerinin Kaldırılması ve Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Hakkında" Geçici Kanunun 5. ve 6. maddelerinde yargılamaların nasıl yapılacağı ile ilgili bilgi verilmektedir.Geçici anayasanın 5.maddesinde "Yargı hakkı tarafsız ve bağımsız mahkemelerce kanun sınırları içinde,millet adına kullanılır." denilmekte, 6.maddede ise düşük Cumhurbaşkanı,Başbakan,Bakanlar,Milletvekilleri ile bunların suçlarına katılanların nasıl yargılanacağı belirtilmektedir.6.maddeye göre;

"Sakıt Cumhurbaşkanı ile Başbakan ve Bakanları ve eski iktidar milletvekilleri ve bunların suçlarına iştirak edenleri yargılamak üzere bir 'Yüksek Adalet Divanı' kurulur.

Yüksek Adalet Divanı,adli,idari ve askeri kazaya mensup hakimler arasından,Bakanlar Kururlunun teklifi üzerine,Milli Birlik Komitesince seçilecek bir başkan,sekiz asli ve altı yedek üyeden kurulur.

Sanıkların sorumluluklarını araştırmak ve haklarında son tahkikat açılarak Yüksek Adalet Divanına verilmeleri gerekip gerekmediğine karar vermek üzere bir 'Yüksek Soruşturma Kurulu' teşkil olunur.

Yüksek Soruşturma Kurulu,Bakanlar Kurulu'nun teklifi üzerine,Milli Birlik Komitesi'nce seçilecek bir başkan ile otuz üyeden kurulur.Bu kurulun teşkilatı ve çalışma usulü özel kanunla belirtilir.

Yüksek Adalet Divanının baş savcısı ile beş yardımcısı,Yüksek Soruşturma Kurulu Başkan ve üyeleri arasından,Bakanlar Kurulu'nun teklifi ile,Milli Birlik Komitesi'nce tayin edilir.

Yüksek Adalet Divanı'nın kararları kesindir,ancak idam kararlarının infazı,kararın Milli Birlik Komitesi'nce tasdikine bağlıdır.

---

[120] **A.g.e.**, s.366.

Milli Birlik Komitesi üyeleri,bu üyelikten ayrılmış olsalar bile Yüksek Adalet Divanı'nda,Yüksek Soruşturma Kurulu'nda ve Divan Savcılığı'nda vazife alamazlar.

Yargılanmaları,1924 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanununa göre,Divanı Aliye ait bulunan şahıslar hakkında soruşturma ve yargılama yetkisi dahi Yüksek Adalet Divanı ve Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından kullanılır[121]".

18 Haziran 1960 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "Yüksek Adalet Divanı'nın Muhakeme Usulüne Ait Geçici Kanun" a göre sabıkların yakınları da mal beyanına tabi tutulabilecek, yurt dışındaki servetler ülkeye getirebilecekti.Kanuna göre duruşmalar aleni ve aralıksız yapılacak,sanıklar üç avukat tutabilecekti.Sorgu Kurulu'nun kararı kesin olacak,ancak Milli Birlik Komitesi men'i muhakeme kararına bir defa itiraz edebilecekti.Yirmi altı maddeden ve üç bölümden oluşan kanunun tam metni şöyledir:

"Madde 1-Tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkındaki 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 numaralı geçici kanunun 6.maddesinde yazılı Yüksek Adalet Divanı ile Yüksek Soruşturma Kurulunca,20.04.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun iş bu kanuna aykırı olamayan muhakeme usulüne ait hükümleri,sürat gayesini zedelememek kaydıyla uygulanır.

Birinci Bölüm: SORUŞTURMA KURULU

Madde 2-Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı,bu kurulun vazifesini kolaylaştırmak maksadıyla üyeler arasından üçer kişiden az olmamak üzere tali soruşturma kurulları vücuda getirir ve bunların her birine başkanlık edecek üyeyi tayin eder.Bunlardan biri (Merkez Soruşturma Kurulu) adını taşır ve diğer kurullar arasında işbölümünü düzenler.

Yüksek Soruşturma Kurulunun merkezi Ankara'dır.Merkez Kurulu,lüzumunda ve Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanının tasvibi ile,soruşturma kurullarının başka mahallerde çalışmasına karar verebilir.

---

[121] **Dünya**, 13 Haziran 1960.

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı,mazeret halinde başkan vekilliğini yapacak üyeyi,vazifeye başladığı anda tayin eder.

Yüksek Soruşturma Kurulu,Başkanının davetiyle toplanır,müzakere nisabı 16'dır.Kararlar ittifak veya ekseriyetle verilir.

Madde 3-Bu kanunun neşri tarihinde muhtelif mercilerde bulunup da kanunun şümulüne giren tahkikata ait dosyalar,suç delilleri vesaik,evrak ve sair eşya Merkez Soruşturma Kuruluna veya bu kurulun tensip edeceği kurula,makbuz mukabilinde devir ve teslim olunur.

Para,mücevherat ve kıymetli evrak yüksek Soruşturma Kurulu Başkanının emrine amade olmak üzere mahalli Ziraat Bankalarında muhafaza edilir.Tevdi edenlerle banka keyfiyetten Merkez Kurulunu haberdar ederler.

Madde 4-Bu kanunun mevzuuna giren fiillerden dolayı yapılmış veya yapılacak ihbar ve şikayetler Merkez Soruşturma Kuruluna verilir ve bu kurulca gereği yapılır.

Madde 5-Yüksek Soruşturma Kurulu veya Merkez Soruşturma Kurulu muhtelif kurullarca yapılan tahkikatı birleştirebileceği gibi,tefrik de edebilir.

Madde 6-Yüksek Soruşturma Kurulu ile Soruşturma Kurullarının yapacakları tahkikat ilk tahkikat mahiyetindedir.Soruşturma kurulları heyet halinde vazife görürler.Belli bir tahkik muamelesinin yapılması için bir üyenin naip tayini caizdir.

Soruşturma kurulları yaptıkları soruşturmalar dolayısıyla,lüzumlu kararlar verirler.Şu kadar ki 12.maddede yazılı kararları,ancak Yüksek Soruşturma Kurulu verebilir.

Madde 7-Yüksek Soruşturma Kurulu ile soruşturma kurulları sanıkların sıfatlarına göre,Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104.maddesiyle,Askeri Muhakeme Usulü Kanununun 105.maddesindeki sebeplere istinaden tevkif kararı verirler.

Bu kanunun neşri tarihinde nezaret ve muhafaza altında bulunanlar hakkında da bu hükümler uygulanır.

Mevkufların muhaberatı kontrole tabidir.

Madde 8-Soruşturma sonuna kadar kefaletle veya kefaletsiz tahliye kararı verilemez.Sanıklar yüksek Adalet Divanına mevkufen sevk edilir.

MAL BEYANI

Madde 9-Soruşturma Kurulları,sanıkları ve icabında yakınlarını mal beyanına davet eder ve bilcümle menkul ve gayrimenkul malları ile alacakları üzerine ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz koyabilirler.Bu kurullar sanıkların yurt dışında veya içinde sahip oldukları menkul ve gayrimenkul malları,sair alacak ve hakları tahkik edebilirler.

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı,resen veya kurulların müracaatı üzerine dışarıdaki kıymetlerin yurda getirilmesi için gereken tedbirleri alabilir.

Soruşturma kurulları sanıkların aile efradında lüzum gördüklerinin ahzukabza salahiyetli vekillerinin soruşturmanın sonuna kadar yurt dışına çıkmamalarına veya tayin edilecek bölgelerde ikamet etmelerine karar verebilir.

Madde 10-Soruşturmalar gizlidir.Soruşturma safhasında sanıklarla müdafileri evrakı tetkik edemeyecekleri gibi,sanıklar müdafileriyle görüşemezler.

Madde 11-Soruşturmanın sonunda soruşturma kurulları,tahkikata ait dosyaları yazılı mütalaalarıyla birlikte yüksek Soruşturma Kuruluna gönderirler.

SON TAHKİKAT

Madde 12-Yüksek Soruşturma Kurulu,Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre,ilk tahkikat sonunda verilecek kararlardan herhangi birini ittihaz eder.Bunlardan son tahkikatın açılması kararı ile,kesinleşen muhakemenin men'i kararları sanıklara tebliğ olunur.

Madde 13-Yüksek Soruşturma Kurulu ile soruşturma kurullarının kararlarına karşı,kanun yollarına gidilemez.Ancak Milli Birlik Komitesi,kendisine bir sureti tevdi

edilecek olan muhakemenin men'i kararlarının bir daha gözden geçirilmesini,tevdi tarihinden itibaren 15 gün zarfında,Yüksek Soruşturma Kurulundan talep edebilir.Bu talep üzerine yapılacak inceleme sonunda verilecek kararlar kesindir.

İkinci Bölüm: YÜKSEK ADALET DİVANI

Madde 14-Haklarında son tahkikatın açılmasına karar verilen sanıkların duruşması,Yüksek Adalet Divanında yapılır.Divan,Milli Birlik Komitesince tayin edilen mahalde vazife görür.

Madde 15-Duruşma alenidir.Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 373.maddesi hükmü mahfuzdur.

Madde 16-Duruşma aralıksız cereyan eder.Zaruri sebepler varsa duruşmaya en çok 3 gün ara verilebilir.Son müdafaa için,Divan daha uzun bir mehil verebilir.

Madde 17-Her sanık duruşmada isterse üçe kadar müdafi bulundurabilir.

Madde 18-Duruşma sanıkların huzuru ile yapılır.

Sanık makbul bir mazereti sebebiyle duruşmada hazır bulunamıyorsa,müdafiinin huzuru ile iktifa olunur.Hazır bulunmama makbul bir mazeretten ileri gelmemişse duruşmaya müdafi kabul edilmeyerek,sanığı gıyabında duruşma yapılır ve hüküm verilir.

Madde 19-Yüksek Adalet Divanı,9.maddede gösterilen tedbir ve kararları alabileceği gibi,soruşturma kurularınca alınmış olan tedbir ve kararların devamına mahal olup olmadığını da kararlaştırabilir.

Üçüncü Bölüm: MÜŞTEREK HÜKÜMLER

Madde 20-Yüksek Soruşturma Kurulu ile Yüksek Adalet Divanının başkan,üye ve zabit katipleri Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 21.maddesinde yazılı hallerde bu vazifeleri yapamazlar ve münhasıran bu sebeplere binaen reddedilebilirler.

Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı red edilirse kendisi katılmaksızın toplanacak Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı red edilirse kendisi katılmaksızın

toplanacak Yüksek Soruşturma Kurulu bu hususta karar verir.Üyelerden reddi istenenler hakkında Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanının tensip edeceği kurul,red taleplerini karara bağlar.

Yüksek Adalet Divanı Başkan veya üyesi reddedilirse,reddedilen kimsenin iştiraki olmaksızın toplanan Divan,istek hakkında karar verir.

Reddedilen zabit katipleri hakkında bunların nezdlerinde vazife gördükleri kurul veya Yüksek Adalet Divanı karar verir.

Madde 21-Şahitlerle bilirkişiler ihrar müzekkeresi ile celp edilirken,makbul bir mazerete istinat etmeksizin ihzardan kaçınan şahit veya bilirkişiler hakkında,3 aydan 1 seneye kadar hapis cezası hükmolunur.

Madde 22-Bu kanun gereğince yapılacak soruşturmada ve muhakeme sırasında davaya müdahale hükümleri tatbik edilmez.

Madde 23-Yüksek Soruşturma Kurulu ile soruşturma kurullarının ve Yüksek Adalet Divanının emirleri devlet daireleri,hakiki ve hükmi şahıslar tarafından her işe takdimen ve derhal yerine getirilir,kasten yerine getirmeyen veya işi geciktirenlerle hakikat hilafına cevap verenler 6 aydan 2 seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.Fiilleri taksirle işleyenler, 2 aydan 1 seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Madde 24-Yüksek Soruşturma Kurulu ile Yüksek Adalet Divanına lüzumu kadar adli tabip,başkatip,steno,daktilo,teyp mütehassısı,teknisyen,mübaşir,hademe ve diğer lüzumlu personel Adalet Bakanlığı tarafından tayin olunur.

Madde 25-Bu kanun neşri tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 26-Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür[122]".

30 Haziran 1960 tarihinde Milli Birlik Komitesi'nin 1 sayılı kararıyla[123] Bakanlar Kurulu'nun teklif ettiği kişiler arasında seçtiği başkan ve 30 üyeden oluşan Yüksek Soruşturma Kurulu açıklanmış, kurulun başkanlığına Yargıtay Altıncı Ceza

[122] **Dünya**, 19 Haziran 1960.
[123] **Resmi Gazete**, S.10540, 01.07.1960.

Dairesi Başkanı Celalettin Kurelman getirilmiştir.Kurulun diğer üyeleri ve görevleri şöyledir: Yargıç Yüzbaşı Orhan Akkaya,Savcı Fahri Ar,Maliye Hesap Uzmanı Ahmet Bayrak,Yargıç Üsteğmen Semih Belen,Yargıtay Üyesi Naci Belli,eski Vakıflar Genel Müdürü Hakkı Kamil Beşe,İstanbul 5.Asliye Hukuk Yargıcı F.Siret Değermen,Yargıç Yarbay Aslan Haydar Demir,İzmir Cumhuriyet Savcısı Altay Egesel,Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Mazhar Hiçşaşmaz,Yargıtay Üyesi Sırrı Kalayoğlu,Ankara Yargıcı Mustafa Karaoğlu,Maliye Teftiş Heyetinden Ziya Kayla,Emet Cumhuriyet Savcısı Niyazi Kırdar,Cumhuriyet Başsavcı Yardımcısı Fahrettin Kıyak,Yargıtay Üyesi Kazım Kirizoğlu,Danıştay Üyesi Hikmet Kümbetlioğlu,Yargıç Yüzbaşı Turgut Lüleci,Yargıç Binbaşı Orhan Ok,Yargıç Yüzbaşı Turgut Cemal Özdöl,Yargıtay Üyesi Fazlı Öztan,Yargıtay Raportörü Fahrettin Öztürk,Yargıtay İkinci Hukuk Dairesi Başkanı Hayrettin Perk,Danıştay İkinci Daire Başkanı İbrahim Senil,Cumhuriyet Başsavcı Yardımcısı Cebbar Şenel,Yargıç Binbaşı Süleyman Taşer,Danıştay Üyesi Vecihi Tönük,Yargıtay Üyesi Fehmi Tüzün,İstanbul Valiliği Hukuk Müşaviri Avni Yurtsever,Hesap Uzmanları Kurulundan Adil Yücefer.

Komite'nin 3 sayılı kararıyla Kurul Başkanı,4 sayılı kararıyla üç üyesi değiştirilmiş[124]ve 10 sayılı kararıyla 12 yeni üye atanmıştır[125].

Yüksek Soruşturma Kurulu sabık ve sakıt iktidar mensupları hakkındaki ilk tahkikatı yapmak için 8 Temmuz 1960 tarihinde çalışmaya başlamıştır.Demokrat Parti döneminde gerçekleşen olayları incelemekle görevli Kurul üyeleri kendi aralarında görev dağılımı yapmışlar ve bu görev dağılımına göre;Avni Yurtsever,Turgut Lüleci,Fahri Ardan'dan oluşan kurul 6/7 eylül olaylarının düzenlenme şeklini ve sonuçlarını inceleyecek,Hikmet Künbetlioğlu,Süleyman Taşer,F.Siret Değermen'den oluşan kurul.Meclis Tahkikat Komisyonunun görevine başladığı tarihten 27 Mayıs'a kadar geçen zaman içinde,gayrimeşru olan kanunun tatbikini ve İstanbul Üniversitesi'nde gelişen olayları inceleyecek,Altay Egesel,Cebbar Şenel,Adil Yücefer'den oluşan Topkapı olayını inceleyecek ve suçları tespit edecektir.Ayrıca Ankara'da oluşturulan iki kuruldan birisi resmi veya gayrı resmi ihbar ve müracaatları inceleyecek,bunlara ait raporları ilgili kurullara sevk edecektir.Diğer kurul ise,Ankara

---

[124] **Resmi Gazete**, S.10560, 20.07.1960.
[125] **Resmi Gazete**, S.10584, 22.10.1960.

Üniversitesi'nde gerçekleşen 29 nisan olayı ile 29 nisan-27 mayıs tarihleri arasında Sıhhıye ile Kızılay arasında gerçekleşen nümayiş hareketleri sırasında vazifesini kötüye kullanan memurları ve bunlara verilen emirleri tespit edecektir.

3 Ekim günü, Milli Birlik Komitesi tarafından Yüksek Adalet Divanına seçilen üyeler açıklanmıştır.Yargıtay Birinci Ceza Dairesi Başkanı Salim Başol Divan Başkanlığına, Yüksek Soruşturma Kurulundan Altay Ömer Egesel de Başsavcılığa seçilmişlerdir.Divanın diğer üyeleri şu kişiler olmuştur:Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi Başkanı Ferruh Adalı, Yargıtay üyesi Selman Yörük, Yargıtay üyesi Abdullah Üner, Danıştay üyesi Hıfzı Tüz, Danıştay üyesi Cahit Özden, Hakim General ve Askeri Yargıtay Başsavcısı Rıza Tunç, Hakim Yarbay Hasan Gürsel,Askeri Yargıtay üyesi Nahit Saçlıoğlu. Yedek üyeler ise şu kişilerden oluşmuştur:Yargıtay üyesi Vasfi Göksü,Yargıtay üyesi Adil Sanal,Danıştay üyesi Ali Doğan Toran,Danıştay üyesi Nahit Hatiboğlu,Askeri Yargıtay üyesi Hakim Albay Kemal Göksen,Askeri Yargıtay üyesi Hakim Yarbay Mehmet Çokgüler. Savcıların hepsi Yüksek Soruşturma Kurulu üyeleri arasından seçilen şu kişilerdir:Salim Ertem,Fahrettin Öztürk,Avni Yurtsever,Faruk Siret Değermen,Orhan Erdoğan,Niyazi Kırdar,Ahmet Bayrak,Hakim Binbaşı Süleyman Taşar,Hakim Yüzbaşı Necdet Darıcıoğlu,Hakim Yüzbaşı Servet Tüzün,Hakim Yüzbaşı Turgut Lüleci. Duruşmalar sürerken savcıların sayısının artabileceği belirtilmiş, isimlerin açıklanmasından sonra Divan üyeleri ve savcılar 3 Ekim günü uçakla Yeşilköy'e gelmişler ve oradan da Yassıada'ya geçmişlerdir[126].

Yüksek Soruşturma Kurulu,Ankara ve İstanbul olayları ile ilgili olarak 203 sanıktan 123'ünün muhakemesine karar vermiş, 80'inin ise muhakemesine gerek görmemiş olup, ayrıca zamanın Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı Korgeneral Salih Coşkun,Askeri Hakim Tümgeneral Arif Onat ve Zırhlı Eğitim Komutanı General Yusuf Demirdağ hakkında ise vazifesizlik kararı vermiş, bu kişiler hakkındaki kararın Askeri Mahkemelere ait olduğu kanaatine varmıştır[127].

Yüksek Soruşturma Kurulu,iki ayı aşan mesaisi sonunda 12 Ekim 1960 tarihinde on beş olayla ilgili dava dosyasını Yüksek Adalet Divanına sevk etmiştir.Bu

---

[126] **Hürriyet** , 4 Ekim 1960.
[127] **Hürriyet**, 7 Ekim 1960.

dosyalar sırasıyla; Bebek Davası,Köpek Davası,Anayasayı İhlal Davası,6-7 Eylül Olayları,Topkapı Hadiseleri,Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde cereyan eden olaylar,Halkı silahlandırmak olayı,Vinylex Yolsuzluğu,Kromit Yolsuzluğu,Ali İpar'ın Yolsuzlukları, THY Uçak Yolsuzluğu,Nedim Ökmen'in Yolsuzlukları,Zeyyat Mandalinci'nin Harcırah Yolsuzlukları,Trakya'nın Elektriklendirilmesi Yolsuzlukları, Sıtkı Yırcalı'nın Değirmen Yolsuzluğu.

Yassıada duruşmalarında sanıkları yargılayacak olan Yüksek Adalet Divanı ile ilgili ve duruşmaların nasıl yapılacağına dair bilgiler 12 Kasım 1960 tarihinde Ankara, İstanbul ve İzmir radyoları tarafından Yassıada Saatinde yayınlanmış ve bu açıklama metni 13 Kasım tarihinde gazetelerde de yayınlanmıştır.Açıklamada, dünya siyaset tarihinde bu tip yargılamalara ait bir çok örneklerin bulunduğu belirtilmiş ancak bu duruşmalarda her sanığın birden fazla suçu bulunmasının yargılamanın belli başlı özelliklerinden biri olduğu belirtilmiştir.Daha sonra Yüksek Adalet Divanının her şeyden önce meslekten yetişen, ehil ve tamamen müstakil, kimseden emir almadan sadece vicdanlarına bağlı hakimlerden teşekkül ettiği, çalışmaların aleni olacağı, zabıtların yayınlanabileceği,sanıkların üç avukat tutabileceği ancak savunma imkanlarının hiçbir zaman mahkemenin devamlılığı ve seyrine etki edemeyeceği ile duruşmaların aralıksız devam edeceği ve zorunlu sebepler oluşursa, duruşmaya en çok üç gün ara verilebileceği belirtilmiştir.Açıklamada ayrıca sanıkların makul bir mazereti olmazsa duruşmaya gelmeye mecbur olduğu, şayet gelmemekte ısrar etmesi durumunda duruşmaya müdafi de kabul edilmeyeceği ve sanığın gıyabında duruşmaya devam edileceği belirtilmiş, kabul edilen sistemin sanıklara geniş savunma imkanı sağladığı ancak düşüklerin duruşmaları sabote etmelerine imkan bırakmayacağı belirtilmiştir.Yüksek Adalet Divanının bir başkan ve sekiz üyeden oluşturulduğu ve tamamen bağımsız olduğu, hiçbir makamın Yüksek Adalet Divanına emir veremeyeceği ve davayı görmeye başladıktan sonra hiçbir kuvvetin düşükleri Divanın hükmünden kurtaramayacağı aktarılmıştır.Yüksek Adalet Divanının diğer bir unsurunun başsavcı ve yardımcıları olduğu, yardımcılarının sayısının kanunda tespit edilmemesinin nedeninin iddia makamının rahatça çalışmasının sağlanması olduğu belirtilmiştir[128].

---

[128] **Cumhuriyet**, 13 Kasım 1960.

Yüksek Soruşturma Kurulu'nun iddianamelerini ve Yüksek Adalet Divanı'nın kararlarının duygusal ve peşin hükümler üzerine kurulu bir hukuksal safsata olduğunu belirten Cindoruk, mahkemenin Demokrat Parti'yi faşist bir parti,Menderes'in de diktatör olduğunu ispat etme yörüngesinde hareket ettiğini iddia etmiştir.

Yassıada'daki duruşmalarda olmadık davaların üretilidğini ve yargılama sürecinde tek taraflı delillerin toplandığını belirten Cindoruk,savunma avukatlarının 'Ortak Savunma'sının bilimsel ve gerçekçi temellere dayandığını savunmuştur. Cindoruk'un yargılamalardaki hatalarla ilgili en önemli iddiası,savunma ile karar tarihleri arasında,mahkeme yazılı müdafaa kitabını kendilerinin haberi olmadan bazı bilim adamlarına inceletmiş olmasıdır.Cindoruk'a göre,böyle bir davranış kutsal savunma haklarını hiçe sayan klasik ceza hukuku uygulamalarında görülmemiş bir metottur; mahkeme,sanıkların ve avukatlarının bilgilenmediği, tartışamadığı bu raporlara dayanarak idam kararları vererek inanılması güç bir yargı skandalına imza atmıştır.Cindoruk bu rapordan,karara geçen bazı gerekçelerden şu alıntıları yapmıştır: "Diktatörlüğün varlığı için belli bir ideolojiye gerek yoktur." "Görülmemiş kalkınma edebiyatı,milletin her şeyden önce refahı istediği yolundaki iddia,bir doktrin haline getirilmiştir."

3-Yassıada'daki Sanıkların Yaşantısı ve Yargılama Sürecindeki Olaylar

27 Mayıs 1960 devrimiyle iktidardan düşürülen ve çeşitli iddialarla suçlanan Demokrat Parti'nin bütün üst düzey mensupları ile, bu suçlamalarla ilgili birçok kimsenin,yargılanmalarının sonuna kadar,tam bir güvenlik ve askeri disiplin içinde,orada tutuklu olarak muhafaza altında tutulması amacıyla Yassıada'da bulunan deniz kuvvetlerine ait eğitim tesisleri tamamen boşaltılmış ve orada özel olarak "Yassıada Garnizon Komutanlığı" adıyla bir birlik kurulmuştur.Bu birliğin başına,ihtilal yönetimi lideri olan Orgeneral Cemal Gürsel, tarafından Gürsel'in önceden tanıyıp,her

bakımdan güvendiği Top.Yb.Tarık Güryay getirilmiştir[129]. Yassıada Garnizon Komutanlığı tarafından adada üç bölükten oluşan bir "Muhafız Taburu" oluşturulmuş,ayrıca tutuklularla bire bir temas halinde görev yapmak üzere özel olarak seçilen 41 teğmenden oluşan "Muhafız Subay" grubu oluşturulmuştur.

Muhafız Subay olarak,tutuklularla bire bir temas halinde görev yapanlar dışında,adadaki her türlü hizmetlerin görülmesi için görev yapan diğer karargah personeli tutukluluklarla doğrudan ilişki kurması yasaktı.Muhafız taburuna bağlı üç bölüğe mensup subaylar dışında,hiçbir personelin,tutukluların bulunduğu koğuşlara girmeye onlarla ilişki kurmaya yetkisi yoktu.Sağlık,temizlik,gıda ve buna benzer her türlü hizmetle ilgili personel,muhafız subayların eşliğinde ve kontrolünde görevlerini yürütmekteydi.Muhafız Taburu üç bölükten oluşmuştu.1.Bölük,adadaki 2.,3.,4. ve 5.koğuşların çevre güvenliğinden ve o koğuşlarda kalan bütün tutukluların genel hizmetlerinin yürütülmesinden sorumluydu.2.Bölük,Bayar ve Menderes dahil,en önemli tutukluların bulunduğu 1.koğuşun çevre güvenliğinden ve orada kalan tutukluların genel hizmetlerinin görülmesinden sorumluydu.3.Bölük ise,6.koğuşun ve o koğuşta kalan tutukluların bütün sorumluluklarını üstlenip, genel hizmetlerini yürütmekteydi.

Yassıada'da kalan tutuklular için özel bir nöbet sistemi düzenlenmişti.Özellikle Bayar ve Menderes için sıkı güvenlik önlemleri alınmış,Bayar ve Menderes'in odaları için günün 24 saatinde odada bir nöbetçi olacak şekilde birer saatlik oda nöbeti sistemi uygulanmıştır.Bayar ve Menderes'in Yassıada'ya getirildikleri Haziran ayının başından 5 Kasım 1960 tarihine kadar devam eden bu sistemde,muhafız subay kendisine ayrılan bir koltukta oturuyor ve onlarla, sadece yemek,ilaç,tuvalet gibi günlük ihtiyaçları ve onların yapacakları başvurularla ilgili olarak konuşabiliyordu.Odalardaki gizli mikrofonlar sayesinde konuşmalar teybe kaydedilip milli emniyet mensupları tarafından dinlendiği için,özel konuşmalar yapmak kesinlikle yasaklanmıştır[130].

Mayıs ayının son günlerinde üç kafile halinde Harp Okulu'ndan Yassıada'ya nakledilen milletvekillerinden sonra Bayar, Menderes, Bakanlar ve diğer tutuklular da Ada'ya getirilmiş,Haziran ayının ortasında Demokrat Parti iktidarının bütün mensupları

---

[129] Mehmet N.Taşdelen, **Yassıada, Menderes ve Muhafızları,** Bir Harf Yayınları, İstanbul, 2005, s.48.
[130] Mehmet N.Taşdelen, **A.g.e.**, s.59.

Yassıada'da toplanmıştı.Altı koğuşa dağıtılmış olan tutuklulardan milletvekilleri bir arada bulunuyordu.Bayar,Menderes, Koraltan ve Bakanlar tecrit edilmişlerdi. Bakanlar, dörder kişilik odalarda kalıyorlardı.Bayar ile Menderes ise özel odalara yerleştirilmişti ve başlarında her saat değişen subaylar nöbet tutuyordu.Milletvekilleri her sabah saat yedide kalkarlardı.Kahvaltı saat yedi buçukla sekiz arasında idi.Yemek yedikleri barakalara muntazam sıralar halinde nezaret altında gidiyorlardı.Kahvaltıdan sonra koğuşlara dönülür ve öğlene kadar burada vakit geçirilirdi.Öğleden sonra mektup veya paketleri gelenler,tesellüm bürosuna çağırılırdı.Haftada bir,üç dört koğuş bir arada hava almaya çıkarılır,böylece ayrı koğuşlarda kalanlar birbirlerini görmek ve konuşmak fırsatını elde ederlerdi.Koğuşta geçen zamanlarda vakit öldürmek için bol bol hikaye anlatıyorlar,aşağı yukarı her akşam bir konferans düzenliyorlardı.Bu konferanslarda Tahsin Yazıcı Kore hatıralarını anlatıyor,Burhan Belge felsefeden,doktorlar tıbbi meselelerden,Altemur Kılıç Amerika'dan bahsediyordu.

Bakanların durumu ve koşulları tamamen farklıydı.Kaldıkları dörder kişilik odalarda,oda arkadaşlarından başkalarıyla görüştürülmüyorlardı.Yemeğe muntazam aralıklı tek sıra halinde gidiliyor,dörder kişilik masalarda oturuluyor ve diğer masalardaki Bakanlarla konuşturulmuyorlardı.Başlangıçta,milletvekilleri gibi hava almaya çıkarılmamışlar,bu imkanı ancak 72 gün sonra bulmuşlardı.

Soruşturmalara kadar geçen süre içinde bütün DP milletvekillerinin suçlu muamelesi görmesi, hepsinin kader birliği yapmalarına ve aralarında 27 Mayıs günü bulunmayan bir dayanışmanın gerçekleşmesine yol açmıştı.DP iktidarının son günlerinde Bayar'a ve Menderes'e en ağır eleştirilerde bulunan ve onları suçluyanlar dahi bu kader birliğinin içinde erimişlerdi.Başlangıçta çok şey anlatmaya hazırlananlar,kendilerine de yapılan suçlu muamelesinin yarattığı psikolojik tepkiyle tutumlarını değiştirmişti.Yüksek Soruşturma Kurulu ifade almaya ihtilal arifesinde Menderes'i devirmek isteyen ve bu amaçla Demokrat Parti grubuna 96 imzalı takrir veren milletvekillerinden başlamış ancak önemli bir bilgi edinememişti.Bununla beraber sorgusu yapılanlar arasında Menderes ile Bayar'ı suçlayanlar ve onların tahakküm arzularını ortaya koyanlar ve bazı yolsuzlukları açıklayanlar da çıkmıştı.Bu kişilerin başında son kabinede Tarım Bakanı olarak yer alan Nedim Ökmen yer alıyordu.

Yassıada'ya askeri veya sivil tutukevi statüsü veren,tutukluluk rejimi ile ilgili bir düzenlemeye gidilmemiş,14 Temmuz 1960 tarihli 21 sayılı yasa[131], "27 Mayıs İnkilabı sebebiyle emniyet ve nezaret altına alınan ve tevkif olunan şahıslar"ın,Deniz Harp Okulu talebe istihkakıyla iaşe olunmasını,yiyecek bedellerinin her ay bu kişilere tebliğ olunarak ödettirilmesini öngörmüştür.3 sayılı yasanın 7.maddesinde de "mefkufların muhaberatı kontrole tabidir." hükmü yer almıştır.Eski iktidar mensuplarının beslenme giderleri ve haberleşmeleriyle ilgili bu iki hüküm dışında,tutukluluk rejimi ile ilgili başka bir düzenleme yoktur.Komite ayrıca,Yassıada'da çekilecek fotoğraf ve film hasılatı hakkındaki 20 ve 52 sayılı kararları vermiş ve burada çalışanlarla,gözetim ve koruma görevlerinde bulunanlara ücret ödenmesi hakkındaki 15.12.1960 tarih,164 sayılı yasayı çıkarmıştır.

Yüksek Adalet Divanı yargılamalarının 14 Ekim 1960 tarihli ilk duruşmasında, bazı sanıklar ve avukatları tarafından gözaltı ve tutukluluk ile ilgili çeşitli sorunlar dile getirilmiş,bunların çözümü konusunda Divanın karar alması istenmiştir.Dile getirilen sorunlar özetle şöyledir:1-Duruşmada basın mensuplarının fotoğraf çekmelerinin Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu tarafından yasaklanmış olması, 2-Dolmabahçe-Yassıada vapur seferlerinin düzenli olmaması ve vapur seferlerinde avukat kontenjanı konulması nedenleriyle sanıklarla avukatlarının görüşmelerinin her zaman yapılamaması, 3-Sanıklarla avukatlarının ilk görüşmelerinin sadece 27 dakika gibi çok kısa bir süre olması, 4-Sanıklarla avukatlarının görüşmelerinin 4 subay gözetiminde yapılması ve bu durumun görüşmelerin mahremiyetini engellemesi, 5-Sanıklara hiç gazete,dergi,kitap okuma olanağının verilmemesi, 6-Sanıkların mektupla haberleşmelerine 50 kelimelik sınır konulmuş olması, 7-Sanıkların 5 aydır aileleri ile görüştürülmemiş olmaları, 8-Sanıkların savunma yapmaları için doküman sağlanmaması, 9-"Yassıada Saati" adıyla yayınlanan radyo programında savunmaya çok ağır hücumların yapılması, 10-Duruşma salonunda silahlı güvenlik önlemlerinin alınmış bulunması, 11-Sanıklardan bir kısmının 5 aydır tecrit edilmesi ve başkalarıyla konuşmalarının yasaklanmış olması.

Divan başsavcısı, bu taleplerden sanıkların avukatlarıyla görüşmelerinin, haberleşmelerinin, aileleriyle temaslarının "mevkufiyet sistemi" ile ilgili olduğunu,

---

[131] **Resmi Gazete**, S.10554, 18.07.1960.

dolayısıyla Divan'ın bu konularda karar veremeyeceğini söylemiş,Divan Başkanı Salim Başol "…ileri sürülen dileklerin bir kısmı ceza ve tevkif evlerinin disiplini ve inzibatıyla alakalıdır.Elbette o merciler takdir eder.Sonra Yüksek Adalet Divanı'nın yargı hakkını nerede kullanacağı hususu,kanunen Milli Birlik Komitesi'ne bırakılmıştır.Yassıada'nın Dolmabahçe'nin vesair yerlerin durumunu takdir etmeniz icap eder…" demiştir.Duruşmanın ara kararında bu taleplerle ilgili açıklanan kararda: "…müdafilerden Burhan Apaydın,Orhan Arsal; sanıklardan Zeki Erataman,Hüseyin Ortakçıoğlu ve Mahmut Güçbilmez'in bu oturumdaki istekleri hakkında gelecek oturumda cevap verilmesine ittifakla karar verildiği" açıklanmıştır. Ancak bu sorunlar hakkında daha sonraki hiçbir oturumda karar verilmemiştir.

Yassıada'daki işleyişten anlaşıldığı üzere,sanıkların gözaltı ve tutukluluk yerleri ve durumlarıyla ilgili işlemlerde,Milli Birlik Komitesi'nin,Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu'nun ve Yassıada Garnizon Komutanlığı'nın söz sahibi olduğu ve düzenlemeler yapabildiği anlaşılmaktadır.

Milli Birlik Komitesi üyeleri,yargılanan Demokrat Partililerin günlük yaşantısını göstermek için, Ordu Film Merkezi tarafından adaya ilk gün gelmiş gibi bir film kameraya alınmış,bu film sinemalarda gösterilmiş,kamuoyuna yargılananlara iyi davranıldığı izlenimi verilmiş, ayrıca halk nezdinde yargılananların gayrimeşru servetleri,düzenlenen alem geceleri ve yolsuzluk dosyaları ile ilgili iddialar haklı çıkarılmaya çalışılmıştır.Sokaklardaki büyük boy sinema afişlerinde, "Düşükler Yassıada'da Hesap Veriyor" başlığıyla film tanıtılmıştır.Filmin birinci bölümünde,düşük iktidar mensuplarının Yassıada'ya getirilişleri ve oradaki günlük hayatları gösterilmekteydi.İkinci bölümde ise gezinti,gazete-mecmua okuma,yemek faslı ve bakkaldan göstermelik alışveriş sahneleri sergileniyordu.Bu filmin çekilmesi olayından çok etkilenen ve ailesine "Bayar isminden utanmayınız:Onunla iftihar edeceğiniz günler yakındır!" diye bir not bırakıp intihar girişiminde bulunan ve tedaviye altına alınıp kurtarıldıktan sonra "Bize Yeşilçam oyuncuları gibi film çevirttiler.Revayı hak mıydı bu[132]"? diyen Celal Bayar, 14 Eylül 1960 tarihinde gerçekleşen üzüntü verici film çekme olayını günlük hatıralarında şöyle anlatmaktadır:

---

[132]Mehmet Ali Birand ve diğerleri, **A.g.e.**, s.233.

“Bu gün 14/15-Eylül-1960 Çarşamba saat 20.00’yi biraz geçiyor.Akşam yemeğini henüz bitirmiştim.Kendim için rahat bir uyku diliyorum.Odama genç subaylardan biri girdi: “Hazırlanan,saat 21.00’e doğru kumandanlığa gideceksiniz” dedi.Gece vakti soru hiç açılmamıştı.Kendi kendime dedim: “Ya onlarca çok önemli saydıkları bir meseleyle karşı karşıyayım, yahut işlerini çabuk bitirmek için gece mesaisi de yapıyorlar.” Fakat ne olabilir?Kafam işlemeye başladı,bana sorulanlardan eksik kalanın tamamlanması için olabilir.Yahut da,yeni işittikleri bir hadiseyle alakalı olur.Bütün ihtimaller,sinema şeridi gibi gözümün önünden geçiyor.Kafam kurulmuş saat gibi işliyor.Hazırlandım.Dedikleri zaman geldi:Ortada kimse yok!..Yine kendi kendime diyorum: “Benden önce sorguya çektikleri kimsenin ifadesi devam ediyor demek!Sıramı beklemeliyim!” Bana tevdi edilmesini mümkün gördüğüm sualleri bu arada tasavvur ederek,cevap hazırlamak istiyorum.Fakat bir noktada kalamıyorum,nihayet bu düşünceden de vazgeçiyorum.Soruşturma sırasında kendimi heyecana kaptırmamalıyım diyorum.Peşin kararla hadiselere temas edersem hakikatı anlamayıp veya yanlış bir harekette bulunabilirim.Böyle yapmamalıyım.Soruya tam nüfuz ettikten sonra,metanetle cevaplarını vermeyelim,kararına varıyorum.İşte bu karar ve düşünce içinde,genç üç subayın yanında odamdan çıkıyorum.Kapıdan yola çıktığımız zaman,fevkalade tedbirler alındığını görüyorum.Yolun iki tarafını beyaz elbiseli denizcilerle,kara erleri muhafaza altına almışlar.Projektörlerin ışığı altında süngüleri göze çarpıyor.Bu kadar dikkat neye?Demek ki davanın ehemmiyeti var.Aklıma birçok ihtimaller geliyor.Tam kumandanlık dairesine sapacağımız sırada, yanımdaki subay aksi istikameti gösterdi.Komutanlık dairesi karanlıklar içinde fakat takip ettiğimiz yeni yol,ışıklarla gündüz gibi aydınlık.Yine kendi kendime diyorum: “Acaba deniz kenarındaki salonda mı bizi sorguya çekecekler?” Biraz daha ilerliyoruz mesele anlaşılıyor.İskele önünde,Ada’nın bütün subayları sıralanmış,ortada yine sinema ve bol fotoğraf makineleriyle operatörler hazır durumda.Garnizon Komutanı bana yaklaşıyor.İskeledeki hücumbotunu göstererek “Buyurun” diyor ve kamarayı gösteriyor.Acaba diyorum,bizi başka bir yere mi naklediyorlar?Bu sırada,kulağıma hafif bir ses aksediyor: “Geliyor” diyorlar.Sesin geldiği yere başımı çeviriyorum:Adnan Bey de muhafaza altında gemiye doğru ilerlemekte.Kamaradayım.Yanımda silahlı nöbetçi ayakta.Beş,on dakika tevakkuftan sonra: “Buyurun,çıkın” diyorlar.O anda,maksatları ve yapmak istedikleri meydana çıkıyor:Makineler işliyor.Kumandan yanımda,silahlı

subayların muhafazasında ilerliyorum.Ben,şüphe yok müteessirim.Sessiz sinema aktörü gibiyim.Rejisör veya rejisörlerim ne isterlerse onu yapıyorum.Bir ara aklıma: "Nedir bu hal?" diye itiraz etmek,çıkışmak geldi.O halimle de makineler işleyecekti:Daha gülünç duruma düşecektim.Denize fırlamak,atlamak fikri de gelmedi değil… Bu da neticesiz bir skandal olmaktan başka işe yaramayacaktı[133]".

Sanıklardan Perihan Arıburun, gece yarısı aniden dışarıya çıkarıldıklarını, yolların temizlenip düzenlendiğini ve film makinelerinin onları gezinti ve alışveriş yaparken çektiklerini belirttikten sonra,o gece dolaştırıldıkları yerleri bir daha hiç görmediğini söylemektedir. "Düşükler Yassıada'da" filmi hemen piyasaya sürüldü ve sinemalarda gösterilmeye başlandı.Filmde kullanılan seslendirmenin bir bölümü şöyleydi: "Vatan Cephesi'nin Başkumandanı Kemal Aygün,barların haraççıbaşısı Faruk Okyay ve üniversite gençliğinin amansız celladı Bumin Yamanoğlu…İşte İstanbul'un kumar,eroin ve cinayet kolektif şirketi…" Menderes'in kamera karşısında zorla yemek yemeye çalıştığı sahne,izleyenleri şaşırtmıştı: "Menderes…Poz vermeden edemez…" Bayar ile ilgili yorumlar ise şöyleydi: "Sofrasında kilosu 1000 liraya satılan siyah havyar bulunmamakla beraber Bayar,iştahından bir şey kaybetmiş görünmemektedir[134]". Milli Birlik Komitesi üyesi Suphi Karaman, filmi seyreder seyretmez hemen Başkan Cemal Gürsel'e gittiğini belirttikten sonra, filmin halka gösterilmemesi gerektiğini söylediğini,filmin küçük düşürme anlamını taşıdığını ve kendisinin bile filmi izlerken acıma duygularının ayağa kalktığını kaydetmiştir.Karaman, kamuoyunun aleyhlerine dönmemesi için filmin yayından kaldırılması gerektiğini ve film yayından kaldırılmazsa tam aksi etki yaratacaktır düşüncesini savunmuştur[135].

Faruk Güventürk anılarında, Yassıada Kumandanı Tarık Güryay için şunları söylemektedir: "Yassıada Komutanı Tarık Güryay üzerinde tartışmalar yapıldı.Onun Yassıada'da yatan mevkuflara kötü muamele ettiği söylendi.Buna asla taraftar olmadığımızı,irtibat bürosu komutanının Albay'a derhal gerekli talimatı

---

[133]Şerafettin Turan, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.186.
[134]Mehmet Ali Birand ve diğerleri, **A.g.e.**, s.231-232.
[135] **A.g.e.**, s.232.

vermesini,gerekirse oradan çekilmesini bildirdik.Kimsenin kimseye zulmetmeye,hakkı olmadığını belirttik.Bu karar ittifakla alındı[136]."

4-Demokrat Partililerin Kara Kutusu: 'Hatıra Defterleri'

Yassıada davaları sırasında üç eski Demokrat Parti ileri geleninin tuttuğu hatıra defterleri,iddia makamı tarafından,sanıklara karşı belge olarak kullanılmış Refik Koraltn'ın on yıllık dönemde tuuttuğu notlardan oluşan hatıra defterinde daha çok Celal Bayar eleştiriliyordu.Bir başka hatıra defteri ise Adnan Menderes'in en yakınlarından Etem Menderes'e aitti.Etem Menderes tuttuğu notlarda Adnan Menderes'i kıyasıya eleştiriyordu.Uzun yıllar Milli Savunma Bakanlığı yapmış Şem'i Ergin tuttuğu defterde Adnan Menderes'i kıyasıya eleştiriyordu.Bizde bu defterlerden dikkat çekici satırları aktaracağız.

Refik Koraltan'ın hatıra defterinin 3 Şubat 1960 tarihli sayfası: "Reisicumhur geldi.Otomobilde muhalefetin verdiği tahkikat önergelerinin gündeme alınmaması B.M.M. gibi murakabe organını manen bitiriyor.Yok yere ısrar artık kabili müdafaa olmaktan çıkan bir iş haline geldi.Ben müşkül durumdayım dedim.Cevaben 'Bunda ne var bir müddet daha kalırsa ne olur?' gibi çok sathi bir cevapta bulundu.Bir daha anladım ki,bu zat da ruh ve cevher kalmamış."

Refik Koraltan'ın hatıra defterinin 18 Nisan 1960 tarihli sayfası:"Reisicumhur ta 4 Nisandan bu yana hergün gerek sathı vatanda ve gerek matbuatta hergün artan tahrik ve tezvirler ile bunalan ve adeta tehlikeli bir hal almaya başlayan fitne ve fesattan çok endişeli olduğunu izhar ile hükümetin en şiddetli tedbirleri almasını söylüyor ve hatta bu hususta benim de kendisine müzahir olmamı istiyor… Esasen öteden beri müşarünileyh böyle görülmüş,böyle gelmiş ve böyle gitmektedir.Bir defa mevzuu kızıştırır ve ondan sonra tornistan yapar.Ne yazık ki,iş çığırından çıkmış,doğru yanlış tezgaha konmuştur.İşte bunun için de bu gibi mevzular çok defa başlanmış kalmış

[136] **Yeni Asır**, 5 Nisan 1970.

idi.Ahmet Emin Yalman'ın hapishaneye girmeden affını söylemiş ve Bayar'a adeta kerratla telkinde bulunmuş idim.Hayır,dedi.Başvekili de eminim hazırladı."

Etem Menderes'in hatıra defterinin 8 Kasım 1957 tarihli sayfası: "Gurubun fiskos havasının beğenmiyorum.Dün gece Samet,Şem'i,Hayrettin vesair arkadaşlar Cumhurreisine davetli idi.Bayar: 'Tehlikeli vaziyetteyiz,icap ederse diktatörlükle idare edeceğiz' demiş,dinleyenler üzerinde tesir menfi.Yavaş yavaş grup içinde yayılıyor.Hayrettin endişede,Şem'i tenkit ediyor;Samet de…" Duruşmada hatıra defterinin bu kısmı okunmuş,sanıklar esaslı bir şey söyleyememiş,yanlış intıbaa müstenit olduğunu ileri sürebilmişlerdir.

Etem Menderes'in hatıra defterinin 14 Kasım 1957 tarihli sayfası:"Umur motöründe Cevat Açıkalın ve Fahrettin Kerim ile beraber konuştuk.Açıkalın daha sonra geldi.Bayar 'İcap ederse İsmet Paşayı da sehpaya götürmekte hiç tereddüt etmem' dedi.Korkunç ihtiras…Böyle bir sebep hiçbir zaman mevcut olamaz.Bu telkinler, karşılıklı,Başvekille hangisinden çıkıyor?"

Şem'i Ergin'in hatıra defterinin 19 Haziran 1958 tarihli 60.sayfası:"…Seçimlerden sonra birgün Reisicumhurun daveti üzerine köşke gittim.O gün pek iltifat etti.Acaba nedir diye kendi kendime sordum.Biraz sonra iltifatın manası meydana çıktı.Riyaseticumhur Muhafız Alayı B.M.M.'ne bağlı imiş.Halbuki köşke bir taarruz vaki olduğu zaman bu alay kimden emir alacaktır? Reisicumhur olarak doğrudan doğruya emir verebilmeli imiş ve Meclis'ten ayrılmalı imiş.Malum evhamın uyku kaçıran sancıları…Darbei Hükümet.Sanki hergün,herkes Reisicumhuru nasıl devirebilirz,nasıl Köşke taarruz edebiliriz diye düşünüyor? İşte Devlet adamının kafasına bu evham girdikten sonra artık ondan memleket ve millet adına hizmet beklemeye imkan yoktur.Onda artık yalnız ve yalnız sandalyenin korkusu ve endişesi vardır.İşte Reisicumhur Celal Bayar'da kendisini bu ejdere kaptırmış durumdadır.Artık iflah olmaz.O artık her hareketi bu zaviyeden görecektir.Nitekim hadiseler birer birer kendisini göstermiş bulunuyor."

Ethem Menderes'in 29 Ekim 1957 tarihli hatıra defteri sayfasında şunlar yazmaktadır: "Gaziantep'te hadise olmuş, merasim esnasında Halkçılar askere sataşmışlar, dört-beş bin kişi Belediye binasına hücumla tahrip etmiş, Vali, Savcı ve

diğer ilgililer Vilayet binasına sığınmışlar.Bir komiser muavini öldürülmüş, Meclis Reisi Koraltan'ın odasında Bayar, Menderes ve Fevzi Mengüç Paşa heyecan içinde endişeli bir halde tedbirler düşünüyorlardı.İlk akla gelen Örfi İdare ilan etmekti.Hemen jet uçaklarını Gaziantep'e göndermişler.Bu manasız ve hatalı bir tedbir.Örfi İdare fikri ise müzakere edilebilir.Şem'i Ergin beraberinde Müsteşar Ethem Yetkiner ve üç Adliye Müfettişi olduğu halde Gaziantep'e gönderildi.Ankara'da Stadyum civarında halk toplanmış.İsmet İnönü'ye tezahürat yapmışlar.Otomobilini havalandırmak istemişler.Zabıta müdahale ederek önlemiş.Az sonra Samet'in makamına gittim.Odada Yırcalı ve Necmi İnanç da vardı.Nümayişleri tenkit ediyorlar, hatalarımızı sayıyorlardı.İnhidam başladı dedim.Bunun önlenmesi ve telafisi çok müşküldür.Belki de mümkün olmaz.Bu zihniyet devam ederse iktidarda tutunamayız.Onlar da bu fikre iştirak ettiler."

Ethem Menderes bundan sonra 8 Aralık 1958 cumartesi günü Rıfkı Salim Burçak'ın telefonla Adnan Menderes'e Gülhane'de iki profesöre yapılan muamelenin hatalı olduğunu bildirdiğini kaydetmekte ve şöyle devam etmektedir: "Sabahleyin Başvekil ve bacanağı Hamdi ile birlikte daireye gidiyorduk.Otomobilde bazı şeyler konuştuk.Sarol da başka araba ile geldi.Feleğin garip cilveleri bunlar…İnönü'nün Cenup seyahati yine telaş yarattı.Köşkte vekiller, Antep mebusları ve parti heyeti toplanmış.Beni çağırmadıklarından memnunum.Düşüncelerime hiç uymayan hissi fevri konuşma ve kararları yine canımı sıkacaktı.Ve ben yine yutkunacaktım.Gece Başvekil telefonla bana İnönü'nün Gaziantep'e gideceğini, bazı hadiselere sebebiyet verebileceğini, bunu önlemek için oradaki askeri kuvvetin Vali emrine verildiğini, fakat benim de Genel Kurmay Başkanını veya Muavinini göndermemi söyledi.(Lütfen gözlerimi öperek) ve telefonu Namık Gedik'e verdi.Namık Gedik de benden Antep mebuslarını eve davet ederek Paşayla birlikte onlarla konuşup kendilerini tatmin etmemi istedi.Vali Komutanla konuştum.İkisi de sakin ve endişesizdi.Namık telefon etti, kendisine söyleyip kısa kestim."

Düşük Milli Savunma Bakanı, bunları takiben de 7 Aralık 1958 pazar günkü notlarında, İnönü'nün Gaziantep'e gidişi münasebetiyle Köşkte verilen yemekten bahsetmekte ve Menderes'in bu sırada gazetelere çattığını, yüzde 95'inin aleyhe dönmesi neticesinde radyodan istifade etmeye başladıklarını söylediğini, binlerce telgraf

aldığı vatandaşların İnönü'ye gittiği yerde hakaret ettiklerini bildirdiklerini nakletmekte ve şöyle yazmaktadır: "Rıfkı Salim Burçak grup haleti ruhiyesinin müsait olmadığından bahsetti.Kanunun adilane tatbik edilmediğini, radyonun muhalefete küfür ederek bizim aleyhimize çalıştığını, seçimler için Meclis tahkikatı açılması kararının tatbik edilmediğini, iktisadi vaziyetin bünyemizi sarstığını izah etti.Başvekil bunlara hiddetli ve fevri bir tavırla cevap verdi.Kendisine grupla daimi temas halinde olduğunu böyle bir hareket görmediğini söyledi.Menfi faaliyetler ve basın hakkında kararlar alınmasını grupta istediğini söyledi."

Etem Menderes 8 Aralık 1958 pazartesi günkü grup toplantısına da temas etmekte ve Başvekilin fevri bir hareketle Nasuhioğlu'na hücumunun grup tarafından menfi karşılandığını, İlhan Sipahioğlu'nun Başvekilin bu hallerini tenkit ettiğini, Zeki Erataman'ın bir ayarlamayı teklif ettiğini, küçük gazetelerin kapatılmasının istendiğini yazmakta ve şunları ilave etmektedir: "Sait Bilgiç, kanunun tatbikinde müsavat istedi.Mevzuları gruba hazırlanmış halde getirmeli, mebuslara tenkit imkanı verilmeli dedi.Adnan Selekler de Halk Partisi sempati kazanıyor diyerek ilave etti.Millet maddi eserleri birinci planda saymıyor.Matbuat hürriyeti idarenin tereddisine devlet adamının diktatörlüğe kaymasına mani oluyor.Jefferson, hakimsiz ve mahkemesiz yerde yaşanır, fakat fikir hürriyeti olmayan yerde asla…demişti[137]".

Etem Menderes'in, Mayıs ayının başından ihtilale giden süreçteki hatıra defterinden yayınlanan notlarda dikkat çeken husus, Namık Gedik'in her şeyi Adnan Menderes'in emriyle yaptığının belirtilmiş olmasıdır.Hatıra defterindeki notlar şöyledir:

2 mayıs 1959-İnönü'nün İzmir'e gelişini helikopterle takip ettim.Başvekil telefonla İzmir'de kalmama mana verilebileceğini ve Ankara'ya dönemi istedi,döndüm.

3 mayıs 1959-Çankaya Köşkü'nde toplandık.Rıfkı Salim Burçak,İnönü'nün Uşak'ta,demokratik rejimlerin cevaz vermediği bir şekilde muamele gördüğünü söyleyince Başvekil kızdı ve dışarıya çıktı.Samet Ağaoğlu, "Arkadaşlar fikirlerini söylemedirler.Fikir ihtilafları olabilir.Ama tedbirlere gelince,başımız pahasına beraberiz" dedi.Başvekil iki saat sonra getirildi.Garp Cephesi Kumandanının başına taş

---

[137] **Cumhuriyet**, 11 Ekim 1960.

atılmıştı.İnönü nereye giderse büyük tezahüratla karşılanıyordu.Halbuki Başvekili İstanbul'da birkaç bin kişiye zorla karşılatabilmiştik.Tevfik İleri, "İsmet Paşa'nın şahsına ne yapmak lazımsa yapılmalıdır" dedi.Tedbirsizliğimiz yüzünden bu haller oldu.Vatan Cephesi ocakları ile onlar,binlerce kişiyi aramıza almalıyız.Teşkilatlarını kof bir hale getirmeliyiz"

Celal Bayar "İhtilal içerisindeyiz.İsmet Paşa'nın bu kadar menfur addedildiğini yeni öğrendim" dedi.Başvekil,Rıfkı Salim Burçak'a, "maziyi bu kadar aramağa lüzum yoktur" dedi.Saat 03.30'a kadar kaldık.Bir sürü hezeyan.

8 mayıs 1959-İzmir'deki Demokrat İzmir gazetesinin tahribatı üzerinde Başvekille Vali arasında telefon görüşmesi olmuş.Vali tahribatın yapılacağını,fakat saatinin tespit edilmediğini söylemiş.

11 mayıs 1959-Reisicumhur Meclis'te bana Cemal Gürsel hakkında malumat sorarken Atıf Benderlioğlu geldi.Reisicumhur,Başvekilin İstanbul'da kalışından,Kabine toplantılarının yapılmayışından şikayet etti.Benden çekinmeden açık konuşuyordu.

14 mayıs 1959-Tedbirler Komisyonu bütün hadiselerden Dahiliye Vekili Namık Gedik'i mesul addediyordu.Gedik'in istifasını istiyorlardı.Gedik,nihayet,bütün yapılanların Başvekilin direktifleriyle ve onun tam tasvibiyle olduğunu söylemiş, "Başvekil emretti" demiş.

15 mayıs 1959-Başvekil,Vekiller Heyetinde, "İsmet Paşa'nın kılına bile dokunulmaması için emir verdim" dedi.Halbuki Eyüp istikametinden Demokratları Topkapı'ya göndermiş.

Etem Menderes,21 mayısta Harbiyelilerin yürüyüşünden sonra 23 mayısta hatıra defterine şunları yazmıştır: "Harbiyelilerin yürüyüşü çok fena oldu.Namık Argüç Konya'dan Zırhlı Tugayın getirilmesini teklif etti.Lüzumu yok dedim.İşler çok fenaya gidiyor.Bayar Grupta Vekillik isteyen bazı kimselerin şimdi kabineden baş istemeğe kadar varan muhalefetine işaretle bunların gayesinin vekil olmak olduğunu söyledi.

Etem Menderes'in darbeye iki gün kala, 25 mayısta hatıra defterine yazdıkları Adnan Menderes'in yalnızlığını ortaya koyması bakımından ilginçtir: "Ben yalnız

kendimi Menderes'e muhalif zannederdim.En yakını olduklarını bildiklerimin bu kadar aleyhinde ve onu sevmez olduklarını görünce, sen de mi Brütüs? diyorum[138]".

B-YASSIADA'DA GÖRÜLEN DAVALAR

Yassıada'da görülen ve Türk kamuoyunun büyük bir merakla takip ettiği davaların başlangıç bitiş tarihleri şöyledir: Köpek davası (14 Ekim 1960 - 24 Ekim 1960), 6-7 Eylül olayları davası (20 Ekim 1960 - 5 Ocak 1961),Bebek davası (31 Ekim 1960 - 22 Kasım 1960), Vinileks şirketi davası (4 Kasım 1960 - 26 Kasım 1960),Dolandırıcılık davası (8 Kasım 1960 - 3 Aralık 1960),Arsa davası (8 Kasım 1960 - 26 Kasım 1960),Ali İpar davası (15 Kasım 1960 - 19 Ocak 1961),Değirmen davası (18 Kasım 1960 - 3 Aralık 1960),Barbara davası (21 Kasım 1960 - 20 Aralık 1960),Örtülü ödenek davası (25 Kasım 1960 - 2 Şubat 1961), Radyo davası (29 Kasım 1960 - 26 Aralık 1960) ,Topkapı olayları davası (2 Aralık 1960 - 17 Nisan 1961), Çanakkale olayı davası (27 Aralık 1960 - 10 Mart 1961), Kayseri olayı davası (9 Ocak 1961 - 20 Nisan 1961), Demokrat İzmir davası (12 Ocak 1961 - 5 Mayıs 1961), Üniversite olayları davası (2 Şubat 1961 - 27 Temmuz 1961), İstimlak davası (17 Nisan 1961 - 21 Haziran 1961), Vatan Cephesi davası (27 Nisan 1961 - 5 Eylül 1961), Anayasa ihlali davası (11 Mayıs 1961 - 5 Eylül 1961).

1-Köpek Davası

Davanın sanıkları sabık Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve sabık Tarım Bakanı Nedim Ökmen'di. İddianameye göre,eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a Afgan Kralı Muhammed Zahir Şah tarafından armağan edilen "Bastı" adındaki tazı, dönemin Tarım Bakanı Nedim Ökmen tarafından talimat verilerek fahiş fiyatla Atatürk Orman Çiftliği'ne satılmış, 20 000 lira tutan parası da Çeşme ilçesinin Mursallı köyüne

[138] **Kim**, 20 Eylül 1960.

yaptırılan çeşme inşaatına Bayar'ın bağışı olarak gönderilmişti.Dört celse süren davada sanıklar Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Tarım Bakanı Nedim Ökmen nüfüz ve makam suistimali yapmakla suçlanmış, 1000-1500 lira değerindeki bir köpeğin,Atatürk Orman Çiftliği'ne 20000 liraya zorla satın aldırılması. Savcılık makamı tarafından sanıklar için TCK'nin 209.maddesi gereğince beşer yıl hapis ve yine TCK'nin 227.maddesi gereğince müebbeden memuriyetten mahrumiyet cezası isteniyordu.

Duruşmalarda köpek için Nedim Ökmen'in "Alt tarafı bir it değil mi,20 000 lira eder mi" görüşünü beyan etmesine rağmen Celal Bayar'ın köpeğin 20 000 lira bedel karşılığında, Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesi hesabına satın alınması için Yönetim Kurulu üyeleri hesabına baskı yapması üzerinde durulmuş, Nedim Ökmen'in avukatı Bülent Üçer de,tazının,Celal Bayar'ın baskısı sonucu satın alındığını ileri sürüp, "Müvekkilim,cumhurbaşkanın emri ve tazyiki altında kaldı.Asli fail,Celal Bayar'dır." diyordu[139]. Duruşmada şahit olarak Atatürk Orman Çiftliği Müdürü Tarık Rona,Çiftlik Veterineri Hadi Olcay,Müdür Yardımcısı Sefa Aloğlu,Hesap İşleri Şefi Fuat Belge,Ticaret Şefi Fatih Utku ve Hayvanat Bahçesi Şefi Hakkı Şemsettin ile Tarım Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Enver Erlat ve Başyaver Faik Taluy'un[140] ifadelerine başvurulmuş,şahitler ifadelerinde Soruşturma Kurulunun iddialarını destekler nitelikte beyanda bulunmuşlardır.

Başkan Salim Başol,Nedim Ökmen'e Bayar'ın köpeğin satın alınması emrini dinlemeyince en fazla Bakanlıktan uzaklaştırılacağını belirtmesine, Ökmen'in cevabı "Yok,onu yapamazdı" olmuştur[141].

Köpek Davası'nda en geniş ifadeyi satış olayının olduğu sırada Gazi Çiftliğinin Müdürü olan Tarık Rona vermiştir.Rona duruşmada şunları söylemiştir: "..1959 yılının, zannediyorum, şubat ayı idi.Cumhurbaşkanlığı idare amirliğinden telefon ettiler.Bayar'a Afganistan Kralı tarafından hediye edilen köpeğin hayvanat bahçesine gönderileceğini bildirdiler ve bir araba istediler.Arabayı yollatıp köpeği aldırdık.Hayvanat bahçesine hediye edildiğini sanıyorduk.Bir süre sonra Nedim Ökmen çiftliğe geldi.Köpek

---

[139] Hulusi Turgut, **A.g.e.**, s.60.
[140] Haydar Tunçkanat, **27 Mayıs 1960 Devrimi (Diktadan Demokrasiye)**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1996, s.154.
[141] **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1960.

hakkında etraflı bilgi aldı ve bizzat hayvanı tetkik etti.Bir şey söylemedi,yalnız başını sallamakla iktifa etti.Birkaç gün sonra bir iş için Bakanlığa gittim ve orada müsteşar yardımcısını gördüm,beni odasına davet etti ve bu meseleyi anlatı.Köşk'ün,köpeğin satın alınmasını istediğini bildirdi.Köpeğe 1000-1500 lira verilmesi gerektiğini konuştuk.İki gün sonra ise, köpeğin 20.000 liraya alınmasının istendiğini yine müsteşar yardımcısı bana telefonla haber verdi.Sonra da sık sık arayıp paranın İzmir Valiliği'ne gönderilip gönderilmediğinin kendisine sorulduğunu bildirdi ve durumu öğrenmek istedi.Bu tazyik karşısında 200 damızlık koyunu sattık ve parayı verdik.." Bu ifadeden sonra Nedim Ökmen, köpeğin alınmasını kendisinin isteyip istemediği hususunun şahit Tarık Rona'dan sorulmasını istemiş, şahit Rona, Nedim Ökmen'in hareketinden, onun da köpeği istemeyerek almak zorunda kaldığı manasını çıkardığını söylemiştir.

Yüksek Adalet Divanı tarafından Esas 2 numarada kayıtlı bu davanın yine Divanın Esas 1 Numarasında kayıtlı Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmesine 02.11.1960 tarihinde oy birliğiyle karar verilmiştir.

Anayasayı İhlal Davası sonunda açıklanan karar ile Celal Bayar 4 yıl 2 ay, Nedim Ökmen de 5 yıl ağır hapis ve müebbeden memuriyetten mahrumiyet cezasına çarptırıldılar.

2- 6/7 Eylül Olayları Davası

1955 yılı yaz aylarında Kıbrıs sorunun kritik bir sürece girmesiyle Türk ve Yunan dışişleri bakanlarının Londra'da toplandıkları sırada, Atatürk'ün Selanik'teki evi bombalanmış, bombalanma olayının Türk gazetelerinde yer alması üzerine İstanbul ve İzmir'de yoğun gösteriler patlak vermişti.Özellikle İstanbul Beyoğlu'nda Rum azınlığın ev ve işyerleri tahrip edilip yağmalanmış, İzmir'de ise fuardaki Yunan pavyonu hasara uğratılmıştı.Yüksek Adalet Divanı iddia makamı gerek bomba olayının, gerekse İstanbul ve İzmir olaylarının, Demokrat Parti iktidarının tertibi olduğunu ileri sürüyordu.

Davanın sanıkları ise şu kişilerdi:Sabık ve sakıt Cumhurbaşkanı Celal Bayar, sabık ve sakıt Başbakan Adnan Menderes, Sabık ve sakıt Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Eski Devlet Bakanı Fuat Köprülü, İstanbul eski Valisi Fahrettin Kerim Gökay, İstanbul eski Emniyet Müdürü Alaettin Eriş, İzmir eski Valisi Kemal Hadımlı, Selanik eski Başkonsolosu Mehmet Ali Balin, Selanik eski Başkonsolos Muavini Mehmet Ali Tenikalp,o tarihte Yunan tab'alı ve öğrenci Oktay Engin,Selanik Konsoloshanesi kavası Hasan Uçar.Olaylar sırasında İçişleri Bakanı olan Namık Gedik'in 29 Mayıs 1960 tarihinde intihar ettiği bildirilip,hakkındaki kamu davası düşürüldü[142].

Sanıklardan Bayar, Menderes, Zorlu ve Köprülü için 5-10 yıl ağır hapis, ötekiler için ise 4-5 yıl arasında ağır hapis ve kamu hizmetlerinden ömür boyu mahrumiyet cezası isteniyordu.

Celal Bayar'ın avukatı Nail Taner,müvekkilinin,Anayasa'nın 41.maddesine göre bu davadan yargılanamayacağını söylemiş, Fatin Rüştü Zorlu savunmasında,o tarihte Dışişleri Bakanı olmadığını belirttikten sonra suçlamaları kabul etmemiş, olayları Yunanlıların düzenlediğini ileri sürmüştür. Adnan Menderes ise savunmasında,Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba konulması olayında tamamen Yunan mahkemelerinin verdiği karar doğrultusunda hareket edildiğine dikkat çektikten sonra hakkındaki tüm suçlamaları reddediyordu.

Menderes, Mahkeme Başkanı Salim Başol'un "4 Eylülde gençlik Taksim Meydanında bazı Yunan gazetelerini yakıyor.5 Eylülü 6 Eylüle bağlayan gece Atatürk'ün Selanik'teki evinde bomba patlatılıyor ve 6 Eylülü 7 Eylüle bağlayan gece İstanbul'da hadiseler oluyor.Bu kadar büyük bir işi,bir gençlik teşekkülü veya bir başka teşekkül idare edemez,insanda bu hareketi kadir bir kuvvetin idare ettiği intibaı uyanıyor.Buna ne dersiniz?" sorusuna şu şekilde cevap veriyordu: "Yüzbinleri harekete geçiren böyle bir teşkilat olsaydı,karşınızda 11 sanık bulunmazdı.Esasen izahsız kalan taraf budur:Hükümet böyle bir hareketi yüzbinleri harekete geçiren hangi teşkilatı kullanarak yaratmış? Bu husus Yüksek Soruşturma Kurulu kararnamesinde sarih değil.Yani hadiselerle amili arasında,irtibat tesis edilmemiş".

---

[142] Hulusi Turgut, **A.g.e.**, s.61.

Başol'un Menderes'e yönelik diğer bir sorusu şöyleydi: "Fahrettin Kerim Gökay,istifanamesinde bazı açıklamalar yapacağını söylemiş.Kendisine bu açıklayacağı hususun ne olduğunu sordunuz mu?" Menderes,bu soruya şu cevabı veriyordu: "Herhalde sormuşumdur.Şimdi pek hatırlayamıyorum.Yalnız Fahrettin Kerim Gökay'ın bir şey açıklaması imkansızdı.Ayrıca Gökay,istifa ettirilmek psikozu içinde.İstifası istenmeden istifa etmek suretiyle tekaddüm etmeyi düşünmüş.biz bunu,bu manada aldık[143]".

Başol duruşmanın devamında Menderes'e olaylarla komünistler arasındaki bağlantıyı soruyordu:

"Emniyet teşkilatı hadiseleri komünistlerin yaptığı kanaatinde değil.Nezaret altına alınanlardan bir kısmı hakkında takipsizlik kararı verilmiş,bir kısmı da beraat etmiş.Bu durum karşısında,bu hadiselerin sizce faili kimlerdir?Siz,Emniyet Müfettişine,hadiselerin komünistlerin tertibi olduğunu söylemişsiniz."

Menderes'in soruya cevabı şöyledir: "Komünistler gizli teşkilat halinde çalıştıklarından ve bu gibi hadiselerden istifadeyi onlar düşündüklerinden,henüz hadise tahkik edilmeden ilk akla geleni ortaya attık." Menderes, olaylardan sonra Birinci Ordu Müfettişi Orgeneral Vedat Garan'la konuştuğunu ve niçin müdahale edilmediğini sorduğunu belirttikten sonra, Garan'ın kendisine "Böyle oluşu,daha büyük hadiseleri önler."dediğini ifade ediyordu. Başol, Atatürk'ün evine atılan bomba ile ilgili olarak şu soruyu soruyordu:"Kıbrıs ihtilafının had safhaya gelmesi ve katliam haberinin sayi olması dolayısıyla Türk halk efkarı müteheyyir.O halde Atatürk'ün evine bombayı Yunanlıların atmaması icap eder.Buna ne dersiniz?" Menderes,bu soruya karşılık Yunanistan'daki komünistleri işaret eden şu cevabı verir:"Yunanistan'ı bir bütün olarak ele almamak iktiza eder.Yunanistan'da yüzde 30-40 nispetinde komünist mevcuttur.Biri atabilir.Hem ben komünistleri misal olarak aldım.Milliyetçiler de atabilir[144]".

Esasın 3 numarasında kayıtlı bu davanın 1 esas sayıda kayıtlı Anayasa'yı ihlal davası ile birleştirilmesine 05.01.1961 tarihinde karar verildi. Yüksek Adalet Divanı Cumhurbaşkanı Celal Bayar hakkında isnad olunan suçun değişen vasfına ve

[143] **Yeni Asır**, 24.10.1960.
[144] **Cumhuriyet**, 28.10.1960.

Anayasa’nın 41 inci maddesi ile T.C.milli Birlik Komitesinin 07.07.1960 tarih ve 2 numaralı kararı gereğince hakkında takibat yapılamayacağına ve bu sebeple bu suçtan dolayı verilen tevkif müzekkeresinin geri alınmasına, Sanık Fuat Köprülü,Fahrettin Kerim Gökay,Alaettin Eriş,Mehmet Ali Balin,Mehmet Ali Tekinalp,Hasan Uçar ve Oktay Engin haklarında tevkif müzekkerelerinin geri alınmasına ve başka sebeplerle tutuk ve hükümlü değillerse salıverilmeleri için Divan Başsavcılığına müzekkere yazılmasına ve Adnan Menderes ile Fatin Rüştü Zorlu hakkında 6’şar yıl, İzmir Valisi Kemal Hadımlı hakkında 4 ay,15 gün hapis cezasına karar vermiştir.

3-İstanbul-Ankara Olayları Davası

İhtilalin öncesinde Ankara ve İstanbul’da, iktidarın protesto etmek amacıyla meydana gelen olaylar Yassıada yargılamalarının ikinci büyük davasını oluşturuyordu.27 ve 28 nisan günleri Ankara’da başlayıp daha sonra İstanbul’a sıçrayan olaylar,ölüm ve yaralanmalarla sürüyor,hükümet bu iki kentte sıkıyönetim ilan ederek durumu kontrol altına almaya çalışıyordu.Bu olayların devamında 5 Mayıs 1960’ta Ankara’nın Kızılay semtinde meydana gelen ve tarihe 555-K adıyla geçen gösteriler yapılıyordu. “Beşinci ayın,beşinci günü,saat beşte,Kızılay’da” anlamına gelen bu şifreyle Türk siyaset tarihinde yerini alan bu gösteri davanın ana konusunu oluşturuyordu.

Davanın sanık olarak şu kişiler yargılanıyordu: Celal Bayar,Ali Kutsal,İsmail Püsküllü,İsmail Yazıcı,Hüseyin Celal Yardımcı,Ethem Menderes,Fatin Rüştü Zorlu,Hasan Polatkan,Atıf Benderlioğlu,Tevfik İleri,Hayrettin Erkmen,Hadi Hüsman,Nedim Ökmen,Şem’i Ergin,Haluk Şaman,Sebati Ataman,Abdullah Aker,Rüştü Erdelhun,Cemal Göktan,Ethem Yetkiner,Kemal Aygün,Kemal Binatlı,Yaşar Yiğit,Ferit Avni Sözen,Zeki Şahin,Muzaffer Tunçbilek,Muzaffer Külçeli,Şevket Tahtacı,Mehmet Bal,Ezalettin Yağan,Bumin Yamanoğlu,Nevzat Yalçın,Kadri Cengiz,Sadık Gürata,Cemil Mutlu,Mehmet Ali Atacan,Mehmet Esat Bozbek,Hakkı Yayıntaş,Turgut Acuner,Yaşar Akgün,Mehmet Dinçsoy,Neşet Köseahmetoğlu,Ali Kutsal,İsmail

Püsküllü,İsmail Yazıcı,Alpaslan Bilginer,Cahit Akbaş,Mehmet Baş,Fehmi Bıçak,Cemalettin Çağlı,Turgut Engindeniz,Erol Işık,Hasan Erdal,Osman Oğuz,Osman Tozlu,Tevfik Tüzüner,Ali Ülgen,Naci Yaman,Mustafa Özgenç,Hilmi Elmas,İsmail Çetin,Ali Galip Yıldırım,Mehmet Direk,Ceyhan Öztoprak,Asım Kamacı,Ramiz Albaş,Behçet Korkut,Tahsin Cinemre,Mehmet Dinçer,Taha Bali Aykan,Cemil Cahit Tokar,Yusuf Selçuk,Ali İhsan Çilekeş,Kamil Işıklıgil,Hüseyin Koçyıldır,İsmail Kelleci,Refik Eskizambak,Namık Argüç,Dilaver Argun,İsmail Kuntay,Kenan Koç,Cemal Tarakçıoğlu,Mehmet Akın,Avni Karaca,Kemal Yılmaz,Eşref Yalçıner,Mustafa Hamarat,Ramiz Erdoğan,Niyazi Bicioğlu,Hasan Turgut,Kazım İrinesil,Zekeriya Taşer, İbrahim Çubuk,Orhan Andaç,Kemal Şirinadalı,Abdullah Bozkurt,Hacı Mehmet Davutoğlu,Ali Kesiciler,Aydın Nebi Ediz,Mehmet Tosun,Tevfik Tiryaki,Adem Gündoğmuş,Ömer Lütfü Kesimel,İsmail Damar,Orhan Gazi Gülcü,Mehmet Biren,Hidayet Başbuğ,Davut Sipahioğlu,İzzet Ahmet Bilge,Gazi Avşar,Ali Düzenli,Maksut Çayoğlu,Osman Yıldırım,Besim Aksoy,Hamit Fendoğlu,Memduh Alpaslan[145].

Başsavcı Egesel,cumhurbaşkanı,başbakan ve tüm bakanların da dahil olduğu 60 sanık hakkında idam talebinde bulunuyor,öteki 57 sanığın da 5-15 yıl arasında ağır hapsini istiyordu.

Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından 29.09.1960 tarih, esas 6,karar 3 sayılı kararnamesi ile kararnamede adı yazılı sanıklar haklarında "İstanbul-Ankara Olayları" adı altında açılan dava, 02.02.1961 Perşembe günü başlamış ve 54 oturum devam ederek 27.07.1961 Perşembe günü sona ermiştir.

Sanıkların olayların yaratıcısı olduğu ileri sürülüyor,böylelikle Anayasa'yı ihlal ettikleri iddia ediliyordu.İddialar içerisinde en önemlisi Bayar'ın 5 mayısta gösteri yapmak amacıyla toplanan gençlerin üzerine ateş açılmasını emir vermesiydi.Ayrıca cumhurbaşkanı ve başbakanın talimatıyla Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun'un İstanbul'a gelerek aynı fiillere katıldığı iddia ediliyordu.

[145] Editör:Seçkin Erdi, **Yüksek Adalet Divanı Kararları**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007, s.444-445.

Duruşmada sanıklardan Celal Bayar'ın olaylar sırasında tenkil emri gündeme geliyor,bu emri verip vermediği,ateş edilmesini isteyip istemediği soruluyordu.Bayar cevaben, "Nümayişçilere,kanunun icabı yapılmıştır.Ben,nümayişçileri,halkın arasından ayırın ve kanunun icabını yapın,demişimdir." cevabını veriyordu. Duruşmanın en ilginç sahnelerinden biri de,dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel'in,Milli Savunma Bakanı Etem Menderes'e yazdığı mektup olayı olmuştur.Ethem Menderes bu mektubu başbakana ayaküstü söylediğini belirtmiş,o dönemde mektubun mahiyetini başbakana okumayı zararlı bulduğunu ve hadiselerin yumuşamasını beklediğini aktarmıştır.Adnan Menderes ise mektupla ilgili olarak şunları söylüyordu: "Etem Menderes,Cemal Gürsel'in mektubunu bana,yalnız reisicumhurun istifa etmesi şeklinde hülasa etti.O sırada reisicumhurun istifa etmesini,havsalasının almadığını beyan etti.Ben de mektubu,yalnız reisicumhurun istifa etmesi mahiyetinde zannettim.Hayati bir mesele olduğunu şimdi anlıyorum."

Davanın en önemli gelişmelerinden birisi 5.oturum 3.celsede Lütfi Kırdar'ın kalp krizi geçirerek ölmesiydi.Konuşması sırasında uzun konuşmasının nedenini kalp rahatsızlığı bulunduğu için "Bu kadar geniş izahatta bulunuyorum,bir daha gelir miyim,gelemez miyim" diyen Kırdar, savunmasında tarfsız olduğunu belirtmeye çalışsa da Mahkeme Başkanı Salim Başol'un "Mümkün mü tarafsız olmak?Hem Demokrat Parti kabinesinde yer alıp,hem de tarafsız çalışmak mümkün mü,müdafaası kabil mi?" sözleriyle sözü Kırdar'ın CHP'de n ayrılma sürecine getirmiştir.Mahkeme tutanaklarına göre Başol'la Kırdar'ın son diyalogu şöyledir:

Başol:Demokrat Parti'ye geçiş?

Kırdar:1954'te biraz İstanbul'un imarı ile çok meşgul olmuştum.O gün İstanbul'daki vali ve belediye reisi ile gazete ile mücadele yaptım;fakat matbuatla mücadeleden bir netice alamıyordum.1954'te bana yine geldiler.

Başol:Kim?

Kırdar:Demokrat Parti.Müsaade ederseniz biraz oturayım.(Yere yığıldı.)

(Sanık Lütfi Kırdar, kriz geçirdiğinden sözlerini tamamlayamadı ve salondan çıkarıldı.)

Başol:Celseye 10 dakika ara veriyorum[146]."

Duruşmalar sonunda Celal Bayar,Adnan Menderes,Ethem Menderes,Medeni Berk,İzzet Akçal,Celal Yardımcı,Fatin Rüştü Zorlu,Hasan Polatkan,Atıf Benderlioğlu,Tevfik İleri,Hayrettin Erkmen,Hadi Hüsman,Nedim Ökmen,Şemi Ergin,Haluk Şaman,Sebati Ataman ve Abdullah Aker'in eylemleri Anayasa'yı ihlalin delilleri sayıldığı için dosyaları "Anayasa'yı ihlal davası" dosyasıyla birleştirildi.Diğer sanıklar hakkındaki hükümler de şöyleydi:Dilaver Argun 15 yıl,Bumin Yamanoğlu 14 yıl,Cemal Göktan,Namık Argüç ve Mehmet Akın 10'ar yıl,Kemal Binatlı 7 yıl,Cemil Mutlu 6 yıl 22 ay,Kadri Cengiz,Sadık Gürata,Turgut Acuner,Yaşar Akgün,Mehmet Dinçsoy,Neşet Köseahmetoğlu, İsmail Püsküllü ve İsmail Yazıcı 6 yıl 16'şar ay,Zeki Şahin,Ali İhsan Çilekeş 4'er yıl,Mustafa Hamarat,Ramiz Erdoğan,Hüsnü Turgut,Kazım Şirindalı,Abdullah Bozkurt,Hacı Mehmet Davutoğlu,Ali Kesiciler,Aydın Nebi Ediz,Mehmet Tosun,Tevfik Tiryaki,Adem Gündoğmuş,İsmail Damar,Orhan Gazi Gülcü,Davut Sipahioğlu,Ahmet Bilge,Hamit Fendoğlu,Memduh Alpaslan 3 yıl 6'şar ay,Yaşar Yiğit,Muzaffer Tunçbilek,Şevket Tahtacı,Mehmet Bal,Ezalettin Yağan,İsmail Çetin,İsmail Kelleci,Avni Karaca ve Eşref Yalçıner 2 yıl 4'er ay,Kemal Yılmaz 1 yıl 6 ay,Kamil Işıklıgil,Hüseyin Koçyıldır 1 yıl 2'şer ay,Muzaffer Külçelik 9 ay,Mehmet Direk,Ramiz Albaş ve Behçet Korkut 6'şar ay hapis cezalarına çarptırıldılar.Davadan beraat edenler ise şöyleydi:Ferit Sözen,Nevzat Yalçın,Hakkı Yayıntaş,Mehmet Ali Atacan,Esat Erözbek,Ali Kutsal,Yusuf Selçuk,Alpaslan Bilginer,Cahit Akbaş,Mehmet Baş,Fehmi Bıçınka,Cemalettin Çağlı,Turgut Engindeniz,Erol Işık,Hasan Erdal,Osman Oğuz,Osman Tozlu,Tevfik Tüzüner,Ali Ülgen,Naci Yaman,Mustafa Özgenç,Hilmi Elmas,Ali Galip Yıldırım,Ceyhan Ertoprak,Asım Kırmacı,Tahsin Çinemre,Refik Eskizambak,İsmail Küntay,Kenan Koç,Cemal Tarakçıoğlu,Niyazi Bicioğlu,İbrahim Çubuk,Orhan Andaç,Ömer Lütfi Kesimer,Mehmet Eren,Hidayet Başbuğ,Gazi Avşar,Ali Düzenli,Maksut Çayoğlu,Osman Yıldırım,Besim Aksoy[147].

Dava sonucunda haklarında amme davası kalkanlar şöyleydi:Kemal Aygün,Mehmet Dinçer,Talia Bali Aykan,Cemil Cahit Toker. Eski Genelkurmay

---

[146] Erdal Şen, **A.g.e.**,s.96.
[147] Editör:Seçkin Erdi, **A.g.e**.,s.

Başkanı Rüştü Erdelhun hakkında oy çokluğuyla idam kararı veriliyor,Ethem Yetkiner ise müebbet hapse mahkum oluyordu.

4-Arsa Satışı Yolsuzluğu Davası

11 Kasım 1960 tarihinde görülmeye başlayan bu davada, eski tarım bakanı Nedim Ökmen'in, bakanlık nüfuzunu kullanarak, eşine ait bir arsayı, İş Bankası'na yüksek fiyatla sattığı iddia olunuyordu.

Başsavcı,davanın tek sanığı Nedim Ökmen hakkında 5 yıldan az olmamak üzere hapis ve ebediyen memuriyetten men cezası verilmesini istiyordu.

11 Kasım 1960 tarihinde kamuoyuna açıklanan Yüksek Soruşturma Kurulu kararnamesinde Arsa Yolsuzluğu Davası'nda tek sanık olarak sabık Tarım Bakanı Nedim Ökmen belirlenmiş, Kurul kararnamesinde Nedim Ökmen'i,vazifesini ve nüfuzunu kötüye kullanarak haksız menfaat sağlamakla itham etmiştir.Kararnamede dava konusu olay şöyle iddia olunmaktadır: "İş Bankası'na bağlı Türkiye Şişe Cam Fabrikaları Anonim Ortaklığınca,bir pencere camı fabrikası kurulması için teşebbüse geçilmiş,inşaat sahası olarak da Çayırova Teknik Bahçıvanlık Okulu yakınındaki arsa uygun görülmüştür.Düşük Bakan Nedim Ökmen arsa satışına bizzat müdahale ederek,Tarım Bakanlığı ile İş Bankası arasında anlaşmaya varılmasını sağlamıştır.Anlaşmaya göre,arsa önce Zirai Donatım Kurumuna devredilmiş ve daha sonra da 500 bin lira karla İş Bankası'na satılmıştır.Pek çok yolsuzluk ve emniyet suiistimal olaylarına karışan düşük Ökmen,arsa Zirai Donatım Kurumu'na devredildikten sonra,500 bin lira karın az olduğunu söyleyerek yeni bazı taleplerde de bulunmuştur.O tarihte İş Bankası Genel Müdürü olan Üzeyir Avunduk ile yaptığı bir görüşmede,karısına ait bir arsayı bankanın 450 bin liraya satın almasını istemiştir.Ökmen arsanın bu fiyata alınması halinde,diğer arsanın bankaya 500 bin lira karla devredilebileceğini,aksi halde 4 milyon lira kar isteneceğini bildirmiştir.Neticede,banka Nedim Ökmen'in karısına ait arsayı 450 bin liraya almış,bundan sonra,diğer arsa 500 bin lira karla bankaya temlik edilmiştir." Yüksek

Soruşturma Kurulu kararnamesinde, bu yolsuzluğun kendisine ulaşmasından sonra,yapılan soruşturma sırasında Ökmen'in eşine ait arsanın işçiler için mesken yapılmak üzere satın alındığını ancak meskenlerin başka bir arsa üzerinde yapıldığının ortaya çıkarıldığı belirtilmektedir.Ayrıca,arsanın 450 bin lira değil,382 bin lira kıymetinde olduğunun tespit edildiği ve böylelikle Ökmen'in 68 bin lira civarında haksız menfaat sağladığı iddia edilmektedir[148].

Bakan Ökmen,devlete ait arsanın satışı ile eşine ait arsaların satışı arasında 3-4 ay kadar zaman bulunduğunu ifade edip,İş Bankası'yla yapıldığı iddia olunan pazarlık olayını reddediyordu.Ökmen,arsaya değerinden fazla bir fiyat istemediklerini belirttikten sonra, "eşimin 67000 lira kar etmesi için devletin 4 000 000 lira karından vazgeçilir mi[149]"? şeklinde konuşuyordu.

Başlamasından üç celse sonra, 16 Kasım 1960 tarihinde karara kalan dava, Anayasa'yı İhlal Davasıyla birleştiriliyor, sonunda, Ökmen'e 5 yıl ağır hapis ve ebediyen memuriyetten men cezası veriliyordu.

5-Topkapı Olayları Davası

Yüksek Soruşturma Kurulu'nun 'Topkapı Olayları' ile ilgili 7 Ekim tarihinde kamuoyuna açıklanan kararnamede Demokrat Parti iktidarı yöneticilerinin olaylardan direkt olarak sorumlu oldukları iddia edilmektedir.Kararname, CHP lideri İsmet İnönü'nün İstanbul'a gelişinde Topkapı'da DP'lilerin canına kast eden saldırıları ile ilgili ilginç olayları açıklamaktadır.İddiaya göre,İnönü'nün İstanbul'a geleceği gazeteler tarafından yazılınca İstanbul Valiliği Birinci Ordu Kumandanlığı'ndan yardım istemiş ve orduya bağlı tümen ve tugaylardan bazı bölükler bu iş için görevlendirilmişlerdir.Görevlendirilen birlikler iki tümen,bir zırhlı tugay istihkam taburu,iki yaya tabur,bir uçaksavar taburu,bir muhafız bölüğü olup,ayrıca deniz birlikleri de ihtiyat olarak bulundurulmuştur.Bu arada aynı gün düşük Başbakan Adnan

[148] Haydar Tunçkanat, **A.g.e**., s.123.
[149] Hulusi Turgut, **A.g.e**., s.52.

Menderes'in DP İl Başkanı Kemal Aygün'ü çağırarak: "CHP'liler bütün kuvveti ile İnönü'ye muazzam karşılama merasimi yapacaklarına göre biz parti olarak seyirci kalamayız.Teşkilata söyleyin,İstanbul'da DP'lilerin de olduğunu gösterelim." dediği, Kemal Aygün'ün iki grubun karşı karşıya getirilmesinin doğru olmayacağı yolunda itiraz ettiği ancak Menderes'in 'İzmir ve Manisa'da bizim partililer bu dediğim yolda hareket ederek münasip netice almışlar.Git teşkilatına bildir.'cevabı ile karşılaştığı ifade edilmektedir.

Yüksek Soruşturma Kurulu iddianamesinde, Topkapı Olaylarında 63 kişiyi suçlu bulmuştur.Bunlardan düşük Cumhurbaşkanı Celal Bayar, düşük Başbakan Adnan Menderes, eski İstanbul Valisi Ethem Yetkiner, eski Belediye Başkanı Kemal Aygün, eski Emniyet Faruk Oktay, düşük İçişleri Bakanı Namık Gedik hakkında ölüm cezası talep edilmiştir.[150]

Davanın ana konusu,sanıkların muhalefet lideri İsmet İnönü'yü kasten öldürmeye nakıs derecede teşebbüs etmeleri ve bu suçu işlemeye azmettirmeleri olarak belirlenmişti.

Davanın sanıkları şu kişilerdi:Sabık ve sakıt Cumhurbaşkanı Celal Bayar,sabık ve sakıt Başvekil Adnan Menderes,eski İstanbul Valisi Ethem Yetkiner,eski İstanbul Belediye Reisi Kemal Aygün,eski Trafik Şubesi müdürü Celal Kosova,Dr.Faruk Sargut,Salahattin Genç,Mehmet Çolakoğlu,Ali Rıza Günçer,Salih Taşer,Ziya Sevginer,Ziya Kabakçı,Hasan Keşkek,Seyfi Ak,Üzeyir Arıcı,Süleyman Baştimur,Kadriye Caymaz,İbrahim Dizdaroğlu,Mehmet Horoz,Saffet Işık,Süleyman Kordon,İhsan Doğançay,Demir Ersoy,Servet Erginalp,Fikret Görem,Seyfi Kubat,Mevlüt Karakaya,Hasan Hüseyin Mökükçü,Hasan Polat,Ferdane Polat,Abdül Sipahioğlu,Halit Tartar,Turgut Tunç,Seza Girginel,Veli Duman,Zekş Şahin,Şemsettin Güner,Ali Rıza Satıcı,Nüvit Up,Orhan Tepe,Selahattin Kızılşahin,Ahmet Taşçıoğlu,Cemil Öğet,Necmi Aksoylu,Mecit Tokcan,Namık Argüç,Selami Oğuz,Muzaffer Polat,Süreyya Sancar,Galip Uzunsaç,Niyazi Toroslu,Naci Onuk,Ali

[150] **Cumhuriyet**, 3 Ekim 1960.

Rıza Genç,Hüsamettin Göktalay,Faruk Eryener,Temel Çolak,Ahmet Bükerman,Naci Buçukoğlu,Şuayip Kutlu,Ahmet Kandemir[151].

Beraat edenler Mecit Tokcan,Namık Argüç,Selami Oğuz, Ahmet Kandemir, Ahmet Bükerman, Naci Onuk, Hüsamettin Göktalay, Galip Uzunsaç,Niyazi Toroslu, Ali Rıza Genç, Temel Çolak, Muzaffer Polat,Süreyya Sancar, Naci Buçukoğlu ve Faruk Eryener'dir.

Celal Bayar,Adnan Menderes,Kemal Aygün ve Ethem Yetkiner'in fiilleri,Anayasa'yı İhlal Davası'nın maddi vakası olarak değerlendirilmiştir.

6-Bebek Davası

Yassıada duruşmaları içinde en ilginç davalardan birisi olan "Bebek Davası", Başbakan Adnan Menderes'i halkın gözünde küçültmek amacıyla açılmış ancak Menderes'in aklandığı tek dava olmuştur.Bu davada,Başbakan Adnan Menderes ile İstanbul Zeynep Kamil Hastanesi Başhekimi Dr.Fahri Atabey, Adnan Menderes'in opera sanatçısı Ayhan Aydan'dan yeni doğmuş gayri meşru çocuğunu, Dr.Fahri Atabey'i Ankara'ya çağırtarak ve azmettirerek doktora öldürttüğü iddiasıyla yargılanıyorlardı.

Yüksek Soruşturma Kurulu'nun 'Bebek Davası' ile ilgili olarak hazırladığı kararnamede, Adnan Menderes ile Dr.Fahri Atabey sanık olarak itham edilmekte ve Türk Ceza Kanununun 413. Maddesi gereğince Menderes ve Dr.Atabey için 10'ar yıl ağır hapis talep edilmekteydi.Adnan Menderes,Yüksek Soruşturma Kurulu'na verdiği ifadesinde soprano Ayhan Aydan'la olan bütün ilişkisini ifade etmiş ve ilişkilerini şu sözlerle aktarmıştır: "…1950-1951 yılında Ayhan Aydan ile tanıştım.Bu hanımla karı koca gibi yaşadık.1955'de benden hamile kaldığını öğrendim.Çocuğun doğacağı gün,annesi Naciye hanımla daima telefonla konuştum.Doğduktan sonra çocuğun başında bir arıza olduğunu söylediler.İki üç defa gene aradım.Sabah bana çocuğun

---

[151] Editör:Seçkin Erdi, **A.g.e**. s.572.

öldüğünü söylediler.Başka çocuğum olduğundan haberim yoktur.Gebeliği sırasında Ayhan çocuğunu dışarıda doğurmak istediğini bana söyledi.Ben ise memlekette doğur dedim.Çocuğun öldürülmesi için ne kimseyi tahrik ettim, ne de kimseye bir bir şey söyledim.1951,1952,1953 senelerinde hamile kaldığını ve aldırttığını bilmiyorum."

Ayhan Aydan, Yüksek Soruşturma Kurulu'na verdiği ifade de şunları söylüyordu: "Adnan Menderes'ten 1953 senesinde ilk defa hamile kaldım.Üç aylık çocuğu Nimet adında birisine aldırdım.1954 senesinde gene hamile kaldım.Dört aylık iken bunu da Marmara Kliniğinde aldırdım.1954 senesi sonunda tekrar hamile oldum.Ve sekiz aylık iken kanama yaptı.Doktor Fahri Atabey'i çağırdım.Bu arada Doktor Alaettin Orhon da geldi ve çocuğumu doğurttu.Çocuk erkekti,esmerdi,tam bir hayat eseri göstermiyordu.Türkan Bediye Rinda ben doğururken ayaklarımı ve ellerimi tuttular.Çocuk Bahtiyar Demirağ ve Alaettin Orhon tarafından muayene edildi.O sırada ben evin holünde iken çocuğun iniltilerini soluklarının kesilişlerini işitiyordum.İki veya üçte oldu.Ertesi günü Doktor Fahri,yanında Menderes'in şoförü Hayri ile beraber geldi.Aletleri yanındaydı.Çocuk, Menderes'in 00002 plakalı arabasıyla evden mezarlığa götürüldü ve dini tören yapılmadan gömüldü.Bu çocuk doğuncaya kadar Menderes ile ilgimi kesmedim.Ve doğduktan sonra da Menderes'le fiili münasebette bulunmadım."

31 Ekim 1960 tarihinde başlayan dava, 22 Kasım 1960'ta karara bağlanmış, Adnan Menderes ve Dr.Fahri Atabey hakkında verilen tutuklama emri geri alınıyordu.

7-Zimmet ve İrtikap Davası

Demokrat Parti iktidarının son ticaret bakanı Hayrettin Erkmen ile eski ticaret bakanı Zeyyat Mandalinci aleyhine açılan bu davada, 1951 yılının eylül ayında Uluslar arası Para Fonu'nun Washington'da yapılacak toplantısına Türk heyeti başkanı olarak katılan Mandalinci'nin Amerika gezisi için devlet kasasından aldığı 12 102 lira 26 kuruş resmi harcırah avansını, son bakan Hayrettin Erkmen'in yardımıyla Toprak Mahsulleri Ofisi bütçesinden kapattığı ve zimmetine para geçirdiği iddia ediliyordu.Savcılık makamı, Zeyyat Mandalinci'nin 5 yıldan 10 yıla kadar ağır

hapsini,müebbeden amme hizmetlerinden mahrumiyetini ve zimmetine geçirdiği ileri sürülen paranın kendisinden tahsilini; Hayrettin Erkmen'in ise 3 yıldan 5 yıla kadar hapis ve müebbeden amme hizmetlerinden men edilmesini talep etmiştir.

Sanıklardan Zeyyat Mandalinci savunmasında,Bakanlar Kurulu için günlük harcırahın 180 TL,heyet başkanlarının ilave harcırahının ise 40 TL olduğunu iddia ediyor,kendisine günlük 90 TL üzerinden harcırah verildiğini ifade ediyordu.Mandalinci dava konusu harcırahın kapanması ve yanlış uygulamanın düzeltilmesi için Menderes'e,Merkez Bankası'na ve Dışişleri Bakanlığı'na dahi başvurduğunu belirtiyor ve bu konuda kötü bir niyetinin olmadığını iddia ediyordu.Eski Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen ise,konunun kapatılmadığını ancak Merkez Bankası'nın işin içinden çıkamaması sebebiyle söz konusu hesabın bakanlığına bağlı bir kuruluşa aktarıldığını söylüyordu.Hayrettin Erkmen savunmasının bir yerinde Başsavcı Egesel'le ilgili şu iddiayı ortaya atoyordu: "Eğer Egesel 1954'te Balıkesir'den mebus seçilseydi,şimdi karşınızda başsavcı olarak değil,sakıt olarak bulunacaktı[152]".

Dava sonucunda sanıklardan Zeyyat Mandalinci beraat ediyor,Hayrettin Erkmen ise 6 ay hapse mahkum oluyor ve dava Anayasayı İhlal Davası ile birleştiriliyordu.

8-Vinylex Ortaklığı Yolsuzluğu

Bu davada Maliye Bakanı Hasan Polatkan 'la beraber Vinylex Şirketi sahipleri Necati Dölay ve Hüseyin Altan ile Vinylex Şirketi müşaviri Ragıp Sipahi yargılanmışlardır.

Yüksek Soruşturma Kurulu'nun 3 Ekim 1960 tarihinde hazırladığı 25 sayfalık 'Vinylex Davası' kararnamesinde, sanık Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın Vinylex ve Standart Şirketleri hissedarlarından Necati Dölay,Hüseyin Altan ve Ragıp Sipahi ile anlaşarak ve siyasi nüfuzunu kötüye kullanmak suretiyle,geniş ölçüde suiistimal yaptığı

[152] Hulusi Turgut, **A.g.e.**, s.71.

iddia edilmektedir.Kararnamede sanıklara isnat olunan suç ve bu suçun delilleri etraflıca açıklanmakta, iddiaya dayanak olan deliller,Vinylex ve Standart Şirketlerinin mümessili Ragıp Sipahi'nin, sabık Maliye Bakanı Hasan Polatkan'a yazdığı müteaddit mektup,bilirkişi raporları ve sanıkların ifadelerinden oluşmaktadır.Kararnamedeki iddiaya göre sabık Maliye Bakanı Polatkan, bahis konusu şirketlere nüfuzunu kullanmak suretiyle,çeşitli menfaatler sağlamış,karşılığında 12 milyon 500 bin liralık gayrimeşru menfaat elde etmiştir.Yine iddiaya göre Polatkan,şirketlerin bankalardan karşılıksız kredi almaları için siyasi nüfuzunu kullanmış,maliye müfettişlerinin arzuya uygun şekilde düzenlemelerini sağlamış ve şirketlere döviz transferinde kolaylıklar göstererek geniş tahsisi imkanları vermiştir[153].

Ayrıca kararnamede anılan şirketlerin Polatkan sayesinde Devlet müesseselerinin mubayaalarında daima kollandığı,şirketlere hammadde verilmesinde aşırı derecede kolaylıklar sağlandığı,şirket fabrikalarının kapasitelerini yüksek tespit ettirmek suretiyle tahsise tabi malların fazla miktarda tevziine vasıta olunduğu ve aynı sahada çalışan başka firmaları yıkarak, Vinylex'i rakipsiz bırakmak için çeşitli baskı tedbirleri uygulandığı iddia edilmektedir.Kararnamede Hasan Polatkan'ın 'bir bakan gibi değil,bir iş ortağı gibi çalıştığı' iddia edilmekte,Vinylex'le olan ticari ilişkilerinin 1957 yılı başından itibaren geliştiği kaydedilmektedir.Bunun kanıtı olarak Ragıp Sipahi'nin 1957 yılının ilk aylarından itibaren Polatkan'a yazdığı mektuplar gösterilmektedir.Mektuplardan 11.04.1957 tarihini taşıyan mektupta 'Vinylex firmasının cilt bezi istihsalinde rakipsiz kalması için Çekoslovak Ticaret Anlaşmasında yer alan cilt bezinin ithaline mani olunması' rica edilmekte, 'Acele yapılması gereken işlerimiz' başlıklı mektupta,Almanya'dan yapılacak kredili ithalat için Hermes Sigorta Şirketi garantisinin temininin şart olduğu belirtilmekte,ayrıca 26 bin küsur doların transferi için,talebin hemen Döviz Komitesine verilmesi,Sümerbank'tan istenen patiska ile ciddi bir şekilde meşgul olunması ve asgari 600-700 bin metre patiska temini Polatkan'dan istenmektedir.19.05.1957 tarihli mektupta,Devlet Malzeme Ofisi'nce satın alınacak 250 bin metre cilt bezinin Vinylex'ten alınmasının temini istendikten sonra, bir İtalyan firmasıyla kurulacak kimyevi madde fabrikası için çalışmaların ilerlediği belirtilmekte ve şöyle denilmektedir:"İtalya'dan avdette de hemen Anonim Şirketin

[153] Editör:Seçkin Erdi, **A.g.e.**, s.625.

kurulması için müracaat edilecektir.Kurucular arasına hanımefendi ve Hüseyin bey biraderimiz dahil edilecektir.”

İddiaya göre bu mektupta bahsi geçen hanımefendi Hasan Polatkan’ın eşi Mutahhara Polatkan, Hüseyin bey biraderimiz ise Polatkan’ın kardeşi Hüseyin Polatkan’dır.Kararnamede daha sonra Vinylex Şirketinin bankalardan muhtelif zamanlarda talep ettiği krediler için Polatkan’ın nüfuzunu kullandığı iddia edilmekte,hammadde temini konusunda da Ragıp Sipahi’nin Polatkan’a yazdığı bir mektupta: “Kuvvetle eminim ki,siz ihtiyacımız bulunan hammadde temini hususunda muhtelif kombinezonlar bularak asgari ihtiyacımız olan 1 milyon dolarlık hammadde temini için şekiller ve yollar bulabilirsiniz.Bu,hepimizin menfaatinedir,gayret sarf etmeye değer.” dediği ifade edilmekte, ayrıca Vinylex firmasına 1957 yılından itibaren sık sık vergi tecili imkanı sağlandığı iddia edilmektedir.

Kararnamenin sonunda Polatkan’ın bu gayretli çalışmaları sebebiyle Standart Şirketinin yüzde 22 hissesine ortak edildiği,beheri 500 lira kıymetinde 220 adet hisse senedi sağlandığı ve Vinylex Şirketinin 2,5 milyon liraya tekabül eden yüzde 5 hissesi ile kimyevi maddeler fabrikasının 10 milyon liraya tekabül eden yüzde on hissesinin kendisine verildiği iddia edilmektedir.Polatkan’a yazılan mektupların genelinde,mesele Polatkan’a anlatıldıktan sonra “Şahsınıza mahsus çalışma tarzınızla,tepeden inme bir şekilde halledersiniz.”tabirinin kullanıldığı belirtilmektedir.Yüksek Soruşturma Kurulu’nun Vinylex Davası ile ilgili olarak hazırladığı kararnamenin netice bölümünde sanıklar hakkında istenen cezalar şu şekilde sıralanmıştır:”Hasan Polatkan hakkında rüşvet suçundan dolayı 5 yıl 8 aydan 15 yıla kadar uzayabilecek olan ağır hapis cezası ve memuriyet vezifesini suiistimalden dolayı 7 aydan 4,5 yıla kadar değişen hapis cezası ile ayrıca alınan paranın beş misli para cezası,rüşvet olarak alınan miktarın müsaderesi ve memuriyetten müebbeden memnuiyet cezası istenmektedir.Ragıp Sipahi için Standart ve Vinylex işlerinde ayrı ayrı rüşvet vermek ve rüşvet vermeye iştirakten dolayı 2 yıl 4 aydan 15 yıla kadar hapis cezasının ayrıca 1160 liradan 15 000 liraya kadar ağır para cezası ve rüşvet olarak alınan paranın da müsaderesi istenmektedir.Necati Dölay ve Hüseyin Altan için ise rüşvet vermek suçundan 1 yıl 2 aydan 7,5 yıla kadar hapis ve 590 liradan 7 500 liraya kadar ağır para cezasının

tatbiki,ayrıca aldığı paranın beş mislinin alınması ve rüşvetin de müsaderesinin icap ettiği belirtilmektedir.

Vinylex Ortaklığı; 9 Haziran 1952 tarihinde 20.000 lira sermaye ile limited ortaklık olarak kurulmuştur.Çalışma konusu sun'i deri imalatıdır.Sermayesi 26 Aralık 1955 tarihine kadar üç milyon liraya kadar yükselmiştir.Sermayenin 735.000 lirası sanık Hüseyin Altan ve 750.000 lirası sanık Necati Dölay'ın ve geri kalanı da dava dışında kalan öbür dört paydaşındır. Standart Ortaklığı;21 Ocak 1958 tarihinde 500.000 lira sermaye ile anonim ortaklık olarak kurulmuştur.Çalışma konusu Vinylex Ortaklığı mamullerini satma ve her çeşit ithalat ve ihracat alım-satım ve mümessillik işidir.Sermayesi 500'er liralık bin paya bölünmüştür.Şirketin 120 payı Sanık Hüseyin Altan ve Necati Dölay'dan 31 Aralık 1958 tarihinde satın almak suretiyle Ragıp Sipahi'ye,365 payı sanık Hüseyin Altan'a ve 365 payı sanık Necati Dölay'a ait olup, geriye kalanı da dava dışı üç paydaşındır.Sanık Ragıp Sipahi'nin şirketlerin ortaklarının banka,devlet daireleri ve meslek teşekküllerindeki işlerini ücret karşılığında takip ettiği ve sonuçlandırdığı ve adı geçen ortaklıkların Ragıp Sipahi'ye 1957,1958,1959 yıllarında ödediği ücret 484.000 liradır.

Dava kararnamesinde, Hasan Polatkan'ın makam odasında yapılan aramada bulunan Ragıp Sipahi'nin Hasan Polatkan'a yazdığı suç delili mektup ve notlar şöyle sıralanıyordu: Beş mektup,bir not (Derby firmasının kapasitesinin yükseltilmesi ne engel olunması yolunda),bir taahhüt mektubu,Hasan Polatkan'ın evinde yapılan aramada; beş not,birisi tarihsiz (acele yapılması gereken işleriniz) ve bir mektup.Ragıp Sipahi,bahis konusu 14 mektup ve notu Hasan Polatkan'a yazdığını ikrar ve kabul etmiş, aynı şekilde Hasan Polatkan da,mektupları ve notu kendisine Ragıp Sipahi'nin yazdığını ikrar ve kabul etmiştir.Sanık Hüseyin Altan ve Necati Dölay,bu mektuplardan haberleri olmadığını beyan etmişler, ancak Ragıp Sipahi toplantı ve görüşmelerden her iki sanığa da bahsettiğini söylemiştir.Kararnamede sanıkların üstlerine atılan suçlar:Vinylex ve Standart ortaklıklarına rüşvet karşılığı tavassut ve nüfuz kullanarak;

a.Bankalardan kredi,

b.Rakip firmanın kapasitesinin düşürülmesi,

c.Hammadde bulunmasını

d.Mamul maddelerin satışını

e.Demir tahsisini

f.Vergilerin tecilini

g.Kurulacak fabrika için gerekli döviz

h.Gümrükten otomobil çekilmesi

ı.Bu işlerin görülmesi için menfaat almayı sağlamaktır.

Türkiye'de plastik ürünü muşamba ve sentetik deri üretimine 1950'li yılların ortalarında başlanmış, bu yeni dönemde belli başlı iki firma piyasaya girmiş, Maliye Bakanı Hasan Polatkan bu şirketlerden en büyüğü olan "Vinylex Şirketi" nin işlerini takip edip, karşılığında rüşvet almakla suçlanmış ve bu amaçla dava açılmıştı.Bu davada Maliye Bakanı Hasan Polatkan'la birlikte Vinylex Şirketi sahipleri Necati Dölay ve Hüseyin Altan ve Vinylex Şirketi müşaviri Ragıp Sipahi yargılanmışlardır.Yüksek Soruşturma Kurulu Kararnamesinde, maliye eski bakanı Hasan Polatkan'ın, bazı özel bankalardan, Vinylex Şirketi'ne kredi temin ettiği,karşılığında 110 000 lira rüşvet aldığı iddia olunuyor ve "Nüfuz ticaretinin pespaye ve adi şekillerine tenezzül etmiştir" deniliyordu[154].

Dava kararnamesinde;Ragıp Sipahi'nin Polatkan'a yazdığı 26 Haziran 1957 tarihli notta yapılan toplantıda,kurulacak kimyevi maddeler anonim ortaklığının pay senetlerinden yüzde 10'unun H.Hamiline verilmesine karar verildiğini bildirmiş olduğu belirtildikten sonra, H.Hamiline ibaresinin Hasan Polatkan'ı ifade ettiği ve kurulacak fabrikanın 100 milyon lira değerinde olduğu ve Polatkan!a verilmesi vaat edilen yüzde 10 payın 10 milyon lira olduğunun bilirkişi raporunda da bildirildiği belirtilmektedir.İncelenen belgeler,şahitlerin ifadeleri,ikrar ve maddi olaylar karşısında sanıklarla müdafilerinin tüm savunmaları yersiz bulunduğundan reddedilmiş,sanık Hasan Polatkan'ın kanun hükümlerine göre yapmamaya mecbur olduğu şeyi yapmak için diğer üç sanıktan muhtelif tarihlerde yüz on bin lira rüşvet aldığı ve ayrıca on iki buçuk milyon lira vaat kabul ettiği; diğer sanıklar Ragıp Sipahi,Necati Dölay ve Hüseyin Altan'ında sanık Hasan Polatkan'a kanun hükümlerine göre yapmamaya

---

[154] Hulusi Turgut, **A.g.e**., s.64.

mecbur olduğu şeyi yaptırmak için muhtelif tarihlerde yüz on bin lira rüşvet verdikleri ve on iki buçuk milyon lira menfaat vaat ettikleri sabit olmuştur.

Bu dava da Anayasayı İhlal Davası ile birleştiriliyor, daha sonra Hasan Polatkan 7 yıl ağır hapis, Necati Dolay,Hüseyin Altan ve Ragıp Sipahi ise 3 yıl 6'şar ay ağır hapis cezasına çarptırılmışlardır.

9-İpar Transport Şirketi Döviz Kaçakçılığı Davası

Bu davada sanıklar iki grupta toplanıyordu:Görevi kötüye kullandığı iddia olunanlar dönemin Başbakanı Adnan Menderes, Koordinasyon Bakanı Sebati Ataman,Maliye Bakanı Hasan Polatkan,Başbakan Yardımcısı Medeni Berk,Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen olarak belirleniyor, gemi alımında döviz kaçkaçılığı yaptığı iddia olunanlar ise Armatör Ali İpar,Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu,Dışişleri Memuru Nihat Ali Üçüncü diye sıralanıyordu.

Sanıkları,bu davada kalabalık bir avukatlar topluluğu savunuyordu:

Adnan Menderes'in avukatları:Talat Asal,Burhan Apaydın.

Medeni Berk'in avukatları:Hüsamettin Cindoruk,Fevzi Çığırkan.

Hasan Polatkan'ın avukatları:Saffet Nezihi Bölükbaşı,Bedri Köker (Yargıtay Eski Başkanı),Hüsamettin Cindoruk.

Hayrettin Erkmen'in avukatları:Orhan Babaoğlu,Münir Belen,İsmail Haktanır.

Sebati Ataman'ın avukatları:Saffet Nezihi Bölükbaşı.

Fatin Rüştü Zorlu'nun avukatları:Hamdi Üge,Orhan Cemal Fersoy,Ertuğrul Akça.

Ali İpar'ın avukatları:Necdet Çobanlı,Hamdi Üge.[155]

Yüksek Soruştuma Kurulunun 6.10.1960 tarihli kararı ile Amerika'dan Türkiye'ye nakil olunacak yağların navlunundan faydalanmak maksadıyla bedellerini dışarıdaki dövizleri ile ödemek suretiyle satın aldığı üç gemi için bir takım hileli yollara başvurarak harice iki yüz on bin sterling kaçırmaktan sanık İpar Transport Limited Şirketi sahip ve müdürü Ali İpar ve bunun bu suçuna iştirakten sanık eski Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Amerika'da Türk Ekonomi Heyeti Eski Başkanı Nihat Ali Üçüncü ile bedelleri tamamen ödenmiş ve Türk bayrağı altına girmiş bulunan bu gemilere döviz tahsis ve transfer ettirmek suretiyle görevlerini kötüye kullanmaktan sanık eski Başbakan Adnan Menderes,eski Sanayi Bakanı ve İktisat Koordinasyon Heyeti Başkanı Sebati Ataman,eski Maliye Bakanı ve Koordinasyon Heyeti üyesi Hasan Polatkan,eski Ticaret Bakanı ve Koordinasyon Heyeti üyesi Medeni Berk haklarında Fatin Rüştü Zorlu'nun,Adna Menderes aracılığıyla "Koordinasyon Kurulu"na baskı yaptığı, "gemi ithal rejimi"ni değiştirttiği, bundan faydalanan Ali İpar'ın bedelsiz ithal yoluyla getirttiği üç gemiyi krediyle alınmış gibi göstererek yurt dışına 210 000 sterlin kaçırdığı ileri sürülüyor, kararnamede ayrıca gemileri satın alınmadan satın alınmış gibi gösterildiği ve gemilere Amerika'dayken bayrak çekilerek Et ve Balık Kurumu'nun aldığı yağların fazla fiyatla ve tercihan bu gemilerle yurda getirildiği ileri sürülüyordu.

Başsavcı,Ali İpar hakkında 2 yıl ağır hapis ve para cezası,Menderes,Zorlu,Berk ve Polatkan hakkında 1 yıl,Erkmen ve Ataman hakkında da 3 ay hapis

Sanık Nihat Ali Üçüncü yurtdışında bulunduğu ve Yüksek Soruşturma Kurulunda sorguya çekilemediği için hakkındaki duruşmanın muvaffaken tatiline karar verilmiştir.

---

[155] **A.g.e.**,s.69.

10-Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununa Aykırı Hareket Davası

Kamuoyunda Barbara Davası olarak adlandırılan bu davada, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 1567 sayılı kanunun 6258 sayılı kanunla değişik 3/A maddesine muhalefet suçundan eski Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan ve bu olay dolayısıyla görevini kötüye kullanmaktan eski Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Yüksek Soruşturma Kurulu'nun 16.10.1960 tarih ve 122/21 esas ve karar sayılı son tahkikatın açılması talebiyle ilgili kararname gereğince yargılanmışlardır.

Duruşmada,Refik Koraltan'ı Avukat Orhan Apaydın ve kızı Ayhan Timurtaş,Hasan Polatkan'ı ise Avukat Hüsamettin Cindoruk,Bedri Köker ve Saffet Nezihi Bölükbaşı savunuyordu.

Refik Koraltan yıllardan veri hasta olan karısı için Almanya'dan sıhhi malzeme getirmek amacıyla 500 dolarlık bir tahsisat yapılması talebini bildiren bir tezkerenin Maliye Bakanlığı'na yazıldığı ve Hasan Polatkan'ın da işin mahiyetini araştırmaksızın sıhhi malzeme için Hazine Umum Müdürlüğü'nce permi izni verildikten sonra bir taahhütnameye bağlanmasını önleyecek şekilde tezkereye uygunluk verdiği ve tepeden inme bir döviz tahsisini sağladığı,

500 doların bu şekilde tahsisinden sonra Refik Koraltan,Almanya'nın Erlangen şehrinden gelip kendisini ziyaret eden Doçent ve Asabiye Mütehassısı Dr. Turan İtil'den hasta olan karısı için bir mürebbiye bulmasını rica etmiş ve bir müddet sonra Almanya'da İş ve İşçi Bulma Kurumu bünyesinde yapılan araştırma sonunda 8-10 mürebbiyenin fotoğrafları Refik Koraltan'a gönderilmiş,Koraltan bunlardan Matmazel Barbara Kunzke ismindeki hasta bakıcılık kursundan mezun,otelcilik okulundan diploma almış ve İngilizce,Fransızca,İtalyanca dillerini bilen bir avukatın kızını seçmiş,ayda 250 Alman Markın kızın Almanya'da göstereceği adrese gönderilmesi ve 250 Türk lirasının da Türkiye'de kendisine ödenmesine dair şartları kabul etmiştir.

Davada şahit olarak Büyük Millet Meclisi Riyaseti Hususi Kalem Müdürü Bedri Akyüz,Ankara Kambiyo Müdürlüğü Servis Şefi Seyfettin Çelebi,Ankara Kambiyo Müdürü Niyazi Ersun,Ankara Kambiyo Müdür Muavini Salih Özüdoğru,Ankara Kambiyo memuru Günay Demiray dinlenmişlerdir.

20.12.1960 tarihindeki duruşmada, 18 esas sayıda kayıtlı bu davanın, Yüksek Adalet Divanı'nın 1 esas sayısında kayıtlı Anayasa'yı İhlal Davası ile birleştirilmesine karar verilmiştir.

11-Radyo Davası

28 Kasım 1960 tarihinde başlayıp altı duruşma sonunda 26 Aralık 1960 tarihinde biten 1960/20 esas numaralı Radyo Davası, ana dava niteliğindeki 1960/1 esas numaralı esas numaralı Anayasa'yı İhlal Davası ile birleştirildi ve Yassıada'daki öteki yargılamalarla birlikte 15 Eylül 1961'de karara bağlandı.[156] Radyo Davasında yargılananlar şu kişilerdi: "Sabık Başbakan Adnan Menderes ile sabık Devlet Bakanları Fatin rüştü Zorlu,Mükerrem Sarol,Emin Kalafat,Celal Yardımcı,Basın Yayın Turizm Bakanı ve vekilleri Sıtkı Yırcalı,Abdullah Aker,Haluk Şaman ve Basın Yayın Turizm Umum Müdürü Altemur Kılıç." Radyo davasında aralarında tutuklu sanıkların da bulunduğu 22 kişi tanık olarak dinlendi.Mahkemede ifade veren tanıklar şöyleydi:

1.Emekli Basın Yayın Genel Müdür Yardımcısı Münir Müeyyed Bekman
2.Ankara Radyosu spikeri Nadide Köksal
3.Ankara Radyosu spikeri Ülkü İmset
4.Anadolu Ajansı Merkez Müdürü Rıza Atilla
5.Başbakanlık Özel Kalem Dairesi Şefi Yurdanur Genya
6.Dışişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Nazif Babaoğlu
7.Eski Basın-Yayın Daire Müdürü Sabahattin Metya
8.Basın-Yayın İç Basın Müdürü Fethi Kardeş

[156] Can Som, **Parazitli Demokrasi Demokrat Parti'nin Radyo Davası**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008, s.86.

9.Gazeteci yazar Refik Ahmet Sevengil
10.Anadolu Ajansı muhabiri Veysel Salman
11.Kudret gazetesi Yazı İşleri Müdürü Adnan Aktan
12.Havadis gazetesi muhabiri Doğan Toros
13.Anadolu Ajansı muhabiri Necdet Onur
14.Eski Ankara Radyosu Müdürü İskender Cenap Ege
15.DP Milletvekili Remzi Birant
16.Ankara Radyosu spikeri Hikmet Münir Ebcioğlu
17.Eski Ankara Radyosu Müdürü Ümit Halit Demirköz
18.DP Milletvekili ve Zafer Gazetesi Başyazarı Burhan Belge
19.Başbakanlık Müsteşarlığı Özel Kalem Müdürü Mehmet Ceylangil

Radyo Davası'nın ilk duruşmasında ağırlıklı olarak Radyo Gazetesi'nin yayınları ele alınmış ve duruşmaya Radyo Gazetesi'ni hazırlayan kurul üyelerinin isimlerinin okunmasıyla başlandı.

Sanıklar hakkında Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından yapılan soruşturma sonunda sanıkların Devlet Radyosunda,

a-Muhalefete mensup milletvekillerine küçültücü ve haysiyet kırıcı sözlerle tecavüzlerde bulunmak,

b-Muhalefetin toplantılarında yaptıkları konuşmaları gazetelerde çıkan tenkitleri ve muhalefet milletvekilleri tarafından Büyük Millet Meclisine verilmiş olan soru önergelerini cevaplandırmak,

c-Demokrat Parti iktidarını tutan bazı gazetelerdeki muhalefete çatan ve Demokrat Parti icraatını öven makale ve yazıları aynen yayınlamak

d-Vatan Cephesine iltihaklara ait listeleri okutmak,

e-Demokrat Partinin propagandasını yapmak,

f-Demokrat Parti grup toplantılarını ilan etmek,

g-Kanunen muhalefete tanınmış olan radyoda konuşma hakkını kaldırmak,

h-27.10.1957 tarihinde yapılan milletvekili seçiminde henüz oy verme müddeti bitmediği halde oylarını kullanmamış olan seçmenleri tesir altında bırakarak oylarına

Demokrat Parti lehine kullanmalarını sağlamak maksadıyla Demokrat Partinin kazandığı bazı yerlerdeki sandık tasnif neticelerini ilan etmek,

i-Devlet radyosunu tek taraflı kullanarak Demokjrat Partinin organı haline getirmek suretiyle demokrasi ve Cumhuriyet prensiplerine aykırı olarak devletin tek bir fert veya Demokrat Parti'nin bir zümresi tarafından idare edilmesini sağlamak ve memlekette bir dikta rejimi kurmak istediklerinden bahisle haklarında Türk Ceza Kanununun 64 ve 142/2. Maddelerine tevfikan Yüksek Adalet Divanında son soruşturmasının açılmasına karar verildiği belirtilmekteydi.

Henüz iktidara gelmediği, muhalefette bulunduğu dönemde radyodan muhalefetin de yararlanmasının demokrasinin gereği olduğunu,radyonun şu ya da bu partinin yayın organı olmadığını,ancak Türk milletinin hizmetinde olduğunu öne süren DP,iktidara geldiğinde radyoyu kendi yayın organı yaptı.Haberlerde DP tarafından kurulan Vatan Cephesine geçen vatandaşların gönderdikleri ileri sürülen isim listeleri okunuyordu.Radyo'nun Meclis Saati adıyla yayımlanan ve meclis müzakerelerine yer veren programlarında da muhalefet sözcülerinin sözleri hiç aktarılmıyordu ya da anlamı çarpıtılarak veriliyordu.

Sanık Adnan Menderes'in 7 Nisan 1960 tarihli Demokrat Parti grup toplantısındaki "ben,radyodaki konuşmaların hepsini kendi masamda elimle yazıp hazırlıyorum,herkes biliyor.Küçük iş mi radyoda böyle konuşmak,küçük gibi görünüyorsanız çıkın yapında görelim." tarzındaki konuşmasına istinaden ve şahitlerin beyanlarına istinaden, metinleri ya bizzat sanık Adnan Menderes tarafından hazırlanan ve bazen de verdiği direktif ve notlar çerçevesinde Burhan Belge ile diğer sanık Fatin Rüştü Zorlu tarafından yazılarak Radyo gazetesi saatlerinde okunan radyo gazetesi yayınlarının mahkeme tarafından yapılan incelemesinde;

14 Ocak 1959 tarihinde radyo gazetesi saatinde:Halk Partisi Kurultayının pazartesi gününden beri toplantı halinde bulunduğu ve bu toplantıda bazı hatiplerin alkış toplamak hevesiyle taşıdıkları mebusluk sıfatının gerektirdiği mesuliyeti idrak etmeden ulu orta söz söyledikleri ileri sürüldükten sonra bu sözlerle en seviyesiz propaganda edebiyatının,yalan ve iftiraya istinat eden örneklerinin verilmiş olduğu

kaydedilmekte ve “Demokrat Parti iktidarının müspet işlerinden hiç birine temas etmek cesaretini gösteremeyenler önlerinde toplanmış bir kalabalık görünce kendilerinden geçmekte ve seviyelerine yakışır bir takım hezeyanları sıralamaktadırlar” diye yazıldığı,

14 Nisan 1959 tarihli radyo gazetesinde:Şemsettin Günaltay’ın 1 Ocak 1959 tarihinde yaptığı bir konuşmanın ele alındığı ve mumaileyhin bu hareketinin vatanseverlik hisleriyle telif edilemeyeceği ileri sürülerek kendisine ağır hücumlarda bulunulduğu,

2 Mayıs 1959 tarihinde:Halk Partisi mebuslarından bazılarının Ege bölgesinde yaptıkları seyahat bahis konusu yapılarak “onlar milletimizi rahat ve huzur içinde bırakmamak ihtirası içindedirler.Cumhuriyet Halk Partisi idarecilerinin tutumu milli iradeye karşı gelmektir.” denildikten sonra CHP liderinin, Milli Mücadele sırasında düşman baş kumandanının kılıcını teslim alıp Atatürk’e vermiş olduğu yolundaki beyanı dolayısıyla bazı izahlarda bulunduktan sonra bu beyanının ‘gerek politika unsurları ve gerek milli mücadele hatıraları itibariyle baştan başa hakikatin dışında bir mahiyet ve hususi maksat’ taşıdığı,

3 Mayıs 1959 tarihli radyo gazetesinde: Halk Partisi mebuslarının Ege seyahatine temas edilerek bu hareketin “memleketin huzur ve asayişine bir kasıt” olarak vasıflandırıldığı ve Halk Partisi liderine hücumlarda bulunulduğu ve Demokrat Parti icraatının övüldüğü,

24 Temmuz 1959 tarihli radyo gazetesinde: Yine muhalefete ve muhalefet liderine ağır bir dille sataşıldığı,

28 Temmuz 1959 tarihli radyo gazetesinde: Yine CHP’ye şiddetli bir dille hücum edilmekte “iktidarı değil,hizmeti hakir gören,red ve inkarı siyasi programlarının birinci maddesi olarak ilan eden ve her türlü memleket meselelerini ihtiras politikalarının mücadelelerine alet etmek isteyen Halk Partisinin her iddiası mesnetsizdir…Muhalefetin tutumunda daima tezatlar ve bozguncu bir ruh hakim olagelmişti[157]” diye yazıldığı

[157] Editör:Seçkin Erdi, **A.g.e.,** s.678.

27 Ekim 1957 tarihinde yapılan milletvekilleri seçiminde,henüz oy verme müddeti bitmediği, bir çok seçmenlerin sandık başlarında oylarını kullanmakta oldukları bir sırada tasnifi biten sandık neticelerinden sanık Fatin Rüştü Zorlu'nun işaret ettiklerinin saat 14:30'dan itibaren radyoda yayınlanmasına başlanmış,bizzat adı geçen sanığın duruşmadaki ifadesine nazaran bu halin kanuna aykırı olduğu,henüz oylarını kullanmamış olan seçmenlerin kararlarını müessir olabileceği muhalefet mensupları tarafından kendisine hatırlatılmış olduğu halde bunun bir hükümet kararı olduğunu bildirerek bu yoldaki yayına devam emrini vermiş,aynı mahzur tebarüz ettirilerek bu yayının durdurulması hususunda Yüksek Seçim Kurulundan verilip tebliğ olunan kararı da mühürsüz olduğu bahanesiyle iade ederek yayına devam ettiği anlaşılmıştır.Fatin Rüştü Zorlu ise seçim sonuçlarının bu tarzda yayınlanmasına yalnız kendisi değil,hükümetçe karar verildiğini bildirmiş ve Seçim Kanununun 114.maddesinde oy verme müddeti bittikten sonra sandık sonuçlarının duvara asılmak suretiyle ilan edilmesini emrettiğini,bu itibarla sandık tasnif sonuçlarının oy verme süresi bitmeden önce radyoda yayınlanmaya başlanmasında kanuna uymayan bir cihet bulunmadığını ileri sürmüştür. Ancak Milletvekili Seçim Kanununun sözü geçen maddesinde, oy verme süresi sona erdikten sonra açılan ve tasnifi yapılan sandık neticelerinin o sandık çevresinde duvara asılmak suretiyle ilan edilmesiyle ilgilidir.Bu durum gizli oy ve açık tasnifin açık bir sonucudur.O sandık alanında bütün seçmenler ya oylarını kullanmış veya oy verme süresi sona ermiş bulunması sonucunda artık sandığa oy pusulası atılmasına yasal olarak imkan kalmamış olduğundan sandık tasnif sonucunun o sandık çevresinde ilan edilmesinde,her hangi bir mahzur düşünülemeyeceği, fakat oy verme süresi bitmeden önce bazı sandık neticelerinin radyo aracılığı ile ilan edilmesiyle henüz oylarını kullanmayan seçmenlerin oylarının etkilenmeye çalışıldığı iddia ediliyordu.

Sanıklar savunmalarında 1946 yılından evvel ülkede çok partili siyasal hayatın bulunmadığından bahsetmişler,o dönemdeki yayınlarla kendi dönemlerindeki yayınların karşılaştırılmaması gereği üzerinde durmuşlardır.Menderes, Salim Başol'un Radyo Gazetesi'ni kimin hazırladığına dair sorusunu "Sanık olarak adları geçenzevattan teşekkül eden heyet,aralarında vazife taksimi yaparak,içtimai,iktisadi ve siyasi konularda 'Radyo Gazetesi'ni hazırladı" cevabını veriyordu[158].Başol'un "Radyo

[158] Hulusi Turgut, **A.g.e.**, s.78.

Gazetesi'ni hazırlayanlara,muhalefet,gazeteler ve bazı şahıslarla ilgili olarak neden siz mevzu veriyordunuz?" sorusuna Menderes'in yanıtı şöyle oluyordu: "Hükümet ve DP'nin başkanı olarak günün şartlarına gore mevzuu ben vermiş olabilirim,DP,hükümetin bir parçası olabilir.Fakat hükümet,parti ve Meclis'le bir bütündür."

Basın-Yayın Genel Müdürü Altemur Kılıç savunmasında yayaınlarla alakası olmadığını belirtiyor, 4 ağustos 1959 tarihinde göreve başladığını ve bu tarihten ihtilale kadar iç politikaya dair yayınların doğrudan Başbakanlık'tan geldiğini aktarıyordu.Sanıklardan eski Basın Yayın Bakanı Haluk Şaman savunmasında kendi bakanlığı döneminde radyo neşriyatında hiçbir rolünün bulunmadığını iddia ediyor, "Adnan Menderes,radyo neşriyatına müdahalede bulunurdu.Ve zaman zaman,bu işi birtakım kimselere yaptırdığından malumattardım." sözleriyle sorumluluğu Menderes'in üstüne atmış, Menderes bu sözlere karşılık cevaben "Haluk Şaman'la,Bakanlar Kurulu'nda daima beraber bulunurduk.Haluk Şaman'a teessür ve teessüflerimi bildiririm." sözleriyle Şaman'a karşı tepkisini ortaya koymuştur.

26 Aralık 1960 tarihindeki karar oturumunda, sanık Altemur Kılıç hakkındaki tevkif müzekkeresinin geri alınmasına ve başka sebeple tutuklu veya hükümlü değilse salıverilmesi için Divan Başsavcılığına müzekkere yazılmasına, diğer sanıklarla ilgili olarak iddianamede radyonun Anayasayı ihlal suçunda bir araç olarak kullanıldığının belirtilmesi ve yayınlarının da Anayasayı ihlal suçunun delillerini oluşturduğunun belirtilmesi nedeniyle, sanıkların fiilin bu mahiyetini bildikleri ve sanık Adnan Menderes ile Fatin Rüştü Zorlu'nun bizzat işledikleri gibi, radyo davasında sanıklar arasında gösterilmeyen Anayasayı ihlalden diğer sanıklar,radyonun Anayasanın ihlalde araç olarak kullanıldığını ve yayınlarının içeriğini bilecek mevkidedirler.Bu nedenlerle davanın 1 esas sayıda kayıtlı Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmesine karar verilmiştir.

12-Örtülü Ödenek Davası

Yüksek Soruşturma Kurulu, 23 Ekim 1960 tarihinde yaptığı toplantıda Örtülü Ödenek Yolsuzluğunu incelemiş ve eski Başbakan Adnan Menderes ile eski Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur'un Örtülü Ödenek davasında yargılanmaları kararlaştırılmıştır. Bu dava Yassıada davaları içerisinde kararnamesi en uzun davalardan biridir. 2 Kasım 1960 tarihinde kamuoyuna açıklanan ve sanıklara dağıtılan kararnameye göre,Yüksek Soruşturma Kurulu Menderes ve Korur için 10 sene ağır hapis cezası istemiş, ayrıca usulsüz sarf edilen 13 milyon lira civarı paranın da kendilerinden iki misli,26 milyon lira olarak tahsili talep edilmiştir.

Örtülü Ödenek Davasının başlangıç duruşmasında Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur'un kendisine isnat olunan suçları kabul ettiği belirtilmiş, düşük Başbakan Adnan Menderes'in duruşmada hiçbir şeye cevap veremediği ve ödeneğin şahsi masraflarına harcanan kısmını eşine yükleyecek kadar şaşkına döndüğü aktarılmıştır. Duruşmanın başlangıcında Adnan Menderes'in avukatı Burhan Apaydın'ın örtülü ödeneğin sarf şeklinin Divanı Muhasebatın görevi olduğunu ve sabık Başvekil Adnan Menderes'in memur sıfatının bulunmadığını ileri sürerek Divanın kendisi hakkında salahiyetsizlik kararı almasını istemiştir. Divan bu talebi oy birliğiyle reddetmiş, davanın kararnamesinin okunulmasına başlanmıştır.

Yüksek Soruşturma Kurulunun yaptığı incelemede 1950-1960 yılları arasındaki dönemde Menderes ve Korur'un örtülü ödenekten 24 milyon 548 bin 713 lirayı gayri kanuni olarak harcadıkları tespit edilmiş ve her iki sanığın Türk Ceza Kanununun 80.,202. ve 240. maddelerine göre yargılanmaları istenmiştir.Yüksek Soruşturma Kurulu yalnızca Demokrat Parti döneminde örtülü ödenek harcamalarını değil, daha önceki başbakanlar İsmet İnönü,Refik Saydam,Hasan Saka,Recep Peker ve Şemsettin Günaltay dönemindeki durumu da incelemiş,1950 yılından önceki dönemdeki harcamaların kanuni evraklara bağlı olduğunu ve 14 Mayıs 1950 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının Demokrat Parti iktidarına örtülü ödenek için bütçeden ayrılan 1 milyon 800 bin liralık tahsisatı aynen devrettiğini tespit etmiştir.

Yüksek Soruşturma Kurulu'nun "Örtülü Ödenek Davası" ile ilgili kararnamesinde, 14 Mayıs 1950 tarihinden 27 Mayıs 1960 tarihine kadar Başbakanlık örtülü ödeneğinden 13 milyon 242 bin 748 bin liranın Muhasebe-i Umumiye Kanununa aykırı olarak sarf edildiği,219 bin 500 liranın da şahsi ve aile efradının hususi masraflarında kullanıldığı, bilirkişi tahkikatı sonunda meydana çıktığı belirtilmiştir. Kararnamede usulsüz ödemeler 14 madde olarak tespit edilmiş,masraflar arasında Menderes'in şahsı için yapılan masraflar ile otel,ziyafet ve yol masraflarının yanında Müsteşar Ahmet Salih Korur'un kızı Binhan Fıratlı'ya verilen paralar bulunmaktadır.Kararnameye göre,Menderes'in ikametgahına ait bir kısım masraflar örtülü ödenekten ödenmiş, bu paralar Korur tarafından büro ile odacıbaşına verilen avans şeklinde kapatılmıştır.Ayrıca Adnan Menderes'in evinde ziyafetlerin örtülü ödenekten karşılandığı, burada yenilen ve içilen 'kuzu budu,viski,rakı,peynir' gibi maddeler ile kullanılan 'tuvalet eşyası' gibi maddelerin ödemesinin de örtülü ödenekten yapıldığı iddia edilmiştir.Kararnamede, DP'nin ve Hükümetin iç politika menfaatleri ile ilgili masrafların da örtülü ödenekten temin edildiği, DP'ye giren Ordu Milletvekili Topaloğlu'na Ordu'da kullanması için 10 bin lira ve İstanbul'da yapacağı masraflar için de 12 bin lira verildiği belirtilmiştir.Kararnamede örtülü ödenekten karşılandığı iddia olunan diğer usulsüz ödemeler şöyle sıralanmıştır:Celal Bayar'ın köşkünün 2 bin liranın üstündeki masrafları ile Florya'daki ikameti için 3 bin lirayı geçen masraflar,Refik Koraltan'ın İsviçre'deki ameliyat ve tedavi masrafları ile Paris,Belçika,Hollanda gezilerindeki masrafları. Ayrıca kararnamede Adnan Menderes'in eşi Berin Menderes'in "Benim evde bulunduğum zamanlar,mutfak için lazım olan meyve,içki kabilinden ihtiyaçlar,Özel Kalem Müdürüne bildirilir ve oradan temin edilirdi.Özel Kalemin bu parayı nereden aldığını bilmiyorum" sözleri yer almaktadır.Ahmet Salih Korur ifadesinde,ödemelerin , Menderes'in talimatı dairesinde yapıldığını söylemiştir.

Örtülü ödenekten yapılan sarfiyat listesi ise şöyledir[159]:

1950	2.000.000,-	1.150.000,-
1951	2.000.000,-	2.000.000,-
1952	1.500.000,-	1.500.000,-
1953	1.850.000,-	1.850.000,-
1954	2.200.000,-	2.200.000,-
1955	2.250.000,-	2.250.000,-
1956	2.250.000,-	2.250.000,-
1957	3.000.000,-	3.000.000,-
1958	3.000.000,-	3.000.000,-
1959	4.500.000,-	4.500.000,-
1960	4.500.000,-	1.500.000,-
	29.050.000,-	25.200.000,-

Örtülü ödenekten yapılan usulsüz ve şahsi harcamalar şöyle listelenmiştir:

1-Sanık Menderes'in şahsı ve köşkü için yapılan masraflar

2-Sanık Menderes'in çocuklarına yapılan vesair masraflar

3-Demokrat Parti yararına yapılan yardımlar ve parti çalışmaları ile ilgili masraflar

4-Özel ziyafet ve yol masrafları

5-Muhtelif kıymetli eşya,hediyeler için mağaza ve müesseselere yapılan ödemeler

6-Gazete ve gazetecilere mecmua ve muhtelif ajanslara yapılan yardımlar

7-Muhtelif şahıslara muayyen fasılalar veya bir defada verilen herhangi bir karşılığı tespit edilemeyen ödemeler

8-Adnan Zafir'e ve Hususi Kalem Müdürü ve muavinlerine avans olarak verilip sarf ettirilen paralar

9-Sanık Ahmet Salih Korur'un şahsına ve kızı Binhan Fıratlı'ya yapılan ödemeler

---

[159] Emine Naskali Gürsoy, **Yassıada Zabıtları,Örtülü Ödenek Davası**, Kitabevi Yay., İstanbul, 2005, s.220.

10-Milli Emniyet Başkanlığı'na Maliye Vekaleti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi memurlarına üç ayda munzam bordrolarla üç aylık adı altındaki ödemeler

11-Riyaseti Cumhur ziyafet vesair masraflar

12-Muhtelif cemiyet ve kulüplere yapılan yardımlar

13-İkramiye,maaş veya bağış olarak yapılan yardımlar

14-Muhtelif ve müteferrik masraflarla Eyüp Sultan'a kurban,mevlüt vesair dini masraflar

15-İş Bankasından çekilen ve nereye ödendiği anlaşılmayan paralar

Kararnamede, örtülü ödeneğin kullanılma amacını oluşturan istihbarat faaliyetleri, gizli bir faaliyet olarak tanımlanmıştır.Ayrıca kararnamede örtülü ödenek ile istihbarat faaliyetleri arasındaki ilişki ve Demokrat Parti yöneticilerinin örtülü ödenekten yaptıkları harcamalar şu şekilde örneklendirilmiştir: "Bu faaliyet,haber niteliğindeki bilgilerin toplanmasını,toplanan bilgilerin tasnifini,doğruluk derecelerinin saptanmasını ve sonunda yapılan yorumların,ilgililere ulaştırılmasını kapsayan sürekli bir faaliyettir.Bu nedenle,bu amaçla ayrılan para da örtülü ödenek adında bütçelere konulur.Bu ödenek,belirtilen amaçlar doğrultusunda Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun koyduğu kurallar içinde kullanılır.Milli İstihbarat Teşkilatı'nın Başbakana bağlı olması,örtülü ödeneğin,Başbakan tarafından verildiği amaç dışında kullanılmasına izin vermez.Bütçe Kanunu'nun bir faslından bir başka faslına ödenek ayrılması yasa ile olur.Aynı faslın değişik maddeleri arasında aktarma yapılması Maliye Bakanı'nın onayına bağlıdır.Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nda bütçe,devlet daireleri ve müesseselerin senelik gelir ve giderlerini gösteren ve bunların uygulanması ve kullanılmasına yetki veren bir yasadır diye tanımlanmaktadır.Belirli ayrıcalıklarla örtülü ödenek de bu yasa hükümlerine tabidir.Ödeneğin,devlet namına yapılan bir hizmet karşılığı olduğu,giderlerin Muvazene-i Umumiye Kanunu'na göre,konulduğu fasıl ve tertip dışında kullanılması mümkün değildir.Yasa,bazı zorunlu halleri de dikkate almış ve bunlar için (tahsisatı munzamme),(tahsisatı fevkalade) ve (itiyat tahsisatı) namı ile ödenek cinsi ve fasılları tespit edilmiş ve gösterilmiştir.Kanun metninden Başbakanlık örtülü ödeneğinin istihbarat işlerinden başka yerlerde kullanılacağı anlamının çıkarılması kanunun maksat ve amacına aykırı düşmektedir.Örtülü ödenek ile ilgili olarak bir diğer önemli nokta,istihbarat amacı dışında kalan,ancak yine devletin yüksek

menfaatlerine uygun diğer gizli amaç ve işlerde kullanılmasıdır.Yüksek Soruşturma Kurulu Kararnamesinde örtülü ödeneğin bu iki amaç dışında kullanılması,her bakımdan kanunun metnine ve ruhuna aykırı olarak görülmüş,eğer bu amaçlar dışında kullanılması uygun görülseydi ödeneğin örtülü ödenek olarak adlandırılmasına gerek olmadığı belirtilmiştir.

On üç oturum devam eden davada aralarında Başbakan Adnan Menderes'in eşi Berin Menderes'in de bulunduğu 47 tanık dinlenmiştir.

Başbakanlık Müsteşarı Korur,örtülü ödeneği harcama yetkisini Başbakan Menderes'ten aldığını açıklıyor ve bu işin hesabını "bakkal defteri" usulüyle tuttuğunu ifade ediyordu.Korur tuttuğu hesap kağıtlarının bulunması halinde yeterli bilgiyi verebileceğini söylemiş,bazı masrafların Başbakanlık ikametgahı için yapıldığını iddia etmiştir.Menderes ise maaş ve kira ödemelerinin özel kalemde toplanıp,harcamaların buradan yapıldığını belirttikten sonra şahsi harcamalarının örtülü ödenekten karşılanması için herhangi bir emir ve talimatı olmadığını söylemiştir.Menderes,Başbakanlık'a tahsis edilen örtülü ödeneğin "temsil hizmetleri" için konulduğunu, "istihbarat" hizmetleri için ayrı bir tahsisat ayrıldığını iddia etmiştir.Menderes ifadesinde Başbakanlık için örtülü ödenekten ayrılan 1000 liranın yetersizliğinden yakınıyor, 1000 lira ile Başbakanın Başbakanlık yapamayacağını belirtiyordu.Duruşmada Bilirkişi Cafer Tayyar Sadıklar ve Adnan Menderes arasında şöyle bir Başbakanlık ikametgahı için yapılan harcamalar ile ilgili şu diyalog gerçekleşiyordu:

Menderes: "Muhterem bilirkişiden sorayım.BMM reisi köşkünün mutfak masraflarının,hususi masraf olarak mı mütalaa edilmesi veya bir amme hizmetinin masrafı olarak mı mütalaa edilmesi gerekir?Bunu söylesin."

Bilirkişi: "Bütçeye konmuş olduğuna göre amme hizmeti sayılır."

Başkan: "Bak sen kahvaltıları hep örtülü ödenekten yapıyormuşsun…"

Menderes yoğun işlerinden dolayı kendisinin özel harcamalarına dahi vakit ayıramadığını belirttikten sonra,her türlü masrafının özel kalemden karşılandığını ev masrafları ile ilgili işlemleri eşi Berin Menderes'in yürüttüğünü söylemiştir.Ahmet

Salih Korur ise bütün ödemeleri Adnan Menderes'in emriyle yaptığını söyledikten sonra ağlamaya başlıyordu.

15 Aralık 1960 tarihli duruşmada, Milli Birlik Komitesi irtibat bürosu başkanlığından gelen 14 aralık 1960 tarih ve 960 sayılı yazı okunmuştur.Yazıda Başbakanlık kasası açıldığı zaman sarı bir zarfın çıktığı,döviz ve nakit para çıkmadığı,sadece 61 İsviçre altını bulunduğu belirtiliyordu.Bu zabıtlara itiraz eden Korur, kasada 260 000 dolar bulunduğunu,Albay Türkeş'in Mayıs ayının 28'i veya 29'unda kendisinden kasanın şifresini istediğini ve kendisinin de şifreyi verdiğini belirttikten sonra zaptın 1 haziran günü düzenlendiğini ve paranın muhakkak kasada bulunduğunu iddia etmiştir.

Duruşmalar sonunda eski başbakan Adnan Menderes 11 yıl 2 ay ağır hapis ve ayrıca 3 yıl hapis cezası alıyordu.Başbakanlık müsteşarı Ahmet Salih Korur ise 5 yıl 10 ay ağır hapse mahkum oluyor,cezası yarıya indirilerek 2 yıl 11 ay hapse hüküm giyiyordu.

13-Çanakkale İskele ve Geyikli 31.Kilometre Olayları Davası

Yüksek Adalet Divanı'nda 1960/30 esas no ile kayıtlı davada eski Başbakan Adnan Menderes, eski Çanakkale Milletvekilleri Nuri Togay,Servet Sezgin ve Ahmet Hamdi Sezen yargılanmışlardır.

Bu davada dönemin Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Arif Özgen,dönemin Çanakkale Valisi Fahrettin Akkutlu ve DP Çanakkale İl Başkanı Müjdat Bingöl'ün ev sahibi Ruhumah Elma tanık olarak dinlenmişlerdir.

İddianameye göre Başbakan Adnan Menderes, Çanakkale'ye giden CHP heyeti için "O komisyon oraya zor girer" diyerek heyeti tehdit etmiş, İçişleri Bakanı Namık Gedik'in ise Çanakkale Valisi Fahrettin Akkutlu'ya talimat vererek "Bunlar çıkarılmayacak" dediği ileri sürülüyordu. İddianamede, Geyikli olaylarında Demokrat

Partililerin Cumhuriyet Halk Partisi heyeti üzerine saldırtıldığı ve bu olayların sorumlularının başbakan ile üç bakan olduğu iddia ediliyordu.

Çanakkale İskele ve Geyikli 31.Kilometre Olayları Davası'nda CHP'nin kuruluşunun 36.yıldönümü sebebiyle Çanakkale'deki törende bulunmak üzere oraya giden CHP milletvekilleri Kasım Gülek,Esat Mahmut Karakurt ve arkadaşlarının Çanakkale'deki törende DP'lilerle başlayan gerginlikten sonra, 10 Eylül 1959 günü Ezine'ye gittikleri sırada Geyikli nahiyesinde sarhoş,elleri sopalı ve taşlı DP'liler tarafından araçlarının önüne geçerek saldırıya uğramaları,arabalarının taşlanması ve olayı fotoğraflarla tespit etmek isteyen gazetecileri dövdükleri ve fotoğraf makinelerini kırdıkları tespit edildiği aktarılıyordu.

Başbakan Menderes savunmasında adli ve idari makamların el koydukları işe müdahale edilmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir.Bu davada Menderes'i avukatları Talat Asal ve Burhan Apaydın tutuklu olduğu için Orhan Apaydın savunmuştur.Sanıklardan Servet Sezgin ise olayların olduğu günlerde Almanya'da bulunduğu belirterek sorumluluğunun bulunmadığını belirtmiş, Ahmet Hamdi Sezen ise Biga'da bulunduğunu ve Çanakkale'ye gitmediğini söylemiştir.Nuri Togay da iskelede eli taşlı ve sopalı kişilerin bulunmadığını söyledikten sonra,Vali'nin gerekli önlemleri aldığını iddia etmiştir.

59 saat 47 dakika devam eden duruşmalar sonunda,10 mart 1961 tarihinde karar oturumunda sanıkların eylemleri Anayasa'yı ihlalin maddi unsurlarını oluşturduğu için dosya "Anayasa'yı ihlal davası"yla birleştirilmiş ve kararlar açıklandığında Servet Sezgin 10 yıl, Ahmet Hamdi Sezen ise 7 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştır.

14-Kayseri Olayları Davası

Kayseri Olayları Davası 9 Ocak 1961 tarihinde başlamış, 11 oturum süren dava sırasında 49 tanık dinlenmiştir. Davanın sanıkları şu şekilde sıralanıyordu: "Şartla tehdit suçundan sanık sabık ve sakıt Cumhurbaşkanı Celal Bayar,Başbakan Adnan

Menderes,sabık ve sakıt Demokrat Parti milletvekillerinden Osman Kavuncu,Kamil Gündeş,Hakkı Kurmel,Fikri Apaydın,Ali Rıza Kılıçkale,Servet Hacıpaşaoğlu,İbrahim Kirazoğlu,Fahri Köşkeroğlu,sabık Kayseri Valisi Ahmet Kınık,sabık Milli Emniyet Başmüfettişi Aziz Ronabar ve sabık Kayseri 5.Yurtiçi bölge Komutanı General Kemal Çakın."

Başsavcı Egesel,Kayseri Milletvekili Fikri Apaydın dışındaki tüm sanıkların seyahat hürriyetini engelleyip,Anayasa'yı ihlal ettiklerini ileri sürüyor ve 12 sanık hakkında Türk Ceza Kanununun 146/1.maddesi gereğince ölüm cezası verilmesini talep ediyordu.

Kayseri Olayları Davası iddianamesinde,CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ve beraberinde Kayseri'ye seyahat eden partililerin seyahat özgürlüğüne engel olunduğu,treninin Himmetdede istasyonunda kanunsuz olarak durdurulduğu,daha sonra askeri birliklerin de bu işte kullanılmak istendiği ileri sürülüyor ve Anayasa suçu işlendiği savunuluyordu.

Menderes savunmasında herhangi bir olay çıkması ihtimaline karşı idarenin tedbirler aldığını, olayların böyle değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.Bayar ise savunmasında "Yeşilhisar hadiseleri Uşak'ta başlayan hadiselerin sonuncusudur.Benim kanaatime göre,buna karşı hassas olmak lazımdı." diyor, mahkeme başkanı Başol'un "Ortada bir şey yok ki,bir muhalefet lideri seyahate çıkıyor,siz orada hadise yaratmanın şartlarını hazırlıyorsunuz." sözlerine Bayar şöyle karşılık veriyordu: "Ben,öyle teemmül etmiştim." Diğer sanıklar ise İnönü'nün seyahatinin engellenmesinde bir rolleri olmadığını söylüyorlardı.

20 Ocak 1961 tarihinde karara bağlanan davada,Bayar ve Menderes'in fiilleri,Anayasa'yı ihlalin maddi vakası olarak değerlendirilmiş,Kayseri milletvekilleri Osman Kavuncu,Kamil Gündeş,Hakkı Kurmel,Fikri Apaydın,Ali Rıza Kılıçkale,Servet Hacıpaşaoğlu,İbrahim Kirazoğlu ve Fahri Köşkeroğlu haklarındaki tutukluluk kararı kaldırılmış ve Vali Kınık,General Çakın ve Milli Emniyet Müfettişi Ronabar ise 4 yıl 2'şer ay ağır hapis ve kamu hizmetlerinden sürekli men cezasına çarptırılmıştır.

15-İzmir'de Yayınlanan "Demokrat İzmir" Gazete ve Matbaasının Tahribi Davası

İzmir'de yayınlanan ve Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında iktidara destek veren ancak daha sonra iktidarın kanun dışı uygulamaları karşısında iktidar aleyhinde yazılar yayınlayan Demokrat İzmir gazetesi,bir grup Demokrat Parti sempatizanı tarafından basılarak tahrip edilmiş,olaylar sırasında gazetenin sahibi Adnan Düvenci'nin gözleri kör olmuştu.Tarih? Davanın sanıkları şu kişilerdi:Adnan Menderes,Rauf Onursal,Enver Dündar Başar,Sezai Akdağ,Kemal Serdaroğlu,Faruk Tunca,Selahattin Erdönmez,Dr.Mustafa Bozoklar,Beliğ Beler,Ömer Ata Vardar,Enver Şenerdem,İsmet Bilginer,Mehmet Özyağcı,Paşa (Paşo) Saka,Osman Enver Gürbüz,Abidin Abid Atlı,İbrahim Bıyık,Fazlı Arınç,İbrahim Yıldırım,Emin Gülgeze,Kemal Hadımlı,Cemal Göktan,İsmail Güntay,Ahmet İdiz,Saim Çıkrıkçı,İsmet Uç,Erbey Nallıoğlu,Muzaffer Balaban,İsmail Babayiğit,Nuri Erdöl,Ahmet Mithat Şenyüzlü,Eyüp Şenöztop.

Başsavcı Egesel iddianamesinde, Demokrat Parti ileri gelenleri tarafından verilen emirler gereğince,partililer tarafından tertip hazırlandığını belirtiyor,sözde Cumhuriyet Halk Partililer tarafından Demokrat Parti İzmir İl Başkanlığı'na bomba atıldığı yolunda haberler çıkarılarak,eli sopalı bir grup tarafından,gazete binasının basıldığı ileri sürülüyordu.

Başsavcı başta Menderes olmak üzere 18 sanığın idamını istiyor,diğer 14 sanığın ise 5 yıl 15 yıl arasında ağır hapis cezası ile cezalandırılmasını talep ediyordu.

Duruşmalarda sanıklardan Cemal Göktan,Kemal Serdaroğlu,İsmail Küntay ve Beliğ Beler olaylarla ilgilerinin olmadığını söylemişler, Adnan Menderes ise ifadesinde şunları söylemiştir: "Mahalli bir gazetenin basit bir tahribe uğramasıyla Türk matbuatının susturulacağı ve bu hareketin bütün gazetelere de şamil olduğu,dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir.Hür matbuat,demokratik idarenin en şaşmaz delilidir.Rejimi zedeleyen tarafı da yoktur.Siyasi partiler ve matbuat hürriyeti olmazsa,hürriyet sevgisi,platonik bir düşünce halinde kalır." Bu sözleriyle Menderes, basın özgürlüğü konusunda adeta günah çıkartıyordu.

Ethem Menderes tanık olarak verdiği ifadesinde, Milli Savunma Bakanlığı ile ilgili bir iş için İzmir Valiliği'nde bulunduğu sırada valinin odasına DP İzmir İl Başkanı Tunca'nın girdiğini, konuşması sırasında 'Demokrat İzmir'in işi bitecek,hesabı görülecek' dediğini iddia etmiştir.Ethem Menderes, bu ifadesi ile kendi partisi aleyhinde düşüncelerini aktardığı günlüklerden sonra, yine bir aleyhte durum yaratmıştır.Davanın en ilginç tanığı İzmir şehirlerarası telefon memuresi Ayten Aktuna olmuş,daha sonra siyaset dünyasında "Telefoncu Ayten" adıyla anılan ve şehirlerarası görüşmeleri dinlediğini duruşma salonunda itiraf eden Aktuna,verdiği ifadede şunları söylüyordu:

"2 mayıs gecesi Demokrat İzmir gazetesinin yakıldığı 03'teki arkadaşlara söylenmiş.Hadiseden iki gün önce Vali Kemal Hadımlı'yı Dahiliye Vekaleti'nden aradılar.Vali konuşmasında 'Haber almışlar,biz de zevahiri kurtarmak için kapılarına iki polis dikiverdik' dedi.Hadisenin gece yarısı Menderes telefonla Kurbanoğlu'nu aradı.Kurbanoğlu bilgi verdi.Menderes, 'Alçaklar,bir işi beceremediniz' diye bağırdı.Adnan Menderes,Park Otel'den konuşuyordu."

11 mart 1961 tarihli karar oturumunda, sanıkların Türk Ceza Kanununun 517/2. Maddesi gereğince cezalandırılmalarına ve bu maddeye istinaden, sanıklardan Erbey Nallıoğlu ve İsmet Uç'un 3'er yıl hapis cezası ve 250'şer lira ağır para cezası ile; sanıklardan Fazlı Arınç,Ömer Atavardar,Enver Şenerdem,Selahattin Erdönmez,Muzaffer Balaban ve İbrahim Yıldırım'ın 2'şer sene hapis cezası ve 200'er lira ağır para cezası ile;sanıklardan Saim Çıkrıkçı ve Emin Gülgeze'nin 1'er sene hapis cezası ve 200'er lira ağır para cezası ile cezalandırılmalarına karar verilmiştir.Diğer sanıklar Beliğ Beler,Mustafa Bozoklar,İsmet Bilginer,Paşa (Paşo) Saka,Osman Enver Gürbüz,İbrahim Bıyık,Abidin Abid Atlı,Nuri Erdöl,Ahmet Mithat Şenyüzlü,Mehmet Özyağcı,İsmail Babayiğit,Eyüp Şenöztop ve Ahmet İdiz'in ise oy birliği ile beraatlerine karar verilmiştir.

16- Vatan Cephesi Davası

Demokrat Parti iktidarının son zamanlarında eleştiri konusu olan Vatan Cephesi olayı, Demokrat Parti yönetiminin o dönemde kendi saflarına Vatan Cephesi adını uygun görmeleriydi.Ayrıca Vatan Cephesi'ne katılan kişilerin isimlerinin her gün devlet radyosundan yayınlanması demokrasiyi yok etmek ve muhalefet partilerini susturmak amaçları için kullanılıyordu.

Vatan Cephesi davası için hazırlanan kararnamede başta Adnan Menderes olmak üzere diğer sanıkların Türkiye'de demokrasiyi savunma görevini yürüten kurum ve kuruluşları susturmak amacıyla "Vatan Cephesi Ocakları"nı kurdukları iddia ediliyor,ayrıca bu teşkilatın demokrasi prensiplerine aykırı olarak ülkenin yalnızca Demokrat Parti ileri gelenleri tarafından idaresini sağlamak için kurulduğu savunuluyor ve Anayasa'yı ihlal ettikleri belirtilen sanıkların idamları talep ediliyordu.

Bu davada yargılanan sanıklar şu kişilerdi:Eski Başbakan Adnan Menderes,Eski Başbakan Yardımcısı Medeni Berk,Eski Sanayi Bakanı Sebati Ataman,Eski Gümrük ve İnhisarlar Bakanı Hadi Hüsman,Eski Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyesi Refik Koraltan,Eski Nafia Bakanı Tevfik İleri,Eski Konya Milletvekili ve Demokrat Parti Genel İdare Krulu Üyesi Remzi Birand,Eski Edirne Milletvekili Mükerrem Sarol,Eski Manisa Milletvekili ve Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyesi Samet Ağaoğlu,Eski Maarif Bakanı ve Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyesi Atıf Benderlioğlu,Eski Kayseri milletvekili ve Genel İdare kurulu Üyesi Kamil Gündeş,Eski İçel Milletvekili ve Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyesi Hüseyin Fırat,Eski Amasya Milletvekili ve Demokrat Parti Genel İdare Kuruul Üyesi Mustafa Zeren,Eski Erzurum Milletvekili ve Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyesi Rıfkı Salim Burçak,Eski İzmir Milletvekili ve Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyesi Rauf Onursal,Eski Çanakklae Milletvekili ve Demokrat Parti Genel İdare Kuruul Üyesi Emin Kalafat,Eski Balıkesir Milletvekili ve Demokrat Parti Genel İdare Kurul Üyesi Sıtkı Yırcalı,Eski İstanbul Milletgvekili ve Demokrat Parti Genel İdare Kurulu Üyesi Celal Ramazanoğlu,Eski Ankara Valisi ve Belediye Başkanı Dilaver Argun,Eski İstanbul Belediye Başkanı ve ve Demokrat Parti İstanbul İl İdare Kurulu

Başkanı Kemal Aygün,Eski Sümerbank umum müdürü ve Ankara Demokrat Parti İl İdare Kurulu Başkanı Mehmet Akın,Eski Etibank Umum müdürü Burhan Ulutan.

Menderes savunmasında,muhalefet partilerinin de aralarında işbirliği yapabildiklerini ve bu şekilde iktidara karşı tek bir güç halinde çalıştıklarını belirttikten sonra bu durum karşısında iktidar partisinin de üyelerini bir arada ve siyasi bir topluluk halinde birleştirmek için böyle bir teşekkülü meydana getirdiğini söylemiştir.

91 saat devam eden duruşmalardan sonra 21 Haziran 1961 tarihinde karar verilmiş, Sebati Ataman,Hadi Hüsman ve Mükerrem Sarol hakkındaki tevkif müzekkerelerinin geri alınması ve diğer sanıklar için davanın Anayasa'yı İhlal Davası ile birleştirilmesi kararı alınmıştır.Vatan Cephesi Davası, tevkif müzekkereleri geri alınan sanıklar dışında kalan sanıklar için Anayasa'yı ihlal suçunun maddi vakıası olarak kabul edilmiştir.

17-İstimlak Yolsuzlukları Davası

Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından hazırlanan 27 Mart 1961 tarihli kararnameyle Adnan Menderes,Dilaver Argun,Kemal Hadımlı,Mümtaz Tarhan,Kemal Aygün,Ethem Yetkiner,Emin Kalafat,Hayrettin Erkmen,Haluk Şaman ve Medeni Berk haklarında son tahkikat açılarak İstanbul'un imarı ve bu konu ile ilgili istimlak işlerinde Anayasanın ve İstimlak Kanunu ile diğer mevzuat hükümlerinin ihlal edilmesinden dolayı yargılanmalarına karar verilmiştir.Davanın iddianamesinde, Başbakan Adnan Menderes'in asıl görevini bir yana bırakıp,dostlarıyla istediği gibi yaşamak için "İstanbul'un imarı" diye bir konu icat edip,sık sık İstanbul'da kaldığı belirtilmekte ve istediği yeri yıkıp,istimlak bedellerini de ödetmediği savunulmaktaydı.Başsavcı sanıklar hakkında 5-15 yıl arasında ağır hapis cezası istiyordu.

Altmış yedi saat süren duruşmalarda çeşitli tanıkların ifadesine başvurulmuş,Adnan Menderes ise ifadesinde şunları söylemiştir: "İstimlak karşılıkları bir program dahilinde ödenecekti ve bir kısmının ödenmesine

başlanmıştı.Suiistimallerden bahsediliyor,haberim yoktu.Haberim olsaydı,bana intikal ettirilseydi,buna meydan verilmezdi.Suiistimaller varsa da,muhakkak ki bunlar küçük vakalardır.Bizim istimlak programımız,sadece bir kalkınma programının parçasıydı."

Davanın karar duruşması 3 Haziran 1961 tarihindeyapılmış, Medeni Berk,Hayrettin Erkmen,Haluk Şaman,Emin Kalafat,Mümtaz Tarhan,Ethem Yetkiner ve Kemal Hadımlı hakkındaki tevkif müzekkereleri kaldırıldığı için bu sanıkların beraat ettiği,haklarındaki dava Anayasa'yı İhlal Davası ile birleştirilen Menderes ve Aygün'ün isemahkum oldukları kararına varıldı.İstimlak yolsuzluğu,Menderes ve Aygün hakkında Anayasa'yı İhlal suçunun maddi vakıası olarak kabul edilmiştir.

18-Değirmen Davası

Divanın 1960/15 numarasında kayıtlı ve sanıkları eski Ekonomi ve Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı ile Yayla Makarna Fabrikası sahibi Şemsi Demirkan olan bu davanın, Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından hazırlanan kararnamesinde, bir dış krediyle Türkiye'ye getirilen ve Toprak Mahsulleri Ofisi'ne mal edilen iki un değirmeninden 85 ton kapasiteli olanının, ekonomi ve ticaret bakanı tarafından usulsüz şekilde Yayla Makarna Farikası'na tahsis edildiği iddia ediliyor,ayrıca aynı değirmenin fabrikanın sahibi Şemsi Demirkan tarafından bir üçüncü şahsa,kar amacıyla devredildiği belirtiliyordu.

Başsavcı Egesel,davanın zamanaşımı sebebiyle düşmesini talep ediyor,Yırcalı ise savunmasında İngilizlerle yapılan bir kredi anlaşmasının ürünü olan söz konusu iki değirmenin,özel sektöre devrinin mümkün olduğunu ve Şemsi Demirkan'ın yazılı müracaatı üzerine bakanlığın bu devir işine olur verdiğini açıklıyordu.Şemsi Demirkan değirmen konusunun kendisine ünlü terzilerden Kemal Milaslı tarafından getirildiğini belirtikten sonra, "Dilekçeyle müracaat ettim.Şartlarım uygun görüldü,7 mart 1955 tarihinde de bakanlık izin verdi.Ancak,makineleri iki yıl sonra teslim aldım.Bir süre sonra değirmen zarar etti.Bunu,ortağı olduğum Buğday Bankası'na devrettim" demiştir.

Ankara'nın ünlü terzilerinden Kemal Milaslı,Ticaret Bakanlığı müsteşarı Munis Faik Ozansoy ile bakanlık bürokratlarının tanık olarak dinlendiği davanın 3 aralık 1960 tarihli karar oturumunda mahkeme heyeti,Başsavcı Altay Ömer Egesel'in ve sanıkların taleplerine uyarak beş yıllık zamanaşımı nedeniyle davanın düştüğüne karar veriyor ve böylelikle Yassıada'daki davalar içerisinde Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilmeyen tek dava Değirmen Davası oluyordu.

19-Anayasayı İhlal Davası

Yüksek Soruşturma Kurulu, 29 Eylül 1960'da,yapılan soruşturmalar sonucunda 11.Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Demokrat Parti milletvekillerinin hepsi hakkında,Anayasayı ihlal suçundan yargılanmaları hususunda karar vermiştir.

Hayrettin Perk'in başkanlığında toplanan Yüksek Soruşturma Kurulu,Anayasayı ihlal fiil ve hareketlerini inceleyen Tali Komisyonun raporunun görüşülmesi sonucunda kesin karar alınmış,402 Demokrat Parti milletvekili hakkında yargılanmaları hususunda karar verilmiştir.Demokrat Parti milletvekillerinin yargılanması ile ilgili hazırlanacak kararnamenin hazırlanması çalışmaları ve 402 düşük Demokrat Parti milletvekilinin yargılanmasına esas dosyaların Yüksek Adalet Divanı'na gönderilmesi için çalışmalara başlanmıştır.Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı Perk, komisyon kararı ile ilgili olarak gazetecilere şu açıklamayı yapmıştır: "Anayasayı ihlal konusunu bitirdik.Haklarında (402) milletvekili lüzumu muhakeme kararı verdik."[160]

Sanıklarla ilgili iddianamenin başlangıç bölümünde Demokrat Parti'nin iktidara geliş sürecinden bahsedilmiş ve iktidara geldikten sonra yaptıkları Atatürk'ün başalttığı yenileşme hareketinin karşısında yer aldığı belirtilmiştir:

[160] **Ulus**, 30 Eylül 1960.

"Türk Millleti, Tanzimattan beri modern ve medeni milletler seviyesine çıkmak, demokratik nizama kavuşmak gayreti içindedir.

Atatürk zamanında çok partili hayata girmek için samimi ve ciddi teşebbüsler olmuştur. "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası" ve daha sonra 1930'da kurulan "Serbest Fırka" bu teşebbüslerin mahsulüdür.Ancak o tarihteki şartlar, Atatürk inkılaplarının henüz gelişme devrinde olması, devam edip yaşamalarına imkan vermemiştir.

1945'de, İkinci Cihan Harbinin demokrasi cephesinin zaferi ile bitmesiyle çok partili hayata girme teşebbüsü yeniden başlamış ve o zamanın Cumhurbaşkanı, bu teşebbüslere "demokratik sahayı açmıştır."

1950'de yapılan dürüst ve samimi bir seçim neticesi Demokrat Parti iktidara gelmiştir.

Bu parti idarecileri muhalefette iken aşağıda görüleceği üzere muhtelif zaman ve mahallerde Parti Genel Başkanı sanık Celal Bayar, sanık Adnan Menderes ve diğer sözcüleri tarafından yapılan parlak vaatlere Türk Milleti inanmış ve onu adeta ezici bir çoğunlukla iktidara getirmişti.

Ancak, sanık Celal Bayar, Adnan Menderes ve kendilerine tabi bir zümre, güdülen iktisadi politikanın memleketi badireye sürüklediğini ve sürüklemekte olduğunu anlayınca bu politikanın muvaffakiyetsizliğini görüp bilen ve tenkit eden aydın zümreye arka çevirerek gericilerle bir olmuşlar, gericiliği teşvik eylemişler, bu suretle memleketi devamlı ayakta tutacak ve çağdaş medeniyet seviyesine eriştirecek olan Atatürk ilkelerinden ayrılmışlardır.Bu cümleden olarak dini istismardan çekinilmemiştir.İktidara geçince Türkçe ezan kaldırılmıştır.Atatürk'ün dil konusunda ne kadar hassas olduğu malum iken Türkçeyi sadeleştirme cereyanı bırakılarak Osmanlıcaya dönülmüş ve bu sebeple 491 numaralı "Teşkilatı Esasiye Kanunu"ndaki terim ve kelimelerin (4695) numaralı "Anayasa" ile Türkçeleştirilen şekli bırakılarak eskisine dönülmüştür.

Muhtelif cephelerden kötü idare sonucu, memleketteki huzursuzluk artınca yeni tedbirler almak lüzumu Demokrat iktidarca duyulmuş, malum Meclis Tahkikat Encümeni'nin kurulmasını ve buna yetkiler verilmesini gerektirecek ve bu Encümen

marifetiyle tahkik ve tespit edilecek bir mesele yok iken sözde "Cumhuriyet Halk Partisinin yıkıcı, gayrimeşru ve kanun dışı faaliyetlerinin memleket sathında cereyan tarzı ve bunların mahiyetinin nelerden ibaret olduğunun tahkik, tespit ve memleketin her tarafında yaygın bir halde görülen kanun dışı siyasi faaliyetin sebeplerine intikal etmek, matbuat meselesi ile adli ve idari mevzuatın ne suretle tatbik edilmekte olduğunu tetkik eylemek üzere Meclis tahkikatı açılması lüzumu" ortaya atılmıştır.

Demokrat iktidar, iktidara geçtikten bir müddet sonra demokratik esaslardan muhtelif davranış ve tasarruflar ile ayrılma yolunu tutmuştur."

Anayasa'yı İhlal Davası'nda sanıklara yöneltilen suçlamalar şu başlıklar altında toplanıyordu: 1-6194 sayılı kanunla,CHP'nin mallarına el konulması,2-Kırşehir'in, siyasi sebeplerle ilçe haline getirilmesi,3-Hakim teminatı ve mahkeme bağımsızlığının ihlali,4-Seçim Kanunu'nda yapılan antidemokratik değişiklik,5-Meclis içtüzüğünde yapılan değişiklik,Meclis müzakerelerinin yapımına engel olunması ve Tahkikat Komisyonu kurulmasına karar verilmesi,6-6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun çıkarılması,7-Tahkikat Komisyonunun,7468 sayılı kanun çıkmadan önce aldığı kararlar,8-7468 sayılı kanunla,Tahkikat Komisyonu kurulması için Meclis'e yetki verilmesi.

Başsavcı Ömer Altay Egesel, Bayar ve Menderes ile bakanların, Tahkikat Komisyonu kuruluş önergesini veren üç milletvekili ile komisyon üyelerinin Türk Ceza Kanunu'nun 146/1 maddesine göre idamlarını,öteki sanıkların da TCK'nin 146/3 maddesi gereğince 5-15 yıl arasında hapisle cezalandırılmalarını, 8 milletvekilinin ise beraatini istedi. Egesel'in Anayasa'yı İhlal suçundan idamlarını talep ettiği Demokrat Partililer şöyle sıralanmaktaydı: "Düşük Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Düşük Başbakan Adnan Menderes,Düşük Başbakan Yardımcısı Medeni Berk,Düşük Devlet Bakanı İzzet Akçal,Düşük Adalet Bakanı Celal Yardımcı,Düşük Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes,Düşük Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu,Düşük Maliye Bakanı Hasan Polatkan,Düşük Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu,Düşük Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri,Düşük Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen,Düşük Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar,Düşük Tekel Bakanı Hadi Hüsman,Düşük Tarım Bakanı Nedim Ökmen,Düşük Ulaştırma Bakanı Şemi Ergin,Düşük Çalışma Bakanı Haluk Şaman,Düşük Sanayi

Bakanı Sebati Ataman,Düşük Koordinasyon Bakanı Abdullah Aker,Düşük Çorum Milletvekili Hüseyin Ortakçığlu,Düşük Bolu Milletvekili Reşat Akşemsettinoğlu,Düşük Yozgat Milletvekili Sefer Eronat,Düşük Rize Milletvekili Muzaffer Önal,Düşük Meclis Başkanı Refik Koraltan,Düşük Meclis Başkanı Yardımcısı İbrahim Kirazoğlu,Düşük Denizli Milletvekili Hamdi Sancar,Düşük Sakarya Milletvekili Nusret Kirişcioğlu, Düşük Samsun Milletvekili Nüzhet Ulusoy, Düşük Balıkesir Milletvekili Vacit Asena, Düşük Çorum Milletvekili Kemal Biberoğlu, Düşük Denizli Milletvekili Turan Bahadır,Düşük Gaziantep Milletvekili Bahadır Dülger,Düşük Isparta Milletvekili Sait Bilgiç,Düşük Kastamonu Milletvekili Hilmi Dura,Düşük Kayseri Milletvekili Osman Kavuncu,Düşük Konya Milletvekili Himmet Ölçmen,Düşük Kütahya Milletvekili Kemal Özer,Düşük Tokat Milletvekili Necmettin Önder,Düşük Kocaeli Milletvekili Selami Dinçer,Düşük Samsun Milletvekili Ekrem Anıt[161]."

Yassıada'daki ilk günün ilk duruşmasında görülmeye başlayan "Anayasa'yı İhlal Davası"nın 405 sanığı bulunuyordu.İlk oturumda 399 sanık hazır bulunmuş, iki sanığın hasta olduğu dört sanığın da yurt dışında bulunduğu için duruşmaya katılmadığı belirtilmekteydi.

İlk duruşmanın en dikkat çekici olaylarından birisi aylardan beridir tutuklu bulunan eski Başbakan Adnan Menderes'in konuşma talebinde bulunmasıydı.Menderes, söz isteyip yavaş yavaş sanıklar kürsüsüne yürürken salondaki bütün dikkatler onun üzerindeydi.Hafif ve titrek bir sesle,kısık kısık konuşmaya başlayan Menderes şunları söylüyordu: "Sadece usule ait maruzatta bulunacağım.Bir insanın haklarını melahati ile müdafaa edebilmesi için muayyen şartların mevcudiyetine lüzum vardır.Bendeniz, beş aydır tecrit edilmiş vaziyette bir tek oda içinde ve günün 24 saatinde her saat değişen nöbetçi subayın nezareti altında hiçbir kelime konuşmak imkanı mevcut olmadan yaşadım.Bu şartlarda konuşma ve akli melahatim sekteye uğradı.Kumandan beyin lütfu olmasa idi,bir az dışarı çıkmak imkanını vermese idi şimdi huzurlarınızda bulunmaya muktedir olamazdım.Arzum şudur ki,bana imkan verecek ve moralimi ve akıl ve şuurumu düzeltecek bir rejimin tatbikidir.Yani nöbetçi subayı ile beş kelime konuşmaya mezun değilim.Beş aylık konuşmalarım Soruşturma Kurulundakiler hariç on-on beş

[161] **Hürriyet**, 14 Ekim 1960.

saati geçmez.Bir maznun huzurunuza böyle gelecek olursa haklarını müdafaa etmekte melahatinin büyük bir kısmını kaybedeceğine emin olmanızı rica ederim.Bendeniz huzurunuzda kumandan beye olan teşekkürlerimi arz eder ve gene subay beylerin nazik muamelelerine teşekkür ederim.Ancak hiçbir kelime konuşmamak ve 24 saat bir subayla karşı karşıya bulunmak tahammül edilmez bir haldir[162]".

22 Haziran'da Profesör Ali Fuat Başgil Yassıada'da,Anayasa'yı İhlal davasında şahit olarak dinlenmiştir.Başgil, Anayasa'ya aykırı bir kanuna oy veren milletvekillerinin suçlu olmayacağını ileri sürdükten sonra,son kanunlarla ilgili olarak Bayar ve Menderes'le fikir alışverişlerini aktardı.Başgil,Bayar ve Menderes'e Tahkikat Komisyonu kurulmasının Anayasa'ya aykırı olmadığını,kendisinin Anayasa'ya aykırı aykırılık bakımından yayın yasağı üzerinde durduğunu ve sükuneti sağlamak için hükümetin değiştirilmesi,koalisyon kabinesine gidilmesi teklifini ileri sürdüğünü söyledi.Başgil,Bayar'a "Hukuki durum tamdır" demediğini ve hafızasının bu noktada Bayar'ı yanılttığını belirtti.Mahkeme Başkanı Başol,sanıkların hukuki sorumluluğu hakkında fikir söylemek isteyen Başgil'i, "Biz sizi bilirkişi olarak davet etmedik" diyerek susturmuştur.

Ayrıca yargılamalar sırasında ABD'de bulunan ve yapılan çağrı üzerine ABD'den dönen İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Profesör Hüseyin Nail Kubalı 3 Temmuz'daki duruşmada şahit olarak dinlendi.Kubalı ifadesinde,Demokrat Parti döneminde Anayasa'nın ihlal edildiğini,Bayar ve Menderes'in diktatörlüğe gittiklerini söyledi.Kubalı'nın ifadesi yaklaşık 8,5 saat sürdü ve ifade sırasında Menderes söz alarak, "Şahit,kaderimiz fetvasını verircesine konuşuyor" dedi.

Anayasa'yı İhlal Davası'nın 14 Eylül 1961 tarihindeki karar duruşması sonucunda sanıklar hakkında verilen cezalar şöyledir:

Celal Bayar:Köpek davasından 4 yıl 2 ay ağır hapis,Topkapı-İstanbul Ankara Olayları,Anayasayı tağyir ve tebdil suçuna mesnet delil kabul edildiğinden T.C.K. 146/1 numaralı ikinci maddesine göre ÖLÜM cezasına çarptırılmasına oy birliğiyle karar verilmiştir.

---

[162] **Cumhuriyet,** 15 Ekim 1960.

Adnan Menderes:Hastalığı dolayısıyla duruşmaya katılamayan Menderes'in hakkında gıyabi olarak verilen karara göre Menderes,Bebek Davasında beraatine,6/7 Eylül Davasında 64/517 delaletiyle 6 yıl hapis ve 373 lira para cezasına,İpar Davasında 1 yıl 400 lira para cezasına,Örtülü Ödenek Davasında 11 yıl 8 ay ağır hapis,zimmetine geçirdiği 4 milyon TL. aynen tahsiline,ayrıca zimmet suçundan 3 yıl 6 ay ağır hapsine,Kayseri-Topkapı ve İstanbul-Ankara Olayları ile Anayasayı İhlal Davasında T.C.K.146/1. maddesi gereğince ÖLÜM cezasına çarptırılmasına oy birliğiyle karar verilmiştir.

Medeni Berk:İpar Davası'nda 1 yıl hapis 400 yüz lira para cezasına,Vatan Cephesi davası,Anayasayı ihlal suçu mesnet delil olarak kabul edildiğinden TCK 146/1 maddesi ve 59.madde delaletiyle müebbeden ağır hapsine ve 31.madde gereğince müebbeden amme haklarından mahrumiyetineve 33.madde gereğince müebbeden kanuni mahcuriyetine,ayrıca bir ay münferit hücrede hapsine oy birliği ile karar verildi.

İzzet Akçal:TCK 146/1. ve 59. maddeleri delaletiyle müebbeden hapis ve Medeni Berk'e tatbik edilen 31.-33.maddelerin aynen tatbikine karar verildi.

Celal Yardımcı: TCK 146/1. ve 59. maddeleri delaletiyle müebbeden hapis ve 31.-33.maddelerin aynen tatbikine karar verildi.

Ethem Menderes:TCK 146/3.maddesine göre 10 yıl ağır hapis ve amme hizmetlerinden müebbeden men edilmesine karar verildi.

Fatin Rüştü Zorlu:6/7 Eylül davasında TCK 64/317.maddesi gereğince 6 yıl hapis,375 lira para cezasına İpar davasında 1 yıl hapis 400 lira para cezasına ve İstanbul-Ankara olayları ile Anasayı ihlal davalarında TCK 146/1 gereğince ÖLÜM cezasına çarptırılmasına oybirliğiyle karar verildi.

Hasan Polatkan:Vinileks davasında 7 yıl hapis ve rüşvet aldığından dolayı ? bin lira para cezasına ve İpar davasında 6 ay ? lira para cezasına ve Barbara davasında 3 ay hapis 200 lira para cezasına ve İstanbul-Ankara olayları ile Anasayı ihlal davalarında TCK 146/1 gereğince ÖLÜM cezasına çarptırılmasına oybirliğiyle karar verildi.

Atıf Benderlioğlu:TCK 146/3 a maddesi gereğince 10 yıl ağır hapis ve amme hizmetlerinden müebbeden men edilmesine ve 3 yıl 4 ay müddetle emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmasına oy çokluğu ile karar verildi.

Tevfik İleri:TCK 146/1. Ve 59.maddeleri delaletiyle müebbeden ağır hapsine ve 33.madde gereğince kanuni mahçuriyetine karar verildi.

Hayrettin Erkmen:Zimmet davasında 6 ay hapsine ve İpar davasında 3 ay hapsine ve İstanbul-Ankara olayları ile Anayasayı ihlal davalarında TCK 146/3. Maddesi gereğince 10 yıl ağır hapis ve amme hizmetlerinden müebbeden men'ine ve Ankara'da 3 yıl 3 yıl 4 ay emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına oy çokluğu ile karar verildi.

Hadi Hüsman:İstanbul ve Ankara Olayları ile Anayasayı ihlal davalarında TCK 146/3. Maddesi gereğince 10 yıl ağır hapsine ve 173. Madde gereğince 3 yıl 4 ay emniyeti umumiye nezaretine alınmasına karar verildi.

Nedim Ökmen:Köpek davasında 5 yıl ağır hapsine ve arsa davasında 5 yıl ağır hapsine ve İstanbul-Ankara olaylarıyla Anayasayı ihlal davalarında 10 yıl ağır hapsine ve amme haklarından müebbeden men edilmesine ve 3 yıl 4 ay emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Şem'i Ergin:TCK 146/3. ve 59. Maddeleri delaletiyle 4 yıl 2 ay ağır hapsine ve amme hizmetlerinden müebbeden men edilmesine ve Manisa'da 1 yıl emniyeti umumiye nezaretinde bulundururulmasına karar verildi.

Haluk Şaman:TCK 146/3. Maddesi gereğince 10 yıl ağır hapsine ve amme hizmetlerinden müebbeden men edilmesine ve 3 yıl 4 ay müddetle Bursa'da emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmasına karar verildi.

Sebati Ataman:İpar davasında 3 ay ağır hapsine ve İstanbul-Ankara olaylarıyla Anayasayı ihlal davalarından 10 yıl ağır hapsine ve amme haklarından müebbeden men edilmesine ve 3 yıl 4 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmasına karar verildi.

Abdullah Aker:TCK 146/3. Maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve amme haklarından müebbeden men edilmesine ve 1 yıl 8 ay müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmasına karar verildi.

Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı:

Başkan Refik Koraltan:Barbara davasında 5 ay 25 gün ağır hapsine,833 lira para cezasına ve Anayasayı ihlal davasında TCK 146/1. Maddesi gereğince ÖLÜM cezasına çarptırılmasına oy çokluğuyla karar verildi.

Başkan Vekili Agah Erozan:TCK 146/1. Maddesi gereğince ÖLÜM cezasına çarptırılmasına karar verildi.

Başkan Vekili İbrahim Kirazoğlu: TCK 146/1. Maddesi gereğince ÖLÜM cezasına çarptırılmasına karar verildi.

Ahmet Hamdi Sancar: TCK 146/1. Maddesi gereğince ÖLÜM cezasına çarptırılmasına karar verildi.

Nusret Kirişçioğlu: TCK 146/1. Maddesi gereğince ÖLÜM cezasına çarptırılmasına karar verildi.

Nüzhet Ulusoy:TCK 146/3. Maddesi gereğince 10 yıl ağır hapis ve 173. Madde delaletiyle 3 yıl 4 ay müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Vacit Asena:TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Kemal Biberoğlu: TCK 146/1. Ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Turan Bahadır:TCK 146/3. Maddesi gereğince takdiren 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapis ve 173.madde gereğince 1 yıl 4 ay 20 gün Isparta'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Bahadır Dülger: TCK 146/1. Maddesi gereğince ÖLÜM cezasına çarptırılmasına karar verildi.

Sait Bilgiç: TCK 146/3. Maddesi gereğince takdiren 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapis ve 173.madde gereğince 1 yıl 4 ay 20 gün Isparta'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hilmi Dura: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Osman Kavuncu:TCK 146/3. Maddesi gereğince takdiren 4 yıl ağır hapis ve 173.maddesi gereğince 2 yıl 4 ay müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Himmet Ölçmen: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Kemal Özer: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Necmettin Önder: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Selami Dinçer: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Ekrem Anıt: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Hüseyin Ortakçıoğlu: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Reşat Akşemsettinoğlu: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince müebbet hapis cezasına mahkum edildi.

Sefer Eronat:TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 10 yıl ağır hapis ve 3 yıl 4 ay müddetle Yozgat'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Muzaffer Önal: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sait Ağan: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Adıyaman'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Gani Gürsoy: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Adıyaman'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Şefik San: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Yaşar: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Adıyaman'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Orhan Kökten: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis cezasının 59. madde gereğince altıda biri olan 10 ayının indirilerek 4 yıl 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Afyonkarahisar'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mustafa Öztürk: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Afyonkarahisar'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Osman Talu: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis cezasının 59. madde gereğince altıda biri olan 10 ayının indirilerek 4 yıl 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl

4 ay 20 gün müddetle Afyonkarahisar'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Necati Topçuoğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Orhan Uygun: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Afyonkarahisar'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Murat Ali Ülgen:TCK 146/1. Ve 59. Maddeleri gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında tutulmasına karar verildi.

Halis Öztürk:TCK 146/3. Madde gereğince ve takdiren 10 yıl ağır hapsine, 33. Madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına,173.madde gereğince cezasının üçte biri olan 3 yıl 4 ay müddetle Balıkesir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Şeref Saraçoğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Fethiye'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Selim Yatağan: TCK 146/1. Ve 59. Maddeleri gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine,31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Faruk Gül: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapis ve 1 yıl 8 ay müddetle Amasya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Kemal Eren: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 6 yıl ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Amasya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamit Koray: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 6 yıl ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Amasya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nazifi Şerif Nabel: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İsmet Olgaç: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsinin 59.madde gereğince altıda biri olan 10 ayın indirilerek 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Amasya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hüseyin Özbay: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsinin 59.madde gereğince altıda biri olan 10 ayının indirilerek 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Kenan Akmanlar: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 10 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve3 yıl 4 ay 20 gün müddetle Antalya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sadık Erdem: TCK 146/1. Ve 59. Maddeleri gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine,31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Burhanettin Onat: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 10 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve3 yıl 4 ay 20 gün müddetle Antalya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Adnan Selekler: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 4 yıl 20 gün müddetle Antalya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ahmet Tokuş: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 4 yıl 20 gün müddetle Antalya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Yaşar Yazıcı: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1

yıl 4 ay 20 gün müddetle Antalya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mecit Bumin: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Artvin'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hilmi Çeltikcioğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Artvin'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Eyüp Doğan: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Artvin'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Yaşar Gümüşel: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Artvin'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Fethi Batur: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 6 yıl ağır hapsine ve 2 yıl müddetle Kastamonu'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hüsamettin Çoşkun: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Afyonkarahisar'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Necati Çelim: TCK 146/1. Ve 59. Maddeleri gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine,31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Nail Geveci: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 6 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Bafra'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nihat İğriboz: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Bursa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Piraye Levent: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Aydın'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ekrem Torunlu: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Aydın'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Cevat Ülkü: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Aydın'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Esat Budakoğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Balıkesir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Muzaffer Emiroğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Balıkesir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mekki Sait Esen: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 5 yıl ağır hapsine,59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali İleri: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Balıkesir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Halil İmre: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 10 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve3 yıl 4 ay müddetle Afyonkarahisar'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Arif Kalıpsızoğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Balıkesir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ahmet Kocabıyıkoğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Afyonkarahisar'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

M. Haluk Timurtaş: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren ve teşdiden 7 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl 4 ay müddetle Gaziantep'te emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Muharrem Tuncay: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Balıkesir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sırrı Yırcalı: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sıtkı Yırcalı: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine, 59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Balıkesir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ertuğrul Çolak: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Bilecik'te emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mehmet Erdem: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Bilecik'te emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Şevki Hasırcı: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Bilecik'te emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sait Göker: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine, 59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Bilecik'te emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ekrem Yıldız: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine, 59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Karaman'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Rifat Bingöl: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine, 59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Sivas'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Selahattin İnan: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine,31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Servet Bilir: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Malatya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Zuhuri Danışman: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 6 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Erzincan'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mithat Dayıoğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine, 59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Uşak'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mahmut Güçbilmez: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine, 59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Bolu'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sanık İhsan Gülez: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren ve teşdiden 8 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl 8 ay müddetle Denizli'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sanık Kadir Kocaeli: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine, 59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Bolu'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sanık Nezih Tütüncüoğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine, 59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Bolu'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Behçet Kayaalp: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine, 59.madde gereğince cezasının 10 ayı indirilerek 4 sene 2 ay ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Burdur'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hüseyin Bayrı: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren ve teşdiden 7 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl 4 ay müddetle Diyarbakır'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sadettin Karacabey: TCK 146/3.maddesi gereğince 5 yıl ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Selahattin Karacagil:TCK 146/3., 59., ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Bursa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mazlum Kayalar: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine,31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Recep Kırım: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Bursa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nurullah İhsan Tolon: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Bursa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hilal Ülman: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nurettin Fuat Alpkartal: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Van'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Halim Alyot: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Emin Kalafat:TCK 146/1. Madde hükmünce ölüm cezasına çarptırılmasına oy çokluğu ile karar verildi.

Ahmet Hamdi Sezen: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren ve teşdiden 7 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl 4 ay müddetle Çanakkale'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Servet Sezgin: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 10 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 3 yıl 4 ay müddetle Çanakkale'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nuri Togay: TCK 146/1. ve 59. maddeleri gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine,31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Nahit Ural: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Çanakkale'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sedat Baran: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamdi Bulgurlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Dede Kargınoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Kemal Erdem: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Çorum'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Yakup Gürsel: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Fevzi Hacırecepoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Çorum'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Cevat Köstekci: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Yozgat'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Kemal Terzioğlu: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 10 yıl ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 3 yıl 4 ay müddetle Malatya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Baha Akşit: TCK 146/1. Madde hükmünce ölüm cezasına çarptırılmasına oy çokluğu ile karar verildi.

Ali Çobanoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Denizli'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İsmail Hadımoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Denizli'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Rıza Karaca: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Kastamonu'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Refet Tavaslıoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Diyarbakır'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Fikri Arığ: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Diyarbakır'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sezai Demiray: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nuri Onur: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Tekirdağ'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Kamil Tayşi: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamit Zülfi Tiğrel: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Halil Turgut:TCK 146/3 hükmünce takdiren 8 yıl ağır hapsine ve 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl 8 ay müddetle Sinop'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hüseyin Ülkü: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Niğde'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nurettin Manyas: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Edirne'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Rüknettin Nasuhoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sabahattin Parsoy: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Bursa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mükerrem Sarol: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 15 yıl müddetle ağır hapsine,33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 5 yıl müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hüseyin Şahin: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Erzincan'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Rıfkı Salim Burçak: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sabri Erduman: TCK 146/3.maddesi gereğince takdiren 7 yıl ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl 4 ay müddetle Eskişehir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mehmet Eyüpoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Erzincan'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Melik Fırat: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Eskişehir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sait Kantarel: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Araç'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hasan Numanoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Erzurum'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Rıza Topçuoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Erzurum'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mustafa Zeren: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Halil Akkurt: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Eskişehir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Muhtar Başkurt: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mustafa Çürük: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Eskişehir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamit Dedelek: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Eskişehir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Abidin Potuoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine,1 yıl 8 ay müddetle Eskişehir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hicri Sezen: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Eskişehir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ekrem Cenani: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İhsan Dai: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Samih İnal: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Süleyman Kuranel: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 6 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Ocak: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 6 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Cevdet San: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Burdur'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Şahin: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Kırşehir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Selahattin Ünlü: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Bilecik'te emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamdi Bozbağ: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Zonguldak'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mustafa Hemiş: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Giresun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Tahsin İnanç: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Giresun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Doğan Köymen: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 6 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Übeydullah Seven: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Çankırı'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Rüştü Çetin: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Tekirdağ'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mehmet Dölek: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Kırklareli'nde emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hüseyin Fırat: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 15 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 5 yıl müddetle Suşehri'nde emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sami Göknar: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İbrahim Gürgen: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Yakup Karabulut: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hidayet Sinanoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Niyazi Soydan: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Kemal Demiralay: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Latifağaoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamdi Ongun: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 10 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 3 yıl 4 ay müddetle Sinop'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Tevfik Tığlı: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Denizli'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İzak Altabey: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nazmi Ataç: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Arslan Nihat Bekdik: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Muhlis Erdener:TCK 146/1. ve 59. maddeler gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine, 31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Selim Erengil: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hüsamettin Giray: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ayşe Günel: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mehmet Gürpınar: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

M.Faruk Gürtunca: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Harputlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Enver Kaya: TCK 146/1. ve 59. maddeler gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine, 31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Mucip Kemalyeri: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nizamettin Kırşan: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nihat Haluk Pepeyi: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mithat Perin: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Celal Ramazanoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İbrahim Sevel: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mığırdıç Şellefyan: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Necla Tekinel: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nazlı Tlabar: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Tahsin Yazıcı: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hristaki Yuvanidis: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sebati Acun: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Danyal Akbel: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Selahattin Akçiçek: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Necdet Davran: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Perihan Arıburun: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sadık Giz: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Enver Dündar Başar: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce ve takdiren 7 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl 4 ay müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Necdet İncekara: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Behzat Bilgin: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Osman Kapani: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Muammer Çavuşoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 6 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ekmel Kavur: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Rauf Onursal: TCK 146/1. ve 59. maddeler gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine, 31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Nuriye Pınar: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Kemal Serdaroğlu: TCK 146/1. ve 59. maddeler gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine, 31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Fevzi Uçaner: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Behçet Uz: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ahmet Ünal: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Selim Ragıp Emeç: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İzmir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Basri Aktaş: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nazım Batur: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 6 yıl müddetle ağır hapsine ve 2 yıl müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Süleyman Çağlar: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Kastamonu'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Gözlük: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Kastamonu'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Münif İslamoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 10 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 3 yıl 4 ay müddetle Kastamonu'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hadi Tan: TCK 146/1. ve 59. maddeler gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine, 31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Fikri Apaydın: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ömer Başeğmez: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ebubekir Develioğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Kamil Gündeş: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce takdiren 7 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl 4 ay müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Rıza Kılıçkale: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Fahri Köşkeroğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hakkı Kurmel: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Durdu Turan: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mehmet Ali Ceylan: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Kırklareli'nde emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Avni Sakman: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Dündar Tekant: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hüsnü Yaman: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ömer Cebeci:TCK 146/3. Madde gereğince takdiren 6 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Kayseri'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Dursun Erol: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Kocaeli'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sadettin Yalım: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Kocaeli'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Cemal Tüzün: TCK 146/1. ve 59. maddeler gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine, 31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Nüzhet Onat: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Kocaeli'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İshak Avni Akdağ: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamdi Ragıp Atademir: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mustafa Bağrıaçık: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Osman Bibioğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Remzi Birant: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sıtkı Salim Burçak: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Reyhan Gökmenoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Muhittin Güzelkılıç: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Saim Kaymak: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hulki Amil Keymen: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ahmet Koyuncu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Tarık Kozbek: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mustafa Runyun: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sabahattin Sayın: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sami Soylu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ömer Şeker: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nafiz Tahralı: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mehmet Diler: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İbrahim Germeyanoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ahmet İhsan Gürsoy: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İrfan Haznedar: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Süleyman Sururi Nasuhoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Emin Topaler: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Konya'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Samet Ağaoğlu: TCK 146/1. ve 59. maddeler gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine, 31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Sezai Akdağ: 146/1. ve 59. maddeler gereğince ölüm cezası yerine müebbed ağır hapsine, 31. ve 33.maddelerin uygulanmasına karar verildi.

Atıf Akın: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Selim Akiş: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nebil Sedi Altuğ: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hikmet Bayur: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nafiz Körez: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sudi Mıhcıoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Manisa'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Cemil Şener: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Muğla'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İhsan Yalkın: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Muğla'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Turhan Akarca: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Muğla'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Burhan Belge: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 15 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında

bulundurulmasına ve 5 yıl müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Zeyyat Mandalinci: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 6 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Muğla'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nuri Özsan: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Muğla'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Sadi Pekin: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Muğla'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Turgut Topaloğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Muğla'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Şemsi Ağaoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Muğla'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Şefik Çağlayan: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 6 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle Elazığ'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Gıyasettin Emre: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Elazığ'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hasan Hayati Ülkün: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Nevşehir'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Zihni Üner: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Gürün: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Aksaray'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Atıf Topaloğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Ordu'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hüseyin Ağun: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Rize'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Osman Kavrakoğlu: T.C.K. 146/1 numaralı ikinci maddesine göre ÖLÜM cezasına çarptırılmasına oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Mehmet Fahri Mete: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Rize'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ahmet Morgil: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Rize'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nüzhet Akın: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Rize'de emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Tacettin Barış: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Adapazarı'nda emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamdi Başak: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Adapazarı'nda emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamza Osman Erkan: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Adapazarı'nda emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Baha Hun: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Adapazarı'nda emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Rifat Kadızade: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Adapazarı'nda emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Salim Çonoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Necmettin Doğuyıldız: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Abdullah Eker: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ömer Güriş: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Abdullah Keleşoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Asaf Saracoğlu: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Fikri Şen: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamdi Tekay: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ferit Tüzel: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Şükrü Uluçay: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Samsun'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Suat Bedük: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Baki Erden: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Veysi Oran: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce 5 yıl müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 8 ay müddetle Siirt'te emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mehmet Daim Sualp: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce takdiren ve teşdiden 6 yıl müddetle ağır hapsine ve 2 yıl müddetle Ankara'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Fikri Şendur: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Sinop'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nusret Kuruoğlu: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Sinop'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ömer Özen: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Sinop'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Hamdi Özkan: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Sinop'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Mahmut Pınar: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Sinop'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Muharrem Tansel: TCK 146/3., 53. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Sinop'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Nurettin Aknoz: TCK 146/3. ve 173. maddeleri hükmünce takdiren 6 yıl müddetle ağır hapsine, 33.madde gereğince cezası müddetince kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına ve 2 yıl müddetle İstanbul'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ali Çakır: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Tekirdağ'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Zeki Erataman:Anayasayı ihlal suçundan TCK 146/1.madde hükmünce ölüm cezasına çarptırılmasına oy öokluğu ile karar verildi.

Hasan Gürkan: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Tekirdağ'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

İsmail Özdoyuran: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Tekirdağ'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Ahmet Paker: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Tekirdağ'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Keramettin Gençler: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Tokat'ta emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi.

Haluk Çulha: TCK 146/3., 59. ve 173. maddeleri hükmünce 4 yıl 2 ay müddetle ağır hapsine ve 1 yıl 4 ay 20 gün müddetle Trabzon'da emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına karar verildi[163].

Mümtaz Soyasal'a göre, Anayasa'yı İhlal davası sonucunda verilen cezaların başında gelen Türk Ceza Kanunu'nun 146/1. maddesi tartışılan bir durumu ortaya koyuyordu ve Anayasayı ihlal etmiş olmak için cebir unsuru gereklidir.Yani bu işin zor kullanarak yapılması gereklidir.Anayasayı aykırılık ile ihlal arasında başlıca fark buradadır.Hatta bir yasa,Anayasaya uygun dahi olsa,eğer bu yasanın çıkarılması Parlamento üzerinde yapılan Anayasa dışı baskılar sonucu olmuşsa,yine bir ihlal var demektir.Yalnız ayaklanma,darbe gibi durumlar değil.Parlamento çevresine tehdit havası yaratacak ölçüde kuvvet yığarak,Anayasaya aykırı yasa çıkartmek bu maddenin kapsamına girer.Parlamento içinde muhalefet üyelerine karşı zor kullanmak ve onları döverek susturmak da bu maddenin kapsamına giriyor.Yoksa Meclis Başkanlığı ya da Genel Kurul kararı ile bir üyenin söz hakkı elinden alınmışsa ve bu içtüzüğe ve dolayısıyla Anayasaya uymayan bir durum yaratmışsa,ortada "ihlal" değil,Anayasaya "aykırılık" var demektir.

Cebir kullanılmadıkça gösterilen her türlü Anayasa dışı davranışı, "Anayasayı ihlal" değil, "Anayasaya aykırılık" olarak nitelendirmek doğru olur. "Anayasaya aykırı nitelikte bir yasaya oy vermiş olan parlamento üyeleri cezalandırılamaz."Anayasa'nın bazı ilkelerini açıkça değiştiren bir yasanın çıkarılması, ya da içtüzüğe aykırı bir kararın alınması,cebir kullanılmadığı sürece "mutlak dokunulmazlıktan" yararlandırılması gereken yasama davranışlarıdır.

27 Mayıs sonrasında Yüksek Adalet Divanı kararlarını tartışmalı duruma getiren bu nokta olmuştur.Aslında Anayasa'ya aykırı yasalara oy vermiş olan DP milletvekillerinin,Parlamento içinde ve dışında cebir kullananların haricinde,yasama dokunulmazlığından yararlanmaları gerekirdi.

Anayasayı ihlal suçu, parlamenterler tarafından, milletvekillerini veya senatörleri çektikleri tabancaların ya da Parlamento çevresine dizdikleri tankların

---

[163] **Akşam**, 16 Eylül 1961.

tehdidi altında belli bir yönde oy kullanmaya zorlamaları veya görevleri dışında darbe girişimlerine bulaşmaları halinde işler[164]".

C-YARGILAMALARIN SONUCU VE HÜKÜMLERİN İNFAZI

1-Menderes'in İntiharı

Kararların açıklanacağı 15 Eylül 1961 Cuma günü sabahında, sabık başbakan Adnan Menderes duruşmaların genel gidişinden, tutukluluk halinden duyduğu sıkıntıların etkisiyle ve kendisine idam cezasının verileceğinin kesinleştiğini hissetmesi nedeniyle intihar etmeye karar vermişti.Bu amaçla,Yassıada'daki ilk gününden beri sürekli olarak kullanma ihtiyacı duyduğu Equanil isimli sakinleştirici ve uyumayı kolaylaştırıcı ilaçları, nöbetçi gözetiminde içerken,bazen bunları suyla beraber yutmayıp,dilinin altında tutarak sanki içiyormuş gibi yapıyor ve böylelikle daha önceden biriktirdiği ilaçları bir kibrit kutusunda topluyordu.

Yassıada'da görevli subaylardan ve Menderes'in intiharını nöbeti sırasında ilk fark edenlerden Taşdelen'e göre, aylardır süren tutukluluğun stresi ve aleyhinde kararların çıkma ihtimalinin karamsarlığı içinde intihara karar veren Menderes, 15 eylül sabahı saat 4'te tuvalete kalktığında biriktirdiği ilaçları bir seferde içerek hayatınıa son vermek istemişti.İlaçları odada mı,yoksa tuvalette mi ve ne şekilde içtiğinden bahsettiğini hatırlamadığını aktaran Taşdelen, Menderes'in intihar girişimini en yakın arkadaşı olan Ethem Menderes dahil bir çok kimse önünde anlatırken,doğru söylediğini kanıtlamak ister gibi,astarın içinde kalan kalan ilaç kalıntılarını odadikilere göstermek için gardıropta bulunan ceketinin getirilmesini istemiş,ceketinin baş aşağı edilmesiyle toz hlinde bembeyaz ilaç kalıntılarının beraber kırık ve yarı yarya erimiş haldeki birkaç ilaç parçacığı yere dökülmüştü[165].

---

[164] Nazlı Ilıcak, **A.g.e.**, s.149.
[165] M.Nuri Taşdelen, **A.g.e.**, s.187.

Hemen ilk müdahale yapılarak midesi yıkanan Menderes, daha sonra Ada Kumandanı Tarık Güryay'a sözlü olarak bu intihardan Yassıada yönetimin sorumlu oladığını belirtmiş ve kumandanın isteği üzerine şu satırları yazmıştır:

"Yassıada Garnizon Kumandanlığı Yüksek Makamına.

Aldığım ekuaniller evvelden beri yanımda bulundurduğum ve verilmediği ve ihtiyaç hissettiğim zamanlarda kullanmak üzere saklamakta idim.O gece bir kriz halinde 30'dan fazlasını gece aldım.Takriben saat 4.00 de uyandığımda ani bir kriz neticesinde vaki olan bu hadiseden personelin hiçbir sun'ı ve taksiri yoktur."

Güryay'a göre otuz üç ekuanil ve üç nembutal içen Menderes'in dimağındaki esaslı sarsıntının henüz geçmediği, Menderes'ten beklenmeyen cümle düşüklüklerinden belli oluyordu[166].

Ord.Prof.Dr.Sedat Tavat başkanlığında Amiral Bristol Hastanesi Dahiliye Servisi Şefi ve Mesul Müdürü Dr.Nevzat Yegünsu, Yassıada Gazrnizon Hastanesi Başhekimi Yarbay Asabiye Uzmanı Dr.Galip Bozalıoğlu, Dahiliye Uzmanı Dr.Dr.Bnb. Ahmet Karahaliloğlu,Hariciye Uzmanı Dr.Bnb.Zeki Kebapçıoğlu,Garnizon Tabibi Kıdemli Üst. Sedat Yürütken'den oluşan heyet tarafından düzenlenen raporda[167], "Adnan Menderes'in geçirmiş olduğu koma ve kollaps halinin tamamen ortadan kalkarak sıhhi durumunun iyileşmiş olup, tamamen normale döndüğü müşahade edilmiştir." denilerek Menderes'in sağlık durumunun idam edilmesi için uygun olduğu savlanmıştır.

Daha sonra çok tartışılan ve eleştirilen bu raporun verilmesi amacıyla yapılan muayenedeki ayrıntılar tepki çekmiştir.Menderes'e üroloji muayenesi yapıldığını ve bunun sağlıklı olduğunu belgelenmesi için gerekli olmadığını savunan Bardakçı, Yassıada'da dinleme cihazlarıyla yapılan kayıtlara dayanarak Menderes ile doktorlar arasında 1961'in 17 Eylül sabahı saat onu beş geçe yapılan ve dört buçuk saat sonra Menderes'in idamıyla sonuçlanan muayene içerisindeki prostat muayenesi tartışmasını şöyle aktarmıştır:

---

[166] Tarık Güryay, **A.g.e.,** s.361.
[167] Tarık Güryay, **A.g.e.**, s.363.

“Ord. Prof. Dr. Sedat Tavat: "Şöyle bir umumi muayene edelim."
Komutan: "Utanmayın, utanmayın."
Dr. Tavat: "Efendim bir şey unutmuşuz. Prostat muayenesi yapalım da..."
Menderes: "Efendim?"
Dr. Tavat: "Prostat muayenesi yapılacak."
Menderes: "Yok bir şey..."
Dr. Tavat: "Ama bu lâzım..."
Menderes: "Nasıl olacak bu?"
Dr. Tavat: "Şey ile, eldivenle. Prostatta bir şişlik filan var mı?"
Menderes: "Yapamıyorum yani..."
Dr. Tavat: "Bir defa müsaade edin de efendim, çünkü sonda ile almışlar idrarınızı. Pantolonunuzu çıkartın... Yatağın üzerine bu şekilde durun, çok rica ederim, çok rica ederim."
Menderes: "İstirham ediyorum, utanıyorum."
Dr. Zeki: "Eğilin efendim, eğilin, eğilin ellerinizi yatağa koyun...[168]"

2-Karar Oturumu

27 Mayıs hareketinden sonra, 12 Haziran 1960’da benimsenen Geçici Anayasa ile, eski iktidar mensuplarını yargılamak üzere, üyeleri Bakanlar Kurulu’nun teklifi üzerinden Milli Birlik Komitesi tarafından seçilen ve bir başkan, 8 asil, 6 yedek üye ile 1 başsavcı ve 5 başsavcı yardımcısından kurulu Yüksek Adalet Divanı tarafından yapılan yargılamaların karar oturumu 15 Eylül 1961 tarihinde yapılmıştır.

Karar oturumunun yapılacağı güne yaklaşılırken, Ankara’da siyasi hareketlilik artmış ve Milli Birlik Komitesi siyasi partilerin temsilcilerini bir araya gelerek, kararların ve seçimler sonrasındaki sürecin değerlendirilmesi yapılmıştır.Seçimlerden önce,siyasi havanın gerginleşmesini önlemek ve seçimlerden sonra da, demokrasinin yeni kurulacak düzen içinde sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi için,Milli Birlik

---

[168] **Sabah**, 28 Ocak 2007.

Komitesi,partileri yuvarlak bir masa etrafında toplayarak,ortak bazı ilkelerde birleştirip,kararlar alınması için 31 Ağustos günü bir toplantıya davet etmiş, Yassıada kararlarının açıklanmasına az bir zaman kala siyasi parti temsilcileri ve Milli Birlik Komitesi üyeleri 31 Ağustos günü MBK üyesi Ekrem Acuner başkanlığında ilk kez toplanmışlar ve 5 gün içerisinde 10 oturum yapılarak Milli And ve Yüksek Adalet Divanı kararlarının açıklanmasından sonra yayınlanacak Partilerarası Müşterek Beyanname oylanıp,kabul edilerek,parti temsilcileri tarafından imzalandı.Demokrat Parti'nin on yıllık iktidarında yapmış olduğu yasadışı uygulamaları ve politikaları eleştiren, yanlışlıklarını ortaya koyan beyannamenin sonunda partiler Demokrat Parti zihniyetini devam ettirmeme ve 27 Mayıs Devrimini siyasi istismar olarak kullanmama hususunda söz veriyorlardı.

Ankara'da 5 Eylül 1961 tarihinde parti temsilcileri tarafından imzalanan ve 5 Ekim 1961 tarihinde Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel tarafından siyasi parti liderlerinin de hazır bulunduğu toplantıda kamuoyuna açıklanan "Partilerarası Müşterek Beyannamenin Yassıada Duruşmalarında Yüksek Adalet Divanı'nın Kararları Tefhiminden Sonra Neşredilecek Kısmı" şöyleydi:

"Eşit şartlar altında serbest ve dürüst bir seçimle işbaşına geldikten sonra siyasi rakiplerini bertaraf etme ve iktidarlarını her ne pahasına olursa olsun devam ettirme gayretine kapılan liderlerin elinde,

Muhalefet yıllarında millete vaad ettiği hürriyet anlayışından ve demokratik nizamdan zamanla adım adım uzaklaşmış,

Demokratik nizamın teminatını sağlayan basın,üniversite,adalet cihazı ve amme müesseseleri üzerinde ağır baskılara girişmiş,

Din duygularını siyasi maksatlarla istismar etmiş,medeni varlığımızın temeli olan devrimlerin ret ve inkarına yol açmış,partizan tutumu ile vatandaşlar arasında husumet ve nifak yaratan bölücü ve ayırıcı sözde cepheler kurmaktan çekinmemiş,

Bilhassa 1955'ten sonra plansız,israfçı,enflasyoncu tutumu ve çeşitli suistimalleri ile memleketin içtimai ve iktisadi ve mali itibarımızın sarsılmasına sebep olmuş,

Milli varlığımızın timsali olan şerefli ordumuzu,siyasi emel ve maksatlara vasıta etmeye kalkışmış,

Gerek mevzuat ve gerek tatbikat olarak umumi ve mahalli seçimlerde milli iradenin eşitlik,serbestlik ve emniyet içinde belirmesine gittikçe artan bir şiddetle engel olmuş,

Devlet Radyosunu ve Devlet mallarını parti hizmetinde kullanma yolunu tutmuş,

Sonunda Meclis murakabesini dahi fiilen işlemez hale getirmiş,

Ve nihayet demokratik rejimin vazgeçilmez unsurunu teşkil eden muhalefeti açıkça inkara giden ve demokratik nizamın başlıca vasıtası olan serbest seçim ümidinin tamamen kaybına kadar varan hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla gayrimeşru bir baskı ve zulüm idaresi haline gelmiş olan bir iktidara karşı,

Türk milletinin vicdanından yükselen emre uyarak milletin direnme hakkını kullanan Türk Silahlı Kuvvetlerinin,

Hiçbir zümre veya siyasi teşekkül lehine olmaksızın gerçekleştirmiş bulunduğu 27 Mayıs İhtilalinin siyasi maksatlarla,her ne suretle olursa olsun istismarına müsaade etmeyeceğimizi kesin olarak beyan ve,

Bu ihtilalin yıktığı ve milli vicdanın mahkum ettiği Demokrat Parti zihniyetini ve onu temsile veya devam ettirmeye teşebbüs mahiyetindeki her türlü davranışı şiddetle reddederiz[169]".

Adalet Partisi adına Genel Başkan Ragıp Gümüşpala, Cumhuriyet Halk Partisi adına Genel Başkanı İsmet İnönü,Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adına Başkanvekili Ahmet Oğuz,Memleketçi Serbest Parti adına Genel Başkan Enver Adakan,Yeni Türkiye Partisi adına Başkan Ekrem Alican beyannamenin altına imza atmışlardır[170].

Kararların açıklanmasından 2 gün önce, 13 Eylül 1961 tarihinde CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Devlet Başkanı Gürsel'e gönderdiği hayli uzun mektupta

---

[169] Haydar Tunçkanat, **A.g.e.**, s.435.
[170] Haydar Tunçkanat, **A.g.e.**, s.448.

“Memleketin siyasal hayatında sorumluluk taşıyan bir kişi olarak,idam cezalarının onaylanmasındaki büyük zararları bildirmek için başka bir vasıta olmadığından böyle bir mektup yazdığını” belirttikten sonra şunları vurgulamıştı:

“Memleketimizin bugünkü halinde ne kadar az sayıda olursa olsun,ölüm kararlarının tasdik ve infazı milli menfaatlere her surette aykırıdır.Kansız bir ihtilal yapıldı.Böyle bir ihtilalden bir buçuk sene sonra,geçmiş bir iktidar erkanının siyasi suçlardan dolayı idam edilmeleri,siyasi idamların bünyesinde zaten mevcut olan hak tereddüdünü azami ölçüde arttırmış olacaktır.

Mahkemenin her türlü tesirden uzak olarak bağımsızlıkla karar vereceğine ve mahkemenin vereceği kararların adil olacağına şüphe yoktur.Ancak Milli Birlik Komitesi üyeleri,ölüm cezalarının infazı için son söz sahibi olmak selahiyetiyle teçhiz edilmişlerdir.Bu hususta Milli Birlik Komitesi üyeleri, hakimlerin kararlarına mesnet teşkil eden hukuki ve kanuni unsurlar dışındaki bazı gerçekleri ve zaruretleri göz önünde bulundurmak mevkiindedirler.Ben bu müracaatımla,memleketin selameti bakımından hayati ehemmiyette saydığım bu gerçekleri ve zaruretleri ortaya koymak istiyorum.

Suçluların en ziyade kahrını çekmiş vatandaşlar bile bu infazı aşırı bulacak,müteessir olacaklardır.Eski,yeni siyasi parti mensupları arasında yaklaşma ve anlaşma çareleri arıyoruz.Bu çabalama içinde,artık eskimiş olan siyasi suçlardan dolayı idam cezası tatbik etmek,siyasi partiler arasında ve memlekette manen huzur teessüsünü imkansız kılacaktır.

İnfaz kararında ordunun tesirini Milli Birlik Komitesi’nce yerine getirmek,akla gelebilecek mahsurların en büyüğünü taşır ve tarih önünde,karar verenlere de verdirenlere de hesapsız vebal yükler.

Siyasi suçlardan dolayı ölüm cezası,bugün yeryüzünde hemen hiçbir medeni ülkede kalmamış gibidir.Türlü tehlike karşısında bulunan memleketimizin bekçileri ve

koruyucuları olan Milli Birlik Komitesi üyelerinin ellerindeki aziz emaneti vahim bir itibar buhranına maruz bırakmayacaklarını hulus ile ümit ediyorum[171]."

İnönü, mektubunun sonunda Gürsel'den bu düşüncelerinin Milli Birlik Komitesi'ne resmen bildirilmesini de dilemiş, ertesi gün mevcut 4 parti genel başkanı Gürsel'e yazdıkları ortak mektupta eğer Yassıada duruşmaları sonunda idam kararı verilmişse,Milli Birlik Komitesi'nin bu kararları onaylamaması için gereken girişimin yapılmasını istemişlerdir.Ancak İnönü'nün mektubu Gürsel'e ulaştırılamamıştı.Fahri Özdilek söz konusu mektubu 14 Eylül sabahı MBK'nin resmi olmayan toplantısında masanın üzerine bırakmış ama üyelerden hiçbiri etki altında kalmamak için mektubu açıp okumamıştı[172].

Sanıklar, saat 09:45'te açılan karar oturumunda kararları dinlemeye 23 grup halinde gelmişlerdi.Sanıkların başında her zamanki gibi Celal Bayar geliyor, herkesin dikkati çeken olağanüstülülük ise Adnan Menderes'in sanıklar arasında bulunmaması oluyordu. Sanıkların yoklamasını alan Başkan Salim Başol, Ada Kumandanlığı'nın verdiği bilgiye dayanarak,Menderes'in rahatsız olduğu için getirilmediğini belirtiyordu.Sanıklardan sonra, avukatların da yoklaması yapılmış ve 130 avukatın tamamanının da salonda bulunduğu tespit edilmişti.Bu işlemlerden sonra Başol, "Şimdi kararların yalnız hüküm fıkraları okunacaktır.Gerekçeli karar layihaları,sanıklara ve avukatlarına, matbu olarak daha bilahare tebliğ edilecektir." diyerek kararların kararların okunma sürecini başlatmıştır.Bir TRT spikeri tarafından okunmaya başlayan kararların okunma süreci saat 15:20 sularında sona ermiştir.

Saat 12:30'da kararların okunmasına ara verildiği zamanki durumu anılarında aktaran Ada Kumandanı Tarık Güryay, hükümleri öğrenmiş bulunan grupların sayısının ancak on civarında olduğunu belirttikten sonra, sanıkların yemekhanesindeki atmosferi şöyle aktarmıştır: "O günün öğle paydosunda bize düşen görev,son derece zordu:Bir tarafta ölüm hükmü yemiş sanıklar.Bir tarafta müebbet hapse mahkum edilmiş tutuklular.Bir tarafta beraat edenler.Öte yanda ise,haklarında nasıl bir karar verilmiş olduğunu henüz bilmeyenler… Bu sonuncularla ötekiler,aynı yemekhanede yemek

---

[171] Şevket Süreyya Aydemir, **A.g.e.**, s.532-535.
[172] Şerafettin Turan, **A.g.e**., s.78.

yiyeceklerdi!Bilenlerin,bilmeyenlere, açıklanmış kararlar hakkında bilgi vermelerinin binbir mahzuru vardı.Buna meydan vermemek için aldığımız tertiplerin müspet sonuç vermesinde,bütün subay arkadaşların,assubayların ve erlerin görevlerini dikkatle başarmalarının büyük payı olmuştu[173]".

Kararlar açıklandığında yargılamaların bilançosu şöyleydi:Celal Bayar,Adnan Menderes,Fatin Rüştü Zorlu ile Hasan Polatkan oy birliğiyle, 11 sanık da oy çokluğuyla ölüm cezasına çarptırılmıştı.Oy çokluğu ile ölüm cezasına çarptırılanlar, eski TBMM Başkanı Refik Koraltan,eski genelkurmay başkanı Rüştü Erdelhun ile Baha Akşit,Bahadır Dülger,Zekai Erataman,Agah Erozan,Emin Kalafat,Osman Kavrakoğlu,İbrahim Kirazoğlu,Nusret Kirişçioğlu ve Ahmet Hamdi Sancar'dı.DP'nin önde gelenlerinden 31 sanık ömür boyu hapis cezasına çarptırılırken, 418 sanığa 6 ayla 20 yıl arasında değişen çeşitli hapis cezaları verildi.123 sanık beraat etti,5 sanık hakkındaki dava düştü.

Kararların açıklanmasından sonra ölüm ve müebbet hapis cezasına çarptırılmış rahatsızlığı bulunan Adnan Menderes'in dışındaki hükümlüler, daha önceden hazırlanmış plan gereğince, botlarla İmralı Adası'na gönderildiler.Yüzbaşı Erdoğan Argun kumandasındaki subaylarla erlerin muhafazası altındaki tutuklular, İmralı Adası'nda İstanbul Cumhuriyet Savcı Muavini Abbas Kaptan Okan tarafından tesellüm edilmişlerdir[174].

Yassıada sanıklarının avukatlarından Hüsamettin Cindoruk o günü şöyle anlatıyordu: "Müvekkillerimize idam cezası verilmişti.İnfazların yerine getirilmesi halinde avukatların hazır bulunması usulde yeri olan bir husustu.Bunu ada komutanına bildirmiştik.O da avukatları silah zoruyla ve muhafızları vasıtasıyla Fenerbahçe vapuruna bindirirken 'Daha ileri giderseniz hepinizi denize attırırım.' diye bağırıyordu[175]".

---

[173] Tarık Güryay,**A.g.e**.,s.337.
[174] Tarık Güryay,**A.g.e.**,s.339.
[175] Hulusi Turgut,**A.g.e.**,s.226.

3-Milli Birlik Komitesi’nin Karar Toplantısı

Yassıada’da kararların okunmasından 3 saat sonra idam cezaları Milli Birlik Komitesi’ne gelmiş ve son sözü 22 kişilik Komite söyleyecekti. Yassıada’da Yüksek Adalet Divanı’nın aldığı idam kararlarını Milli Birlik Komitesi’nin onaylaması gerekiyordu.

Kararların kesinleştirileceği Milli Birlik Komitesi toplantısından önce ABD'nin Ankara Büyükelçisi Hare ile Dışişleri Bakanı Sarper arasında idamların gerçekleşmemesi temennisi şeklinde geçen konuşma şöyledir:

“Hare: Akşam üzeri 6'daki toplantıda alınacak karar kesin mi? Ne sonuç bekliyorsunuz?

Sarper: Bakanlar Kurulu son bir haftadır neredeyse sürekli toplantı halinde. Milli Birlik Komitesi'yle de iki kez bir araya geldik. Ben, Maliye Bakanı Kurdaş ve Adalet Bakanı Türkoğlu idamlara karşı olduğumuzu bildirdik. Gürsel ve tüm ordu komutanlarının da bizim görüşümüzü paylaştığını yine kabine toplantısında söyledim. MBK ise ikiye bölündü. Çoğunluğu bizim yanımızda. Ama her şey olabilir.

Hare: Menderes'in sağlık durumunun iyi olmadığı söyleniyor.

Sarper: Menderes uyku ilaçlarını biriktirmiş ve hepsini birden almış. Hayata döndürmek için çaba gösteriliyor. İronik bir durum. Menderes'i asabilmek için hayatını kurtarmaya çalışıyorlar.Hepsinin affedilmesini istiyorum. Bana ve benim gibi affedilmelerini savunan bakanlara suikast girişimleri olacağı söylentileri var[176]”.

Saat 18.00’de başlayan toplantı çok gergin bir ortamda geçiyordu.ABD Başkanı Kennedy’nin idamların gerçekleştirilmemesi yönündeki temenni mesajının ve bazı Harbiyelilerin Meclis’in etrafını sardığı haberinin gölgesinde yapılan tartışmalar sonucunda, Bayar,Menderes,Zorlu ve Polatkan’ın idam cezaları onaylanıyordu.Bu kişilerin seçilmesinin nedeni, Mahkeme Heyeti’nin oy birliğiyle idam cezası vermiş olmasıydı.Ancak Bayar’ın idam cezası yaşı nedeniyle hayat boyu hapse

[176] **Sabah**, 28 Haziran 2007.

çevrilmiştir.Böylelikle 3 saat süren Milli Birlik Komitesi toplantısı sona eriyor ve karar yazılarak İstanbul'a İmralı'ya bildiriliyordu.

İdamların aynen tasdiki Milli Birlik Komitesi içinde çok önemli bir konuydu.Gün oluyor,ihtilalin meşruiyetini mutlaka idamlarla pekiştirmek fikrinden yana olanlar çoğunluğu sağlıyorlar,gün oluyor cezaların müebbede tahvilinden yana olanlar duruma hakim vaziyete geçiyorlardı.Bu kıl payı,çok oynak bir ortam yaratmıştı.Bu yüzden de asabiyet,öfke,hırçınlık arttıkça artmış,siyasi ufunet almış yürümüştü[177]. İdam kararlarını onaylayan komite üyeleri şöyledir:Mucip Ataklı,Haydar Tunçkanat,Emanullah Çelebi,Fikret Kuytak,Ekrem Acuner,Sezai Okan,Osman Köksal,Vehbi Ersü,Muzaffer Yurdakuler,Mehmet Özgüneş,Kadri Kaplan,Ahmet Yıldız,Şükran Özkaya,Refet Aksoyoğlu.İdam kararlarını onaylamayan üyeler ise şöyleydi:Cemal Gürsel,Fahri Özdilek,Sıtkı Ulay,Sami Küçük,Suphi Karaman,Suphi Gürsoytrak,Kamil Karavelioğlu,Selahattin Özgür[178].

4-İdam Cezalarının İnfazı

1961 yılı eylül ayının 13.günün Milli Birlik Komitesi İstanbul İrtibat Bürosu şu dört konuda yoğun bir çalışmanın içindeydi:

1-Bol miktarda kelepçe temini

2-Fazlaca darağacı yapımı

3-İmralı Adası'nda 50'ye yakın mezar yeri kazımı

4-Çevre illerden çok sayıda cellat temini.

İçişleri Bakanlığı da, idam cezalarına hazırlık yapılması amacıyla gizli bir tezkereyle, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün en kısa zamanda yirmi, yirmi beş cellat bulmasını emrediyor ve aynı zamanda en azından elli darağacını çok ama çok kısa zamanda yaptırtması isteniyordu.Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp derhal sağa sola

---

[177] Sıtkı Ulay, **Harbiye Silah Başına**, Ar Matbaası, İstanbul, 1968, s.221.

[178] Hulusi Turgut, **A.g.e.**, s.226.

adam salmış ve İstanbul'da sadece bir celladın bulunduğunu kısa zamanda tespit etmiş ve çaresizlik içinde o zaman Sıkıyönetim Kurmay Başkanı bulunan Kurmay Albay Emin Aytekin'e telefon etmişti[179].

Bu hazırlıklar yapılırken aynı gün saat 13 Eylül günü 17'de Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü, Milli Birlik Komitesi Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'i ziyaret edip,Yassıada'dan çıkması muhtemel ölüm cezalarının uygulanması halinde ülkede büyük huzursuzluk olabileceğini belirtiyor; İnönü bu konuda hazırladığı muhtırayı Milli Birlik Komitesi başkanına sunuyor, Gürsel de "Sizi iyi anlıyorum,ben de karar verdim,bunu savunacağım" diyordu.Daha sonra Bölükbaşı dışındaki parti liderleri Ragıp Gümüşpala,Ekrem Alican ve Enver Adakan İnönü'nün öncülüğünde bir deklarasyon yayınlayıp, ölüm cezalarının infazına karşı olduklarını belirtiyorlardı[180].

İmralı Adası'nda sanıklar tek kişilik hücrelere alınmış ve gergin bekleyiş başlamıştı.14 kişi sıralı halde elleri arkadan kelepçeli olarak 1 metrekare genişliğinde bir hücreye kapatılmışlar ve teker teker fotoğrafları alınmıştı.Bu arada dışarıda idam hazırlıkları devam ediyor, idamları gerçekleştirecek olan cellatlar idam hazırlıklarını yapıyorlar, urganları ve zeytinyağı tenekelerini hazırlıyorlardı.Ankara'da kesinleşen idam hükümleri ile ilgili kararların özel kurye ile İmralı'ya ulaştığı saatlerde Ada'da bir dalgalanma meydana geliyordu.Özellikle Ada'ya nereden ve neden geldikleri belli olmayan bir grup subay kıpırdanmaya başlıyor ve idam edileceklerin sayısının az olduğunu gerekirse müebbete çevrilen cezaları kendilerinin infaz edeceklerini belirterek isyan çıkarmaya ve karaların hepsinin infazını sağlamaya çalışıyorlardı.

İdam cezalarının Ada'da infazı için hazır bulunan Yassıada Başsavcısı Ömer Altay Egesel ve İstanbul İnfaz Savcısı Hüseyin Yücel hazır bulunuyorlardı.Demokrat Parti'nin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın infaz kararlarının kesinleştiği kendilerine bildiriliyordu.

Öncelikle Hasan Polatkan beyaz gömlek giydirilip odasından alındıktan sonra, hüküm özeti boynuna asılmıştı.İdam edilen sanıklar içerisinde en bitkini ve halsizi Polatkan'dı.Zorlu'nun soğukkanlılığının aksine fiziki ve ruhi durumu oldukça kötüleşen

---

179 Bedii Faik**, İhtilalciler Arasında Bir Gazeteci**, Dünya Yayınları, İstanbul, 1967, s.10.
180 **A.g.e**., s.56.

Hasan Polatkan'ın son anlarını İmralı Cezaevi Müdürü Ahmet Acarol şöyle aktarmaktadır: "Erimişti.Biraz gecikmiş olsaydık,kalbi var mıydı bilmiyorum,belki de ölürdü.Onu da aldılar.Kapıdan çıktıktan sonra dini telkin yapıldı.Ama halsizdi.Bu bina ile onun arkasında hamam olarak kullanılan bir yer var;çorap atölyesi… Sehpa o ikisinin arasındaki yola kurulmuştu.Onun infazı da orada yapıldı[181]".

Fatin Rüştü Zorlu, idam yolculuğuna çıktığı sırada bir kağıt ve kalem isteyerek şu veda mektubunu yazmıştır:

"Sevgili anneciğim,Emelciğim,Sevilciğim ve ağabeyim;

Şimdi Cenabı Hakkın huzuruna çıkıyorum.Sakinim,huzur içindeyim.Sizlerin daima sakin ve huzur içinde yaşamaları beni daima müsterih edecektir.Bir ve beraber olun.Allah'ın taktiratı böyle imiş.Hizmet ettim.Anne,siz sevdiklerimi muhafaza edin ve Allah'ın inayeti ile onların huzurunu temin edin.Hepinizi Allah'a emanet eder,tekrar üzülmemenizi ve hayatta beraber olarak beni huzur içinde bırakmanızı rica ederim.Allah memleketi korusun[182]".

16 Eylül 1961 günü MBK İrtibat Bürosu iki tebliğ yayınlıyordu:

"1.Sakıt Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan MBK tarafından tasdik edilen idam hükmü 16 Eylül 1961 Cumartesi günü sabaha karşı infaz edilmiştir.

2.Hakkındaki idam hükmü tasdik edilen diğer suçlu da sakıt Başbakan Adnan Menderes'in mezkur vakitte hastalığı devam ettiğinden hüküm infaz edilememiştir."

Bu tebliği aynı gün bir başka tebliğ takip ediyordu:

"Yassıada Garnizon Hastahanesi Baştabipliğinden bildirilmiştir:Sakıt Başbakan Adnan Menderes'in sıhhi durumu salaha doğru gitmekte olup bugün

[181] Mehmet Ali Birand ve diğerleri, **A.g.e**., s.266.
[182] Talat Asal, **A.g.e.**, s.17.

16/9/1961 Cumartesi günü öğleden sonra sigara içmek ve gazete okumak isteğinde bulunmuştur.Tebliğ olunur[183]".

Tüm girişimlere ve tam olarak iyileşmediğinin belirtilmesine rağmen 17 Eylül 1961 tarihinde Yassıada'dan ayrılan Menderes ve muhafızlarının bindirildiği hücumbotu,onun bir mil arkasından başka bir hücumbot takip etmekteydi.Bu hücumbotta Başsavcı Altay Ömer Egesel başkanlığındaki bir heyet bulunuyordu. Menderes'e infazından önce İmralı'da usulen, bir arzusu olup olmadığı soruldu.Dini telkin için bir hoca,karşıdaki odada hazır olarak beklemekteydi.Menderes, evvela hocayla yalnız kalarak konuşmak istemiş ancak buna, kanunlar müsaade etmediği için heyetin huzurunda hocayla karşılaşır.Dini telkin almak istemez.Yalnız tövbe duasına katılır.Hoca,bu duanın kelimelerini ayrı ayrı ve yavaş yavaş sıralar.Menderes'in son sözleri ise şunlardır: "Hayata veda etmek üzere olduğum şu anda,devletim ve milletime ebedi saadetler dilerim.Bu anda,karımı ve çocuklarımı şefkatle anıyorum[184]".

---

[183] Davut Dursun,**A.g.e.**,s.90.
[184] Mehmet Ali Brand,**A.g.e**.,s.272.

III-YASSIADA YARGILAMALARININ TÜRK BASININDAKİ YANKILARI

A-DEMOKRAT PARTİ VE BASIN

Demokrat Parti'nin 1949 yılında Zafer'in kuruluşuna kadar,kendine ait bir yayın organı olmamasına karşın, parti Vatan, Cumhuriyet, Kuvvet, Yeni Sabah, Son Posta gibi gazetelerce desteklenmiş ve Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra kabul ettiği Basın Yasası ile basın nispeten daha olumlu koşullara kavuşmuştur. Demokrat Parti iktidarının ilk günlerinde, Türk basınında Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Akşam, Tasvir, Yeni Sabah, Yeni İstanbul, Gece Postası ve zaman zaman Vatan gazeteleri iktidara olan desteklerini sürdürmüşlerdir.

Gazete,dergi çıkartmak için bildirimde bulunmanın yeterli olması,gazete sahiplerine ceza verilmesinin kaldırılması,adı kötüye çıkmış kişilerin basında çalışmasını engelleyen maddenin çıkarılması,basın davalarının özel mahkemelerde görülmesi bu olumlu koşulların başında sayılmaktadır. Kanunun getirdiği en önemli ve en fazla yankı uyandıran yenilik, gazete ve dergi çıkarmak için hükümetten izin alma şartının kaldırılması oluyordu.Ayrıca Demokrat Parti basın çalışanlarına sendika kurma hakkı,sosyal güvenlik,kıdem tazminatı,iş sözleşmesi hakkı tanıyarak ve gece çalışan gazeteciler için özel tramvay sağlanmasını zorunlu kılarak basın emekçilerinin sosyal haklara kavuşmasını sağlamıştır.

Basının tam bir özgürlük ortamına girdiği bu dönemi, "Demokrat Parti'nin çok büyük bir bayram havasıyla iktidara geldiği dönem" olarak tanımlayan Hıfzı Topuz, Menderes'in gazetecilere "Ne istiyorsanız yapacağım" dediğini, CHP yanlısı gazeteler hariç –Ulus ve Hakkı Tarık Us'un gazetesi-, Vatan,Cumhuriyet,Tan,Tanin gazetelerinin Demokrat Parti'nin yanında olduklarını belirtmektedir.Gazeteciler Sendikası'nın kurulması çalışmalarında Demokrat Parti iktidarının büyük kolaylıklar sağladığını belirten Hıfzı Topuz; Hasan Polatkan, Fatin Rüştü Zorlu ve Hayrettin Erkmen'in Gazeteciler Cemiyeti üyeleriyle yaptıkları görüşmelerde gazetecilerin bütün isteklerini

kabul ettiklerini ve sonrasında 'Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Hakkında Kanun'un çıkarıldığını aktarmaktadır[185].

Balayı dönemini 1950-1952 yılları arasındaki iki sene olarak niteleyen Hıfzı Topuz, Menderes'in 1952 yılından sonra Gazeteciler Cemiyeti'ni değil patronları tutmaya başladığını, patronlarla sık sık bir araya geldiğini ve patronlarla iyi geçinme politikası izleyen Başbakanın, patronlara gazetelerine hakim olmaları ve gazetenin patronu olarak yazılanları denetim altında tutma dayatmasında bulunduğunu söyleyen Topuz, Başbakanın yemekli toplantılarına katılan gazete patronlarını şöyle sıralıyordu: "Necmettin Sadak,Kazım Şinasi,Ahmet Emin Yalman,Hüseyin Cahit,Falih Rıfkı,Safa Kılıçlıoğlu ve Cihat Baban[186]."

Demokrat Parti döneminin ünlü gazetecilerinden Bedii Faik, başlarda Demokrat Parti'yi desteklediklerini belirttikten sonra, ezanın Arapçalaşması ve anayasa dilinin eski haline dönmesi kanunlarının çıkmasından sonra gazeteciler olarak Demokrat Parti'den desteklerini çektiklerini, ancak gazete patronlarının parasal ilişkileri nedeniyle iktidarın yanında durmaya devam ettiklerini belirtmektedir.Demokrat Parti'nin kurucuları Celal Bayar,Adnan Menderes,Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'nün, iktidara gelmeden önce gazetecilere "Biz bu mücadeleyi iktidar için yapmıyoruz.DP iktidara geçerse biz görev almayacağız." dediklerini ancak sonra iktidara geçer geçmez birinin Cumhurbaşkanı, birinin Başbakan, birinin Meclis Başkanı, birinin Dışişleri Bakanı olduğunu belirten Bedii Faik, bunun üzerine bu durumu eleştiren şu yazıyı yazdığını aktarmaktadır: "Bu tutmuş, bu pişirmiş, bu yemiş, bu da mektepten gelmiş,bu da hani bana, hani bana demiş" benzetmesini yaptıktan sonra yazısını şöyle tamamlamıştır: "Cumhurbaşkanı oldular, şunlar oldular da, millet de şimdi hani bana diyor."

Ancak ileriki yıllarda bu olumlu adımlar sürdürülememiş iktidar kendisine muhalefet eden basını, önce resmi ilanlar vermeyerek dolaylı yollarda cezalandırma yoluna gitmiş, daha sonra da özellikle CHP'nin yayın organı ulus gazetesi yazarları hakkında çok sayıda dava açılmıştır. Basına getirilen kısıtlamaların başlangıcında, 1952 yılından itibaren Basın Yasasına getirilen ek maddelerle basının özgürlük ortamı

---

[185] Nebil Özgentürk, **Cumhuriyetten Günümüze Basının Kısa Tarihi, Türk Basını**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2008, s.24.
[186] **A.g.e**., s.25.

daratılmış, yeni maddelerle getirilen baskı ve sınırlamalar sonucunda Yeni Sabah'tan Safa Kılıçoğlu 'halkı kışkırtmak' suçundan altı ay hapse mahkum edilmiştir. Bu süreçte, gazetecilerin yargılanmaları içerisinde en çok yankı uyandıranı Yeni Ulus yazarı Hüseyin Cahit Yalçın'ın tutuklanması olmuş, 79 yaşındaki Hüseyin Yalçın Başbakan Menderes'e,Dışişleri Bakanı Köprülü'ye ve Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı'ya hakaret ettiği için hapse atılmıştır.

CHP'nin mallarının hazineye devredilmesini öngören 15 Aralık 1953 tarih ve 6195 sayılı yasa ile birlikte bu gazete kapatılmıştır.[187] Bu parti tarafında Yeni Ulus adıyla yeni bir gazete çıkartılmaya başlanmıştı.İktidara yakın olan ve icraatlarına muhalif olmayan bir kısım basına destek sürüyor, ezanın yeniden Arapça okunmasına, kimi siyasi göz altılara, radikal dinci akımların teşvik görmesine ve hükümetin pek çok uygulamasına karşı manşetler atan gazeteler ise köşeye sıkıştırılıyordu. İktidarın gazetecilere yönelik baskıları artarak devam etti, muhalif sesin olmadığı bir ortam yaratılmaya çalışılıyordu.Değişik gazetelerde yazılar yazan Yusuf Ziya Ademhan,Selami Akpınar,Cüneyt Arcayürek,Cemil Sait Barlas,Beyhan Cenkçi,Bedii Faik,Tarık Hakululu,Naim Tirali,Kemal Toker,Cemalettin Ünlü,Oktay Verel,Bülent Ecevit gibi gazeteciler gözaltına alındı,hapis yattı. 1954 seçimleri öncesi, 9 Mart 1954'de "Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun" kabul edilmesi olmuştur.1956'da kanun üzerinde "İspat Hakkı" konusunda değişiklik yapılmış ve basın özgürlüğü daha da kısıtlanmıştır.1954 seçimlerinden sonra muhalif basında eleştiriler artmaya başlamış, hükümetin de basına karşı tutumu da sertleşmiştir.Ulus, Yeni Ulus, Halkçı gazetelerini sorumlu müdürü Cemal Sağlam'a 69 dava açılmış ve pek çok cezalar verilmiştir.[188]1954 yılında Millet Partisi'nin kapatılmasına tepki gösterdiği bahanesiyle,CHP'nin geri kalan mallarına da el konulmuş,Ulus Gazetesi ve matbaası Hazine'ye devredilerek,iktidarın en çok şikayetçi olduğu bu yayın organı susturulmak istenmişti.

Kıbrıs sorununun gündemi ısıttığı, 6-7 Eylül Olayları ile sonuçlanacak olan gelişmelerin yaşandığı günlerde, Başbakan Menderes Ankara, İstanbul ve İzmir gazetelerinin sahiplerini ve başyazarlarını, Başbakanlık'taki, Bakanlar Kurulu toplantı

[187] TBMM, **Kavanin Mecmuası**, Dönem:9, C.36, s.94.
[188] Alpay Kabacalı, **Türk Basınında Demokrasi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s.236.

salonunda kabul etmiş, toplantıda hem durum değerlendirilmesi yapılmış hem de basının sorunları üzerine konuşulmuştur.Toplantıya Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Fuad Köprülü, Devlet Bakanı ve Dışişleri Bakanı Vekili Fatin Rüştü Zorlu. Devlet Bakanı Dr.Mükerrem Sarol, Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ, Maliye Bakanı Hasan Polatkan, Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı, Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğ]u, İktisat ve Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı. Gümrük ve Tekel Bakanı Emin Kalafat, Ulaştırma Bakanı Muammer Çavusoğlu da katılmışlardır.Demokrat Parti iktidarının en güçlü döneminde Türk basınının temsilcileri olarak toplantıda hazır bulunan gazete yöneticileri ve sahipleri ise şöyledir: Akbaba gazetesi sahibi ve başyazarı Yusuf Ziya Ortaç, Akşam gazetesi sahibi Kasım Şinasi Dersan, Cumhuriyet gazetesi sahip ve başyazarlarından Doğan Nadi, Demokrat İzmir gazetesi sahibi Adnan Dümenci, Ege-Ekspres gazetesi sahibi Nihad Kürşat, Hürses gazetesi sahibi ve başyazarı Cavid Oral, Hergün gazetesi sahibi ve başyazarı Faruk Gürtunca, Hürriyet gazetesi sahiplerinden Haldun Simavî, İstanbul Eksores gazetesi sahip ve başyazarı Mithat Perin, Jamanak gazetesi sahibi ve başyazarı Mardiros Koç, Milliyet gazetesi sahibi Ercüment Karacan ve Milliyet gazetesi yazarlarından Peyami Safa, Son Posta gazetesi sahibi ve başyazarı Selim Ragıp Emeç, Son Saat gazetesi sahibi Selim Baban,Son Telgraf gazetesi sahibi ve başyazarı Ethem İzzet Benice, Tan gazetesi sahibi Halil Lütfü Dördüncü, Tercüman gazetesi başyazarı Cihad Baban, Türk Sesi gazetesi başyazarı Zeynel Besim Sun, Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman, Yeni Asır gazetesi sahibi ve başyazarı Şevket Bilgin, Yeni İstanbul gazetesi başyazarı Mustafa Nermi, Yeni Sabah gazetesi sahibi Safa Kılıçlıoğlu,Zafer gazetesinden Atıf Benderlioğlu ile Anadolu Ajansı Genel Müdürü Şerif Arzık ve Merkez Müdürü Erdoğan Ulus.

6-7 Eylül Olayları sırasında Akşam Gazetesi Yazı İşleri Müdürü olarak görev yapan Hıfzı Topuz'un, Demokrat Parti iktidarının 6-7 Eylül Olayları'ndaki tutumu ve gazetelere uyguladığı baskı ve sansür ile düşünceleri şöyledir: "Olay oldu, o gece ben sokaklardaydım, Beyoğlu'nda filan dolaşıyordum, olayları izlemeye çıkmıştım, bir felaketti.Gazeteler çıktı haberi verdiler, ertesi sabah sıkıyönetim ilan edildi.Sabahleyin ben geldim, gazeteyi bağladım, gazete dağıldı ve o saatlerde saat onda bizi vilayete çağırdılar.Celal Bayar, Menderes, Fahrettin Kerim Gökay… Celal Bayar "Ben bunu

komünistlerin yaptığını biliyorum.” dedi. “Hepsini tutuklayacağız.” dedi, “Yakalayacağız bunları” dedi, “Bu vatana ihanettir.” dedi.Nasıl nasıl böyle bir yalan söyleyebildi bu adam?Gazetelere sansür konuldu, sıkıyönetim ilan edildi.Zaten Basın Savcısı Hicabi Dinç, her haber için telefon ederdi: “Aman bak Hıfzı, dikkat et, bu haberi koyarsan başına iş açılır.Aman bak şu Sabah Gazetesi’nde çıkmış, tahkikat yapıyoruz siz almayın bu haberi.Eğer fırınların önünde bekleyenleri çekerseniz bu memleketi çökertmek içindir kapatırım gazeteyi.Eğer cinayet haberini yazarsanız memlekette yolsuzluk var demektir, gazeteyi kapatırım.Sevişenlerin resmini koyarsanız kapatırım.Çıplak kadın değil açık saçık kadın resmi basarsanız gazeteyi kapatırım.Muhalefetin hiçbir haberi çıkmayacak dışarıdan hiçbir haber girmeyecek.Dış haberleri ancak Anadolu Ajansı’ndan alabilirsiniz, başka bir yerden alamazsınız[189]”.

Türk siyasetinin usta isimlerinden Nihat Erim, Günlükler isimli eserinde belli başlı gazetelerin Menderes’le ilişkilerini açıklamakta ve Demokrat Parti iktidarı dönemindeki Türk basınının yapısını gerçekçi bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Hürriyet:Sedat Simavi sağ iken serbestliğini muhafaza edebildi.O ölünce tecrübesiz ve çok genç olan çocukları aynı serbestliği muhafaza edemediler.Muhalefet yapamaz oldular.Fakat,fazla hükümet meddahlığı da yapmadılar.Hürriyet’i kağıt ithal ve tahsisi nedeniyle tehdit etmiş ve yola getirmişler.

Cumhuriyet:Bu gazete maddi sebepten ziyade Nadir Nadi’nin politik hesapları nedeniyle DP’ye kul oldu.Büyükelçilik aldığı yazıldı,sonra yalanlandı.

Vatan:A.Emin Yalman Malatya suikastına kadar Menderes’e çatıyordu.Sonra onunla anlaştı.Pek ender tenkit eder gibi göründü,ekseriye alkışladı.Hatta diktatörlüğe teşvik edici yazılar yazdı.

Akşam-Yeni İstanbul:Bu iki gazetenin sahipleri (Kazım Şinasi Dersan ve Habip Edip Törehan)zengin işadamı idiler,gazeteler doğrudan kazanç konusu değil,hükümetle iyi geçinme vasıtası idi.

[189] Nebil Özgentürk, **A.g.e.**, s.30.

Yeni Sabah:Bu gazete serbestliğini muhafaza etti.Daha ziyade Millet Partisi'ni tuttu.A.E.Yalman ve Falih Rıfkı Atay'ın da iştirakiyle DP Şefi (Menderes) Yeni Sabah matbaasını bir nümayiş tertibiyle, Rusya'ya dair bir röportajla yıktırmak istedi.Safa Kılıçoğlu'na hususi adamlar gönderildiğini,vaad ve tehditlerde bulunulduğunu kendi gazetesinde yazdı.Sadece Yeni Sabah üzerindeki baskı,1950'den sonra Menderes'in Türkiye'yi nasıl bir rejim altına soktuğunu göstermeye yeter.

Milliyet:Ali Naci Karacan,Milliyet adlı bir gazete çıkarıyor.Satışı az.Ama milyarlık matbaa kurmuş. Nasıl?A.Menderes'in memlekete en büyük kötülüğü kalem sahiplerini satılır,kiralanır olmaya alıştırmasıdır[190]".

Demokrat Parti'nin döneminin usta gazetecilerden Ahmet Emin Yalman'a göre Menderes'in gazetelerin patronları ve gazeteciler hakkındaki fikirleri şöyledir:

Tüm bu baskıcı yöndeki değişmelere rağmen dönemin ilginç özelliklerinden birisi,siyaset adamlarının kendilerine yakın gazete ve dergilerde makaleler yazması,düşüncelerini bu şekilde iletme yoluna gitmesidir.Örneğin İnönü ve Nihat Erim'in Ulus'ta,Celal Bayar ve Menderes'in Vatan ve Zafer'de,Fuat Köprülü'nün Kudret'te makaleleri yayımlanmıştır.

1950-1960 tarihleri arasında 867 gazetecinin mahkumiyetiyle sonuçlanan 2300 basın davası açılmıştır.1956-1960 arasında dört yılda gazetecilere tam 57 yıllık hapis cezası verilmişti.

DP ile basının arası 27 Mayıs 1960'a kadar açık olmuş; basına baskı sadece ceza ve hukuk davalarıyla sınırlı kalmamış o tarihte dışarıdan ithal edilen kağıt,mürekkep vb. basın malzemelerini sağlama konusunda da süregelmişti.Bazı kaynaklara göre Menderes daha sonraları taktik değiştirerek,yazarlar yerine gazete sahiplerine baskısını yoğunlaştırmış,böylece hem cezaların yarattığı kötü etkilerden kurtulmuş;hem de gazeteyi daha yukarıdan denetimine alma olanağına kavuşmuştu.

1959 yılı sonunda basın davaları bilançosu illere göre şöyleydi[191]:

---

[190] Nihat Erim, **Günlükler**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s.528.
[191] Çizmeli, **A.g.e.,** s.632.

Şehir Adı	Takibat Sayısı	Mahkumiyet	Beraat
İstanbul	604	264	323
Ankara	383	151	149
İzmir	185	67	86
Samsun	127	49	74
Zonguldak	96	29	37
Adana	65	17	47

Gaziantep Olayları'nı gazeteci olarak takip eden Halit Kıvanç,olayları gazetesine haber olarak veremediğini,verdiği haberlerin çoğunluğunun neşir yasağı sebebiyle yayınlanamadığını belirttikten sonra,dönemin basın açısından çok zor bir zaman olduğunu ve gazetelerin tepki amacıyla üç gün çıkmadığını aktarmıştır[192].

Çatışma ortamının genişlemesi ve muhalefetin eleştirileri karşısında Menderes,yurt gezileri sırasında basına ağır suçlamalarda bulunuyor ve halkı basına karşı kışkırtıcı açıklamalarda bulunuyordu.Bunlardan birinde Kırklareli'nde yaptığı açıklamada,31 Mart Olayı'nın çıkmasında bile gazetecilerin rol oynadığını ileri sürerek,Atatürk'ün demokrasiyi gerçekleştirmeden ölmesine de gazetecilerin neden olduğunu iddia etmiştir.Menderes konuşmasının devamında "Atatürk'ün nutkunu okuyunuz.Gazetelerin memleketi nasıl birbirine kattığını görürsünüz."demiştir[193]. Başbakana göre gazeteciler yaptıkları haberlerle şeref ve haysiyetlere tecavüzü kazançlarına daha uygun görüyorlardı ve buna izin vermemek için bütün yasaklamalar mübahtı.Başbakan gazetecilerin Kıbrıs'taki iki cemaat gibi Türkiye'de de iki cemaat yaratmaya çalıştıkları düşüncesini savunuyor ve bir gün başka diğer gün başka yazan gazetecilere inanmanın caiz olmadığı konusunda halka öğüt veriyordu.

Süre gelen çatışma ortamında DP'nin basına karşı sert tutumu daha da artmış, haber yasağına uymayan gazetelerden Cumhuriyet gazetesi 1 Mayısta 10 gün,Yeni Sabah 4 Mayısta 10 gün,Milliyet 8 Mayısta 15 gün,Zafer gazetesi 1 hafta,Akşam 18

---

[192]Nebil Özgentürk, **A.g.e.**, s..31.
[193] **Zafer**, 27 Kasım 1958.

Mayısta 20 gün süreyle kapatıldı[194]. 1959'da 1.460 gazeteci yargılanmış, 577'si mahkum olmuştu.

1-Dönemin Gazeteleri

a-Cumhuriyet

1950-1960 tarihleri arasında Türkiye'de çok partili hayata geçiş sürecinde ve devamında sarsıntı geçiren ancak yine de yoluna devam eden en önemli kurumlardan biri de Cumhuriyet gazetesi olmuştur.İlk başlarda Demokrat Parti'yi tutan gazete yavaş yavaş muhalefete geçmiştir.Menderes'in basın üzerindeki baskılarını yoğunlaştırması ve "Besleme Basın" denen gazeteleri açıkça desteklemeye başlaması üzerine Cumhuriyet,sola yakın bir politika izlemeye başlamıştır.Gazeteyi Cevat Fehmi Başkut yönettiği halde,Cevat Fehmi'nin yüksek okul diploması olmaması nedeniyle sorumlu yazı işleri müdürü olarak gösterilemiyordu.Nadir Nadi 1957'de,gazeteye yani bir canlılık vermek amacıyla Dünya gazetesinin yazı işleri müdürlüğünden istifa eden Ali İhsan Göğüş'ü yazı işleri müdürlüğüne getirdi.Ali İhsan Göğüş yönetimindeki Cumhuriyet'in başlıkları,mizanpajı değişti ve gazete daha çağdaş bir görünüm kazandı.27 Mayıs öncesindeki baskı ortamında Ali İhsan Göğüş de tutuklandı,daha sonra yapılan seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili seçildi.

Nadir Nadi basın özgürlüğünün yok sayıldığı,sansürün ve Tahkikat Komisyonunun ülkeye hakim olduğu günlerdeki başyazısında şunları yazıyordu[195]:

"Artık Türkiye'de hürriyet rejiminin,göstermelik kabilinden olsun,yürürlükte olduğunu ne içeride ne dışarıda kimseye kabul ettiremeyeceğiz.Tahkikat Komisyonu dilediği kimseyi dilediği gibi sorguya çekecek,evlerde,bürolarda araştırmalar yapacak,her türlü belgeyi zaptedebilecek,vatandaşlara ceza verebilecek,gazeteleri

---

[194] Feroz Ahmed, **A.g.e.**, s.209.
[195] **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1960.

toplatabilecek,matbaaları kapatabilecektir.Bu komisyona karşı vatandaşlara hiçbir itiraz hakkı tanınmamaktadır.Hukukun olmadığı yerde vahşi orman rejimi hüküm sürer.Böyle bir yönetim uzun zaman egemen olamaz.”

Nadir Nadi’nin bu yazısından üç gün sonra gazete kapatılmış, bir ay sonra ise Ordu yönetime el koymuştur.27 Mayıs darbesinini destekledi. 27 Mayıs 1960'daki manşeti: Kahraman Türk ordusu bütün memlekette dün gece sabaha karşı idareyi ele aldı, maksat tarafsız bir idarenin nezaret ve mürakebesi altında süratle yeni seçimlere gitmek ve bu adil seçimler neticesinde hangi taraf kazanırsa idareyi onun ellerine devretmektir. Askeri idare bildiriliyor: Bütün ittifaklarımıza bağlıyız, NATO'ya ve CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. Cumhurbaşkanı, meclis başkanı ve bakanlar ordumuzun muhafazası altına alındı[196].

b-Hürriyet

Demokrat Parti’nin iktidara geldiği 1950 yılından 27 Mayıs 1960’a kadar devam eden süreçte Hürriyet,yıldan yıla gelişen ve yüksek tirajlara ulaşan bir gazete olmuştur.İlk çıktığı 1948 yılından 30 binlik tirajla çalışan Hürriyet,1950’de 83 bine,1953’te 148 bine ulaşmıştır.Sonraki yıllarda ise bir milyonu bulan baskılar yapmıştır.Bu tiraja ulaşmasında spor haberlerine geniş yer ayrılmasının ve maçların büyük fotoğraflarla gösterilmesinin,Refik Halit Karay’ın romanlarının,Sait Faik’in,Kemal Tahir’in,Faruk Nafiz’in,Reşat Nuri’nin yazılarının,Ratip Tahir’in ve Şevki Çankaya’nın karikatür ve çizimlerinin,Ali Ersan’ın fotoğraflarının büyük katkısı olmuştur.Sedat Simavi gazetenin kuruluş yıllarından itibaren Kıbrıs sorununu ele almış,18 Ağustos 1948’deki başyazısında Türkiye’nin Kıbrıs Adası üzerinde Türkiye’nin hak talebinde bulunması gerektiğini öneren Sedat Simavi,ondan sonra da 23 Ekim 1948’de “Kıbrıs Türkleri”,26 Aralık 1948’de “Kıbrıs İçin”,13 Eylül 1949’da “Kıbrıs Türklerinin Cephesi”,15 Aralık 1949’da “Kıbrıs’tan Gelen Telgraf”,13 Ekim 1953’te “Kıbrıs ve Muhalefet” başlıklı yazıları yazdı.Simavi bu yazılarıyla,

[196] **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1960.

“Türkiye’nin bir Kıbrıs meselesi yoktur.” görüşünü benimseyen hükümeti,bir Kıbrıs politikası izlemeye zorluyor ve Kıbrıs sorununu hükümetin gündemine getirmeyi başarıyordu.Kore Savaşı’nın çıkmasıyla beraber,hükümetin Meclis kararı olmadan Kore’ye asker göndermesini eleştiren Hürriyet,Türkiye’nin Nato’ya girmesini büyük bir kampanya düzenleyerek desteklemiştir.Hürriyet,Atatürk devrimleri çevresinde birleşmelerini ve devrimlerin seçim politikalarına alet edilmemesini savunmuş, Cumhuriyet Halk Partisi’nin mallarına el konulmasına karşı çıkarak Menderes’i uyarmaya çalışmıştır.Demokrat Parti iktidarı ile Sedat Simavi arasındaki ilişkiler bu olaydan sonra kopmuş,Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü Sedat Simavi’ye karşı hakaret davası açmıştır.Sedat Simavi’nin ölüm haberini kara başlıklarla bildiren Hürriyet[197],onun açtığı yoldan ilerlemiş,çağdaş ve popüler gazeteciliğin temsilcisi olmayı sürdürmüştür.

c-Milliyet

Milliyet gazetesi Türk basın tarihi içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.Gazetenin sahibi ve başyazarı Ali Naci Karacan,Milliyet’i 3 Mayıs 1950 tarihinde kurdu.Gazetenin en önemli transferi Tasvir’den ayrılan Bedii Faik olmuştur.Gazetede zengin bir kadro oluşturulmuştur.Gazetede şu imzalar okunuyordu:Ali İhsan Göğüş,Refik Halit Karay,Halit Kıvanç,Kadri Kayabal,Turhan Aytul,Mahmut Erhan,Yılmaz Çetiner,Nizamettin Nazif,Tarık Buğra,Fatin Fuat,Necdet Baytok,Faruk Demirtaş,Bedirhan Çınar,Sacit Öget,Fasih İnal,Mişel Perlman. Kuruluşundan dört yıl sonra 1954 yılında kadroya yazı işleri müdürü olarak Abdi İpekçi dekatılmıştır.İpekçi’nin gazeteye girmesiyle yeni bir yönetim kadrosu oluşturmuş ve gazetede yeni bir yönetim anlayışı getirmiştir.Abdi İpekçi’nin gelişiyle beraber Peyami Safa,Refii Cevat Ulunay ve Ercüment Ekrem Talu da gazetede yazmaya başladılar.Ulunay 1954’ten 1968’de ölümüne kadar Milliyet’te yazmıştır.Aynı dönemde ünlü karikatürist Bedri Koraman da kadroya girdi.

---

[197] **Hürriyet**, 11 Aralık 1953.

Ali Naci Karacan 6 Temmuz 1955'te ölünce,oğlu Ercüment Karacan gazetenin patronu oldu.Abdi İpekçi ve Ercüment Karacan gazetede çok iyi bir uyum oluşturmuşlar,Haziran 1955'te Çetin Altan'ın Akşam'dan ayrılarak Peyami Safa'nın yerine Milliyet'te yazmaya başlamasıyla gazete güç kazandı.Aynı dönemde İlhami Soysal Ankara Bürosu Şefi oldu,Turhan Selçuk da Yeni İstanbul'dan ayrılarak Milliyet'e geçti.Hasan Pulur ise,Mart 1958'de Akşam'dan ayrılarak Milliyet'e geçti ve "Olaylar ve İnsanlar" köşesine yeni bir canlılık kazandırdı.

d-Akşam

1950 yılındaki seçimlerden sonra Akşam tarafsız bir politikaya izlemeye yönelmiş,gazetede başyazar olarak görev yapan Necmettin Sadak 1948 yılında dışişleri bakanlığına atandığından başyazıları bırakmış,Demokrat Parti iktidarından sonra parti yöneticileriyle olan yakın ilişkilerinin bozulmaması için gazetenin günlük politikasına karışmamış,gazeteye kısa aralıklarla uğramakla yetinmiştir.Gazete başyazıları olmadan yoluna devam ediyordu.Ancak yazı kadrosundaki eksilmeler,ekonomik ve teknolojik yetersizlik nedeniyle gazetenin tirajı 10 binin altına düşmüştü.Yazı işlerinin başında Enis Tahsin Til'in bulunduğu gazetenin yazar kadrosunda Vala Nurettin Va-Nu,Cemal Refik,Şevket Rado,Hıfzı Topuz,Cemalettin Bildik,Mustafa Ragıp Esatlı,Şahap Balcıoğlu ve Re-Ha adıyla ufak fıkralar yazan Refik Halit Karay bulunuyordu.Ayrıca Semih Balcıoğlu da, karikatürleriyle bir süre Akşam kadrosunda yer almıştır.Enis Tahsin Til'in gazetenin sahibi Kazım Şinasi Dersan ile ters düşerek gazeteden ayrılıp Vatan'a geçmesinden sonra yazı işlerinin başına Nurettin Oryan getirilmiş ancak yeni okuyucu kazandıramaması nedeniyle o da gazeteden ayrılmıştır.Necmettin Sadak'ın ölümüyle başyazarı olmadan yola devam eden gazete,Hıfzı Topuz'un yazı işleri müdürlüğüne getirilmesiyle sabah gazetesi olarak çıkmaya başlamıştır.1957 yılında ekonomik gerekçelerle Malik Yolaç'a satılan gazete,bu tarihten sonra atağa geçmiş ve hem teknolojik olarak yenilenmiş hem de yazar kadrosuna yeni isimler katılmıştır.Bir süre önce gazeteden ayrılan Vala Nurettin Va-Nu,Çetin Altan ve Ferruh Doğan gazeteye geri dönmüştür.Ayrıca Müşerref Hekimoğlu Yeni İstanbul'dan ayrılarak

Akşam'a geçmiştir.İzzet Sedes,Turhan Aytül ve Hasan Pulur ise Milliyet'ten ayrılarak Akşam'a geldiler.Ancak 1958 yılında Hıfzı Topuz'un yazı işleri müdürlüğünden ayrılmasıyla yazar kadrosundan kopmalar olmuştur.Vala Nurettin Va-Nu,Şevket Rado ve Cemal Refik gazeteden ayrılmışlardır.Ancak yazı işleri müdürlüğüne Osman Karaca'nın getirilmesiyle İlhami Soysal,Aziz Nesin,Fethi Naci,Celalettin Çetin,İlhan Tunalı,Oğuz Akkan,Doğan Özgüden ve Doğan Koloğlu Akşam'ın yazar kadrosuna katılmışlardır.Böylece gazete çok daha güçlü bir hale gelmiş,çok farklı düşüncelerin seslendirildiği yeni bir döneme girmiştir.

e-Tercüman

1950 yılında Cihat Baban ve dört işadamı tarafından kurulmuştur.Cihat Baban dışındaki kurucular Tanca Kundura'nın sahibi Semih Tanca,eski milletvekili ve işadamı Cemal Hünal,iktisat doktoru ve işadamı İzzet Zeki Baraz ile eski banka müfettişlerinden Reha Özakın'dı.Gazetenin imtiyaz sahibi Semih Tanca,başyazarı Cihat Baban,yazı işleri müdürü de Tevfik Rol olarak görünüyordu.Gazete Nuri Demirağ'ın sahibi olduğu tesislerde basılıyordu.Gazetenin kadrosunda Yakup Kadri Karaosmanoğlu,Kadircan Kaflı,Semih Tuğrul,Haldun Taner ve Murat Sertoğlu da bulunmaktaydı.Cihat Baban Nuri Demirağ ile ilişkilerini ve diğer ortakların gazeteye bakış açısını şöyle yorumlamaktadır: "Tercüman'ı bastığımız matbaanın sahibi Nuri Demirağ'ın kulağına zaman zaman binanın istimlak edileceği haberleri uçuruluyordu.Çünkü ben Menderes'in aradığı uysallığı gösteremiyordum.Demirağ bu sözlere aldırış etmiyordu. 'Menderes,eğer fikir ve basın özgürlüğünü zorbalıkla baltalamak isterse,gelsin baltalasın.Benim itibarım artar,onun adı da lekelenir'diyordu."

"Ben muhalefete geçip geçmemek meselesini prensip açısından ele aldığım sırada,onlar işi ticaret ve satış açısından görüyorlardı.Hiçbirinin elinde kalem yoktu.DP ileri

gelenleriyle ilişkileri iyiydi.Bu ilişkileri bozmak niyetinde değildiler.Cemal Hünal ile Semih Tanca'nın özel işleri vardı,gazetenin bu özel işleri etmesini düşünüyorlardı[198]."

f-Ulus

Atatürk'ün 1920 yılının ilk günlerinde Ankara'da kurduğu Hakimiyet-i Milliye gazetesi,1934'te Ulus adını almıştır.Falih Rıfkı Atay'ın yönetiminde çıkan gazete,uzun bir süre hükümetin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin görüşlerini yansıtmıştır.Ancak 1950 seçimlerinden sonra muhalefet gazetesi olan Ulus,büyük güçlüklerle ve baskılarla karşılaşmış,Cumhuriyet Halk Partisi'nin mallarına el konulmasıyla birlikte bir müddet kapalı kalmıştır.Gazetenin yazı kadrosunda şu isimler yer almaktaydı:Naşit Hakkı Uluğ,Cemal Sağlam,Münir Berik,Bülent Ecevit,Haluk Tuncalı,Nihat Subaşı,Seyfettin Turhan,Kemal Zeki Gençosman,Feridun Fazıl Tülbentçi,Metin And,İbrahim Cüceoğlu,Ahmet Şükrü Esmer,Erdoğan Tamer,Beyhan Cenkçi,Şinasi Nahid Berker.

g-Zafer

Gazete Demokrat Parti yandaşları tarafından 1945 yılının Nisan ayında Ankara'da kuruldu.Kurucular Mümtaz Faik Fenik,İhsan Tütüncü ve Zeki Rıza Sporel'di.Yazı işleri müdürlüğüne ise Fatin Fuat getirildi.Gazetenin yazı kadrosu şu kişilerden oluşuyordu:Hikmet Yazıcıoğlu,Ahmet Muhip Dranas,Ragıp Akyavaş,Sabahattin Sönmez,Orhan Seyfi Orhon,Fazıl Ahmet Aykaç,Enver Behnan Şapolyo,Bahadır Dülger,Adviye Fenik,Mücahit Topalak,Abdullah Ziya Kozanoğlu,Füruzan Hüsrev Tekin ve Rıfkı Salim Burçak.Demokrat Parti'nin yayın organı olan, partinin ve hükümetin icraatlarının övüldüğü,muhalefetin yerildiği gazete 27 Mayıs 1960 sabahı kapatıldı ve yazı işleri müdürü tutuklandı.

---

[198] Cihat Baban,**Politika Galerisi**,Timaş Yayınları,İstanbul,2009,s.200.

2- 27 Mayıs'tan Sonra Türk Basını

İhtilalin ilk günlerinde gazetelerde devrik iktidarı karalayıcı ve halkın gözünden düşürmeye yönelik bir çok haber yer almıştır.Milli Birlik Komitesi'nin bildirilerinin sür manşet verildiği haberlerde iki konu ön plana çıkarılıyordu: Kıyma makinelerinden geçirilen ve yok edilen cesetler ve devrik iktidar mensuplarının gayrimeşru servetleri.

27 Mayıs sonrasında gazetelerde işlenen konuların başında Demokrat Parti iktidarının Harp Okulu'nu imha planları hazırladığıyla ilgili iddialar gelmekteydi.Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel ihtilalin hemen ardından 4 haziran günü Milli Savunma Bakanlığı'nda subay ve astsubaylara konuşmada; bu konu ile ilgili olarak Bayar'ın başkanlığında Çankaya'da yapılan toplantının tafsilatını anlatmış, akabinde Sabık Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 1500 Harbiyelinin hiç mahsur olmadığını söylediğini ve Dilaver Argun'un icabında ordunun lağv edileceğini bildirdiği aktarılmaktadır[199].

Bedii Faik,30 Mayıs 1960 tarihli Dünya gazetesinde "Bizi halka teslim etmeyin" başlıklı köşe yazısında, Demokrat Parti iktidarının yıkılışının ne kadar haklı ve meşru olduğunu göstermek için, ne hukukun labirentlerinde dolaşmaya ne de geçmişin karanlıklarına ışık tutmaya gerek olmadığını belirttikten sonra, yakalanan her bakanın,milletvekilinin,politikacının ve hatta karılarının,ailelerinin hepsinin kendilerini almaya gelen kahraman Türk subaylarına '-Bizi halka teslim etmeyiniz!..' diye yakardıklarını aktarmaktadır[200].

Uzun bir baskı döneminden sonra 27 Mayıs hareketinden sonra, gazetelerin tamamında Demokrat Parti iktidarını diktatörlük ve baskı rejimi ile suçlayan yazılar vardır.Bunlar içerisinde Dünya gazetesinde Falih Rıfkı Atay'ın 'Dünden geriye bakarken' başlıklı başmakalesi dikkat çekicidir.Atay geçen devin esaslı vasıflarını yedi madde halinde şöyle sıralamıştır:

---

[199] **Milliyet**, 9 Haziran 1960.
[200] **Dünya**, 30 Mayyıs 1960.

"1-Anayasa Hakimiyeti yerine bir parti hakimiyeti kurmak ve bu hakimiyeti şahıs ve zümre menfaatleri üzerine dayamak,

2-Büyük Millet Meclisini bir siyasi partinin daimi kongresi halinde kullanmak,böylece onun umumi menfaat hesabına bütün mürakabe faaliyetlerini felce uğratmak,

3-Seçimlerde aday gösterme yetkilerini yavaş yavaş merkeze ve değişmez şef iradesi altına toplayarak ve milletvekillerine,tarihte misli görülmedik bir cür'etle,en yüksek barem refahının çok üstünde bir refah sağlayarak,en haksız,en adaletsiz ,işler karşısında bile meclis çoğunluğunu elde tutmak,

4-Partizanlık rejimini,bütün devlet iktisadi ve mali teşekküllerini,bankaları ve hatta hususi teşebbüsleri parti hakimiyeti altına alabilecek yolda durmaksızın kuvvetlendirmek,

5-Böylece tenkit ve mürakabe dene müesseseleri,rejimleri için en büyük tehlike haline getirdikten sonra aydınlardan gelen sesleri git gide daha sert tedbirlerle boğmak,

6-Aydınları azlıktır diye bir yana atarak ve geniş ölçüde mukaddesat istismarcılığı yaparak Atatürk inkilaplarını çiğnemek ve çiğnetmek,Türk milletini manevi kalkınma yolundan geri çevirmek,

7-Türk tarihinde eşi görülmedik bir rahmeti,yekunu milyarlar tutan dış yardımı sırf keyfi,plansız ve hesapsız sadece oy kazanma hırsı ile harcayarak Türkiye'ye bir daha kavuşamayacağı bir maddi kalkınma imkanını kaybettirmek 1950 döviz değeri olan Türk parasını paçavraya çevirmek ve geçim şartlarını sefalet seviyesine düşürmek[201]"!

Akşam yazarları 27 Mayıs Devrimini büyük bir coşkuyla karşılamışlar ve Türk ordusunun milletiyle beraber her devirde olduğu 27 Mayıs'ta da kendisine duyulan güveni bir kez daha bütün dünyaya ispat ettiği düşüncesi vurgulanmıştır.28 Mayıs tarihli gazetede Rahmi Karaca'nın yazısının başlığı 'Varol ey şanlı ordu!.' olmuş, Ankara Bürosu sorumlusu Kuvvet Başarır 'Gördüm' başlıklı yazısında milletin birbirine

---

[201] **Dünya**, 30 Mayıs 1960.

vurdurulduğu gördüğünü, ancak 27 Mayıs sabahında vazifelerini yapmanın rahatlığını duyan subaylar,ordusuna güvenmenin sevinci ile ağlayan gördüğünü belirtmektedir.İrfan Derman 'Boş yere ölmediler' başlıklı yazısında Türk ordusunun tarihi mesuliyetini bir kere daha ve tam zamanında yüklendiğini, Türk milletinin önünde mesut bir ufuk açıldığını ve tarihin bir gün Beyazıt Meydanı'nda vurulanların boş yere ölmediklerini kaydedeceğini belirtmiştir[202].

Anadolu Ajansı tarafından servis edilen Milli Birlik Komitesi'nin 3 Haziran 1960 tarihli tebliği "Cesetler, yem makinalarında kıyılıp toz haline getirilmiş" başlığıyla duyurulmuş ve haberde Milli Birlik Komitesi'nin eski hükümetin cesetleri yok etmek için akla gelmeyecek tedbirlere başvurduğunu,ancak birçok ipuçlarının ele geçirildiğini açıkladığı belirtilmiştir.Ayrıca, kayıp öğrenci velilerinin resmi makamlara başvurması istenen bildiride,devrim şehitlerinin gizli yerlere gömüldükleri, ıssız yerlere atıldıkları bir kısmının ise kıyma makinelerinden geçirilerek hayvan yemi yapılmak üzere toz haline getirildiğine dair Komite'ye bir çok ihbarların geldiği belirtilmekte, ihbarlara istinaden aramalara dikkat ve hassasiyetle devam edildiği,korkunç bir vahşetle işlenen bu cinayetlerin er ya da geç ortaya çıkarılacağı kamuoyuna duyurulmaktadır[203].

Yolsuzluklar ile ilgili haberlerin başında Maliye Bakanı Polatkan'ın yaptığı iddia edilen suiistimaller yer alıyordu. "Polatkan'ın dört milyon liralık suiistimal yaptığı dün açıklandı" başlığıyla duyurulan haberde, İstanbul Askeri Emniyet Müdürü Kurmay Albay Abdülvahit Erdoğan'ın açıklamalarına yer verilmiş ve Erdoğan'ın açıklamasında Üsküdar'da dört beş cesedin üst üste gömüldüğü iddiasının araştırıldığını belirttikten sonra sabık Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın dört milyon lirayı zimmetine geçirmesi ve sabık devlet büyüklerinin İş Bankası'nda çok miktarda paralarının bulunmasıyla ilgili olarak müfettişlerin görevlendirildiğini söylemiştir[204].Duruşmalar başlamadan önce Yassıada'daki hazırlıkları inceleyen Adalet Bakanı Amil Artus,gazetecilerin kayıp cesetler hakkındaki sorusuna şu yanıtı vermiştir: "Yeni cesetler hakkında açıklanacak

---

[202] **Akşam**, 28 Mayıs 1960.
[203] **Akşam**, 4 Haziran 1960.
[204] **Yeni Sabah**, 3 Haziran 1960.

çok önemli şeyler var.Fakat,ilk tahkikat safhasında olduğu için,söylemiyoruz.Millet bu faciayı duruşmalar başlayınca bütün açıklığıyla öğrenecektir[205]".

Ankara Güvenevler inşaatında yapılan yolsuzluklar,Londra uçak kazasında yaralılara fazladan sigorta ödemeleri,Celal Bayar'ın bankalardaki milyonlarca liralık serveti ve Demokrat Parti ileri gelenlerinin gayri meşru servetleri ile ilgili iddialar gazetelerin manşetlerinde önemli bir yer tutmuştur.

"Sabıkların bankalardaki paraları: 1 milyar TL" başlığıyla verilen haberde,İstanbul Valiliği'nde araştırmalarını sürdüren Araştırma Komisyonuna her gün yüzlerce ihbar yapıldığı belirtilmekte,yapılan bir ihbara göre başta sabık Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile diğerlerinin hangi bankalarda ve ne miktarda paralarının bulunduğu komisyona bildirildiği aktarılmaktadır.Haberde ifadenin kesinleşmemesi nedeniyle rakamlar ve banka isimlerinin gizli tutulduğu ancak bankalardaki para miktarının bir milyar civarında olduğu iddia edilmiştir[206]. Haberde iddiaların kesinleşmemesi nedeniyle rakamların açıklanmaması ancak haberin sanki bütün bilgiler doğruymuş gibi aktarılması o dönemdeki basının tutumunu yansıtması bakımından önemli bir gelişmedir.

27 Mayıs'tan sonra işlenen en önemli konu sabık iktidar mensuplarının haksız kazançlarla elde etmiş oldukları servetleriydi.Gazetelerde eski iktidar mensuplarının inşaat halindeki evlerinin fotoğrafları ile Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun eşi Emel Zorlu'nun mücevherlerinin ve özel eşyalarının listesi "Emel Zorlu'nun paha biçilmez mücevheratı ele geçirildi" başlığıyla yayınlamıştır[207].

İhtilalin ilk günlerinde Harp Okulu'nun imha edileceği ile ilgili haberler de kamuoyunda önemli bir yer tutuyor, Demokrat Parti iktidarının bu konuda planlar hazırladığı iddia ediliyordu.İddiaya göre devrik Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun'un evinde yapılan aramalarda Harp Okulu'nun imhası ile ilgili planlar ele

[205] **Akşam**, 11 Eylül 1960.
[206] **Akşam**, 16 Haziran 1960.
[207] **Dünya**, 30 Mayıs 1960.

geçirilmişti.Plana göre,bir manevra esnasında Hürriyetçi subaylar bir sığınağa alınıp bazı çapulculara imha ettirileceklerdi[208].

Duruşmaların başlamasına kısa bir süre kala Bayar'ın devleti zarara uğrattığı ile ilgili iddialar yeniden gazete sayfalarında yer alıyordu.Bunlardan en önemlisi, Celal Bayar'ın hatıratını İş Bankası'ndan finanse edileceğine dair savdı. İddiaya göre Bayar,1959 yılında basılacak duruma gelen eserin Çörçil'in eseri ile aynı kalitede olmasını,her ciltten altışar bin nüsha çıkarılmasını,fiyatının 500 lira olarak tespit edilmesini ve kendisine 500 nüsha verilmesini talep etmiş ve bunun üzerine döviz alımı ile devletin zarara uğratmıştı[209].

Cumhuriyet 10 Ekim tarihinde "Yassıada'dan ilk resimler" başlığı altında Celal Bayar'ın Soruşturma Kurulu'na ifade verirken çekilmiş fotoğrafı ile Adnan Menderes'in berber masasında traş olurken çekilmiş fotoğraflarını yayınlamış, bu fotoğrafların yanında da "Şimdiye kadar bir yerde görülmemiş derecede muazzam bir suiistimal" başlığıyla Yüksek Soruşturma Kurulu'nun eski Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın Vinileks Şirketi ile ortalığının muazzam meblağa dayandığını iddia eden kararnamesinden bölümler aktarıyordu. Yargılamaların başlayacağı tarih yaklaştıkça duruşmalar ile ilgili yapılan hazırlıklar ile ilgili haberler daha fazla yer almaya başlıyor ve 11 Ekim tarihinde duruşmalarla ilgili hazırlıkların sona erdiği okuyuculara duyuruluyordu.

Taha Akyol'a göre, Türk basının utancı 27 Mayıs darbesine bilhassa alkış tutmuş olmasıdır.Celal Bayar'ın Tercüman Gazetesinde yayınlanan Yassıada Hatıraları'nda 'Türkiye'de Dreyfus faciaları işlendiği halde bunlara karşı "Suçluyorum, bu bir adaletsizliktir." diyen bir Emile Zola çıkmadığından yakındığını belirten Akyol, Türkiye'de profesörlerin 'geçmişe yürüyen ceza kanunları çıkarılabilir' diye evrensel hukuku çiğneyen fetvayı 27 Mayıs'ı meşrulaştırmak için yayınladıklarını, bu fetvayı çıkaran hukuk dekanlarının ve adı ilericiye çıkmış hukuk profesörlerinin hepsinin suçlu olduğunu, suçsuzluklarını kendilerinin ispat etmesi gerektiğini savunmaktadır.Gazetecilerin bu olayı büyütüp alkışladıklarını iddia eden Akyol,

---

[208] **Yeni Sabah**, 1 Haziran 1960.
[209] **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1960.

Türkiye'nin o dönemde en başta medya olmak üzere aydınlar ve hukukçular olarak çok utanç verici bir tablo sergilediğini belirtmektedir[210].

Çetin Altan 14 Eylül 1960 tarihli Milliyet gazetesinde 'Hazin Bir Manzara' başlıklı yazısında, on yıldır devlet idaresi altında bir rezaletler komedyasının oynandığının hissedildiğini, iktidar sahiplerinin süfli ve sürüngen hayatlarına kanunlardan barikatlar kurmak istediklerini ve karşı gelenleri mahkemeye sevk ettiklerini anlattıktan sonra, devrik Demokrat Parti yöneticilerini 'bataklık böceklerine' benzetmiş, bu bataklık böceklerinin kımıltılarını yakından seyretmek fırsatını bulmuş olan sabık Tarım Bakanının eşinin kadınca bir sezgi ve açık bir üslupla Demokrat Parti devrinin gerçek yüzünü aktardığına inandığı hatıra defterinden 12 Nisan 1957 tarihli sayfayı köşesine taşımıştır: "…işler büsbütün çıkmaza giriyor,Başvekilin inadı ile ehliyetsiz insanlar iş başında.Hasan yine Maliyenin başında ne yapıyor Allah bilir…para yok.Her şey yüzüstü.Amma yine de bir yandan gösterişli merasimlerle fabrikalar açılıyor,İstanbul-İzmir-Ankara delik deşik oldu.Emirle dükkanlar yıkılıp caddeler genişletiliyor…Öte yandan Emin Süreyyada aluftelerin ağzına fındık fıstık yediriyor.Samet,alabildiğine çalıp çırpıyor.Fatin,her fırsatta Avrupa'ya gönderilip Kıbrıs meselesi ile uğraşıyor.Amma fiyaskodan başka bir şey elde etmiyor…ellerinden saltanat gitmesin diye sessiz sedasız Başvekilin delice kararlarını tatbik mevkiine koyup yerlerine biraz daha sıkı sarılıyorlar.Her şey,herkes bir çıkmazın içinde…" Altan, köşe yazısının sonunda "İşte şarkta demokrasi,işte şarkta politika…Köy Enstitülerini bunlar kapattı yobazların sakalını bunlar sıvazladı,Atatürk'ün gençliğe hitabesini bunlar yasak etti." diyerek Demokrat Parti iktidarını yeren anlayışını sürdürmüştür[211].

---

[210] Nebil Özgentürk,**A.g.e.**,s.30-31.
[211] **Milliyet**,14 Eylül 1960.

B-YARGILAMALAR VE TÜRK BASINI

27 Mayıs hareketinin ardından aydınlar ve muhalefetin askeri darbeye tam destek verdikleri ortamda basında askerlerin tam olarak yanındaydı.Özellikle 1960 yılından beri süre gelen olaylar ve gazetelerin bir çoğunun kapatılarak gazetecilerin hapse atılması, basın dünyasında hükümete karşı büyük bir tepki uyandırmış, o dönemde yapılamayan eleştiri patlamasının ihtilal sonrasında bir anda ortaya çıktığını görmekteyiz.

Yargılamalar sürecinde gazetelerin bir çoğu, Yüksek Soruşturma Kurulu'nun hazırladığı dava kararnamelerini mahkeme başkanlığına ulaşmadan önce yayınlamışlar ve kararnamedeki iddiaları mahkemede hüküm verilmeden gerçekmiş gibi yansıtmışlardır.Bu durumu gazteciliğin objektif yaklaşımı açısından tutarsız bir durumdur.Hakkındaki hüküm kesinleşmediği halde kişilerin yargılanmış ve hüküm giymiş gibi haberleştirilmesi dönemin gazeteciliği açısından önemli bir kusur olarak gözükmektedir.

Dönemin gazeteleri ve dergileri yargılamaları başlangıcından bitişine değin kalabalık bir ekiple takip etmişlerdir.Ayrıca halkın en önemli haber alma kaynağı olan radyoda yayınlanan, Yassıada Saati programı ile kamuoyuna duruşmalarla ilgili bilgi veriliyordu.

Duruşmalar başlamadan önce, Barbara Davasına konu olan Alman vatandaşı Barbara Koutkzke ile ilgili haberde, Barbara Koraltan'ın evindeki Alman kızı sıfatıyla kamuoyuna aktarılıyor, Barbara'nın, politika ile ilgili olup olmadığını soranlara, "Politika beni hiçbir zaman ilgilendirmez. Ben sadece ev işleriyle ve Ekselansla alakadardım." cevabını verdiği belirtiliyordu. Ancak haberde politika ile hiç ilgisi olmayan Barbara'nın nasıl politikanın içine çekildiği şu ilginç cümlelerle aktarılmaktaydı: "Politikayla hiç ilgi olmadığını söyleyen Barbara, 26/27 Mayıs gecesi yatak odasında makineli tüfeklerin patlamasıyla,ister istemez politikaya karışmıştır.Bunda da şaşılacak bir taraf yok,zira Barbara'nın yatak odası o gece Silahlı Kuvvetlerin kansız ihtilaliyle iktidardan düşen Menderes rejiminin elebaşılarından

Refik Koraltan'ın saray gibi evinde bulunuyordu.Barbara bugünkü şöhretini kendisini çok korkutan bu ihtilale borçludur.Zira Koraltan tevkif edilirken,Barbara'nın kendi yatak odasında mı,yoksa onunkinde mi olduğu pek belli olmamıştır." Koraltan'a tahsis edilen Meclis Başkanlığı lojmanının fotoğrafının altında şu yorum yer almaktaydı: "Bu evde Koraltan saltanat sürüyordu.En iyi Alman kızı Barbara idi.27 Mayıs devriminde Alman kızının da safası sona ermiş,bavulunu toplayıp memleketine dönmüştü[212]".

Yassıada'da yargılananların fotoğraflarının Ordu Film Merkezi'nce çekilerek İrtibat Bürosu tarafından açık arttırma ile satışa sunulması uygulaması, başından itibaren çok büyük bir tepkiye yol açmıştır.Yassıada'ya sevk edilen ve yargılamaların başlamasını bekleyen sanıkların günlük yaşantılarına ilişkin fotoğrafları büyük başta Dünya olmak üzere gazetelerin çoğu karşı çıkıyordu.Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Milliyet, Tercüman,Vatan ve Yeni Sabah 12 Ekim 1960 günü uygulamayı protesto eden bir bildiriye imza koyuyorlardı. "Kanunsuz ve garip bir uygulama" olarak nitelenen açık arttırma şu cümlelerle değerlendiriliyordu: "Devlet tekelinde tutulan bir hakkın neticesi olarak millete bütününün malı yapılmış bu fotoğrafların bir ticaret ve kar metaı haline sokulmasını esefle karşılamaktayız." Ayrıca bildiriye imza koyan gazeteler bundan böyle bu tarz arttırmalara katılmayacaklarını belirtiyorlardı.Gazetelerin bu deklarasyonuyla Milli Birlik Komitesi karışıyor, özellikle fotoğrafların satılması fikrinin sahibi Orhan Erkanlı büyük tepki alıyordu[213].

Milli Birlik Komitesi üyesi İrfan Solmazer'in yargılamalar başlamadan önce Yassıada'da yaptığı incelemelerle ilgili olarak 3 Ekim 1960 tarihinde yaptığı toplantı basında yankı bulmuş, Solmazer'in İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde yaptığı basın toplantısındaki açıklamalarını "Yüksek Adalet Divanı karar verirse:Menderes asılacak" başlığıyla duyurulmuş,haberde gazetecilerin 'Adnan Menderes için şayet mahkeme idam kararı verirse ve bu Anadolu'da fena bir reaksiyon yaparsa, Menderes'in cezasının hapse çevrilmesi düşünülüyor mu?' sorusuna Solmazer'in 'Yüksek Adalet Divanı'nın vereceği karar, Komiteden geçtikten sonra derhal infaz edilecektir;af Allaha mahsustur.Reaksiyon bizi ilgilendirmez.Mahkeme karar verirse,Menderes asılacaktır ve bu bir reaksiyona sebep olursa,yaptığımız asil ihtilal,kanlı bir ihtilalle neticelenebilir."

---

[212] **Akşam**, 19 Eylül 1960.
[213] Davut Dursun, **A.g.e**., s.78.

cevabını verdiği aktarılmaktadır.Bu cevabıyla Komite'nin kararlılığını ortaya koyan Solmazer'in bu açıklamalarıyla, ihtilalin kanlı yüzü bir kez daha görünmektedir.

Bu toplatının asıl amacı duruşmayı yönetecek hakimlerin kamuoyu önündeki gücünü arttırmaktı.Hakimlerin uzun yıllardan beri hakimlik yapan kimseler olduğunu ve herkesin hakimleri tanıdığını belirtilmiş ve hakimlerin mahkemelerden önce halkla temas ettirilmeyeceğini söylenmiştir.Mahkemenin vereceği kararların,Komite'nin onayından geçtikten sonra derhal infaz edileceğini tekrar tekrar belirten Solmazer, böylelikle kamuoyunda idamların gerekliliği hususunda bir hava yaratılmasına önemli katkı sağlamış,sürekli olarak Menderes'in idamından bahsederek yargılamalar öncesinde basının başlıca hedefinin Menderes olmasına ön ayak olmuştur.Haberin son bölümünde,Solmazer'in hapis cezasına çarptırılacakların mahkumiyetlerini kendi illerindeki sivil hapishanelerde geçireceklerine ve haklarında men'i muhakeme kararı verilenlerin ise devlet memuru iseler derhal tahliye edilerek isterlerse eski vazifelerinde işe başlayacaklarına dair sözlerine yer verilmiştir[214].

Yargılamaların yapılacağı tarihin yaklaşmasıyla, gazetelerde Yüksek Soruşturma Kurulu'nun soruşturmaları sonucu ortaya çıkan iddialar gazetelerin manşetlerinde yer alıyordu:

"Milli Birlik Komitesi Üyelerinden Albay Sami Küçük:Cezalar duruşmalardan hemen sonra infaz edilecek."[215]

"46 düşük partilileri silahlandırmaktan suçlu. Aralarında Bayar, Menderes, Koraltan, DP İdare Kurulu üyesi 14 milletvekili de var[216]".

"Adalet Divanının Yassıadadaki faaliyetleri:Tahkikat dosyaları Divana teslim edildi Divan üyelerinin ikamet ettikleri otelin civarı 1 Nolu yasak bölge ilan edildi[217]".

10 Ekim 1960 tarihli gazetelerde Yassıada'dan gelen ilk fotoğraflar yayınlanmış, sabık siyasetçilerin Yüksek Soruşturma Kuruluna ifade verdiği esnada çekilen

---

[214] **Hürriyet**, 3 Ekim 1960.
[215] **Cumhuriyet**, 3 Ekim 1960.
[216] **Cumhuriyet**, 4 Ekim 1960.
[217] **Cumhuriyet**, 5 Ekim 1960.

fotoğraflarda, yaptıkları işlerin hesaplarını veremedikleri düşüncesi işlenmiş, ayrıca Yassıada'daki günlük yaşantı esnasında çekilmiş fotoğraflar da gazete sayfalarında yer almıştır.Fotoğrafların altındaki yorumlarda sanıkların hesap gününe hazırlandıkları ve günlük yaşantılarından son derece memnun oldukları belirtilmiştir.Ancak fotoğraflardaki yüz ifadelerinin altındaki yorumlarla zıt olduğu, yorumlar okunmadan fotoğraflara bakıldığı zaman rahatlıkla anlaşılabilmektedir.Sabık Başbakan Adnan Menderes'in Yüksek Soruşturma Kuruluna ifade verdiği sırada terini silerken çekilmiş fotoğrafın altında şu cümleler yazılıdır:

"Terliyor,ama sıcaktan değil:1950 yılının 14 Mayısında iktidara gelmişlerdi…Gürültülü,patırtılı bir gelişti bu…Millete müstesna vaatlerde bulunmuşlar,büyük laflar etmişler,aydın ve mutlu bir istikbalden bahsetmişlerdi.Aynı terane yıllarca sürüp gitti…Fakat onlar vadettikleri her şeyin tam tersini yapmaya başlamışlardı.Marifetlerinin gizli kalması için her türlü çareye başvurmaktan asla çekinmiyorlardı.Vatandaşı susturmak,sindirmek ve yıldırmak için neler neler yapmadılar!..Bir yandan sinsi planlar kuruyorlar,öbür yandan da bu planların başarı ile tatbik edildiğini zannediyorlardı.Lakin ipin ucu elden kaçmıştı bir kere…Milletin tahammülü kalmamıştı artık…İktidar mensupları hala hayal peşinde koşuyorlardı…Fakat Ankara ve İstanbul'da patlayan kurşunlar bu hayali birdenbire hakikat yaptı.Alnından,göğsünden vurulan gençler arkadaşlarının kolları arasında can vermiş,bir kısmı da hastanelik olmuştu…Kardeşi kardeşe vurduracak kadar kudurgan bir hale gelen iktidar mensupları, her şeye rağmen ısrar ediyor ve saltanatlarını devam ettirmek için çılgın projeler kurmaktan geri kalmıyorlardı.Sonra bir sabah uyandıkları vakit gözleri 27 Mayısın mukaddes aleviyle kamaştı…Böylece kendi kazdıkları kuyuya kendileri düşmüş oluyorlardı.Feci ve yürekler acısı bir düşüştü bu.İşte misali:Resimde,27 Mayısa kadar,kendini bu vatan ve bu topraklar için son derece lüzumlu adam zanneden ve Türkiye gibi bir memlekette diktatörcülük oynamaya heveslenen düşük Menderes,Yüksek Soruşturma Kuruluna bağlı 5 numaralı Tali Komisyon üyelerine Yassıada'da ifade verirken görülüyor... Yalnız ifade vermiyor,terliyor aynı zamanda…Hem de buram buram.Menderes'in tam karşısındaki

Komisyon Başkanı Avni Yurtsever'dir.Sağında da komisyon üyelerinden Fahri Ar görülüyor.Menderes'in bu ifadesi Yeşilhisar hadiseleriyle ilgili alınmıştır[218]".

Yargılamaların başladığı 14 Ekim tarihinde gazeteler çok sayıda köşe yazarını izlenimlerini aktarmaları amacıyla Yassıada'ya göndermiş, Anayasa'yı İhlal Davası ile başlayan yargılama süreci Köpek Davası ile devam etmiştir.İlk günkü duruşmalar saat 09:30'da başlamış, saat 18:00'e kadar sürmüştür. Duruşmaların başladığı günü yansıtan fotoğrafların verildiği 15 Ekim tarihli gazetelerde devrik iktidar mensuplarının toplu halde sanık bölümünde bulunduğu fotoğraflara yer verilmiş, duruşmanın saat 09:30'da başladığı 09:38'de başta Bayar olmak üzere Demokrat Parti yöneticilerinden oluşan 401 sanığın salona alındığı belirtilmektedir.Saat tam 10:00'da Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başol'un tarihi yargılamayı açıyor, Bayar'dan başlamak üzere tek tek tek yoklama yapılıyor, bütün sanıklar ayağa kalkarak orada bulunduklarını belirtiyorlardı.Anayasa'yı İhlal Davasında yoklama,kararname,avukatların sözleri ve Menderes'in şikayeti 5 saat sürmüştür.

Duruşmalar öncesinde Demokrat Parti iktidarını hukuk açıdan eleştiren ve yerg,de bulunan bir çok yazı köşe yazısı yazılmıştır.Bunlar içerisinde dikkat çekici olanı ünlü hukuk adamı Çetin Özek'in yazısıdır.Çetin Özek "Söz Yüce Divanın" başlıklı yazısında,Yassıada'da yargılanan Demokrat Partilileri "Türk tarihinin nefretle kaydedeceği büyük vatan hainleri" olarak tanımlamış, duruşmaların sonucunun toplumca merakla beklendiğini ve varılacak hükmün adalete uygun olacağına toplumun da inandığını savunmaktadır.Demokrat Parti devrini "bir hıyanet devri" olarak gören Özek, ölüm cezasının vatan hainleri için var olmamasına rağmen bu cezanın Mili Birlik Komitesi tarafından geçmişe etki edecek şekilde yeniden düzenlendiğini kabul etmiştir[219].

Yeni Asır'ın haberine göre,duruşmaları 78 yabancı gazeteci takip edecekti.Ayrıca Menderes'in ailesinden hiç kimsenin mahkemelerini takip etmek için başvurmadığını belirtildikten sonra,Yassıada'daki ilk günkü duruşmaları izlemeleri için 265 bilet kesildiği aktarılmaktaydı. "Millete küfür eden?.." başlığıyla yayınlanan

---

[218] **Hürriyet**, 10 Ekim 1960.
[219] **Hürriyet**, 14 Ekim 1960.

haberde, Yassıada Duruşmaları'ndan bir gün önce Türkiye Radyolarında Yassıada Saati programında yayınlanan ve yargılamalar başlamadan önce kamuoyunu etkileyecek bir çok iddianın aktarıldığı ve sanıkları yargılanmadan suçlu gösteren bu yayında şu ifadeler yer almaktaydı[220]:

"İrtikab,irtişa ve gasp yolu ile,Meclis'e girdikleri günkü iki buçuk liralık servetlerini milyonlara yükselten,Meclis'te mal beyanından ve ispat hakkından söz açıldığı zaman,sıra kapaklarını vurarak:

-Öyle şey olmaz,diye bağırıp çağıran ve bu suretle çaldıkları çırptıkları paraları,menkul ve gayrimenkulleri halk nazarından saklamak isteyenler kimlerdir?Kimlerdir,milli bankaları soyup soğana çevirenler,zevceleri,metresleri,çoluk çocukları ve hatta uşakları ile Avrupa seyahatlerine çıkan bol dövizli vekiller,mebuslar,umum müdürler,parti başkanları,çete elebaşılarının yarenleri,dalaverera ortakları kimlerdir?Türkiye'yi ziyaret eden yabancı Devlet Reislerinden bazılarının koyunlarına sokulacak sokak kadınlarını genelev patronları ile beraberce seçen,Boğaz'ın mavi sularında demirlemiş olan yatlarda yaz safası süren krallara,veliahtlara ve vezirlere kadın ve kız götürülmesi için emir verenler kimlerdir?Kimlerdir,bu emirleri bir köpek sadakatiyle derhal yerine getirenler?

Hırsız çeteleriyle,kumarhane sahipleriyle,karaborsacılarla,eroincilerle,genelev sahipleriyle,ipten kazıktan kurtulmuş gangster taslaklarıyla ortaklık,iş ve kader birliği yapanlar kimlerdir? 'Vatan Cephesi' teşkilatını kurarak devlet hazinesinden,milli bankalardan,tüccarlardan gasp edilen paraları su gibi akıtanlar,otel odalarında,içki meclislerinde hayali listeler hazırlayarak devlet radyosundan okutanlar,yine devlet mikrofonundan Türk milletine hakaret yağdıranlar,küfürler edenler kimlerdir?Kimlerdir,bu sözüm ona 'Vatan Cephesi'nin başkumandanları veyahut kumandanların kuyrukları?Anayasa'yı ayaklar altına alanlar,devletin bütünlüğüne kast edenler,muhalefet liderlerinin yolunu kestirerek öldürtmeye kalkanlar,ordunun silahlarını kanlı katillere dağıtanlar,şanlı Harbiye'nin imhası için planlar düzenleyenler,kardeşi kardeşe vurdurtmaktan çekinmeyenler,üniversite hocalarını yerlerde sürüyenler,Atatürk'ün Cumhuriyetimizin muhafazasını emanet ettiği Türk gençlerinin fedakar göğüslerine ateş açtıranlar,muhalefeti yok etmek,basını susturmak

---

[220] **Yeni Asır**, 14 Ekim 1960.

için kararlar alanlar,gazetecileri hapse atanlar,Adaletten korkmayanlar,gayrimeşru çocuklarını öldürtenler,yetim hakkı yiyenler,devlet hazinesini har vurup harman savuranlar,sefahat alemlerinde milletin parasını su gibi akıtanlar,mürtekibler,mürteşiler,sahtekarlar kimlerdir?Kimlerdir bu bedbahtlar?

Yarın Yassıada'da başlayacak olan tarihi muhakemede bunlar birer birer meydana çıkacak,Adalet tecelli edecektir."

Yassıada'daki ilk gün izlenimlerini aktaran Hürriyet muhabiri "DÜŞÜKLER" başlığı ile verdiği haberde devrik Demokrat Parti yöneticilerini şöyle tarif ediyordu: "Sanki bir 'sır'mış üzerlerindeki, dokunur dokunmaz dökülmüş.Bir yaldızmış solmuş bozulmuş.Hepsi öyle bir hüviyete bürünmüşler ki,Menderes bir hasta ihtiyar.Sorgu mevkiinden sandalyesine güç yürüyor.Gözleri ürkek, yanakları sarkmış, mimikleri endişeli, her haliyle suçluluğun korkusu içinde.Bu ibretli ve korkunç.Bayar, sahte sükuneti ile daha da korkunç. Kulağı işitmiyor ifadesi karışık,perişan,çaresiz.Yardımcı yalvarmaya hazır.Fatin Rüştü Zorlu duygusuz.Tevfik İleri sıtmalı.Hasan Polatkan renksiz.Nedim Ökmen şaşkın.Refik Koraltan boş bir çuval.Samet Ağaoğlu kurnaz.Bunlar mıydı 27 Mayıs'tan evvelkiler?[221]"…

Forum Dergisi'nde imzasız yayınlanan "Tarih Önünde" başlıklı yazıya göre: "…27 Mayıs hareketini başaranlar,devirdikleri kimseleri cezalandırmak bakımından karşılaştıkları iki yolun en güç olanını seçtiler.Darbe sabahının heyecanı,milletin birikmiş hınç ve birden boşalan sevinci içinde,suçluları ihtilal metotlarıyla ortadan kaldırmak,aslında bu gibi hareketler için pek normal karşılanan bir yol sayılır,olsa olsa, "centilmen ihtilal"e "kanlı ihtilal" diye ad takılırdı.Yoksa akıtılan kanların boş yere akıtılıp akıtılmadığını sormak pek az kimsenin aklına gelirdi.Fakat,27 Mayıs'ta idareyi ele alanlar,bu kolay,kestirme ve belki de ihtilal mantığına daha uygun düşen yol yerine hukuki usullerden ayrılmayı tercih ettiler[222]"…

---

[221] **Hürriyet**, 15 Ekim 1960.
[222] **Forum**, 15 Ekim 1960.

Sır Dergisi'nde yazan Alp Kuran "Duruşmalar ve Savunmalar" başlıklı yazısında: "…İhtilali yapanlar eğer isteselerdi,ihtilal hukuku adına,düşükleri o gün kurşuna dizebilirler veya daha iyisi halka teslim edebilirler,halk da onları linç ederdi.Eğer böyle yapılıp ihtilal hukuku adına hareket edilseydi,ihtilaller tarihinin gösterdiği üzere,ihtilalciler ne yaşayanların ne de tarihin karşısında hiçbir şaibe altında kalmazlardı[223]…"

Yaşar Kemal ilk günkü duruşma ile ilgili gözlemlerini "Nasıldılar?" başlıklı yazısında aktarmıştır. Kemal yazısına "Ve Menderes gülümsemiyordu" sözleriyle başlamış,sanıkların mahkeme kapısından içeri girişine dikkat ettiğini belirtikten sonra, hepsinin yüzünün sapsarı olduğundan ve başka bir dünyadan geliyor gibi olduklarından bahsetmiştir.Yaşar Kemal'e göre duruşmaların başlangıç gününde Adnan Menderes yüzü sapsarı bir halde salona girmiş, bir iki adım atar atmaz sendelemiş, şık bir elbise giymiş olmasına rağmen, uyur gezer bir halde canlılığını yitirmiş,anlamsız bir şekilde hiçbir yere bakmayan gözlerle Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın yanına oturmuştu.Celal Bayar ise, bir heykel gibi hiç kıpırdamadan oturuyordu, Menderes kararname okunurken cebinden birkaç not çıkarmıştı ve elleri bir ölü eli gibiydi.Kemal'e göre, Menderes'in bir tek canlı yeri vardı:Düzgün taranmış saçları.Menderes'in, sanık yerine doğru yürürken düşecek gibi olduğunu belirten Kemal, sanki mahkeme salonunda değil başka bir dünyada olduğunu belirttikten sonra gözlemlerine şöyle devam etmiştir: "Menderes şikayet ediyordu.Diyordu ki: '-Beş aydır bir odadayım,beş aydır kimseyle konuşamadan.Her gün saatte bir nöbetçi subay değişiyor,bu subaylar beş aydır benimle bir tek kelime konuşmadılar.Soruşturma Kuruluna verdiğim ifadelerle birlikte beş ayda ancak 15 saat konuşabildim.' Daha bir şeyler,bir şeyler daha konuştu.Sonra yine aynı hal ile geri döndü,gene sarsak,gene kendinden geçmiş yerine oturdu.Rengi konuştuktan sonra biraz daha açılmıştı.Bir de dedi ki: 'Moralim çok bozuk' dedi, 'konuşamamaktan ve dört duvardan.' Menderes'in,10 yıldır durmadan,kürsülerden,radyolardan konuşan,meydanlarda Ali kıran baş kesen Menderes'in,bütün derdi konuşamamaktı.Şimdi bol bol konuşabilecek.Adaletin karşısında Türk milletine çektirdiklerinin hesabını verecek.Şimdi istediği kadar konuşsun.Morali düzelir mi bilmem?Öyle hissediyorum ki Menderes'in halini iyice anlatamadım:bir deriyi

---

[223] **Sır**, 15 Ekim 1960.

yüzerler,içine saman doldururlar ya,Menderes'in derisini yüzüp içine bir şeyler doldurmuşlar ve mahkeme salonuna getirmişler.Belki derinsin içine, yıllar yılı yatmış,bir deri bir kemiğe dönmüş,bir çocuğu yerleştirip öyle getirmişler mahkeme salonuna…Menderes güçsüz…Böyleleri nasıl olup da 10 yıl bu milleti idare edebilmişler…Benim bu mahkemede en şaştığım şey bu oldu.Gerçekten şaşılacak,üstünde durulmağa değer bir olay bu.Ölü koyun gözlü Menderes.Düşündüm ki,10 yıl bu adam bangır bangır bağırdı ve 10 yıl hepimiz sustuk[224]".

Akşam'ın ilk gün duruşmasını aktardığı haberde "Hesap vermeye dün başladılar" başlığını kullanmış, alt başlıkta "Menderes:'Akli melekem inkıtaa uğradı' dedi" sözleri yer almıştır.[225]

Daha sonra Yüksek Soruşturma Kurulu 'nun hazırladığı kararname okunmaya başladığı belirtilmiş, okunması üç saat on beş dakika süren kararnamede sanıkların suçlarına dair deliller ortaya konmadan önce şöyle denildiği aktarılmaktadır: "1950 Türkiye'sinde milletin ve vatandaşın siyasi ve içtimai kaderine ve bunun sevk idaresine talip olan Demokrat Parti'nin ve onun Genel Başkanının Türk milletine seçim meydanlarından, kongrelerden ve gazetelerden ilan ettiği taahhütlerini , partinin programı ile Türk Cemiyet ve vatandaşına tanıyacağı hakları gözden geçirmekte ve büyük milletin ümitle bekleyip hasret çektiği hakların verilmesi va'dinde, bilahare nasıl aldatıldığını belirtmekte fayda görülmüştür."

Kararnamedeki bu girişten sonra, 1 numaralı sanık Celal Bayar'ın muhalefette iken muhtelif tarihlerde yaptığı konuşmalardan parçalar alınıp, o zamanlar millete yapılan vaatler ve verilen taahhütler belirtiliyor, bu vaat ve taahhütler içerisinde 1950 seçimleri öncesinde 28 Nisan 1950'de Mudurnu'da yaptığı bir konuşmadan alınmış şu cümlelerde bulunuyordu: "…Siz devleti teslim alıyorsunuz.Bunu aldığınız zaman büyük bir mesuliyetin altına gireceksiniz.Çünkü 18 milyonun vebali omuzlarınıza yükleniyor diyorlar.Fakat biz bu mesuliyeti almaktan korkmuyoruz.Devlet işinde iffet ve ismet ile hareket edenler muvaffak olurlar.Biz olmayacak şeyleri vaat etmeyiz.Fakat yaptığımız vaadi muhakkak tutarız.Onlar su,elektrik işini halledeceğiz diyorlar ve 100

---

[224] **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1960.
[225] **Akşam,** 15 Ekim 1960.

milyonlardan bahsediyorlar.Bunlar astronomik rakamlar.Fakat her şey böyle yüksek çarelere mi bağlıdır?Hürriyet ve demokrasiye muhalif kanunları kaldırmak için de milyonlar lazım.Binaenaleyh 14 Mayıs'ta büyük imtihan günü reylerinizi bize verecek olursanız programımızı ve vaatlerimizi biliyorsunuz."

Kararnamede Anayasa'ya aykırı kanunlar şu şekilde sıralanıyordu:

1-1953 yılının Aralık ayında Halk Partisinin mallarının Hazine adına zapt edilmesine dair kanun.

2-Celal Bayar'ın Osman Bölükbaşı'ya duyduğu husumet sebebiyle, Kırşehir vilayetinin kaza aline getirilmesinden sonra Bölükbaşı'nın milletvekili seçilmesine mani olunmak için bu vilayetin ikiye bölünmesine dair kanun.

3-Hakimleri sır politikalarının hizmetine alabilmek için Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 39 uncu maddesinin değiştirilmesine dair kanun ile hakim teminatı ve mahkeme istiklalinin ihlal edilmesi.

4-Seçim Kanununda tadilat yapılarak Anayasanın ve Seçim Kanununun seçmenlik niteliğine dair maddelerin ihlal edilmesi.

5-Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun eşitlik prensipleri ile tatbik edilmemesi, partizan zihniyet ve politik mülahazalarla teşrii bir murakabeye de tabi tutulmaması.

6-Meclis Tahkikat Encümeni kurulması."

Daha sonra Meclis Tahkikat Encümeninin ülkenin siyasi ve sosyal hayatında yarattığı baskı ortamı anlatılmış, Anayasayı ihlal suçu işleyenlerin amacı şu cümlelerle belirtilmiştir: "İktidar partisi idarecileri 1954'den bu yana günlük tedbirlerle muhalefetsiz ve basınsız bir memleket idare edebilmek fikri sabitinin zebunu olmuşlardır[226]".

Duruşmaları Cumhuriyet gazetesi adına takip eden bir diğer gazeteci Cevat Fehmi Başkut'a göre, 20.yüzyılın ve Türk tarihinin en büyük davası olan yargılamaların

---

[226] **Dünya**, 15 Ekim 1960.

başladığı gün olan 14 Ekim tarihinde mahkeme salonunda 14 hakim,11 savcı,8'i yedek 20 zabıt katibi ve 17'si bir tarafta,12'sibir tarafta,27'si erkek,ikisi kadın olmak üzere 29 avukat vardı ve bu adalet temsilcileri,400 küsur sanığın davasını görmeye başladılar.Başkut yazısında Bayar ve Menderes arasındaki ilişkiye değinmiş,ikilinin bir defa olsun konuşmadığından ve duruşma salonundaki aşırı sıcaktan bahsetmiştir[227].

Köpek Davası ile ilgili haberlerde Nedim Ökmen'in Bayar'ı köpeğin Atatürk Orman Çiftliği baskı yapmakla itham ettiği ön plana çıkarılmış, Bayar ise "Böyle küçük bir meseleden dolayı yüksek mahkemeniz önüne çıkmış olmak beni en büyük cezaya çarptırmak demektir[228]" sözleriyle kendisini savunuyor,nüfuz suiistimali yapmadığını ve para konusunda baskı yapmadığını savunuyordu.

Nedim Ökmen,duruşmalarda sürekli olarak Bayar'ı suçlayıcı ifadeler kullanmış,çaresizlik içinde köpeği Atatürk Orman Çiftliği'ne almak zorunda kaldığı gazetelerde ön plana çıkmıştı.Tanıklarla ilgili haberde,tanıkların çiftlik yönetiminin memurlarının maaşlarını ödeyemeyecek kadar kötü durumda olmasına rağmen köpeği Bayar'ın baskısıyla almak zorunda kaldığını belirtmişler, Çiftlik Müdürü Tarık Mora ifadesinde, Nedim Ökmen'in Bayar'ın baskısına dayanamayarak "Ne yapalım bu köpeği alacağız[229]" dediğini aktardığı belirtilmekteydi.

Cahit Tanyol duruşmaların başladığı gün olan 14 Ekim 1960 günü Cumhuriyet'teki köşesinde Türk halkının köylüsü ve aydınıyla, gözünü ve kulağını dünyada eşine ve benzerine rastlanmayan muhakemenin yapılacağı Yassıada'ya diktiğini belirtmiş; suçluları, halk oyu ile iktidara geçmiş ve fakat halk iradesine ihanet etmiş düşük iktidar ve onun Meclisine mensup olanlar; davacıyı ise Türk milleti ve yargıcı Türk adaleti olarak tanımlamıştır.Tanyol'a göre, 27 Mayıs İhtilali en taşkın ve dinamik hükümet darbelerinden daha çetin görünen bir işi birkaç saat içinde hiç kan dökülmeden başarmıştır.Hükümeti ve Meclisi elinde tutanları bir bir yakalayarak

---

[227] **Cumhuriyet**, 15 Ekim 1960.
[228] **Hürriyet**, 15 Ekim 1960.
[229] **Cumhuriyet**, 16 Ekim 1960.

hepsini rahatça deliğe tıkmış ve bu olay son on sene içinde, devleti elinde tutanların adi bir hırsız ve menfaatçi çetesinden başka hiçbir şey olmadığını açığa vurmaktadır[230].

CHP lideri İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker'in "Haftanın İçinden" köşesinde makalelerini yayınladığı haftalık Akis dergisinde, ilk günkü duruşmayı "Seyrederken…" başlığı ile aktarmış, yazısında yargılamaların ne kin ve hıncın, ne de merhametin çukuruna düşmeden tecelli edeceğine inandığına belirttikten sonra, kendisine salonda ayrılan B/168 numaralı yerden kalbinin bütün samimiyetiyle yükselttiği tek temenninin bu olduğunu aktarmaktadır.Makalesinin başında salonda kendisine ayrılan yerin çok rahat ve salondaki herkesi görebilen bir yer olduğundan bahseden Toker, sanıkların kendilerine ayrılan tahta sıralara oturduklarında, aklına 1951 yılının sonbaharından DP iktidarının son zamanlarına kadar hayatının demirbaşı haline gelen mahkeme salonlarının geldiğini ve tahta sıralarının anlamını çok iyi bildiğini anlatmaktadır.Toker, makalesinde yargılananları şu cümlelerle tarif etmektedir:

"Bir mahkeme salonu ki dünün haksız, insafsız ve vicdansız hakimleri, boyunları bükük, bütün çalımları uçmuş, süfli ve pejmürde, tahta sandalyeler üzerinde bacaklarını bitiştirmiş oturuyorlar.Onları seyrediyorum.Ama tuhaf, içimde kinin ya da hınç çıkmış olmasının buruk lezzetinin zerresi yok.İşte, Bayar.Dudağını, şişirdiği sol avurdunda dolaştırıyor.Menderes.Elini bazen yanağına götürüyor ve mevcut olmayan bir yarayla oynuyor.Sarol'a bakıyorum.İspat edilmiş bir muvazaanın şampiyonu Sarol.Ortaya çıkmış daha bin marifetin ağırlığı altında ezik.Bütün bir adalet mekanizmasını laçka hale getiren Hadi Tan gerilerde oturuyor.Gözlerim Hüseyin Avni Göktürk'ü arıyor.Haysiyetsiz hakimleri ceza dağıtsınlar diye ta temyizlerde vazifelendiren Adalet Bakanı.Yok.İlk şamarı hemşehrileri Niğdelilerden yediği için 27 Mayıs'ta milletvekili değil, Menderes'in Milli Emniyet Başkanıydı.Başka celselerde yargılanacak.Ötekiler, Kalafat'lar ve Samet'ler, Belge'ler ve Bahadır'lar, birer hiyanet yuvası basıyormuşçasına mecmuadaki odama kapıyı kırarak dalan meşhur Tahkikat Komisyonunun üyeleri.Kemal Özer'ler, Ekrem Anıt'lar.Kalbimi yokluyorum.Hayır.Kinin ya da hınç çıkmış olmasının buruk lezzetinin zerresi yok.Ama kalbimi yokluyorum.Ya merhamet ya şefkat ya mağfiret? Garip.Onları da

[230] **Cumhuriyet**, 14 Ekim 1960.

bulamıyorum.İçimden bir af duygusu gelmiyor.B/168 numaralı yerde, taş kesilmiş haldeyim.Sanki Merih'ten gelmişim.Sanki, ayaklarımın dibinde oturan, yüzleri takallüs etmiş bedbahtlar ilk defa gördüğüm, ilk defa adlarını duyduğum yaratıklar.Kalın sesli bir savcı, onların yüz kızartıcı suçlarını okurken tüylerim sadece yaptıklarının, yapabildiklerinin uyandırdığı dehşet hissiyle diken diken oluyor.Bu kalbin değil ruhun isyanı."

Mahkemenin ilahi adaletin insanlar eliyle gerçekleştirileceğine dair inancının tam olduğunu belirten Toker, milletin menfaatini gerektiren şeyin ne kin ve hınç, ne de merhamet olmadığını hakimlerin suçluya değil, suça ceza vereceklerine herkesin inanmasını istemektedir.Toker'e göre, eğer kin ve hınç ruhlara hakim olsaydı duruşma salonunda kuşbakışı seyrettiği kelleler bir kılıç darbesiyle omuzlardan ayrılabilirdi ve hesaplarını sormak kimsenin hatırına gelmezdi.Ayrıca burunlara kan kokusu dolmasını gerekli görmeyen yazar, canhıraş çığlıklar atarak isteri nöbetlerine tutulmayı faydasız görmekte, mutlaka kelle istemeyi öylesine vakur davranan hakimleri hiç tanımamakla bir tutmaktadır. Makalesinin sonunda, yakınlarının saadetiyle beraber koca bir milletin saadetini hiçe sayan alçak zümreye gözlerini döndüren yazar, her şeyin silinip hakimler heyetinin köşesindeki al bayrak sahneye hakim olduğunda, topraklarımız üzerinde yaşayan ve yaşayacak olan insanlarımızın,kızlarımızın ve karılarımızın mesut olmalarını istiyorsak tek çarenin adaletin tecellisinden ,ibaret bulunduğunu görüyorum,anlıyorum diyerek, Yüksek Adalet Divanı'na olan güvenini ortaya koymaktadır[231]".

Atay 18 Ekim 1960 tarihli 'Baş Sorumlu Kim?' başlıklı başmakalede, Yassıada'da görülmekte olan davalarda ortaya çıkarılan bütün vurgunların,soygunların,kaçakçılıkların hepsinin Menderes'in yakın bilgisi altında olduğunu ve Menderes'in mevkiinin de dikkate alınması durumunda şüphesiz Bayar'dan çok daha ağır sorumlu olduğunu iddia etmiştir[232].

Çetin Altan 20 Ekim 1960 tarihli köşesinde Yassıada izlenimlerini aktardığı yazısında "Yassıada muhakemelerini takip ederken bu soygunculuk düzeninin siyasi mümessillerine bakıyor. Ya diyorum,iktisadi hesapların üzerine eğilenleri,dalaveranızı

---

[231] **Akis**, 17 Ekim 1960.
[232] **Dünya**,18 Ekim 1960.

anlayacakları korkusu ile hapse atar,damgalar,aç bırakır,perişan ederdiniz.Oysa demokrasiye gerçekten inansanız ve iktisadi fikirlerle dürüstlüğe hürmet etseniz,bu hale asla düşmeyecektiniz[233]." diyerek Demokrat Parti döneminin demokrasi anlayışını eleştirmiştir.

6-7 Eylül Olayları davasının ilk duruşmasını aktaran 'Üçüncü gün:6-7 Eylül sanıkları konuştu' başlıklı haberde, Menderes'in kendisinden bahsederken zamanın sabık ve sakıt Başbakanı, Bayar'ın ise olaylarla ilgili olarak 'Ben mesul olamam' ve Fahrettin Kerim Gökay'ın ise 'Tedbirler alınmıştı' dediklerini belirtilmekteydi[234].

Haftalık olarak yayınlanan siyasi dergi Sözcü, 21 Ekim 1960 tarihli sayısında "Yok Edilen Ceset" başlığıyla çıkmış, başlığın haberinde düşük Ankara Valisi'nin bu durumu itiraf ettiği iddia edilmiştir.Ayrıca dergide İsmet İnönü'nün makalesi ve Aziz Nesin'in Yassıada izlenimleri yer almıştır[235].

Duruşmalarda İnönü'nün şahitlik yapıp yapmayacağının tartışıldığı günlerde gazetede bu konu ile ilgili bir yazı yayınlanmış,bu yazıda vapurla Yassıada'ya giden gazetecilerin İnönü'nün İnönü'nün Yassıada'ya şahit olarak gelip gelmeyeceğini tartıştıklarını, bir kısım gazetecilerin herhalde kendi isteği ile gelmeyeceği görüşünde olduklarını bir kısmının 'Uşak Olayları','Topkapı Olayları' ve 'Anayasayı İhlal' davalarında İnönü'nün çağrılması halinde şahit olarak dinlenebileceğini belirttikleri aktarılmıştır.

Ancak bu işleri çok iyi bilen bir hukukçuya bu konu sorulmuş ve yazının sonunda hukukçunun cevabı şu sözlerle aktarılmıştır: "Yüksek Adalet Divanı lüzum görürse şahit olarak dinlenebilir.Fakat İnönü gelmemekte ısrar edebilir.Yaşını ileri sürerek istinabe yoluyla şahitlik yapar.Ankara'dan ifadesini yollar,duruşmaya gelmez[236]".

Cumhuriyet gazetesi,duruşmalarda geçen konuşmaları tutanaklar şeklinde yayınlamış, duruşmalardan fotoğrafları ve karikatüristlerin çizimleriyle sanıkların

---

[233] **Milliyet**, 20 Ekim 1960.
[234] **Hürriyet**, 20 Ekim 1960.
[235] **Kim**, 21 Ekim 1960.
[236] **Hürriyet**, 22 Ekim 1960.

portrelerine yer vermiştir. Duruşmaların başladığı ilk günlerde, gazetenin manşetlerinde devrik iktidar ile ilgili yolsuzluk haberleri önemli bir yer tutmaktaydı.

24 Ekim 1960 tarihli gazetenin sürmanşetinde Soruşturma Kurulu'nun iddianamesinden alınan şu bölüm yer alıyordu: "Menderes'in 10 yılda örtülü ödenekten kullandığı paranın miktarı:27 milyon" Alt başlıkta ise şu cümle yer almaktaydı: "İnönü,Refik Saydam,Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay'ın Başbakanlıkları zamanında örtülü ödenekten bir tek kuruş sarf edilmediği Kurulca yapılan tahkikat sonunda ortaya çıkarıldı[237]".

Cahit Tanyol Yassıada'dan Portreler isimli köşesinde "F.K.G." başlıklı yazısında sanıklardan eski İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay'ı irdelemiş, Gökay'ın Yassıada tutukluları arasında yerini yadırgayan bir hali olduğunu ve kendisinin de bu şaşkınlığı yaşadığını belirtmiş,hatta 27 Mayıs İhtilali'nden sonra onu İstanbul Valisi olarak görseydik bu kadar şaşmazdık diyerek Gökay'ın her devrin adamı olduğuna vurgulamıştır.Gökay'ın sanık ve tanık olarak verdiği ifadelerini uzlaştırmaya çalıştığı ve bocaladığı belirtildikten sonra, İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı alarak İstanbul halkının geçim bunalımı ve şikayetleri karşısında Taksim Meydanı'nda domates satacağını söyleyerek esnafı tehdit etmesinin,Yeşilaycılığını hatırlayarak,sarhoşların bel kemiğine iğne yapmasının,Sultan Mahmut gibi gece tebdil gezmesinin halkı ve basını haftalarca oyaladığını ve gülmeye sevk ettiğini savunuyordu.Tanyol yazısının sonunda şu ifadelere yer veriyordu: "Kendi kendime,mahkeme salonunun heybeti içinde,tombul bir tespih böceği gibi suçlu sandalyesinde büzülen şu adamın kaderini düşündüm.Doğrusunu söyleyeyim mi?Onu bu salona hiç ama hiç yakıştaramadım[238]".

27 Ekim 1960 tarihli haftalık siyasi Tempo Dergisi Demokrat Parti yöneticilerinin kadınlarla olan ilişkilerini ve eğlence hayatına olan düşkünlüklerini ön plana çıkaran ve davetlerdeki fotoğraflarla birlikte yayınlanan Diktatörler ve Metresleri, Bizde Fuhuşun İçyüzü ve Kadın Gözü İle Yassıada makaleleri o dönemdeki yayıncılığın durumunu gösteren önemli birer belgedir[239].

---

[237] **Cumhuriyet**, 24 Ekim 1960.
[238] **Cumhuriyet**, 27 Ekim 1960.
[239] **Tempo**, 27 Ekim 1960.

Meşhur Bebek Davası'nın 31 Ekim 1960 tarihinde başlayacağının duyurulduğu haberde, sarışın soprano Ayhan Aydan'ın Yüksek Adalet Divanı'nda tanıklık yapacağı belirtilmekteydi.Haber başlığının üstünde Ayhan Aydan'ın gülerken çekilmiş bir fotoğrafının yer almış,fotoğrafın altında ise şu cümlelere yer verilmişti: "Soprano:Yassıada'da ilgi ile takip edilecek muhakemelerden biri de 'Bebek Davası'nın duruşmaları olacak ve muhakkak ki bütün gözler sanıklardan ziyade şahit Ayhan Aydan'ın üzerine çevrilecek.Çünkü genç kadın hakkında şimdiye kadar çok şey yazıldı ve söylendi.Ayhan'ın da herhalde söyleyecek çok şeyi vardır,vardır ama bakalım Yüce Divan huzurunda sahnedeki kadar rahat söyleyebilecek mi[240]"?

Cumhuriyet'e göre, 27 Ekim tarihli duruşma enteresan olmasına rağmen hiçbir yenilik getirmeyen bir duruşmaydı.Haberin başlığı "Menderes hadiselerin mesuliyetini askerlerin üzerine yıkmaya çalıştı." Haberde, Adnan Menderes'in Fethi Çelikbaş ifade verirken sık sık müdahalelerde bulunduğu ve dava boyunca sinirli olduğu belirtilmekteydi.Ayrıca haberin resminde duruşmada şahit olarak dinlenen okuma-yazma bilmediği halde DP Ocak Başkanı ve Sular İdaresi Meclisi İdare Azası olan meşhur Mehmet Kaptan'ın ve Prof.Dr.Fethi Çelikbaş'ın fotoğrafları yer almaktaydı.[241]

Aynı gün Yüksek Soruşturma Kurulu'nun 23 Ekim günü beş saatlik bir çalışma yaptığı ve sabık Başbakan Adnan Menderes'in örtülü ödenekten şahsi masrafları için harcanan paranın 1 milyon 700 bin lirasının Park Otel idaresine ödendiği belirtilmekteydi.

Yüksek Soruşturma Kurulu'nun sabık ve sakıt iktidar organı bulunan gazetelerle iktidarı destekleyen gazete ve dergileri resmi ilan ve reklamlar,Başbakanlık Örtülü Ödeneği ve sair kaynaklarla beslemek,ihtiyaçlarından fazla kağıt tahsis ederek maddi imkanlarını genişletmek ve muhalefeti tutan,mücadeleci vasfını taşıyan gazete ve dergilere az miktarda resmi ilan ve ihtiyaçlarından noksan kağıt tahsis eylemek ve bazen bunları tamamen keserek tazyik altında bulundurmak suretiyle vazifenin kötüye kullanıldığına dair kararnamesi 29 Ekim tarihinde kamuoyuna açıklanmış, kararnameye göre resmi ilanlarda Demokrat Parti'nin yayın organı Zafer Gazetesi'nin aldığı miktar

---

240 **Hürriyet**, 28 Ekim 1960.
241 **Cumhuriyet**, 28 Ekim 1960.

500 bin ile 900 bin arasındadır.İzmir'de rekor Yeni Asır'ın,İstanbul'da ise Havadis'indir.Ayrıca kararnamede 1959 yılı Ağustos ayından itibaren tiraj ve abone esasına göre yürürlüğe konan kararname de suiistimal edilmiş,tiraj ve abone göz önünde tutulmaksızın DP organı gazeteler birinci kategoriye,Demokrat iktidarı destekleyenler ikinci kategoriye,tarafsızlar üçüncü kategoriye alınmış;Ulus,Dünya ve Yenigün gazetelerinin isimleri ise ilan listeden çıkarılmıştır.Daha sonra Yeni Sabah'ın da ilanları kesilmiştir.Yüksek Soruşturma Kurulu'nun bu durumla ilgili bir çok gazetecinin ifadesini aldığının belirtildiği kararnamede,resmi ilanlar kesildikten sonra hususi ilanların da verilmemesi için Umum Müdürlere telefon edildiğinin tespit edildiği belirtilmiştir.Ayrıca kağıt tahsisinde de DP'yi tutan gazetelere tirajlarına göre büyük miktarda kağıt verildiği,tarafsız gazetelere ve muhalefet gazetelerine ise kağıt tahsisinde çok hasis davranıldığı,hatta Kim Dergisi'nin 1958 yılı Temmuz ayında kağıdının kesildiği ve 1960 yılı Mayıs ayında yani ihtilalden önce yeniden kağıt verilmeye başlandığının tespit edildiği belirtilmiştir.Kararnamede,örtülü ödenek yolu ile beslenen besleme gazeteleri,beslenme şeklini ve isimleri,Havadis Gazetesi'nin kuruluş çalışmalarında örtülü ödenekten gazeteye 55 bin lira aktarıldığı, Necip Fazıl'ın ise 27 Mayıs'a kadar örtülü ödenekten 147.500 lira aldığı, Orhan Seyfi ve Yusuf Ziya Ortaç'a ise muhtelif tarihlerde para verildiği ve bunun miktarının 100 bin küsur lirayı bulduğu tespit edilmiştir.Kararnamede, Peyami Safa tarafından Başbakanlığa muhtelif tarihlerde talepnameler gönderildiği,Safa'nın eşinin hastalığı sebebiyle 800 sterlin verilmesi için Maliye Bakanı'na etki edilmesi talebinde bulunduğu iddia edilmektedir.

Sanıklardan Adnan Menderes,Muzaffer Kurbanoğlu,Server Somuncuoğlu,Mükerrem Sarol,Haluk Şaman,Celal Yardımcı,Emin Kalafat,Medeni Berk,Abdullah Aker,Samet Ağaoğlu,Fatin Rüştü Zorlu'nun mahkumiyetlerinin talep edildiği kararnamede,Sıtkı Yırcalı hakkında takipsizlik kararı verilmiştir.Kararnamede kamuoyunun bilgi edinmesi amacıyla Başbakanlık Örtülü Ödenek Tahsisatından ajans ve gazetelere ödenen paralarla ilgili şu liste yayınlanmıştır: Türk Haberler Ajansına 35.518 TL, Yeni Cephe Gazetesi (Osman Tat) 14.700 TL, Türk Anglo-Amerikan (Kazım Nami Duru) 18.545 TL, Atom Gazetesi (Talat Sümer) 17.300 TL, Müslümanın Sesi'ne 8.500 TL, Yeni Asır'a (Baskı makinesi için) 74.161 TL, İstanbul Ekspres ve Burhan Belge'ye 81.621 TL,Ali Dayı Gazetesi'ne 6.000 TL,Akın Gazetesi'ne 22.300

TL, Havadis Gazetesi'ne (İstanbul Milletvekili G.Ramazanoğlu'na) 55.000 TL,Mizah Gazetesi'ne 8.000 TL,Siyaset Gazetesi'ne (Hüsnü Yaman) 7.000 TL,Büyük Doğu ve Necip Fazıl Küsakürek'e 147.500 TL,Cavit Yamaç'a 300 TL,Medeniyet Gazetesi'ne 11.000 TL,Anadolu Gazetesi'ne 4.000 TL,Hizmet Gazetesi'ne (Kemal Onan) 23.500 TL,Etem İzzet Benice'ye 15.000 TL,Horoz Gazetesi'ne 3.000 TL,Tük Düşüncesi (Peyami Safa) 49.100 TL,İstanbul Ekspres'e 1.500 TL,İKA Ajansı'na (Ziya Tansu) 8.700 TL,Aydın D.P. Gazetesi'ne 10.000 TL,Hergün Gazetesi'ne (Telefon ücreti) 1.597 TL,Ege Ekspres Gazetesi'ne 12.200 TL,Akbaba Mecmuasına 63.313 TL,DP İzmir Gazetesi'ne 21.000 TL,Meram Gazetesi'ne (Konya) 1.000 TL,Ayrıca iki gazeteye 33.000 TL olmak üzere toplamda 723.809 TL ödeme yapılmıştır[242].

Cevat Fehmi Başkut 6-7 Eylül Olayları'nın ilk duruşması ile ilgili gözlemlerini aktardığı yazısında, Menderes'in sağlık durumunu merak edenlere ve konuşma yeteneğini yitirdiğini belirten kendisine alaycı bir ifadeyle müjde vermiş ve Menderes'in sıhhatinin her bakımdan mükemmel olduğunu, hatta iktidarda bulunduğu bazı zamanlara kıyasla daha da yerinde olduğunu belirtmiştir.Menderes'in oturum boyunca uzun süreli olarak konuştuğunu ve hitabet sanatının bütün hünerlerini gösterdiğini aktaran Başkurt, Menderes'in daha fazla konuşmasına fırsat verilirse herkesi ikna edici bir özelliğinin bulunduğunu ifade etmiştir.Sanıkların mahkeme salonundaki durumunu irdeleyen ve alaycı bir üslupla Menderes'in sorgulanmadığını, hitabet sanatının bütün hünerlerini gösterdiği belirttikten sonra, Bayar'ın kararlı tavrından ve Fatin Rüştü Zorlu'nun rahat hareketlerinden bahsetmiş,Fahrettin Kerim Gökay'ın ise 'boyu kadar' bir savunma metni hazırladığını ve bu metnin Mahkeme Başkanı tarafından reddedildiğinden,salonda da gülüşmelere yol açtığından bahseden Başkut, mahkeme başkanı saat beşi yirmi geçe duruşmayı Perşembe gününe tatil ederken,başkanın şu sorusunun askıda kaldığını belirtiyordu: "-Tertip yoksa 5-6-7 Eylül'de olup bitenler nasıl birbirini takip etti ve İstanbul'da,İzmir'de,Ankara'da aynı zamanda o hadiseleri yarattı[243]"?

Yaşar Kemal ise 6-7 Eylül Olayları Davası'nın aynı duruşmayla ilgili gözlemlerini aktardığı yazısında, Menderes'e yüklenmiş ve sürekli olarak Menderes'le

[242] **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1960.
[243] **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1960.

ilgili kıyaslamalara ve düşüncelere yer vermiştir.O günkü duruşmada Menderes'le ilgili gözlemlerini aktaran ilginç cümleler şöyledir: "Hakim Beyefendi Hazretleri diyor,çok rica ederim,çok istirham ederim diyor, çok,çok muhterem soruşturma kurulu diyor,bendeniz arzediyorum ki diyor.Arada sırada da espriler yapıyor.Hele bir tanesi ömür.Kendisinden söz ederken bir seferinde 'sabık ve sakıt Başvekil'dedi.Salondakiler güldüler.Ve çok gülen Menderes kendi esprisine gülmedi.Nedense gülemedi.Melekelerin tam yerine gelebilmesi için amma da güzel bir fırsattı,kaçırdı.Bundan sonraki celselerde böyle güzel bir fırsatı Menderes'in kaçırmayacağını sanıyorum.Evet,toz kondurtmuyor kendisine.Hiç mi hiç haberi yok." Köprülü'nün,Zorlu'nun ve Menderes'in 6-7 Eylül Olayları'nın tertip olmadığını söylemelerine rağmen, bütün İstanbul'un,bütün Türkiye'nin olayın tertip olduğunu bildiğini belirtmektedir[244]".

Bebek Davası duruşmalarının başladığı 31 Ekim tarihli duruşmadaki gelişmeleri Yeni Asır muhabiri Hayrullah Gülal şöyle aktarmaktadır: Gazetenin manşetinde "Bebek Davasının Duruşması Başladı" başlıklı haberin alt başlıklarında, sanık Menderes ve Dr.Atabey'in çocuğu öldürdükleri iddiasını reddettiklerinden, şahit Ayhan Aydan'ın da 'Çocuğum eceli ile ölmüştür' dediğinden bahsedilmekte ve ayrıca Başbakanlık kasasında bulunan kadın eşyalarının duruşmada teşhirinin, Başsavcı Yardımcısı Öztürk ve Menderes'in avukatı Apaydın arasında tartışmalara yol açtığı aktarılmaktadır.Gülal, duruşmanın başlangıcında Dr. Fahri Atabey ve Adnan Menderes'in yorgun adımlarla salona girdiğinden ve sanıkların kıyafetlerinden bahsetmekte, Adnan Menderes'in sorgusu sırasında birkaç defa dinleyicilerle yüz göz olduğunu,Menderes'in sorgusunun güldürücü geçtiğini ve zaman zaman Menderes ile hakimlerin de konuşmaları sırasında gülmekten kendilerini alamadıklarını aktarmıştır[245].

Akis dergisinde yayınlanan "Cürüm ve Ceza" başlıklı imzasız yazıya göre: "…Seçimle iktidarı veren idarecilerle ihtilal neticesi kollarından tutulup atılmış komitecileri birbirine karıştırmamak gerekir… İhtilali bir nevi seçim saymaya imkan

[244] **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1960.
[245] **Yeni Asır**, 1 Kasım 1960.

yoktur.Eğer ihtilalle devrilmiş olmak ve seçimle değiştirilmiş bulunmak aynı neticeleri verecekse,doğrusu bir ihtilalin çıkmasını beklemeksizin iktidarı verenler budalaların en büyüğü sayılsalar yeridir.Demek bir yoldan iktidara gelinecek,orada ihtilal çıkıncaya kadar kalınacak,süngüler kaba ete değince, 'Pardon' denilip gidilecek…O halde seçim yolunun sebebi hikmeti nedir?[246]…"

Hasan Polatkan ve Vinileks Şirketi ortaklarının yargılandıkları dava ile ilgili haberlerde sanıkların bütün iddiaları reddettikleri belirtilmiş,Ragıp Sipahi'nin Soruşturma Kurulunda verdiği ifadeyi hücrede tazyik altında tutulduktan sonra imzalandığını iddia ettiği aktarılmıştır.Cumhuriyet'e göre Ragıp Sipahi'nin Hasan Polatkan'a yazdığı mektuplar bu iddiayı çürütmektedir.Dava ile ilgili haberin verildiği gün, Ragıp Sipahi'nin Hasan Polatkan'a yazdığı 19 Mayıs 1957 tarihli mektup ve Polatkan'dan yardım istediği mektup yayınlanmıştır.Haberde önce iddiaları reddeden sanıkların mektuplar okunduktan sonra sanık avukatlarının itirazlarından vazgeçtiği belirtilmekteydi[247].

6-7 Eylül Olayları Davası'nda 15 şahidin dinlendiği 24 Ekim 1960 tarihli duruşma ile ilgili haber "6-7 Eylül duruşmasında 15 şahit dün açıkça 'Hadiseler tertip eseridir.' dediler" başlığıyla verilmiş, haberde eski Cumhurbaşkanlığı Başyaveri ve dönemin İstanbul Valisi Refik Tulga'nın ve eski İstanbul Milli Emniyet Şefi'nin şahadetlerinin mühim,kati ve ezici olduğunu vurgulanıyordu.Gazetenin muhabirleri Mazhar Kunt,Erol Dallı ve Mücahit Beşer'in haberine göre, duruşmaya katılacak tanıkların davaya özel bir karakter vereceği ve daha önceki şahitlerin hükümet erkanı veya hükümetle kader birliği etmiş şahıslar olduğu belirtiliyor ve Yüksek Adalet Divanı önünde ifade verecek şahitler şöyle sıralanıyordu:İstanbul Valisi Tümgeneral Refik Tulga,Patrik Athenagoras, eski Trafik Müdürü Orhan Eyüpoğlu,gazeteci ve avukat Orhan Birgit,Milli Türk Talebe Birliği eski başkanı Hüsamettin Canöztürk,Anadolu Ajansından Erdoğan Ulus,bu Ajansın mensubu iken bilahare Brüksel'e basın ataşesi tayin edilen Nail Mutlugil,Kıbrıs Türktür Başkanı ve Beyrut Basın Ataşesi Hikmet Bil,üç Milli Emniyet Memuru,NATO'da Hariciye memurlarından Coşkun Kırca.

---

[246] **Akis**, 4 Kasım 1960.
[247] **Cumhuriyet**, 5 Kasım 1960.

6-7 Eylül Olayları Davası'nın 5 Kasım tarihli duruşması sanıkların ifadelerinde birbirlerinden ayrıldıklarını belirten başlıklarla veriliyordu.Cumhuriyet, Orgeneral Vedat Garan ve Fahrettin Kerim Gökay'ın sözlerini ön plana çıkartmıştır.Vedat Garan'ın duruşmada söylediği "Askeri birlikler zamanında istenseydi hadiseler kolaylıkla bastırılabilirdi" sözlerinin yanında Fahrettin Kerim Gökay'ın "Vaktinde istedim" sözleri verilerek sanıklar arasındaki düşünce ayrılığı vurgulanmak istenmiştir[248].

Polatkan'ın ve Vinileks Şirketi ortaklarının davasında tanıkların dinlendiği duruşma ile ilgili haberlerde, suiistimal davasının kati safhaya geldiği ve tanık banka müdürlerinin Polatkan aleyhinde şahitlik yaptığı belirtilmekteydi.[249] Yassıada İntibaları isimli köşesinde duruşmalarla ilgili gözlemlerini yazan Yaşar Kemal, "Gülen kargalar" başlıklı yazısında,kararname okunurken Polatkan'ın bunun savunmasını yapmayacağını düşündüğünü belirttikten sonra, Polatkan'ın Ragıp Sipahi'yi başından atabilmek için işlerini yaptığını söylemesini şu sözlerle eleştirmektedir: "Bir bakan bir adamı sırf başından atabilmek için olmayacak işini yaptırıyor.Ya işte böyle.Yassıada'nın kargaları,siz ne dersiniz buna?Güler misiniz,ağlar mısınız?Siz de Hasan Bey gibi ipe un mu serersiniz?Konuşmak dururken,ipe un sermek için mi Yassıada'nın üstünde uçarsınız?Dünyanın bütün kargaları,bu işlere gülmez misiniz[250]"?

Eski Ticaret Bakanları Hayrettin Erkmen ve Zeyyat Mandalinci'nin yargılandıkları Zimmet Davası'nın ilk duruşması gazetelerde,ilgi uyandırmayan ve tenha bir salon önünde cereyan eden bir duruşma olarak tanımlanmıştır.Cumhuriyet'in haberinde tanık olarak dinlenen kişilerin ifadelerini ön planda tutmuş,ancak sanıkların savunmaları konusunda yorum getirilmemiştir.Davada tanık olarak Ticaret Bakanlığı,Petrol Ofis,Toprak Ofis,Merkez Bankası bürokratları dinlenmiş ve tanıklar iki bakanı şiddetle itham etmişlerdir[251].

Vinileks Şirketi Davası'nın kararnamesi ile ilgili haber de şirket sahipleri ve Hasan Polatkan'ın Diavana sevk edildiği şeklinde veriliyordu.6-7 Eylül Davası ile ilgili

[248] **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1960.
[249] **Hürriyet**, 8 Kasım 1960.
[250] **Cumhuriyet**, 8 Kasım 1960.
[251] **Dünya**, 9 Kasım 1960.

yazısında Cevat Fehmi Başkut, yine Menderes'e yüklenmiş, o günkü oturumda Menderes'in partideki eski günlerini hatırladığını, sürekli söz istediğini ve konuştuğunu, konuşma imkanı bulamadığı zamanlarda ise kızgın ve küskün bir hal aldığını belirtmekteydi. Başkut yazısına tanıkların Fethi Çelikbaş'ın iddiaları ve Menderes'in bunlara verdiği cevaplarla devam etmiş, şahitler içerisindeki dikkate değer tiplerin olduğundan ve kamuoyunun bunları tanıdığından bahsetmiştir.Bunların içerisinde önde gelenlerden Beykozlu Mehmet Araç Kaptan'ı şöyle tanımlamıştır: "Yaş kırk beş-elli,şişman,kravatsız,kahverengi elbiseli,alelusul eline yemin suretinin yazılı şekli verildi.Okuyup yazması olmadığı anlaşıldı.Reis yemini kendisi okudu ve ona tekrarlattı.Fakat bunda da kolaylıkla muvaffak olamadı.Bir aralık sinirlenip: -Senin yalnız okuyup yazman değil,anlayışın da kıtmış! dedi.Adamı tanıdınız değil mi?Şimdi onun kim olduğunu anlatalım:Mıntıkasında DP Ocak Başkanı ve aynı zamanda Sular İdaresinde Meclisi İdare Azası.Bu vazifeleri,muhakeme esnasında dinleyicilerin fısıldamalarıyla öğrendik,yanımda oturan orta yaşlı bir zat: -Tevekkeli değil,su parası bir ay 30 lira,bir ay 600 lira geliyordu! diye söylendi." Başkut yazısının sonunda, şahitlerden bir nakliyecinin hakimin Bayar'ı,Menderes'i,Zorlu'yu,Köprülü'yü tanıyıp tanımadığına dair sorusuna uzun uzun arkasına bakarak, 'Hiç birini tanımıyorum Reis Bey!' cevabını verdiğini belirtmektedir.

Cumhuriyet'te, Bebek Davası'nın ilk duruşmasındaki gelişmeler "Bebek davasına başlandı bugün devam olunacak" başlıklı haberle okuyucuya duyurulmuş, haberin alt başlığında ise "Düşük Menderes dünkü duruşmaya gelmek istemedi,kendisini methe kalkışan avukatı,dinleyiciler tarafından yuhalandı" ifadesine yer verilmiştir.Haberin girişinde Aydan Ayhan'ın ifadesinde söylediği "Onu çok seviyordum,ondan çocuğum olmasını istiyordum" sözlerine yer verilmiş, Savcı'nın Başbakanlık'taki tarihi vesikalar kasasından çıkan kapalı zarf içerisindeki külot ve kadın çoraplarının kime ait olduğunu sanıktan sorduğu ancak mahkemenin bu işi konu dışında gördüğü belirtilmiştir.Ayrıca dava ile ilgili olarak birinci sayfada iki fotoğrafa yer verilmiş, Ayhan Aydan'ın ifade verdiği sırada Menderes ve Dr.Fahri Atabey'i sanık sandalyesinde otururken gösteren fotoğrafın altında şu cümle yer almaktaydı: "Düşük Başbakan,1955 yılına tekaddüm eden yıllarda evli ve üç çocuğu olmasına rağmen onunla karı-koca hayatı yaşayan Ayhan Aydan ve doktor Fahri Atabey."

Duruşmayı Cumhuriyet Gazetesi adına izleyen Yaşar Kemal Yassıada İntibaları isimli köşesinde, Bebek Davası'nın ilk duruşmasında salonda tuhaf bir hava olduğunu, herkesin bir şeyler,görülmedik,inanılmadık bir şeyler beklediğini belirttikten sonra,salondaki havanın duruşmaların başladığı ilk günkü havaya biraz benzediğini iddia etmiştir.Duruşma salonundaki Menderes'i yılgın,çökük ve hareketlerinde tereddütleri olan bir kişi olarak tanımlayan Kemal, Menderes'in yanaklarının pençe pençe kızardığını belirttikten sonra, "Doğru söylüyorum,bugün Menderes'in yüzü kızarmıştı.Ne dersiniz! Sahiden kızarmıştı" ifadelerini kullanmıştır.Daha sonra duruşmada savcının konuştuğunu aktaran Kemal ,savcının 27 Mayıs'tan sonra,Menderes'in Başbakanlık'taki odasında araştırmalar yapılırken bir kasanın tespit edildiğini ve kasanın üstünde "Tarihi Vesikalar" yazdığını,kasanın içinden çıkacak tarihi vesikaların çok gizli olabileceğini,yayınlanmasının büyük yanlışlıklara ve çıkmazlara yol açabileceğinden kasayı bir heyetin açması gerektiğine karar verdiklerini ve kurulan heyetin kasayı açtığını söylediğini belirtmiştir.Daha sonra kasadan çıkan vesikaları değerlendirdiği bölüm şöyledir:

"Öyle önemli vesika falan yok.Hatta Menderes'in yıktığı,istimlak ettiği şehirlerin planları bile yok.Ama tam kasanın orta yerinde bir zarf var.Zarf kapalı ve Menderes tarafından kapanan yerleri birkaç kere imzalanmış.Bulduk,diyorlar. Koskocaman Menderes'in,bir koskoca millete on yıllık başbakanlık yapmış kişinin, 'Tarihi Vesikalar' yazılı kasasından önemli bir şey çıkmaz olur mu?! İşte bu zarf çok önemli zarf.Heyet üyeleri korka çekine zarfı açıyorlar,açıyorlar ki,ne görsünler.Vay anam vay!Millet hayatını ilgilendirecek tarihi vesikalar,tarihi vesikalar…Tarihi vesikalar karşısında gözleri faltaşı gibi açılıyor.Tarihi vesika ki,oy anam babam oy!..Tarihi vesika ki ne kadar öğünsek yeridir.Seyirciler kulak kesilmişiz dinliyoruz.Bu tarihi,bu kadar önemli millet hayatını ilgilendiren tarihi vesikada ne iş var ola?!..Başsavcı da adamı çatlatacak.Şu tarihi vesikaları bir görsek,bir an görsek ya.Çatlayacağız.Vallahi çatlayacağız. Başsavcı,eline bir zarf alıp bize gösteriyor: "İşte zarf bu zarf.Şimdi içindekileri çıkarıyorum.." İki parmağını sokup zarftan ilk vesikayı çıkarıyor.Eeh!. İlk vesika epeyce önemli:Beyaz bir kadın donu! Buradakiler külot diyorlar.Daha kibarcası.Fransızcası.Bir Başbakanın da tarihi vesikalar kasasından öz Türkçe,kaba don çıkmaz ya.Çıksa çıksa külot çıkar.. Savcı,donu elinde

dalgalandırıp,affedersiniz, külotu,seyircilere gösteriyordu: "Çok da küçük bir külot!" Sahi,epeyce de küçük bir külot.Bir kız çocuğuna ancak gelir.Dinleyicilerden,yanımdaki dinleyicilerden birisi,külot uzmanı olabilir,bugün epeyce kadın dinleyici,doktor dinleyici var…Ne diyordum? Yanımdaki birisi, 'bu don naylondur.Giyince genişler.' dedi.Belki de öyledir.Epeyce bir zaman bu tarihi vesikayı seyrettik.. Menderes'in hakkı var.Külotu,evet bu külotu en muteber,Tarihi Vesikalar Kasasına koyduğuna iyi etmiş. Evet,Menderes'in hakkı var.Bu millete iyilik yapmak istemiş.Bence bu büyük bir iyilik.Evet,ders alırsak,bu tarihi vesika,gerçekten bizim için büyük bir tarihi vesika olacak.Menderes'in,bu güzelim tarihi vesikadan dolayı,evliyalığına bir daha inandım..İkinci tarihi vesikayı çıkarıyor Başsavcı..Ne ola ki?!Bu da bir kadın çorabı!.Çorabı daha önce gören gazeteciler,üstelik de,çorabın yıkanmadığını söylüyorlardı.Bunu da gördük.Eeeh,oldu olacak,bu tarihi vesikaları asmak için bir ip germelilerdi!.. Üçüncü tarihi vesika da önemli..Çok önemli ama biz göremedik.Çok yazık,göremedik.Kimbilir neler vardı.Savcının elindeki üçüncü tarihi vesika,bir kutuya benziyordu.Savcı diyordu ki: 'Efendim' diyordu, 'sabık Başbakan Menderes,devlet işlerinden yorulup da,başını dinlemek istediği zamanlar,eğer sevgilileri yanında yoksa,bu kutunun içindekilere baka baka gönlünü eğler.Bunun içinde çıplak kadın resmi vardır.' Üçüncü vesikayı göremedik.Şu Menderes yaman şey vesselam!.Başbakanlık dediğin de böyle yapılır.Ne gerek,gerçekten de Başbakanlık böyle yapılır[252]."

Yassıada duruşmalarının 16.gününde meydana gelen olayların aktarıldığı haberde, Adnan Menderes'in emir subayı süvari Binbaşısı Hayrettin Sümer'in Menderes'in olaylarla ilgili olarak "Biz istedik sineye de çekeceğiz" dediği belirtilmekte ve Menderes'in olaylarda sorumluluğunun bulunduğu izlenimi verilmeye çalışılmaktadır.Duruşmada Sümer'in şahit olarak dinlenildiği bölümler haberde önemli bir yer tutmuş ve Sümer'in salona girdiği andan şahitliğinin sonuna kadar Menderes'in ve Bayar'ın gözleriyle sürekli olarak Sümer'i takip ettiği belirtilmektedir.Sümer, olaylar sırasında Ankara'da olduğunu ve Ankara'daki bakanların sürekli olarak toplantı halinde bulunduğunu belirttikten sonra o dönemde Menderes'in sağ kolu olduğunu iddia ettiği Mükerrem Sarol ile DP Beykoz Parti Başkanı arasındaki görüşmeyi şu sözlerle aktarmıştır: "Devlet Vekili Mükerrem Sarol,telefonla devamlı irtibat halinde

---

[252] **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1960.

bulunuyordu.O zaman Sarol Başvekil Menderes'in sağ kolu idi.Telefonla DP merkezini,Beykoz Parti Başkanı Kaptan'ı aradı.Hadisenin nasıl cereyan ettiğine dair konuşmalar yaptı.Oradaki,içerideki arkadaşlara (yapın dedik,yapın dediysek öylesini yapın demedik.Türk milletine vur desek öldürüyor.Kıymetli idare amirleri hadiselere hakim olmuşlar[253]".

Eski Tarım Bakanı Nedim Ökmen'in tek sanık olarak yargılandığı Arsa Suiistimali davasının ilk duruşması ile ilgili,davanın ilk günde müdafaaya kaldığı ve dinlenen bütün şahitlerin Nedim ökmen aleyhinde ifade verdikleri belirtilmekteydi.Nedim Ökmen iddia edildiği gibi eşine ait arsayı Bakanlığa fahiş fiyatla satmadığını iddia ederek,kendisi için en büyük şanssızlığın o zamnaki İş Bankası Umum Müdürü Üzeyir Avunduk'un bugün sağ bulunmaması olduğunu ifade etmiş, sözlerinin devamında "Ben satmak istemiyordum.İlk önce sabık Cumhurbaşkanı,sonra da Başbakanın bana ricaları üzerine bu satışı müsaade ettim" diyerek baskı altında kalarak satışa izin verdiğini savunmuştur[254].

Duruşmaların 19. gününde İpar Davası görülmeye başlanmış,duruşma ile ilgili haberin başlığında sanıkların yedisinin de suçu kabul etmediği belirtilmekte, ayrıca duruşmada Sebati Ataman'ın Zorlu ile Polatkan'ın İpar'ın gemileri yüzünden tartıştıklarını söylediği aktarılmaktadır.Ayrıca duruşmada Ali İpar'ın kendisi için "Tecrübesiz Armatör" tabirini kullandığının belirtildiği haberde,Medeni Berk'in, Zorlu'nun Ali İpar hakkında iltizamkar davrandığı iddiası aktarılmıştır.[255] Cumhuriyet'e göre, başta Ali İpar olmak üzere suçu kabul etmeyen sanıklara rağmen dava için hazırlanan bilirkişi raporlarının tamamının sanıkların aleyhindeydi ve Medeni Berk duruşmada 'kendisinde bu mesele ile Zorlu'nun ilgisi bulunduğu intibaının uyandığını' belirtmişti[256]. Davada dinlenen tanıkların ifadeleriyle Fatin Rüştü Zorlu'yu zor durumda bıraktıkları belirtilmiştir.Haberde, Dönemin Hazine Umum Müdür Muavini ve Gemi Satınalma Heyeti üyesi Kemal Sibel'in ifadesinde, Zorlu'nun Vekiller Heyeti toplantısında tuttuğu firmaları açıkça ortaya koyduğu belirtilmiş, Ali İpar'ı tuttuğunu açıkça belli ettiği toplantıda Polatkan'la arasında kıyamet koptuğunu iddia ettiğini

---

[253] **Hürriyet**, 10 Kasım 1960.
[254] **Cumhuriyet**, 12 Kasım 1960.
[255] **Hürriyet**, 16 Kasım 1960.
[256] **Cumhuriyet**, 16 Kasım 1960.

aktardıktan sonra Zorlu'nun şahidin kasıtlı olarak ifade verdiğini belirtmesi üzerine, Kemal Sibel'in "Zorlu,diğer vekillerin tebessümleri karşısında İpar mevzuunda açıktan açığa taraf tutmuştur.Eski talimatname değiştirilmeseydi,yetki Genel Seçme Heyetindeydi ve biz de bu işi karara bağlamazdık ama sonumuz ne olurdu belli olmaz" sözleriyle Zorlu'nun Ali İpar'ı tam manasıyla tuttuğu aktarılmaktadır[257].

6-7 Eylül Olaylarının 17 kasım tarihli duruşmasında Menderes'in avukatı Burhan Apaydın'ın sözleri gazetelerin manşetlerinde yer almış, Apaydın bazı yeni şahitlerle birlikte İsmet İnönü'nde Adalet Divanı tarafından dinlenilmesi talep etmiştir.Cumhuriyet'e göre duruşmanın en dikkat çekici tarafı, "Adnan Menderes'in bir celsede müteaddit defalar tekrar ettiği ve efkarı umumiye müdafaasız bırakılıyoruz zehabını yaratacak sözler söylemesi üzerine Başkan Sarol'un sinirlenerek: 'Bu davanın Yassıada'da başlamış olması,şartlarının müsait bulunmaması ihdas ettiğiniz fiillerin tabii bir neticesidir.Ben Size ne yapayım' cümlesini söylemesi ve tarihi Yassıada Mahkemesi salonunda ilk defa uzun uzun alkışlanması olmuştur.Haberde,Başol'un alkışların kesilmesi için yerinden doğrularak elini havaya kaldırdığı ve anlayışlı dinleyicilerin Başkanın bir elini havaya kaldırması içlerinden gelen bu alkışı kestiği,Menderes'in ise adalet sembolü Başol'un karşısında başını öne eğerek yerine oturduğu belirtilmekteydi [258].

"Yassı'da,sanıklar lehine verilen ilk karar" başlığıyla verilen haberde, Bebek Davasının her iki sanığın lehine bittiği ve Doktor Fahri Atabey'in 22 Kasım akşamı tahliye olunduğu belirtilmektedir.Haberin altında Dr.Atabey,Berin Menderes ve Adnan Menderes'in fotoğraflarına yer verilmiştir.Atabey'in gülerken çekilmiş fotoğrafının altında yalnızca 5 dakika süren karar duruşmasında Atabey'in tahliyesine karar verildiği ve Atabey'in evine memnun bir şekilde döndüğü belirtilmektedir.Berin Menderes'in fotoğrafının altında ise çok heyecanlı olduğu ve karar duruşmasının akşamında küçük oğlu Aydın'la beraber İstanbul'a geldiği aktarılmakta ve çok bitkin olduğu,güçlükle yürüdüğü aktarılmaktadır.Berin Menderes'in gazetecilerin sorularına sadece 'çok

---

[257] **Milliyet**, 18 Kasım 1960.
[258] **Dünya**, 18 Kasım 1960.

heyecanlıyım' cevabını verdiği ve Menderes ve oğlunun şehre 57383 plakalı taksi ile gittiği belirtilmiştir[259].

Cevat Fehmi Başkut "Koraltan ve Barbara" başlıklı yazısında,Koraltan'ın 40 senelik bir zaman şeridi içindeki değişimini aktarmış,bir ucunda zamanın ihtilal ve inkilap mahkemesinin (İstiklal Mahkemesi) hakimi olan adamın,öteki uçta bir başka ihtilal ve inkilap mahkemesinin önüne sanık olarak çıktığını belirtmiştir.Daha sonra Koraltan'ın Barbara'yı seçerken Almanya'dan yollanan fotoğraflara bakıp karar verdiğini aktaran Başkut, bu durumu Koraltan'ın bir önceki davada düşük Başbakan Menderes'in makamındaki tarihi vesikalar kasasında bulunan çıplak fotoğrafların kendisine ait bulunduğunu söyleyerek son senelerdeki iptilasını ortaya koymasına bağlamış ve Koraltan'ın kah suçu eski Kalemi Mahsus Müdürünün üzerine attığını,kah bazı noktalarını hatırlamadığını söyleyerek bocalayıp durduğunu belirtmiştir.Başkut yazısının sonunda, Koraltan'ı şu ifadelerle suçlamıştır: "1959'da ilaçsızlıktan kıvranan hasta vatandaşların ahı aradan bir sene geçmeden düşük Meclis'in muhteşem Başkanını hakim önünde terletiyordu."[260]

Adnan Menderes'in 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra eşi Berin Menderes'le yaptığı ilk görüşme, yaklaşık 6 ay sonra 23 Kasım 1960 tarihinde olmuştur.Menderes'in eşiyle buluşması ile ilgili haberi aktaran Cumhuriyet muhabiri,Berin Menderes ve oğlu Aydın'ın Yassıada'da sanıkların avukatları ile müzakere ettikleri salonda Adnan Menderes ile yaptıkları görüşmenin yaklaşık bir saat sürdüğünü ve görüşme sırasında bir vazifeli subayın da salonda hazır bulunduğunu aktarmaktadır.Berin Menderes kendilerini Yassıada'ya götürecek olan Bozkurt motorunu beklerken Samet Ağaoğlu'nun kızkardeşi ve avukatı Süreyya Ağaoğlu ile karşılaşmış ve aralarında şöyle bir konuşma olmuştur:

"Berin Menderes:Çok perişanım.

Süreyya Ağaoğlu:Hepimiz öyleyiz.Metin olmak lazım.

Berin Menderes:Tabii.Tabii…

---

[259] **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1960.
[260] **Cumhuriyet**, 22 Kasım 1960.

Berin Menderes, daha sonra etrafını çeviren gazetecilere şu açıklamayı yapmıştır: "Mesudum.Kocamla buluşacağım için çok heyecanlıyım."

Haberde, görüşme ile ilgili olarak açıklama yapan Adnan Menderes'în avukatlarının,Menderes'in bu görüşmeden çok memnun olduğunu bildirdiği aktarılmaktadır[261].

Değirmen Davası ile ilgili haberde kendisine atfolunan yolsuzluk suçunu Toprak Mahsulleri Ofisi Umum Müdürünün üzerine attığı belirtilmiş, haberde sanıklar Sıtkı Yırcalı ve Şemsi Demirkan'ın ifadeleri ile şahit Kemal Milaslı'nın ifadeleri tutanak halinde aktarılmış ve haberde yoruma yer verilmemiştir.

Örtülü Ödenek Davası'nın ilk duruşması ile ilgili haber Cumhuriyet'te "Menderes'in müşkül durumda kaldığı dava" başlığı ile verilmiş,haberde sorgusunda hiçbir şeye cevap veremeyen düşük Başbakanın,ödeneğin şahsi masraflarına harcanan kısmının mesuliyetini eşine yükleyecek kadar şaşkına döndüğü belirtilmekteydi.Duruşmada öncelikle kararnamenin okunduğu aktarılmış,ardından bilirkişi raporu okunurken Menderes ile Salim Başol arasında ilginç diyaloglar yaşanmıştır.Haberde Başol ile Menderes arasındaki konuşmalar şöyle aktarılmıştır:

"Bir aralık bilirkişi mütalaasını söylerken Menderes'in müdahalede bulunduğu görüldü.Başkan Menderes'e hitaben 'Size söz vermedik,fazla ısrar ederseniz yerinize oturturum' deyince Menderes şimdiye kadar alışılmamış bir şekilde sertçe 'otururum!' dedi.Düşük Başbakanın hemen bütün ev ihtiyaçlarını örtülü ödenekten gördürdüğünü ortaya koyan masraf listeleri okunurken Başkan, 'İktidarınız devrinde Başvekilin kendi ödeneğini almadığı yaygın bir şekilde söyleniyordu.Bunu ya siz yaydınız,ya da taraftarlarınız… (Gülüşmeler)'

Menderes:70 bin liralık ikametgah tahsisatımı kendi evimde oturduğum için kaldırmıştım.

Köşk personelinin ifadeleri okunurken:

Başkan:Bak,onlar bile bu sarfiyatı hoş görmüyorlarmış.

---

[261] **Cumhuriyet**, 24 Kasım 1960.

Menderes:Biz ailece kendi masraflarımızı kendi gelirimizle karşılardık.Ama bazen 6 kişiden 100 kişiye kadar misafirlerimiz olurdu.Bu onlar için yapılan masraflardır.

Başkan:Kim diyor sefahat şeklinde davet yap diye…Bak kahvaltıyı hep oradan yapmışsınız.(Gülüşmeler)

Seyahat masrafları kısmında Kazım Nefes adında birine 50 lira ödendiği bildiriliyordu.

Başkan:Kim bu Kazım Nefes?

Menderes:Masajcı beyefendi.(Gülüşmeler).

Menderes genel olarak bu paraların sarfiyatından haberdar olmadığını bildirerek, "Benim hususi paralarım da Kalemi Mahsusun elinde bulunurdu.Daima oraya 500 ile 1000 lira bırakırdım.Anlaşılan odacı bunları benim param yerine örtülü ödenekten alarak ödemiş.Bunlara asla tenezzül edecek adam değilim.

Necip Fazıl'a 5000 lira ödendiğini belirten fasılda.

Menderes:Gazetecilerle her iktidarın münasebeti aşikardır,lastikleşmiş anane haline gelmiştir.Yalnız Necip Fazıl'a değil bir çok gazete ve mecmualara da yardım etmek tahsisatı mesturenin konuluş gayelerindendir.

Özel masraflar listesi okunurken, jartiyer ve süveter gibi eşyalar için harcanan paralardan da bahsediliyordu.

Menderes bu iddialara karşı hiçbir zaman süveter giymediğini belirtiyor, ancak her zamanki gibi Başkan tarafından azarlanıyor veya inandırıcı bulunmuyordu.Bu konudaki diyalog şöyle aktarılmıştır:

"Menderes:Ömrümde süveter giymiş adam değilim.Beni süveterle görmüş bir tek adam varsa…

Başkan:Pekiyi,kim almış?

Menderes:Derece derece odacıya kadar gidiyor efendim.(Gülüşmeler)Türk Hava Yollarına Başbakanlığın borcu konusunda.

Korur:Başvekil bey seyahatlerine çok kalabalık giderdi.Bazen beraberindeki mebuslar bilet paralarını ödemezlerdi.Bu borç bu sebepten ileri gelmiş olacaktır.

Başkan (Menderes'e):Öyle mi?

Menderes:Emredin beyefendi.

Başkan:Doğru mu?

Menderes:Haberim yok beyefendi.

Korur:Paranın sahibi kendisi.Benim Başbakanla bu mevzuda mücadele etmem mevzuubahis olamaz.

Menderes:Ben Müsteşar beye benim hususi masraflarımın daima ayrılması hususunu sık sık söylemişimdir.

Başkan:Böyle söylemiş olmanız bir şey ifade etmez.Söylemek yetmez,yaptırsaydınız[262]".

Kasım ayının sonlarına yaklaşılırken dava süreci hızlanarak devam ediyordu.26 kasım 1960 tarihinde Yassıada'da Vinileks Davası,Arsa Davası,Zimmet ve İrtikap Davası ve 6-7 Eylül Olayları Davası olmak üzere dört dava birden görülüyor,davalar ile ilgili verilen haberlerde iki davanın mahkumiyetle sona erdiği aktarılıyordu.Cumhuriyet'e göre duruşmaların en dikkat çeken olayı,Barbara Davası'nda babasının müdafaasını yapan kocası ve babası tutuklu sanık olarak yargılanan Koraltan'ın kızı Ayhan Timurtaş'ın sık sık ağlaması olmuştur[263].

Radyo Davası'nın ilk duruşmasında Menderes'in sinirli halinden bahseden Cumhuriyet'e göre,dava kararnamesinin okunması ilerledikçe Menderes'in sinirleri bozulmuş ve hareketlerini kontrol edemediği görülmeye başlanmıştır.Menderes sorulan sorulara verdiği cevapta konu dışına çıkıyor ve inkilap hükümetinin son olarak temin

---

[262] **Cumhuriyet**, 26 Kasım 1960.
[263] **Cumhuriyet**, 27 Kasım 1960.

ettiği 200 milyon dolarlık dış krediyi,kendi zamanlarında çıkmış olan Yabancı Sermayeyi Teşvik,Petrol Kanunu gibi kanunların yarattığı mesut bir netice olarak gösteriyor ve DP propagandası yapmaya başlıyordu.Bunun üzerine Başol'un Menderes'i şu sözlerle uyardığı belirtilmektedir: "Size kaçıncı defa ihtar ediyorum,hep konu dışına çıkıyorsunuz.Kesin."[264] Davanın en ilginç anlarından biri olarak aktarılan durum ise sanık Altemur Kılıç'ın sorgusu sırasında yaşanmıştı.Kılıç'ın sorgusunda "İç politika ile ilgili Radyo Gazeteleri Başbakanlık tarafından hazırlanır ve bize uğratılmadan radyoya gönderilirdi." demesi üzerine Menderes "Eğer tasvip etmiyorlarsa beni ikaz edebilirlerdi.Eğer ben ısrar edersem de bu vazifeden aflarını isteyebilirlerdi." sözleriyle sorumluluğu Kılıç'a yüklemeye çalışmıştır.Bunun üzerine Mahkeme Başkanı Salim Başol, "O çekilse bile başkası gelecek ve yine aynı durum devam edecekti." diyerek Menderes'in suçluluğunu ifade etmiştir[265].

Topkapı Olayları davasının 2 Aralık tarihli duruşmasında sanıkların olayların tertip olduğunu kabul ettikleri belirtilmiş,hatta sanıkların bu gibi olaylarla geçimlerini sağladıkları söyledikleri aktarılmıştır.Salonunun hınca hınç dolu olduğunun belirtildiği haberde Kemal Aygün'ün "Menderes,hareket için emir verdi" sözleri ön plana çıkarılmıştır.Duruşmada sanıkların suçlamaları kabul etmeyerek birbirlerinin üzerine atmaya çalıştıklarına dair diyaloglar yayınlanmış, tanıkların olaylarla ilgisi olmayan ifadelerinin ise gülüşmelere yol açtığı aktarılmıştır.Menderes'in son zamanlardaki duruşmaların aksine çok takıldığının ve sık sık 'şey' ve 'ne derler ona' gibi kelimeler kullandığı belirtilmiş,mahkeme başkanı Salim Başol'un kendisine yardım ettiği aktarılmıştır.Menderes Aygün'ün kendisini suçlayan ifadesine cevaben, Aygün'ün kendisini bu gösterinin yapılmaması için ikna edebilecek bir şekilde olduğunu,Bayar'dan ve Gedik'ten önce kendisine mahzurları belirtseydi vazgeçeceğini belirtmiştir[266].

Zeyyat Mandalinci'nin yargılandığı davadan beraat etmesi ve Sıtkı Yırcalı'nın yargılandığı davanın zaman aşımı nedeniyle düşmesi "Dün bir dava düştü,biri de beraatla bitti" başlığıyla duyurulmuş,haberde Mandalinci'nin bir kastının

[264] **Cumhuriyet**, 30 Kasım 1960.
[265] **Dünya**, 30 Kasım 1960.
[266] **Cumhuriyet**, 3 Aralık 1960.

görülmediği,Yırcalı ile ilgili davada da zaman aşımının dikkate alındığı yorum verilmeden aktarılmıştır.Aynı gün 6-7 Eylül olayları ile ilgili davanın iddianamesi okunmuş,Cumhuriyet gazetesi yazarı Yaşar Kemal Yassıada İntibaları isimli köşesinde iddianame ile ilgili düşüncelerini aktarmıştır.Kemal,iddianame ile suçluların ortaya çıktığını belirttikten sonra,mahkeme başkanının savunmalar için verdiği bir haftalık süreyi fazla bulduğunu söylemektedir.Yazısında, örtülü ödenek iddianamesine karşı sanıkların 'ben böyle inanıyordum,böyle yaptım' demesini beklediğini söyleyen Kemal,ancak düşünce ve inanç adamı olduğuna inanmadığı Menderes'in böyle yapmadığını belirtmiştir.Yaşar Kemal'e göre Menderes'in özellikleri ve duruşmalardaki tavrı şöyledir: "Onun işi eğridir,oyundur.Onun yolu oldum olası eğri büğrüdür.Kandırmacadır.Onun ödevi,artık bu mahkemenin sonuna kadar kem küm etmektir.O bir,ipe un serme şampiyonudur.Başka bir şampiyonluğu daha vardır.Akla hayale gelmez şekilde savunma yapmasıdır.Devekuşu savunması…Menderes'in en huş yanı,oyun oynayan,kendisini kurnaz sanan bir çocuk olmasıdır.Böyle bir çocuğa,hasta bir çocuğa bu milletin idaresini kim verdi?İşte cümle günah onlarda.Menderes'in Yüksek Adalet Divanı karşısında boynunu büküşü,savsak yürüyüşü,parlamaları; sinikleşmesi,abuk sabuk konuşması,abuk sabuk konuşurken kendisine gelmesi,doğru dürüst konuşurken birden sapıtması,bazen bir şeyi döndürüp döndürüp boyuna söylemesi…Başkan Başol'un sabrını taşırıp,azarı yiyince,suçlu suçlu yerine oturmasıyla,Menderes bir acayip,bir küçük kişi…Bir zavallı kişi…Bir zavallı alet…Bütün korkunçluğu aynı zamanda zavallılığıyla…Bir de çete kurmuş ki,kendinden beter her birisi.Kendinden daha zavallı ve daha oyuncak…" Menderes'in iktidarı döneminde demokrasicilik oynadığını belirten Kemal,duruşmalar sırasında ise mahkemecilik oynamaya başladığını savunmuştur.Yaşar Kemal, kamuoyunun gündeminde olan Menderes'in idam edileceği konusunu yazısında şöyle dillendirmektedir: "Öyle bir suçla mahkeme karşısına gelmiş ki…O şekilde,bir ihtilal sonucu gelmiş ki…Daha aklı başına gelmiyor,o suçlar,hayatını bile götürebilir.Ama o, oynamadan edemiyor[267]".

[267] **Cumhuriyet**, 4 Aralık 1960.

Örtülü ödenek davasının 5 Aralık 1960 tarihli duruşmasında örtülü ödenekten para aktarıldığı iddia olunan Peyami Safa ve Orhan Seyfi Orhan ile Menderes'in yeğeni Özdemir Evliyazade tanık olarak dinlenmişlerdir.Orhon'un ve Safa'nın iddiaları inkar yoluna sapmadıklarının aktarıldığı haberde,Menderes'in yeğeni Evliyazade'nin Menderes'i şiddetli bir lisanla itham ettiği aktarılmaktadır.Aynı gün Vatan Cephesi ile ilgili olarak radyodaki yayınlarla ilgili duruşmada dinlenen tanıkların ifadelerine sanıkların en küçük bir itirazda bulunmadığı belirtilen habere yer verilmiş,haberin altında Menderes'in nasıl olup ta emekli maaşı aldığı sorusu sorulmuş,Emekli Sandığı'ndan alınan bilgiye göre bu maaşın birinci Menderes hükümetinin istifasından sonra 5434 sayılı kanun gereğince bağlandığı aynı zamanda Polatkan'ın da bu kanun gereğince maaş aldığı açıklanmıştır[268].

6-7 Eylül Olayları davasında Menderes'in tertip iddialarını reddettiği oturum Yeni Asır'da "Menderes, 'Bu bir milli heyecandır' dedi ve tertip iddiasını katiyetle reddetti." Başlığıyla verilmiş ve haberde Fatin Rüştü Zorlu,Prof.Dr.Fahrettin :Kerim Gökay,Alaattin Eriş ve Kemal Hadımlı'nın da kendilerini savunarak suçlamaları reddettiklerinden bahsedilmektedir[269].

Akis Dergisi'nde ise "İhtilal Olduğunu Unutanlar" başlıklı imzasız yazıya göre: "…burası Küba veya Irak olmadığından,suçlular hakim önüne çıkarılmışlardır.Hemen o sabah bir duvar dibinde bir manga askerin önüne çıkarılmamış bulunmaları,elbetteki onları suçluluktan kurtarıp sanık yapacak değildir[270]".

Radyo Davası ve 6-7 Eylül Olayları Davası'nın müdafaalarının sona erdiği duruşmanın haberinde Menderes'in radyonun 1950'den evvel ve sonraki durumlarının uzun bir mukayesesini yaptığından bahsedilmekte, Menderes'in avukatı Apaydın'ın ise

[268] **Akşam**, 6 Aralık 1960.
[269] **Yeni Asır**, 18 Aralık 1960.
[270] **Akis**, 19 Aralık 1960.

İsmet İnönü'nün 27 Mayıs ile ilgili beyanına dikkat çektiği ve aynı gün Örtülü Ödenek Davasına devam edildiği aktarılmaktaydı[271].

Örtülü Ödenek Davası'nın devam ettiği günlerde "Düşükler ve yakınlarının meşru yoldan edinildiği ispat olunamayan malları" ile ilgili kanun tasarısının Milli Birlik Komitesi tarafından kabul edildiği duyuruluyor,haberde Adnan Menderes ve Ahmet Salih Korur'un duruşma esnasında çekilen fotoğrafı kullanılıyordu. Örtülü ödenek davasındaki gizli oturum,Ahmet Salih Korur'un 261 bin lirayı Milli Emniyet işlerinde harcadığını söylemesi ve bunu gizli oturumda açıklayacağını belirtmesi üzerine yapılmış, savcı bu açıklamalardan sonra esas hakkındaki iddianamesini inceleme yapmak için ileri bir duruşmaya bırakmıştır[272].

Örtülü Ödenek Davası'nın 22 Aralık 1960 tarihli duruşmasında Ahmet Salih Korur'un isteğiyle gizli celse yapıldığı manşetlerde yer almış, haberde Ahmet Salih Korur'un Milli Emniyet Başkanı olduğu döneminde zimmetinde gözüken 261 bin küsur lira ile ilgili olarak gösterilen vesikayı kabul ederek "Vesika doğrudur.Ona itirazım yok.Yalnız bu para,Milli Emniyetin parası idi ve Milli Emniyet mevzuunda sarfolunmuştu.Arzu ederseniz mahalli sarfını arz edebilirim.Fakat memleketin yüksek menfaatleri ile ilgilidir.Ya on beş dakikalık gizli bir celse aktedin, veya birine arz edeyim.Yüksek Heyetinize bildirsin." Gizli oturum talebinde bulunduğu belirtilmiş, bunun üzerine savcının bu talebe iştirak ederek gizli celse yapılmasına karar verildiği aktarılmaktadır[273].

Topkapı Olayları Davasının eski başbakanlardan Şemsettin Günaltay'ın şahitlik yaptığı duruşması ile ilgili haberde, duruşmanın "alakalı" geçtiğinden bahsediliyor, Günaltay'ın ifadesinde Celal Bayar'ın İsmet İnönü'ye husumeti olduğunu söylediği belirtilmiş, Bayar'ın bu sözlere karşılık "Herşeye rağmen devri sabık yaratmayacağız dedik ve iktidara gelince bu prensibe sadık kaldık" dediği aktarılmıştır[274].

---

[271] **Yeni Asır**, 20 Aralık 1960.
[272] **Cumhuriyet**, 23 Aralık 1960.
[273] **Yeni Asır**, 23 Aralık 1960.
[274] **Yeni Asır**, 24 Aralık 1960.

Toker, Radyo Davasında Menderes ve ideal arkadaşlarının savunmaları dinlediği duruşma ile ilgili gözlemlerini aktardığı "Yok Öyle Şey, Menderes!" başlıklı yazısında, duruşmada Menderes'in ideal arkadaşlarının her zamanki gibi boş, manasız ve şahsiyetsiz olduklarını ve bir defa daha düşük Başbakanın verdiği la sesine uyduklarını, notalarını ona göre çaldıklarını iddia etmektedir.Menderes'in savunmasını dinlerken yaşadığı şaşkınlığı ise şöyle aktarmaktadır: "Menderes'i dinlerken, itiraf ederim ki bir insanın başkalarını nasıl olup da bu derece budala sayabildiğini,siyahı beyaz diye göstermeye böylesine büyük fütursuzlukla çalışabildiğini,hafıza-i beşerin nisyanla maluliyet derecesini hangi ölçüde mübalağa edebildiğini kendi kendime derin derin düşündüm.Buna demagoji demek kabil değildi.Her demagoji, inanılabilecek bir temel üzerinde yükseltilir.Düşük Başbakan, sanki üzerinde hala kudret hırkası varmış ve korkudan ya da menfaat hırkasından deli saçmasından farksız sözlerine gene kimse itiraz edemeyecekmiş gibi konuştu, konuştu,konuştu… Hakikaten, yakın tarihimizi tepetakla etme teşebbüsüne itibar edilecek ve kendisi Yassıada'dan 'uzun bir mücadelenin kazazedesi' olarak, gözyaşlarıyla uğurlanacak mı sanıyordu?Yoksa gene,o meşhur manevralarından birini mi çeviriyordu?Bir zamanlar Ankara meydanlarında hürriyet şarkısı söyleyen gençlerin üzerine bizzat saldıran,onları yok etmek için Namık Argüç'leri,İstanbul'da Zeki Şahin ve Bumin Yamanoğlu'ları seferber eden düşük Başbakan melaike edasıyla konuştu.Nasıl müsamahakardı,her şeyi nasıl tarih açısından görüyordu,teşhislerinde nasıl insaflı,tefsirlerinde nasıl yumuşaktı!Meşhur 1946 seçimleri bile,artık bir meşru zaruretin tabii neticesiydi ve başka türlü cereyanına imkan yoktu!Bakınız, Atatürk bile –Atatürk,Menderes'in dilinde "Büyük Atatürk" olmuştu- o kadar istediği halde demokratik cumhuriyeti kurabilmiş miydi?Bu iş kolay mı sanılıyordu?Hiç,rejimin hastalığı olmayacak mıydı?Buna rağmen, "Sayın İnönü" 1946'da çok partili rejime geçmişti ve bu,tam 14 yıl sürmüştü.Adnan Menderes'in ağzından 1946-50 devresini "Mühim,muvaffakiyetli merhale" diye duymak pek çok kimseyi güldürdü.Ama o hiç aldırmadıve devam etti.Madem ki rol yapıyordu… 1950'den sonra yer değiştirenler prensiplerinde inhiraf etmişlerdi.DP de öyle.Bu,bir 'hazin hikaye' idi ve hadiseleri anlamak için hadiselerin cereyan ettiği günlerin şartlarını kaale almak lazımdı.Demokratik rejimimiz bir sert çatışma havası içinde gelişmişti ve maalesef bu,sonuna kadar öyle gitmişti.İki taraf da şiddete başvurmuşlardı.İşte,radyo böyle bir mücadele anında bilinen şekilde kullanılmıştı.Bu,bir

siyasi tasarruftu.Bu,bir siyasi davranışın icabıydı.Ceza Kanununa girecek tarafı yoktu.Partiler öylesine uzlaşmaz duruma düşmüşlerdi ki en sonda ordu hakem olmuş ve kavgacıları ayırmıştı.Ne yapıldıysa,zaruretlerin neticesi olarak ve siyasi tasarruf diye yapılmıştı." Menderes'in bu anlattıklarını ciddi,hakiki bir kazazede havasıyla ve son derece içten,munis ve acındırıcı bir havayla aktardığını belirten Toker, düşük Başbakanın kabinesi DP Grubunda tekmeyi yediği günlerde,grubuna "Siz ne isterseniz o olur!Siz arzu ederseniz Hilafeti bile geri getirebilirsiniz" dediği günleri tekrar yaşıyormuş gibi konuştuğunu, ancak hitap ettiği hakimlerin,salonu dolduran dinleyicilerin,dışarıdaki ordunun ve nihayet Türk milletinin o DP milletvekilleri seviyesinde bulunduğunu farz etmenin aklık sayılmayacağını savunmaktadır.Başbakanın kendilerini "uzun mücadelenin kazazedeleri" ve "hazin hikayenin kahramanları" olarak ilan edip, kanunları,tedbirleri ve radyonun kullanış tarzını kardeş kavgasını önlemek ve memlekette sükuneti sağlamak amacıyla yaptıklarını anlattığını aktaran Toker, yazısının başlığındaki cümleyi tekrarlayarak "Yok öyle şey,Menderes!" demekte ve Menderes'in sözlerine inanılamayacağına dair gerekçelerini şöyle sıralıyordu: "Eğer örtülü ödeneğin nasıl kullanıldığı meydana çıkmamış bulunsaydı.Eğer İpar'ın gemileri nasıl aldığı bilinmeseydi.Eğer Kromit ortaklığının Sarol'a ve Zorlu'ya verdiği hisseler noter kayıtlarında tespit edilmeseydi.Eğer Polatkan'ın evinde Ragıp Sipahi'nin mektupları yakalanmasaydı.Hangi siyasi tasarruf?Muhalefeti susturmak,memlekette sükuneti sağlamak değil,örtülü ödeneğin nasıl kullanıldığının asla araştırılmaması,Park Otel sefalarının sözlü soru önergeleriyle bozulmaması içindir.Basın Kanununa konulan her bir madde yeni bir İpar,Kromit,Vinileks rezaletinin duyulmamasını temin maksadı gütmektedir.Ankara ve İstanbul meydanlarında genç göğüslere sıkılan,sıktırılan kurşunlar,tıpkı radyonun kullanılması gibi,bir zümrenin,Menderes'le ideal arkadaşlarının arzuladıkları kadar çalabilmelerini, çırpabilmelerini, kendilerini aşarak çocuklarını dahi rahata kavuşturma gayretlerinin semere vermesini gaye bilmektedir.Hesap vermemek için hesap verme yollarını kapama!İşte,27 Mayısı doğuran gerçek sebep…"

Makalesinin son bölümünde, bir yanda Menderes ve ideal arkadaşlarının diğer yanda bütün bir milletin bulunduğunu ve bunların arasında hakemliğin olamayacağını

belirten Toker, olacak olanın ise süngü kuvvetiyle,süngü zoruyla açılan hesaplaşma saati olacağını belirtmekte böylelikle askerin gücüne güvendiğini ortaya koymakta ve suç torbası delinir delinmez ortaya dökülen şeylerin milyonluk hisseler,gemi filoları,arsa satışları,gürbüz kızlar,millet parasıyla ödenen cımbızlar ve metres masrafları olduğunu iddia etmektedir.Menderes'in bunları siyasi tasarruf diye kabul ettirebileceğini düşünüyorsa hayallerin en koyusu içinde bulunduğunu savunan ve 1954 seçimlerinde büyük çoğunlukla iktidara gelen Demokrat Parti iktidarını kırk paralık idealizmden yoksun olmakla suçlayan Toker, Yassıada sanıklarının hiç kimsenin merhametine layık olmayarak hak ettikleri cezayı,kendilerinden sonra geleceklere ibret olacak şekilde mutlaka çekeceklerine inandığını belirtmiştir[275].

Menderes'in eski Adalet Bakanı Esat Budakoğlu ve düşük milletvekili Kamil Gündeş'ten sonra üçünü ve dördüncü büyük darbeyi tanık Kayseri Olayaları ile ilgili davada tanık olarak dinlenen düşük Başbakan Yardımcısı Medeni Berk ile eski Kayseri Valisi sanık Ahmet Kınık'tan yediği belirtilen haberde,özellikle Kınık'ın ifadesi dikkat çekicidir.Kınık'ın Kayseri Olayları'nın hazırlayıcısının bizzat Adnan Menderes olduğunu söylediği, hatta trenin durdurulması,Yeşilhisar'a sokulmaması yolundaki emirlerin de Menderes ile müntehir İçişleri Bakanı Namık Gedik tarafından verildiğini itiraf ettiği ifade edilmektedir.Kınık ifadesinde şunları söylemiştir: "İnönü'nün Kayseri'ye hareket edeceği günün arefesinde, gece saat 20'ye kadar durumda bir değişiklik yoktu.Yani,İnönü Kayseri'ye gelecek ve CHP İl Kongresi yapılacaktı.Ankara'dan gelen DP milletvekilleriyle,Menderes2in yolladığı heyettekiler de aynı kanaatte idiler.Ancak civardan CHP'lilerin geleceğini öğrenen Mazlum Kayalar durumu Menderes'e bildirmiş.O da,gece saat 23'te beni evden aradı :"Ne var,ne yok?" dedi.Kendisine İnönü'nün şehre gelişi ile ilgili tedbirleri anlattım,programı söyledim.Yani nerede yemek yiyecek,kimin evinde yatacak gibi… "Sen bunları nereden öğrendin?" diye sordu.Kendisine Emniyet'in tespitinden bahsettim. "Bunlara inanılmaz.Katakullidir bunlar.Kongre yapılmayacak ve İnönü'de Kayseri'ye gelmeyecek." dedi.Ben, vali olarak izin verdiğimi ve kendilerine tebligat yaptığımı, bunu geri alamayacağımı söyledim.O ise CHP İl İdare Kurulu'na durumu anlatmamı ve

---

[275] **Akis**, 26 Aralık 1960.

Toplantı Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu tatbik etmemi istiyor,kati emirler veriyordu." Kınık bundan sonra Vilayet'e giderek DP milletvekilleri ile müzakerede bulunduktan sonra Menderes ile görüşmesini şöyle aktarmıştır: "Gündeş konuştuktan sonra Menderes beni istedi. (Vali bey, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu var mı?) dedi.Ben evet cevabını verdim.Dedi ki: (Yürürlükte mi?) yürürlükte dedim.(O halde tatbik edilecektir.) dedi." İnönü'nün şehre girmesi için sert bir telgraf dikte ettiren kişinin Namık Gedik olduğunu belirten Kınık, olaylarla ilgili sorumluluğu tamamıyla Menderes'e atan şu ifadeyi vermiştir: "İnönü'nün telgrafa rağmen,hareket ettiğini öğrendim.Menderes'e durumu bildirdim. (Kayseri'ye sokmayacaksınız,siz hudutta durduracaksınız) dedi.Bunun üzerine dört milletvekili dört milletvekili Himmetdede'ye gittiler.Bu sırada İnönü'nün cevabi telgrafı geldi.Kongrenin yapılmayacağını,bir vatandaş olarak yola çıktığını bildiriyordu.Telgrafı Ankara'ya telefonda okudum. (Biz buna cevap vereceğiz,bekle.) dediler.Öğleye doğru Medeni Berk bana bir cevap dikte ettirdi.Meali hoşuma gitmemişti.6 yıl seçim bölgesinde valilik ettiğim için İnönü'ye bu cevabı benim imzam altında göndermeyi münasip görmedim.Yazıda bir tadilat yapacaktım ki,radyo daha benim elimde olan yazıyı aynen okudu.Tabii tadilat yapmama imkan kalmadı.Vali Muavini'ne vererek Himmetdede'ye gönderdim[276]".

Yine Akis'te kanunların üstünlüğüne vurgu yapılmış ve "…Demek ki,Yassıada'daki Divan dahi,ortada bir suçun bulunup bulunmadığını tayinine çalışmak yetkisine sahip değildir[277]…" cümlesi kullanılmıştır.

İstanbul Ankara Olayları'nın kararnamesinin yayınlanmasına kısa bir süre kala kararnameden bölümler basında önemli bir yer tutuyordu.Kararnamede 28 nisan olaylarında bir vatandaşın da gözlerini kaybettiğinin açıklandığı belirtiliyor, yakında başlayacak olan duruşmanın kararnamesi ile bilinmeyen hususların ortaya çıkacağı aktarılıyordu.İstanbul Ankara olaylarına ait davanın çok heyecanlı geçeceği ve bir çok sanığın itirafta bulunacağı tahmin edildiği belirtildikten sonra,davaya takip etmek amacıyla ilerleyen günlerde yabancı ülkelerdeki gazetecilerin İstanbul'a gelmelerinin beklendiği aktarılmaktadır[278].

---

[276] **Tercüman**, 7 Ocak 1961.
[277] **Akis**, 9 Ocak 1961.
[278] **Cumhuriyet**, 21 Ocak 1961.

Kayseri Olayları ile ilgili davanın verildiği haberin başlığında "Sabık yardımcısı ile valisi de dün Menderes'i itham ettiler" başlığıyla verilmiş, haberde düşük milletvekilleri Vali'nin beyanını kabul edince Menderes'in, D.P.grup zabıtlarının okunmasını istediği bunun üzerine Başol'un 'zabıtların geçen celsede okunduğunu, orada tasvip edenlerin burada reddettiğini' söylediği aktarılmaktadır[279].

Demokrat İzmir gazetesinin tahribi ile ilgili dava ile ilgili haberlerde olayların tertip olduğu iddiası ön plana çıkarılmış, Etem Menderes'in ifadesi dayanak olarak gösterilmiştir.Etem Menderes ifadesinde Demokrat İzmir'in tahribinin tertip olduğunu ifade etmiş ve olaydan önce Hadımlı ve Tunca'nın yanında konuştuklarını "Demokrat İzmir'in işi bitecek" dediklerini aktarmıştır.Haberde duruşmada ifade veren Eski İzmir Emniyet Müdürü gazetenin tahribinin tertip olduğunu aktardığı ifade edilmektedir[280].

Topkapı Olayları Davası duruşmasında savcının iddianamesinin okunduğu duruşma ile ilgili haberlerde,savcının sanıklar için idam talebi ön plana çıkarılmıştır.Cumhuriyet'in manşetinde "Topkapı olayları duruşmasında Savcı iddianamesini okudu:15 düşük için dün idam talep edildi" başlığı kullanılmış, haberde savcının hadiselere karışan 45 kişinin de 10-30 yıl arasında cezalandırılmalarını istediği belirtilmekteydi[281].

Demokrat İzmir davasının devam eden duruşması ile ilgili haberde tanık olarak dinlenen Mustafa Yiğit'in ifadesini manşete çıkaran Cumhuriyet, "İzmir D.P. binasında patlıyan dinamiti DP liler yerleştirmişler" balığını kullanmış, haberde duruşmada Adnan Menderes'in durgun ve düşünceli halinin bilhassa dikkat çektiği aktarılmaktaydı[282].

Kayseri Olayları Davası'nda tanık olarak dinlenen Yeşilhisar Kaymakamı'nın sözleri manşete çıkarılmış, "İnönü'yü durdurdukları için idarecilere mükafat verilmiş" başlığı kullanılmış, Yeşilhisar Kaymakamı Nuri Erdem'in ,düşük iktidar tarafından kendisine bin, jandarmalara da 500'er lira verildiğini itiraf ettiği belirtilmiştir.Haberde davada tanık olarak dinlenen CHP Ankara eski milletvekili,Temsilciler Meclisi üyesi Hasan Tez'in, Başol'un kendisine usulen sorduğu "Sanıklarla bir akrabalığın var mı?"

---

[279] **Cumhuriyet**, 27 Ocak 1960.
[280] **Tercüman**, 28 Ocak 1961.
[281] **Cumhuriyet**, 29 Ocak 1961.
[282] **Cumhuriyet**, 31 Ocak 1961.

sorusuna “Onlarla akrabalık mı,Allah göstermesin” dediği ve başta Divan üyeleri ve savcılar olduğu halde bütün dinleyicileri güldürdüğü belirtilmektedir.Haberde bundan sonra Tez’in tanıklara ait yere oturduktan sonra Menderes’e başını sallaması,alay eder gibi bakmasının tasvip edilmediği aktarılmaktadır[283].

Ankara İstanbul Olayları Davası’nın 2 şubat 1961 tarihli ilk duruşmasında, duruşmayı Ada Kumandanı Tarık Güryay ile beraber Hava, Deniz ve Kara subaylarının da izlediği belirtilmiş,ayrıca salonda sanıkların savunmasını almış bulunan 51 avukatın da salonda hazır bulunduğu aktarılmıştır.İlk günkü duruşma ile ilgili haberde Başkan Salim Başol’un amiyane konuşma yapan düşük Emniyet Müdürü Zeki Şahin’i payladığı belirtilmiş ve salonda Başol’u destekleyen alkış fırtınasının koptuğundan bahsedilmiştir.50 sayfalık kararnamenin 10 sayfasının okunduğu ve sanıklara sorular sorularak cevapların alınması şeklinde geçen duruşmada,Zeki Şahin ile Salim Başol arasındaki diyalog şöyle aktarılmıştır:

“Zeki Şahin:Bu hükümetin devrileceğini bilseydik,biz de bir bayrak alır önlerinde yürürdük.Biz bunları,hükümeti meşru zannediyorduk.Eğer bunu bilseydiniz siz de istifa ederdiniz.

Başkan:Bırak istifayı amiyane konuşma.

Zeki Şahin:Efendim sanki bütün şeyleri ben yapmışım gibi hep ismim geçiriliyor.Öyle zannediyorum ki asıldıktan sonra bile ahrete tevkif müzekkeresi gönderecekler.

Başkan:Sus…Otur yerine.Bu çatı altında böyle amiyane konuşulmaz[284]”.

Örtülü Ödenek Davası’nın karar duruşmasında Menderes ve Korur’un mahkum oldukları aktarılmış, haberde karar duruşmasında Menderes’in uçak kazasından sonra hizmetkarlarına 18 bin lira dağıttığının da tespit edildiği aktarılmaktaydı.Yaşar Kemal, İstanbul-Ankara Olayları’nın duruşması ile ilgili izlenimlerinde şu ifadeleri kullanmıştır:

“Uzun zamandır gelemiyordum Yassıya.Menderes hiç değişmemiş.Yalnız,işe biraz daha yatmış.Yargılamayı biraz daha iş edinmiş bir hali var.Alışmış.Her zamanki

---

283 **Cumhuriyet**, 1 Şubat 1961.
284 **Cumhuriyet**, 3 Şubat 1961.

gibi boynunu büküp, “Hakim beyefendi,bilmiyorum,hiç malumatım yok…” diyor.Ellerini umutsuzcasına açıyor.Dünkü yargılamada arkadaşı Ethem Menderes’le yan yanaydılar.Zaten Menderes’in son kabinesinin bütün üyeleri de oradaydılar.Sararmışlardı.Bazıları yaprak gibi titriyordu.Generalleri,yani Kemal Binatlı’ları,Erdelhun’ları,Argüç’leri de oradaydılar. Yetkiner’leri, Aygün’leri,büyük küçük polisleri hep hazırdılar.Çoğunun yüzleri,kulakları kıpkırmızydı.Şöyle bakarsan ne zavallı bir topluluk!Eskiden de yağıp gürlerken de bunlar hep böyle miydiler?Yok yok böyle zavallı olamazlardı.Dünkü yargılamada da çok gülündü.Menderes’in hallerine,Zeki Şahin’e,Bumin Yamanoğlu’na[285]”.

Demokrat İzmir gazetesinin tahribi ile ilgili davada tanık olarak dinlenen gazetenin sahibi Adnan Düvenci,sanıkları şiddetle suçlamış ve gazetesinin tahribini “Çakırcalı Efe’nin metotları”na benzetmiştir[286].

Topkapı Olayları Davası’nın 10 şubat 1961 tarihli duruşması ile ilgili haberde Menderes’in avukatı Ertuğrul Akça’nın yorumları ön plana çıkarılmış,Akça’nın Menderes’in ibret dersini aldığına dair sözleri ön plana çıkarılmıştır.Akça bu kanaate düşük Başbakanın “İhtilalin samimiyetine yüzde yüz inanıyorum” cümlesinden ulaştığını belirtmektedir[287].

İstanbul ve Ankara olaylarının devam eden duruşması ile ilgili haber, Menderes’in bakanları birbirine düşürdüğü başlığıyla verilmiş,haberin alt başlığında Ethem Menderes’in “talebe ve halka ateş açan polislere savunma bütçesinden verildi” sözlerine yer verilmiştir.Haberde Menderes’in bir zamanlar inatla üzerinde durduğu bazı konuları bir hata olarak gördüğünü açıkladığı belirtilmiş,ayrıca Kırşehir’in Demokrat Parti’ye oy vermemesi üzerine ilçe yapılması ile ilgili soruyu Menderes’in “Bir siyasi hata olduğunu arz ettim Reis Beyefendi.Zaten taraftar da değildim.” sözleriyle yanıtladığı aktarılmıştır[288].

---

[285] **Cumhuriyet**, 3 Şubat 1961.
[286] **Cumhuriyet**, 5 Şubat 1961.
[287] **Akşam**, 10 Şubat 1961.
[288] **Cumhuriyet**, 15 Şubat 1961.

Yeni kurulan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi üyesi avukat Orhan Akça, Topkapı Olayları Davasında sanıklardan Zeki Şahin'in avukatlığını yapıyordu.Orhan Akça'nın Zeki Şahin'in 9 sayfalık savunmasını okurken,CKMP'nin propagandasını yaptığı iddia edilen haberde,Yassıada yargılamalarında ilk kez avukatların parti propagandasına giriştiği aktarılmış ancak Başkan Salim Başol'un bu duruma müdahale ettiği belirtilmiştir.Orhan Akça iddianamenin Cumhuriyet Halk Partisi propagandası olduğunu ileri sürerek,kendisinin de buna göre savunma yaptığını söylemiştir.Bu sözlerden sonra, haberde Başol ile Akça arasındaki diyalog şöyle aktarılıyordu:

"Başol: Hayır,lüzum yok.Zeki Şahin'e geçin.

Akça:Zeki Şahin vazifesini daima yapan tipik bir Emniyet amiridir.

Başol:Siz bu müdafaayı irticalen mi yapıyorsunuz,yoksa yazılı da okuyor musunuz?Sonu ne olacak anlayamıyorum.

Akça:Nasıl emrederseniz efendim.Biz her ikisine alışığız."

Haberde Akça'nın basına dağıttığı ancak okumadığı savunmasında CKMP propagandasını bariz olarak gösteren şu paragraf yayınlanmıştır:

"Millet DP'yi iktidara CHP'nin açık Anayasa ihlallerine yenilerini ilave etsin diye getirmemiştir.Tarihte misli görülmemiş seçim mazbataları hileleri cereyan ediyor.Anayasa ihlal ediliyor.31 vatandaş sorgusuz sualsiz kurşuna dizliyor.Senirkent hadiseleri oluyor,T.B.M.Meclisi'nde buğday suiistimali meselesi görüşülüyor,hakkında Meclis tahkikatı açılması talep edilen bir CHP'li bakan tahkikatın açılmaması için kendi lehine oy kullanıyor ve neticede CHP ammenin nefretini kazanıyor ve himayeye muhtaç bir duruma düşüyor[289]".

Lütfi Kırdar'ın kalp krizi geçirerek öldüğü duruşma ile ilgili haber, "Yüksek Adalet Divanındaki dünkü dram" başlığıyla verilmiş,haberin alt başlığında Lütfi Kırdar'ın ifade verirken kalp krizi geçirdiği ve öldüğü aktarılmıştır.Haberde düşük Sağlık Bakanı olarak söz edilen Lütfi Kırdar'ın son sözleri şöyle aktarılmıştır:

---

[289] **Cumhuriyet**, 17 Şubat 1961.

"27 Mayıs'tan üç gün önce istifa ettim.Fakat Menderes bunu açıklamadı.Eğer ilan etmiş olsaydı bugün huzurunuzda sorumlu bir bakan olarak bulunmayacaktım[290]".

Kırdar'ın ölümünden sonra yapılan ilk duruşmada Menderes'in düşünceli ve tedirgin hali gazete manşetlerinin tümünde yer almış, günün ilk duruşması olan Demokrat İzmir Davsı öncesinde salona getirilen Adnan Menderes'in düşünceli olduğu ve gözlerini sabit bir noktaya dikerek sinirli hareketler yaptığı belirtilmekteydi[291].

Duruşma esnasında kalp krizi geçirerek vefat eden Lütfi Kırdar'ın cenaze töreninde çıkan olaylar gazetelerde önemli bir yer tutmuş, haberlerde törenlerde dini ve siyasi bir nümayiş havası yaratılmak istendiği belirtilmiştir.Cumhuriyet'in haberinde Lütfi Kırdar, "İstanbul şehrine olduğu kadar başka bazı sahalarda da memlekete hizmeti dokunmuş politika kurbanı bir kişi" olarak tanımlanmış, Kırdar'ın cenazesine başta Ord.Prof.Dr.Sıddık Sami Onar olmak üzere bir çok üniversite üyesi ile Falih Rıfkı Atay,Ahmet Emin Yalman,Burhan Felek gibi eski Demokrat Parti'yi tasvip etmeyen gazeteciler ve Muhlis Sırmalı gibi bir çok CHP'lilerin hazır bulunduğu belirtilmekteydi.Haberde Kırdar'ın cenazesine her türlü siyasi duygudan uzak olarak katılan kişiler olarak tanımlanan bu kişilerin arasında fırsatı ganimet olarak bilen bazı kötü niyetli kimselerin de bulunduğu belirtilmekteydi.Olayların sonrasında Bu kimselerle ilgili gazetenin yorumu şöyledir: "750 ile 1000 kişi arasındaki kalabalığa sokulan 70-80 kadar DP'li fanatiğin her halinden,Kırdar'ın cenaze namazından fazla münfesih Demokrat Parti'nin cenaze namazını kılmaya geldikleri anlaşılıyordu.İşte bu' kuyruklar' Şişli camiinde cenaze namazı kılındıktan sonra,tabutun Zincirlikuyu mezarlığına cenaze arabası ile götürülmesini önleyerek elleri üzerinde taşımaya başlamışlardır.Laubali hareketlerle uğultu halinde tekbir getirip "Allahu ekber" diyen bunlar,davranışlarıyla cenaze törenine siyasi bir miting havası vermeye çalışmışlardır." Polisin ve yetkililerin bu kişileri tahrik etmemek için müdahalede bulunmadığının belirtilmiş,ancak olayların büyümesi üzerine 17 kişinin gözaltına alındığı belirtilmiştir.Cenaze töreninde resmi üniforması ile katılan ve göstericilerden bir kişiyi

[290] **Cumhuriyet**, 18 Şubat 1961.
[291] **Dünya**, 19 Şubat 1961.

yumruklayan İstanbul Valisi Refik Tulga olaylara katılanlar hakkında "Bunlar düşük DP'li yobaz güruhundan başka bir şey değil" ifadesini kullanmıştır[292].

Konuyla ilgili bir diğer yorum şöyleydi:Duruşma salonunda geçirdiği kalp krizi sonucu 17 Şubat 1961 tarihinde vefat eden eski Demokrat Parti milletvekili Lütfi Kırdar'ın cenaze töreni rejim aleyhinde gösterilere neden oldu ve 17 kişi tutuklandı[293].

İstanbul Ankara Olayları Davası'nın 20 Şubat tarihli duruşmasında eski bakanlardan Şem'i Ergin ve Nedim Ökmen dinlenmiştir.Duruşma ile ilgili haber "Menderes'in Üniversiteyi lağvetmek için tasarı hazırladığı açıklandı" başlığıyla verilmiş, başlığın altında ise "Yüksek Adalet Divanında Şemi Ergin'in bir çok yeni ifşaatta bulundu; düşük Başbakanın 'CHP'yi dağıtacağım,İnönü'yü mahvedeceğim' dediği öğrenildi" ifadesine yer verilmiştir. Ergin'in ifadesinde eski iktidarın üniversiteyi lağvetmek için bir tasarı hazırladığını,bu yüzden dönemin Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu'nun intiharı bile düşündüğünü ve DP Grubu ile 7 Bakanın Menderes'i devirmek için hazırlıkta bulundukları söylediği aktarılmıştır.Duruşmada, Menderes'in konuşmaları yerine radyodaki müzik programını dinlemeyi tercih ettiğini belirten Nedim Ökmen, Cemal Gürsel'in yazdığı uyarı mektubu ile ilgili olarak "Bize bu mektubu göstermeyenleri Allah'a havale ediyorum" sözlerini kullanmıştır.Olaylarla ilgili olarak yargılanan 118 sanıktan Lütfi Kırdar ve Faruk Oktay vefat ettiklerinden 116 sanığın yargılanmasına devam edildiği belirtiliyor, duruşma hasta olan Ramiz Albaş dışındaki 115 sanığın katıldığı aktarılıyordu.Ayrıca Lütfi Kırdar'ın ölümünden sonra önlem alınma gereğinin duyulduğu anlaşılıyordu.Başkan Salim Başol duruşmanın başında, bütün sanıklara hitapla hasta olanların veya halsizlik hissedenlerin iskemleye oturarak da sorgulanmasına devam edebileceğini belirtmiştir[294].

Hükümet,DP'ye yapılan bu sevgi gösterilerine sert tepki gösterdi ve bunu gerici bir hareket sayarak,bu tür olaylara şiddetle karşı çıkacağını ihtar etti.Ayrıca İstanbul Valiliği ilginç bir karar alarak gericilerin sakallarının kesilmesine karar veriyordu[295].

---

[292] **Cumhuriyet**, 20 Şubat 1961.
[293] Feroz Ahmed, **A.g.e.**, s.229.
[294] **Cumhuriyet**, 21 Şubat 1961.
[295] **Cumhuriyet**, 22 Şubat 1961.

Anayasayı İhlal Davasının sorgularına başlandığını duyuran haberin alt başlığında bazı düşük mebusların "bizim yerimize de arkadaşlarımız oy kullanırlardı" dedikleri aktarılmış, Menderes ve diğer bir kısım sanıkların Kırşehir'i ilçe yapmakla siyasi bir hata işlediklerini kabul ettiklerini belirtmiştir. Haberde,avukatlar içerisinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Kurucu Meclis Temsilcisi Seyfi Öztürk'ün bulunması, 'yeni Anayasayı hazırlayan bir hukukçunun eski Anayasayı çiğneyenlerin avukatlığını yapması hayli enteresan bulundu' cümlesiyle aktarılmıştır.Mahkeme ile ilgili gözlemlerini "Duruşmadan notlar" köşesinde "Sakız" başlığıyla aktaran Yaşar Kemal,Celal Bayar'ın gözlerinin sönük bir gaz lambasına benzetmiş, ardından Adnan Menderes'in her zamanki gibi yumuşak yumuşak ve nazlı nazlı yürüyerek mahkeme salonuna girdiğini aktarmıştır.Mahkeme salonunu Demokrat Parti Meclis grubuna benzeten Kemal,ancak sanıkların burada Meclis'teki kadar rahat olmadıklarını aktarmaktadır ve devrik Demokrat Parti mensuplarının Meclis'te yaptıklarını alaycı ifadelerle saymaktadır.Yaşar Kemal Anayasa Davasını ve yargılananları şöyle tanımlıyordu: "Bu dava Anayasa Davası.Bu milletin yıllarca temel hakları ayaklar altına alınmış.Biliyoruz ki,bu adamlar,işte şu karşımızdaki işte şu oturan 386 kişi canım işte şunlar şunlar…İşte şu bir tuhaf duruşlu insan olarak ne kadar haklara sahipsek hepsini çiğnemişler.İşte şunlar,şu karşıdakiler…Bakın şu bir tanesi bıyığını ağzına almış çiğniyor.Şimdi ne diyorlar.Başkan Başol'a ne cevap veriyorlar.Diyorlar ki,biz Anayasa'yı çiğnemedik.Zamana zemine göre tedbirler aldık.Benim oğlum bina okur,döner döner yine okur.İcaba göre, tedbirlere göre Anayasaya karşı konacaksa,Anayasa çiğnenecekse,neden yapılmış bu Anaysa?Bu basit soruyu halkın onlardan soracağını bile akıllarına getiremiyorlar.Mahkemede Başkan Başol'un karşısında ağızlarındaki sakız hep eski sakız.Çiğne babam çiğne.Çiğne ha çiğne.Burada bu salonda bir milletvekili sanığın sakız çiğnemesi boşuna değil.Ne güzel bir timsal.Yoksa mahkemede sakız çiğnendiği şimdiye kadar görülmüş mü,hem böyle büyük bir mahkemede[296]"?

Akis'te imzasız olarak yayımlanan "Gidişe Uyan Karar" başlıklı yazıda "…Yassıada duruşmaları,Akis'in şimdiye kadar pek çok defa belirtmiş bulunduğu gibi,mevcut olduğu 27 Mayıs sabahı millet tarafından hükme bağlanmış bir

[296] **Cumhuriyet**, 12 Mayıs 1961.

suça,kimlerin hangi nisbette iştirak ettiklerini tespit maksadıyla başlamıştır[297]"… denilerek,yargılamalarla eski iktidar mensuplarından kimin hangi ölçüde hukukun ihlaline katıldığının belirlenmesinin amaçlandığı vurgulanmaktadır.

Anayasa'yı İhlal Davası'nın devam eden duruşmasında konuşan sanıklardan Himmet Ölçmen'in sözlerinin seyirciler tarafından yuhalandığı belirtilmiş, haberin başlığında "Nutuk atar gibi konuşan H.Ölçmen yuhalandı" denilmiş,bütün sanıkların diktaya gidiş temayülünü inkar ettiği aktarılmıştır.Haberde Himmet Ölçmen'in sözleri ile ilgili bölümde şunlar aktarılmıştır: "En son konuşan Himmet Ölçmen (Konya) ise, encümen faaliyetlerinin Anayasaya uygunluğunu anlatıp 'inkılap bizim komisyonun faaliyetleri için yapılmış gibi gösteriliyor.İnkılabımızı Allah mübarek ve mesut etsin ama…' deyince Başsavcı Egesel şiddetle ayağa kalkıp, 'kendi adına konuşsun' dedi.H.Ölçmen,dikta rejimi ile idare olunan memleketlere dış yardımın yapılmadığını anlatıp, 'dış yardımların önemini anlamış Adnan Menderes gibi devlet adamı az bulunur.' Dedi.Konuşmasını nutuk söyler, bir havaya soktuğu bu sırada dinleyiciler Himmet Ölçmen'e karşı seslerini yükseltmeye başladılar.O da edasını bozmadan,dikta rejimine Menderes'in gidemeyeceğini ifade edip 'şeker gibi insan ceberut olur mu?' dedi.İşte o zaman Adnan Menderes'e 'şeker gibi adam' diyen Himmet Ölçmen'e dinleyiciler hep bir ağızdan bağırıp 'yuha' çektiler.Başkan Başol,dinleyicileri eli ile susturup Himmet Ölçmen'i: 'Sus.Nutuk çekiyorsun.Sorgu bu.' Diye tersledi.Himmet Ölçmen, sabık mebus arkadaşlarının meraklı bakışları arasında sesinin tonunu biraz düşürüp, fakat edasını bozmadan 'Nihayet diktaya gitmeye zemin yoktur' dedi.Başkan Başol da,ikinci ihtar olarak 'Maddi vakıaları bırakıp coştun' dedi.Dinleyiciler Başol'u alkışladılar.Egesel de ayağa kalkıp Himmet Ölçmen'e tahsilini sordu.Ölçmen 'Yüksek İnşaat Mühendisi' cevabını verdi.Egesel de dedi ki: 'Ben on senedir bunu bir hoca zannederdim.Hep ayetlerden bahseder dururdu.' Egesel de, bu sözleri için alkışlandı[298]".

Falih Rıfkı Atay Dünya gazetesindeki 10 Temmuz 1960 tarihinde yayınlanan 'Yassıada' başlıklı Pazar konuşmasında Halk Partisi'nin mallarının 'makable şumullü' bir kanunla alınıp alınmayacağı hususunda Menderes'in önceleri:'-Asla!' yanıtını

---

[297] **Akis**, 22 Mayıs 1961.
[298] **Hürriyet**, 31 Mayıs 1961.

verdiğini belirtmiş, ancak kendisine inandırıcı gelmediğini aktardıktan sonra, bu kanunun çıkacağı söylentilerinin olduğu dönemde Doğan Nadi ile Ankara Palas'ta otururken, Mükerrem Sarol'un masaya gelerek kendisine:' -Sizin Halk Partisi malları Kanunu hakkında endişeniz varmış.Beyefendiye söyledim.Beyefendi diyorlar ki,eğer Falih bey benim namusuma zerre kadar güveniyorsa namusum üzerine söz veriyorum ki ben böyle bir kanunun meclisten çıktığını ancak istifa etmiş bir Başbakan olarak çiftliğimde haber alabilirim.' dediğini aktardıktan sonra,Menderes namusunun kaç günlük olduğunu hadiselerin ispat ettiğini belirtmiş, yazının sonuç bölümünde "Derler ki Menderes bu kanunu Bayar'ın zoru ile çıkarmıştır.Bayar onun zoru ile,o Bayar'ın zoru ile nihayet top yekun Yassıadaya sürülecek bütün şartları hazırlamışlardır. Hayır,asla onlara değil,milletin ve memleketin kaybolan on yılına acıyorum[299]". sözleriyle Menderes ve Bayar'ın Yassıada'ya giden süreçte yaptıkları hataları ve cezalarını çekmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Sanıkların son savunmalarını yaptığı günlerde iddianamede bahsi geçe yolsuzluklarla ilgili haberlerin yayını artmış,iddianamedeki belgelerin bir bölümü Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu tarafından yayınlanmıştır.Bu belgelerden birini yayınlayan gazete,fotoğrafın altında sabıkların yolsuzlukları ile ilgili tahkikatın tamamlandığı ve bu dosyaların Yassıada duruşmalarından sonra,Yüce Divan'da inceleneceğini belirtmiş,yayınlanan fotoğrafta Celal Bayar'ın Çeşme Yapı Kooperatifine Ziraat Bankası'ndan verdirdiği 10 milyonluk krediye ait bir mektubun fotokopisinin görüldüğü aktarılmıştır[300].

Duruşmaların sonuna yaklaşıldığında, gazetede idam haberleri geniş bir şekilde yer tutmaya başlamış, ortak savunmanın sona erdiğine dair haberin altında Demokrat Parti Fatih İlçe Başkanı Dr.Ömer Faruk Sargut'un intihara kalkıştığı haber yer almakta, haberin devamında Dr.Sargut'un 1950'den sonra haksız mal edindiğine dair haberlerin gazetelerde yayınlanması üzerine kravatıyla kendisini asarak intihara kalkıştığı ancak görevlilerin müdahalesiyle kurtarıldığı belirtilmekteydi[301].

[299] **Dünya**, 10 Temmuz 1960.
[300] **Akşam**, 21 Temmuz 1961.
[301] **Akşam**, 25 Temmuz 1961.

Ethem Menderes'in hatıra defterinde kendisine isnat edilen sözlerin söylenmediğini ileri süren Menderes,son savunmasını şu şekilde bitirmiştir: "Hatalarımız neticelerle tahakkuk etmiş bulunuyor.Biz dikta için değil,anarşi endişesi karşısında tedbirler aldık.Bu tedbirleri düşünmüştük,fakat muvaffak olamadık.Yalnız şunu tekrar ifade etmek isterim ki,bu tedbirler bir anarşinin pençesini aramıştır.Adalet tarihine şerefle kaydedilecek kararlarınızı vereceklerinizden eminim.Adil vicdanlarınıza sığınarak bizi şereflerimize, haysiyetlerimize, hayata ve hürriyete kavuşturmanızı istirham eder, mahkemelerin başından beri Yüce Divanınızın ve Başkanlık makamının göstermiş olduğu lütufkar hareketlerinizin nezaketini şükranla ifade ederek huzurunuzdan hürmetle ayrılırım,Muhterem Yüce Divan,Muhterem İddia Makamı[302]".

Anayasayı ihlal davasında Adnan Menderes'in yaptığı savunma "Bizi hayata,hürriyete kavuşturun" başlığıyla duyurulmuş, alt başlıkta ise "Sabık Başbakan 'tedbirlerin Dikta için değil anarşiyi önlemek için alınmış olduğunu' söyledi" denilmiştir.Bu haberin hemen altında Yassıada'da tutuklu bulunan düşük Aydın Milletvekillerinden Fethi Batur'un eşinin Nazilli'de fazla miktarda uyku hapı alarak intihara teşebbüs ettiği ve koma haline giren kadının güçlükle kurtarıldığı belirtilmekteydi[303].

Sabık bakanların savunmaları Anayasayı İhlal ile ilgili savunmalarını yansıtan haberlerde sanıkların savunmalarında daha ziyade hissi kelimelere yer verdikleri belirtilmekteydi.Cemal Gürsel'in kendisine yazdığı mektubu ilgili kişilere haber vermemesiyle ilgili olarak Etem Menderes şunları söylemiştir: "Mektubu aldığım zaman alakadarları haberdar etmemekle tarihi vazifemi yapmış ve böylece de vukuu muhtemel vahim hadiseleri önlemiş oldum[304]".

Savunmasında hatıra defterinden pasajlar okuyarak gençlere ateş açılmasını tasvip etmediğini açıklayan eski Bakan Şemi Ergin,son savunmasında şunları söylemiştir: "Tevkif edildiğimden beri beş yavrumun çektiği sıkıntı ve çileyi memleketin huzuru uğruna katlanılması mecburi normal bir fedakarlık olarak kabul ediyorum.İkinci defa vekilliği kabul etmem grupla kabine arasında bir muvazene unsuru

---

[302] **Dünya**, 26 Temmuz 1961.
[303] **Akşam**, 26 Temmuz 1961.
[304] **Akşam**, 27 Temmuz 1961.

sağlamak içindi.1957 seçimlerinde Milli Müdafaa Vekili olarak seçimlerin neticesinde iktidarı kazanana devretmekte azimli idim.27 mayıs sabahı beni Harp Okuluna götürdüler.Burada bana karşı gösterilen kadirşinas ve temiz hareketleri hayatımın sonuna kadar unutmayacağım.Bir kabahatim ve günahım olmadığını iddia edecek değilim,bir kusurum oldu ki buraya getirildim[305]".

"Koraltan,Bayar'ı zımnen itham etti" başlıklı haberde,Anayasayı ihlal davasında Meclis başkanı ve yardımcılarının da savunmalarını tamamladığı belirtiliyor,Koraltan'ın Menderes'in Londra uçak kazasından sonra Ankara'ya dönüşünde Celal Bayar'ın CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'ye karşı olan husumetini zımnen anlattığı belirtilen haberde babası Refik Koraltan'ı savunan avukat Ayhan Timurtaş'ın savunmasının sonunda heyecanlanarak ağladığı aktarılmıştır[306].

Sanıkların son sözlerini söyledikleri son duruşma 556 sanığın katılımıyla yapılmıştır.Başkan Salim Başol bu duruşmada karar tarihinin 15 eylül olduğunu açıklamıştır.Salim Başol duruşmanın başlangıcında Anayasayı İhlal Davası ile birleştirilen 17 davanın ayrı ayrı kendi kadroları ile iddia ve savunmalarının tamamlandığını ve son sözlerinin de sorulduğunu belirttikten sonra, Anayasayı İhlal Davası'nda sanık sayısı çok olduğu için son sözlerin ayrı ayrı sorulamayacağını ve savunmasının dışında bir şey söylemek isteyenlerin mikrofon başına gelerek konuşmalarını söylemiştir.Başol'un bu sözleri üzerine aralarında Şemi Ergin,Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'nun da bulunduğu bir çok isim söz istemiştir.İstanbul Ankara Olayları ve Topkapı Olayları davalarının sanıklarından görevli memurlar, son sözlerinde Demokrat Partili siyasileri suçlayarak kendilerinin verilen talimatları uyguladıklarını belirtmişler ve suçu siyasilere atmışlardır.Söz alan sanıklar içerisinde Şemi Ergin'in sözleri dikkat çekicidir.Ergin,askerlere yakın bir isim olduğu için kendi iktidarını günahkar gördüğünü belirtmekte ve karara şimdiden saygı duyduğunu söylemektedir.Ergin son sözlerini şöyle tamamlar: "Hissiyatımı ifade etmek istiyorum.Bir iktidarın hesabını veren sanıkların töhmeti altında aylardan beri beklemekteyiz.Bütün bir memleket aynı heyecanla kararınızı beklemektedir.Ben,çocuklarım, ailem arkadaşlarım ve aileleri sizlerin isabetli kararlar

[305] **Cumhuriyet**, 28 Temmuz 1961.
[306] **Cumhuriyet**, 29 Temmuz 1961.

vermeniz için dualar etmektedir.Mevcut günahlarımız yanında vereceğiniz kararların Türk Milletine hayırlı olmasını temenni etmek için şu sözü almış bulunuyorum[307]".

Sanıklarla ailelerinin kararlar açıklanmadan önce yaptıkları son görüşme kamuoyunda yankı uyandıran önemli bir gelişme olmuştur.Tutuklulardan 97'sinin aileleri ile görüşmesine izin verilmiş,97 tutuklunun ailelerinden oluşan 175 kişilik kafile özel olarak kiraladıkları iki dolmuş motoru ile Yassıada'ya gitmişlerdir.Sanık yakınları arasında Celal Bayar'ın kızı Nilüfer Gürsoy,Adnan Menderes'in eşi Berin Menderes ile çocukları Yüksel,Mutlu,Aydın Menderes ve Ahmet Salih Korur,Celal Yardımcı,Medeni Berk,Sıtkı Yırcalı,Esat Budakoğlu'nun aileleri ile sabık Tahkikat Komisyonu üyesi İlhami Sancar ve Nusret Kirişçioğlu'nun aileleri de bulunmaktaydı.Akşam saat 16:20 sularında Dolmabahçe'ye dönen sanık yakınlarından Adnan Menderes'in oğlu Yüksel Menderes,gazetecilerin "Babanızı nasıl buldunuz?" sorusuna "Resimlerdeki gibi,hiç değişmemiş" yanıtını vermiştir[308].

Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başol'un yargılamalar bittikten sonra Ankara'ya geldiği haberi gazetelerde önemli bir yer tutmuş, Başol ve Divan üyelerini Ankara'ya götüren trenin yolda arızalanıp iki saat kadar gecikmesine rağmen garda bekleyen karşılayıcıların gardan ayrılmadıkları belirtildikten sonra,Başol ve ailesinin yoğun ilgiden dolayı güçlükle tren garından ayrılabildikleri belirtilmiştir.Başol'un Ankara'ya vardığı gün Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu 64 numaralı tebliğ ile Yüksek Adalet Divanı tarafından hapse mahkum edilenlerin 21 Eylül 1961 tarihinden itibaren mahpus edildikleri cezaevleri listesi yayınlanmış,listede İmralı Cezaevi,Kayseri Cezaevi ve Adana Cezaevinde bulunanların isimleri yayınlanmıştır[309].

Anayasayı İhlal Davası ve beraberindeki davalar ile ilgili karar oturumu yaklaştıkça Ankara'da görüşme trafiği hızlanıyordu.Yüksek Adalet Divanı Başsavcısı Ömer Altay Egesel,Adalet Bakanı Kemal Türkoğlu'nu ziyaretinde,gazetecilerin

[307] **Milliyet**, 15 Ağustos 1961.
[308] **Akşam**, 22 Ağustos 1961.
[309] **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1961.

sorularını yanıtlamış ve "Yassıada mahkemeleri ile ilgili kararlar 15 eylülde ve bir celsede açıklanacaktır.Celsenin talik edilmesi diye bir şey yoktur[310]".

Cumhuriyet'in "Kararı duyunca ne yaptılar?" başlığı altında kararlar okunurken sanıkların tepkilerini anlatan haberde şu ifadeler kullanılmıştır:

"Bayar:Ölüm cezası yediğini duyunca soğukkanlılığını kaybetmedi.Vücudunu sağ ayağının üstüne yüklemişti,sadece ayak değiştirdi ve sol tarafa meyletti.

Ethem Menderes:Heyecanını sık sık yutkunmakla gösteriyordu.Kararı öğrenince daha da fazla yutkunmaya başladı (10 sene).

Fatin Rüştü Zorlu:Kat'iyen renk vermedi.Bir iki saniye sağına,soluna bakındı (ölüm cezası).

Hasan Polatkan:Çehresinde her hangi bir değişiklik görülmedi.

Tevfik İleri:Kendisine sıra gelinceye ölüm cezaları tevali etmişti.Ayağını yere vuruyor,bu suretle heyecanını belli ediyordu.Nihayet sırası gelip de ölümden kurtulduğunu duyunca gülmeye başladı (Müebbet hapis).

Şem'i Ergin:Hayal sukutuna uğramış bir hali vardı.Fakat daha başka bir reaksiyon göstermedi.

Hamdi Sancar:En çok heyecanlı olanlardan biri idi.Dimdikti,adeta donmuştu.(Ölüm cezası)

Bahadır Dülger:Siyah gözlüğünü çıkarıp yine gözlerine takıyordu.Ölüm cezasını duyunca bir an başını arkaya atar gibi oldu.Derin derin soluduğu uzaktan bile belli oluyordu.

Samet Ağaoğlu:Bitkin vaziyette olmasına ve renginin değişmesine rağmen müebbet hapis kararını duyunca herhangi bir hareket yapmadı.Yalnız gözleriyle avukatlar sırasındaki kız kardeşini aradı.Uzun uzun bakıştılar.

Selami Dinçer:Kararı öğrenince sağ eliyle (Hay Allah bunu beklemiyordum) der gibi bir jest yaptı. (Müebbet hapis)

İbrahim Subaşı:Beraat ettiğini duyunca düştü bayıldı.

Hilal Ülman:Dört seneye mahkum olduğu kararını duyması ile beraber düşüp bayılması bir oldu.

Kemal Serdaroğlu da (müebbet hapis) bayılanlar arasına katıldı.

---

[310] **Yeni İstanbul**, 12 Eylül 1961.

İhsan Dal:K:ararı öğrenince “Millet sağ olsun” dedi. (Beş sene)

A.Haçopulos:Hakkındaki beraat kararını öğrenince hakimler heyetine derin reveranslar yaparak uzun uzun selamladı.

Zeki Şahin:Bir çok suçlardan yargılanmıştı,her suçtan heyeti hakime hafifletici sebepler bulmuş,cezasını indirmişti.İndirme kararlarını duyunca gülmeye başladı.Hafiften başlayan gülüşü nihayet pek aşikar bir hal aldı.

Bumin Yamanoğlu:Hakkındaki kararı dinlerken avukatlar arasındaki babası ile göz göze geldi ve ona (boşver) manasına gelen bir işaret yaptı.

İbrahim Dizdaroğlu: (Topkapı davası sanıklarından) 7 seneye mahkum olduğunu duyunca tahta parmaklıklarla beraber döşemeye serildi.

Bunlardan başka bir milletvekilinin kararı beklerken dua ettiği ve sonunda elleriyle yüzünü sıvazladığı görüldü[311]”.

Davaların sona ermesine yaklaşıldığı günlerde Anayasa’yı İhlal Davası sanıkları savunmalarını Yüksek Adalet Divanı’na sunuyorlardı.Ancak davaların bir an önce sonuçlandırılması amacını güden Divan Başkanlığı,savunmaların uzun tutulmasına müdahale ediyor,hayati önem taşıyan konularda bile kısa savunma yapılmasını talep ediyordu.

Karar oturumunun Türk basınındaki yankıları çok geniş olmuş, gazeteler kararları sür manşetten vermişlerdir. “15 İDAM ADNAN MENDERES KOMADA” başlığıyla verilen haberde Milli Birlik Komitesinin idam cezalarından on ikisini müebbet hapis cezasına çevirdiği,Adnan Menderes,Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan’ın cezalarının ise onaylandığı belirtilmektedir.Haberde 123 kişinin beraat ettiği, 449 kişiye ise hapis cezası verildiği aktarılmaktadır.Birinci sayfanın tamamını kaplayan haberin fotoğraflarında Celal Bayar,Refik Koraltan,Hasan Polatkan,Haluk Şaman ve Fatin Rüştü’nün kararları dinlerken çekilen fotoğrafları yer almaktadır.Büyük boy fotoğrafta ise Menderes’in hasta yatağında baygın bir şekilde ve başında asker nöbet tutarken çekilmiş bir fotoğrafı verilmiştir.Haberde Menderes’in ani rahatsızlığı

[311] **Cumhuriyet**, 16 Eylül 1961.

sebebiyle karar oturumuna katılamadığı belirtilmiş,Ada Hastanesinde gazetecilere gösterildiği aktarılmıştır[312].

İlk sayısı 30 Mayıs 1958 tarihinde yayınlanan ve kuruluş aşamasında genel yayın müdürlüğünü Ali İhsan Göğüş'ün yazı işleri müdürlüğünü ise Orhan Birgit'in yaptığı ve ilk sayısında baş yazısını İsmet İnönü'nün yazdığı[313] Kim Dergisi'nin 19 Eylül 1961 tarihli nüshası, Yassıada mahkemelerinin karar duruşmasıyla ilgilidir.Yassıada duruşmalarından bir fotoğraf ve "Karar!" manşetiyle çıkan derginin orta sayfasında Adnan Menderes,Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idam sehpasındaki resimleri,Menderes'in idama götürülüşünden önceki son muayenesi ve gardiyanlar arasındaki son yürüyüşünün resimleri yer almakta,derginin kapağında "Ve böylece bir devir sona erdi." manşeti yer almaktadır.Derginin yazarlarından Orhan Birgit bir yıldır devam eden mahkemeler sonucunda alınan kararların Milli Birlik Komitesinin süzgecinden geçtikten sonra infaz edilmesiyle ülkenin yeni ve çok önemli bir dönüm noktasına girdiğini belirttikten sonra, bugüne değil yarına bakılması gerektiğini verilmiş olan kararlardan ve infazlardan geriye kalanın sadece acı bir ders olacağını söyler.Birgit yazısında şöyle devam eder:"Hiç kimse,bir perdenin böyle kapanmasını temenni etmezdi.İkazların dinlenilmesi,Anayasa'nın çiğnenmemesi ve bu seçimlerin DP'nin iştiraki ile yapılması,Yüksek Divan'ın suçlandırdığı politikacıların açık alınlarıyla aramızda dolaşmasını arzu etmeyen tek insan düşünebilir misiniz?Gene bugünkü sonuçtan,içi yanmayan hele kötü akıbetin geride bıraktığı ailelerin acılarına katılmayan bir kimsenin bulunduğuna ihtimal verebilir misiniz?Fakat,en şaşmaz ölçülerin,inandığımız adaletin vardığı bu sonuç karşısında,milletin ebediliği ve refahını önde tutmanın lüzumunu anlamayacak,Milli Birliğin bugün her zamandan daha çok lüzumlu olduğuna inanmayacak tek vatansever olduğuna da inanmazsınız.O halde?Bu 'o halde?'nin cevabı,tektir:Memleket… Memleket… Memleket…[314]"

İdam haberleri ve fotoğrafları gazetelerin tümünde manşette idi.Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'nun sabaha karşı idam edildiklerine dair haberde,Zorlu ve

312 **Akşam**, 16 Eylül 1961.
313 Feroz Ahmed, **A.g.e.**, s.179.
314 **Kim**, 19 Eylül 1961.

Polatkan'ın 16 eylül sabaha karşı idam edildikleri belirtiliyor,Zorlu'nun infaza hazırlanırken çekilen fotoğrafı ile Polatkan'ın infazının gerçekleştikten sonraki fotoğrafına yer veriliyordu.Ayrıca haberde Milli Birlik Komitesi'nin Polatkan ve Zorlu'nunn idam hükmünün 16 Eylül 1961 Cumartesi günü sabaha karşı infaz edildiğine ve hakkında idam hükmü tasdik edilen sakıt Başbakan Adnan Menderes'in mezkur vakitte hastalığı devam ettiğinden hükmün infaz edilemediğine 59 numaralı tebliği yer almaktaydı.Son haber olarak duyurulan 60 numaralı tebliğ ise şöyleydi: "Menderes'in durumu salaha doğru gidiyor[315]".

Menderes'in idam kararının infazı için İmralı Adası'na getirildiğinde ve sonrasında Başsavcı Egesel tarafından karar yüzüne okunurken korku ile sarsıldığını belirten haberde,ancak düşük Başbakanın kendisini kısa zamanda toparladığı belirtilmiştir.Haberin devamında,Menderes'in oturduğu yerde kamburunu çıkararak daha da küçüldüğünün gözlemlendiği aktarılmış,son arzusu olarak verilen Yenice sigarasını içerken şunları söylediği aktarılmıştır: "Dünyadan ayrıldığım şu anda,ailemi ve çocuklarımı şefkatle andığımı kendilerine bildiririm.Vatanı ve milleti Allah refah içinde bıraksın[316]".

Duruşmaların sona ermesinden sonra,Yüksek Adalet Divanı tarafından idama mahkum edilip cezaları Milli Birlik Komitesi tarafından müebbet hapse çevrilenler ile diğer müebbet hapse çarptırılmış olanların cezalarını Türk Ceza Kanununun üç devre sitemine göre çekecekleri belirtiliyordu.Bu devreler şu şekilde sıralanmıştır:

1-Mahkumlar birinci devrede cezanın onda birine müsavi bir müddet geceli gündüzlü yalnız olarak bir hücrede bırakılacaklardır.Ancak bu müddet iki aydan aşağı bir seneden yukarı olmayacaktır.Mahkumiyetin bütün devrelerinde mahkum,Ceza ve Tevkif Evleri Talimatnamesi gereğince inzibati olmak üzere her defasında bir ayı geçmemek şartıyla aynı suretle hücreye konulabilecektir.Cezaevi disiplinini bozan hareketlerinden dolayı iki sene içinde ikiden fazla hücre hapsi cezası almış olanlar savcıların tasvibi ile birinci devre şartlarına tabi tutulabileceklerdir.

---

[315] **Yeni İstanbul**, 17 Eylül 1961.
[316] **Cumhuriyet**, 21 Eylül 1961.

2-Mahkumlar ikinci devrede,çalışma teşkilatı mevcut olan cezaevlerinde çalışmaya mecbur tutulacaklar ve durumuna ve suçunun mahiyetine göre ayrı gruplar halinde bulundurulabileceklerdir.Bu devre,mahkumlar mevkuf kalmışlar ise bu müddetle hücrede kaldığı müddet çıkarıldıktan sonra geriye kalan müddetin yarısını teşkil edecektir.Müebbet ağır hapis cezalarına mahkum olanlar ve bakiye cezaları bir seneden az bulunanlar yaş ve bedeni kabiliyetleri itibariyle üçüncü devre şartlarına intibak edemeyecekleri tespit edilenler üçüncü devreye geçemeyeceklerdir.

3-Üçüncü devre geri kalan müddettir.Bu devrede bulunan mahkumlar iş esası üzerine kurulmuş olan cezaevlerinde çalıştırılacaklardır.Mahkumların ikinci devreden üçüncü devreye geçebilmesi için iyi hal göstermesi şarttır.İyi halin nasıl tespit edileceği Ceza ve Tevkif Evleri Talimatnamesinde gösterilmiş bulunmaktadır.Üçüncü devreye geçmek hakkını kazanan mahkumlardan Adliye Bakanlığı yol,inşaat,maden,orman ve deniz avcılığı ekipleri teşkil edebilecektir.Müebbet ağır hapis 36 sene üzerinden hesap edilerek muvakkat ağır hapsin tabi olduğu şartlar uygulanacaktır[317].

Gazeteci Uğur Dündar Yüksek Adalet Divanı Başkanı Salim Başol ile emekli olduktan sonra yaptığı röportajda, Başol'a Yassıada yargılamalarından sonra alınan kararların geçersizliğini savunanların gerekçe olarak orada yargının olmadığını söyledikten sonra, Başol'un bu konu hakkındaki düşüncesini sormuştur.Başol cevabında,Yassıada'da hukuk olup olmadığının anlaşılması için duruşma tutanaklarına göz atmanın yeterli olacağını belirttikten sonra;yapılan incelemelerin,sorulan hususların ve tanıkların sabırla dinlenilmesinin derin bir araştırmaya gerek olmadan asıllara Anayasa Mahkemesi'nde bulunan tutanaklara bakmakla görülebileceğini belirtmiştir.Dündar'ın 'sanıklara yeterince savunma imkanı sağlandı mı?' şeklindeki sorusuna Başol şu yanıtı vermiştir: "Evet… Savunmalar üç koldan oldu.Sanıkların çoğu milletvekiliydi ve müşterek savunma tercih edildi.Bunların yazılı metni,mahkemeye verildi.Ayrıca her avukat,kendi müvekkilinin münferit savunmasını yaptı.Bunlar da,dosyaya girdi.Bunun ardından da sanıklar,bizzat kendilerini savundular.Artık,savunma adına söylenecek söz kalmamıştı.Yine de başka bir

---

[317] **Cumhuriyet**, 29 Eylül 1961.

diyeceklerinin olup olmadığı kendilerine soruldu ve 'Yoktur' cevabı alındı.Tabii bunlar da kayıtlara geçirildi[318]".

Yassıada kararlarını onaylayan Milli Birlik Komitesi'nin üyesi Tümgeneral Sıtkı Ulay, idam kararlarının görüşüldüğü sabahki toplantıda,idam hükümlerinin müebbet hapse çevrilmesi yolunda genel bir ağırlık var olduğunu ancak öğleden sonraki toplantıda havanın elektriklendiğini ve ağır baskı ve tehdit altında kaldıklarını belirtmiş ve idam kararlarının bu hava içerisinde alındığını söylemiştir[319].

Emekli Tümgeneral Sıtkı Ulay,bu kararlardan sonraki gelişmeleri şöyle anlatıyor: "Üç kişinin idamı onaylanmış,ötekiler müebbede çevrilmişti.Karar,içeride yazdırıldı,imzalandı.Mucip Ataklı,havacılar yoluyla kararı doğru İstanbul'a gönderdi.Mucip Paşa,dışarı çıkıp bekleyenleri yatıştırmak için,açıklamasını,sanki hepsinin kararı onaylanmış gibi yapmıştı.O sırada kapının önünü üç dört subay ve yirmi otuz kadar talebe tutmuştu.Daha sonra komite başkanı Cemal Gürsel'in hiç olmazsa,Adnan Menderes'i kurtarma girişimleri olmuş,adını vererek İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Cemal Tural'ı aramış,ama kimseyi bulamamış ya da kimse karşısına çıkmamış ve yetkisi olmayan kişiler infazın yapıldığını söylemişler[320]".

---

[318] **Hürriyet**, 15 Eylül 1987.
[319] **Hürriyet**, 15 Eylül 1987.
[320] **Hürriyet**, 15 Eylül 1987.

SONUÇ

DP'nin iktidara gelir gelmez yaptığı Türkçe olarak okunan ezanı tekrar Arapça okunmasına izin vermesi, sadeleştirilen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun dilinin değiştirilmesi, başta ordu olmak üzere bazı çevrelerde gericilere verilen bir ödün olarak değerlendirilmiş ve yeni hükümet hakkında birtakım kuşkular duyulmasına yol açmıştır. Bunları yurdun bazı yerlerinde Atatürk'ün büst ve heykellerinin tahrip edilmesi ve Atatürk'e ve inkılaplarına karşı hareketler izleyince, Atatürk'ü koruma kanunu çıkartılmak zorunda kalınması izledi. DP'nin CHP tarafından yeniden açılan Yüksek İslam Enstitüsü'nün bütçesini genişletmeleri, İmam Hatip Okullarını açmaları laik kesim tarafından tepkiyle karşılandı. CHP'nin mallarının hazineye devredilmesi ve Halkevlerinin kapatılmasını, basının denetim altında tutulması için alınan bir dizi önlem takip etti. İktidara karşı muhalefet genişledikçe, Demokrat Parti sertleşti. Kıbrıs görüşmeleri nedeniyle Londra'ya giden Başbakan Adnan Mendres'in uçak kazası, kısa bir süre iktidar-muhalefet ilişkilerini yumuşattıysa da iktidara halk desteği ile gelen partilerin, halk desteğini kaybetmeye başlayınca otoriter bir anlayışla yaptıkları antidemokratik uygulamalar yanlışını DP de yaptı. Vatan Cephesi ve ardından kurulan Tahkikat Komisyonu ise son damla oldu ve 27 Mayıs 1960'da ordu yönetime el koydu.

Ordunun yönetime el koymasının ardından, darbe öncesinde oluşan baskı ortamı nedeniyle siyasal gelişmeleri veremeyen ve kapatılan gazeteler 27 Mayıs askeri darbesi gerçekleştikten sonra darbeyi büyük bir sevinç ve coşku içinde karşılayıp benimseyerek, hatta darbeyi "İkinci Cumhuriyet" in başlangıcı olarak nitelendirmişlerdir.27 Mayıs sonrası basındaki genel hava şöyleydi: Demokrat Parti iktidarının demokrasiyi nasıl kötüye kullandığı, demokrasi perdesi arkasında oynanan oyunların, türlü sıkıntıların,

duraklamaların hatta gerilemeler pahasına da olsa herkesçe iyi anlaşılmasına ramak kalmışken,

İhtilal sonrası, askeri yönetim tarafından eski iktidar mensuplarının yargılanacakları açıklanmadı ve yargılamaların yapılması amacıyla Harbiye'de gözetim altında tutulan devrik siyasiler Marmara Denizi'ndeki Yassıada'ya nakledildiler.

Yargılamalar kamuoyu önünde açık bir şekilde yapılmış, Dünya Hukuk Tarihinin en çok sanıklı ve en uzun süren duruşmalarının yapıldığı yargılamaları arasına girmiştir.14 Ekim 1960 tarihinde başlayan yargılama maratonu 15 Eylül 1961 tarihinde sona ermiş, 592 sanığı, 1068 tanığı ve 150.000 izleyicisi, kararlar defterine geçen 18 davası ve 11 ay 1 günlük mesaisiyle 10 yıllık Demokrat Parti iktidarının Yüksek Adalet Divanı önündeki hesap günleri sonucunda 15 kişi hakkında idam kararı verilmiş, idamları onay mercii olan Milli Birlik Komitesi devrik Başbakan Adnan Menderes, devrik Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve devrik Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu hakkındaki idam kararlarını gergin geçen bir süreç sonucunda onaylamış ve idam cezaları infaz edilmiştir. Yassıada'da olanlar tüm bir milletçe çok büyük bir merakla takip edilmiş, darbe ve mahkeme çok tartışılmıştır.

Yargılama süreci onlarca yıllık hapis cezaları ve memuriyetten menlerle kapanmış, ancak yargılamalar ve hüküm giyenler arasında Cumhurbaşkanı,Başbakan ve onlarca vekil,emniyet müdürleri,valiler,ilçe başkanları ve hatta basit memurlar kadar çok geniş bir kesimin yer alması Yassıada Yargılamalarının tartışmalarını günümüze kadar taşımıştır.

EK 1

SAYIN HÜSAMETTİN CİNDORUK'UN RADYO DAVASI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

-Demokrat Parti'nin iktidar döneminde radyo yayınlarına müdahale ettiği iddiasıyla parti yöneticileri aleyhine açılan ve sizin de sanıklardan Haluk Şaman'ın avukatı olarak katıldığınız Radyo Davası'nı nasıl yorumluyorsunuz?

Cindoruk: 1924 Anayasası'nda radyoyla ilgili bir hüküm yoktu. O dönemde sadece devlet radyosu vardı. Bu devlet radyoları da Basın Yayın Genel Müdürlüğü'ne bağlıydı. O nedenle Yüksek Adalet Divanı, bunu müstakil suç haline getiremiyor. Yani devlet radyosunun tarafsızlığı ya da bağımsızlığı gibi konular ne Anayasa'da ne de yasalarda var. O nedenle diyor ki, "Bu ayrı bir suç oluşturamaz; Anayasa'yı ihlal suçunun unsurlarından biridir" diye bağlıyor. Devlet radyosunun tek taraflı kullanılması o günkü yasalara göre suç değil. Çünkü bundan evvelki CHP döneminde de radyo tek taraflı kullanılmış. Yani Resmi Gazete gibi düşünülmüş zaten radyo. O nedenle de ortada müstakil bir suç yok.

- Bu durumda iktidara gelen parti, radyoyu istediği gibi kullanma hakkına sahip mi oluyor?

Cindoruk: Konunun bir başka tarafı da o dönemde Siyasi Partiler Kanunu yok. siyasi partiler Dernekler Kanunu'na tabi. siyasi ilgili bütün hükümler mevcut değil. bu nedenle ortada hukuksal bir suç olmadığı yolundaki bizim savunmamızı bunlar kabul etmişler. Ve bizim orada söylediğimiz şu, "Evet, bu demokratik prensiplere pek uygun değil ama Türkiye'de o tarihteki demokrasinin kuralları, normları boşluk teşkil ediyor. O boşluktan faydalanmış bunlar."

- Peki ya Vatan Cephesi ve Vatan Cephesi listelerinin radyoya taşınması?

Cindoruk: Dikkat edersen Vatan Cephesi ile ilgili değil Radyo Davası'nın

gerekçesi. Genelde tarafsızlık ilkesi ile ilgili gözüküyor, tarafsız olmadığını zorlayarak söylüyor. Ama dediğim gibi onun hukuksal gerekçesini bulamıyor. Yani demokratik ilkeler açısından tarafsız olmadığını ve radyoyu taraflı kullandıklarını söylüyor. Bu tabii onları mahkûmiyet kararı vermekte zorladığı için Anayasa'yı İhlal Davası ile birleştirip o sucun unsurlarından biri haline getirdiler.

- O dönemde radyo etkili bir araç mıydı?

Cindoruk: O zamanki radyolar etkili miydi? Her evde radyo yoktu. Çok da fazla etkili olduğunu sonmıyorum. Genellikle kahvehanelerde radyo vardı. Radyolar daha ziyade müzik yayınları yaparlardı. Bugünkü gibi tartışmalar vesaireler yoktu. Sadece radyo Gazetesi diye her hafta saat 20.15'de bir yorum yapılırdı. Bu yorumlarda zaman zaman gerçekten aşırıya kaçan iktidar lehine yorumlar yapılmıştır. onları yazıyor mahkemenin kararı. Gene zaman zaman muhalefeti kötüleyen yorumlar yapılmıştır. Şimdi Burhan Belge diye bir milletvekili var; Murat Belge'nin babası, o bu yorumların çoğunu yapardı. Hoşsohbet de bir adam. Gerçekten özellikle dış politikada biraz Karagöz gazetesi üslubuyla da olsa, halkı etkileyecek bir takım beyanlarda bulunurdu.

- Duruşmalarda birçok tanık dinlendi; hükümetin radyoya yönelik uygulamaları anlattılar...

Cindoruk: Burada dinlenen şahitler... Bakın iki türlü şahit dinlenmiştir. Bir kısmı o radyolarda görev yaptıkları için korkudan aleyhe şahitlik yapanlar vardır. İşte Hikmet Münir Ebcioğlu gibi, Münir Müeyyed gibi, Fethi Kardeş gibi. Bunlar çok taraflı ifadelerde bulundular. Ama mesela Muslih Fer var, Başbakanlık Müsteşarı, o dürüst beyanda bulunmuş, Refik Ahmet Sevengil vardı, yazar. Onlar dürüst şahitlikler yapmışlardır. Şimdi tabii bizim yaptığımız savunmalara göre mesela 1959 senesinde de radyoda Şemsettin Günaltay'ın bir konuşmasının verildiğini ve saireyi. Yani radyonun çok da taraflı olmadığını gösteren bizim savunmalarımızı, benim gördüğüm kadarıyla kafi bir denge içinde bulmadı mahkeme. Yani arada bir de örnek olarak. mesela İnönü de konuşmalarını radyodan vermiş vesaire, onları ileri sürdük.

- Vatan Cephesi'ni siz nasıl yorumluyorsunuz?

Cindoruk: Burada bence 1959 yılında, bir miktar da 1960 yılının başlarında

yanlış bir iş yaptı Demokrat Parti; Vatan Cephesi ocakları kurdu. Vatan Cephesi ocakları Demokrat Parti için de de ikilik yaratmıştır çünkü Demokrat Parti'nin ocakları ve eski Demokrat Partililer bunlara itiraz etti. Devlet memurları bir pay almak için Devlet İktisadi Teşekkülleri'nde o zamanki adıyla Vatan Cepheleri kurdular. CHP'lilerden kaypak olanlar ya da menfaat bekleyenler, başka partilerden olanlar da Vatan Cephesi ocakları kurdular. Öyle oldu ki bir Demokrat Parti ocağının 50 metre bir tarafında bir Vatan Cephesi ocağı... E tabii o zaman ötekiler itiraz ettiler biz varız bunlar nereden çıktı diye. Yani faydasından ziyade zarar getiren bir hadise.

- Vatan Cephesi resmi bir oluşum değil, öyle değil mi?

Cindoruk: Hiçbir zaman etkin olmadı, Demokrat Parti'ye de faydalı olmadı. Çok yanlıştı, kimin aklına gelmişse...

-Sanırım Adnan Menderes, Manisa konuşmasında muhalefeti "Nifak Cephesi" olarak tanımlıyor ve vatandaşları "Vatan Cephesi böyle çıkıyor galiba...

Cindoruk: Mahkeme kararında yazılıdır, tabii onların bir kısmı hafızamda yok. Ama benim gördüğüm, Vatan Cephesi'ne iltihak listelerinin okunması hukuka aykırı değil, ama demokrasiye aykırıdır. Bir de siyaset bilimine aykırıdır çünkü kendi ocaklarını ikincil dereceye getirirsin; kendi örgütünü de. Yani kendi partinin içine nifak sokarsın ve sokmuştur da. Eğer ihtilal olmasıydı Vatan Cephesi ocaklarıyla Demokrat Parti ocakları arasında şiddetli kavga çıkardı. Örgüt bunu benimsememişti, yani nafile bir iş yapmışlardı. Ama kim ne derse desin suç değildi. O günkü kurallara göre, o günkü normlara göre suç değildi.

- Mahkeme sanırım Vatan Cephesi'ne katılımların okunduğu süreyi reklam ücretiyle çarpıp devlet radyosunun uğradığı zararı hesaplamış... 10 milyon lira civarında.

Cindoruk: Ben hatırlamıyorum öyle bir şey ama varsa mahkeme kararında vardır...

- Karar gerekçesinde şöyle yazıyor, "Bu listelerin radyoda okunmasından dolayı Demokrat Parti'nin 11 milyon 883 bin 800 lira ile ücreti, 1 milyon 755 bin 70 lira

belediye harcı ve 236 bin 676 lira damga resmi olmak üzere, ceman hazine ve belediyenin 13 milyon 845 bin 546 lira zarara sokuldağu tahakkuk etmiştir."

Cindoruk: Ama karar safhasında öyle bir şey olmayacak. Mesela Adnan Menderes'in; sonra ben takip ettim, malvarlığı ile ilgili davayı; Adnan Bey'den böyle bir şey istemediler. Zaten bir suç olsaydı önce Altemur Kılıç mahküm olurdu. Yani zorlanmışlar orada.

-Altemur Kılıç, 27 Mayıs'tan altı-yedi ay önce genel müdür olmuş. Duruşmada, Vatan Cephesi yayınlarını mümkün olduğu kadar ölü saatlere çekmeye çalıştığını söylüyor.

Cindoruk: Uydurdu müdafaasında... Mesela Fatin'in hakkında ki şey de Anayasa'yı ihlal, İstanbul-Ankara olayları, İpar Transport olayları... Mesela Fatin'i burada mahkum etmemiş... Haklı olarak tabi herkes kendine göre bir savunma yaptı. Mesela burada, mahkeme kararında Haluk Şaman hakkında diyor ki: "Radyo Davası Anayasa'yı ihlal suçunun maddi vakasıdır. Anayasa'ya tabi Radyo Davası yolsuzluğu..." Yani bu 13 milyonu kiseden istemediler. Öyle bir şeyi hiç duymadım. Kararda vardır da.

- Radyo Davası'nda size nasıl bir savunma yaptınız?

Cindoruk: Tabi biz daima şeye oturttuk bu davayı... Savunulur tarafı yok davanın yani. O zaman hukuksal ve normatif hukuk bakımdan onu kabul etti adam. Onun üzerine te tek mahkûm edemeyeceğini gördü. Döndü bunları Anayasa'yı İhlal Davası ile birleştirdi. Çünkü Demokrat Parti evvelki Halk Partisi zamanında da, ben o zaman daha çocuktum ama hatırlıyorum, sabahtan akşama kadar İnönü, Şemsettin Günaltay... Onlar konuşurdu. Hiç muhalefetin konuştuğu falan vaki değil. Böyle gelmiş böyle gidiyor.

- Ama 1946'da Meclis'e girince Demokrat Parti çok sert bir biçimde eleştiriyor iktidarı. Demokrasi vaat ediyor, radyo demokratikleşecek diyor.

Cindoruk: Zaten dediklerini yapsalardı asılmazlardı.

- Peki neden dediklerini yapamadılar?

Cindoruk: Demokrasi bilinmiyor.

- Halk da "demir kırat" diyor... Halka daha inmemiş demokrasi.

Cindoruk: Halkın demekrosi talebi yok. Halkın hayatının iyileştirilmesi için talebi var. Türk halkı demokrasi filan talep etmiş değil. Demokrat Parti'nin kurulmasında halkın talebi, bir nevi kararı var. onlar da; duruşmalar da zabıtalarını gördüm, muhalefet de İnönü de bilmiyor, demokrasi nedir, bildikleri yok, 1954'te Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne imza atmışlar, sözleşmeyi bilmiyorlar. Ekseriyet sistemini sürdürüyorlar, anayasa Mahkemesi kurmuyorlar... Boyuna birbirleriyle dövüşüyorlar papaz dövüşü gibi. Papazlarda var ya mezhepler arasında dövüşler. Hepsi aynı Tanrı'ya inanıyor ama işte mezhep, birtakım ritüelleri var. Bunlar da öyle. İnönü'nün konuşmalarını oku, Faik Ahmet Barutçu'nun Meclis'teki konuşmalarını... Hiç öyle demokrasi dertleri falan yok.

- Ama bütün siyası kavgalar, "demokrasi" adına veriliyor...

Cindoruk: İlk defa demokrasi talebini matrak bir parti, Millet Partisi istiyor. Fuat Arna, Sadıka Evren var mesela, müthiş bir kadın. Sonra biz Hürriyet Partisi'ni kurduk o zaman. Biz "ispat hakkı", milli hedefler ilkelerine dayanan bir şeyler yaptık. Bizim de taleplerimiz Avrupa'nın o tarihlerdeki tam demokrasi olmayan ülkelerinden aşırılmış gözüküyor. Ben inceliyorum, yazacağım onlar, Yani Demokrat Parti sırasında yapılan işlere bakıyorsun. Onlar da bilmiyor demokrasiyi.

- Başbakan Adnan Menderes'in Radyo Gazetesi programı için bazı metinleri kendisinin kaleme aldığı biliniyor...

Cindoruk: ...

- Bilinmiyor mu?

Cindoruk: Burhan Belge çok yakınıydı.

- Peki ama radyoyu kullanıyorlar...

Cindoruk: En azından telkin ettiği... Mesela ben şunu gördüm o duruşmada, hadiseler olduğu zaman Adnan Menderes'in Burhan Belge'yi başkanlığa çağırıp metin yazdırdığı ve fikrini söylediği doğrudur. Ama bunun bir suç oluşturacağını sanmıyorum. Yani devlet radyosu devlet süzcülüğü yaparken Başbakan'ın, yahut Fatih Rüştü'nün

kendi görüşünü aktarmasıdır. Hatta yabancı basın şöyle anlıyor onu, partinin resmi gazetesinde şöyle yazıldı, basın şöyle anlıyor onu, partinin resmi gazçetesinde şöle yazıldı, devletin radyosunda şöye konuşuldu diye ciddiye alıyorlar. Onların yaptığı anlaşılıyor.

-Sonuçta, radyo o dönemin en etkin kitle iletişim aracı diyebilir miyiz?

Cindoruk: Diyemeyiz. Çünkü şeye bakmak lazım... O tarihteki, 1950 ile 1960 arasındaki radyo sayısına... Artışı çok hızlı gözükmüyor çünkü transistörlü radyoyu bizim işçiler Avrupa'ya gittikten sonra, 1964'ten getirdiler. Köylerde elektirik yok ki.

- Seyyar radyolar varmış galiba, Pille çalışan...

Cindoruk: Çok az. kaç tane var ki. Ve radyoların gücü de zayıf. Bu Altemur Kuluç radyonun başına geldikten sonra, doğuda bilhassa, birer kilovatlık küçük radyo istasyonları kurdu, ağrı ve oralarda. O bir miktar belki... O da işte kürt meselesinde Türkçeyi duyurmak için kullanılmıştır. O Altemur Kılıç'ın icadıdır, Amerika'dan getirmiştir. O zaman İzmir radyosu da yoktu, sonra kuruldu. bir Ankara. İstanbul Radyosu da sonradan kuruldu, Demokrat Parti zamanında kuruldu. Yani Onların etki çevrelerine de bakmak lazım.

- Örneğin İstanbul Radyosu Adapazarı'ndan sonra dinlenemiyormuş. Demokrat Parti, kalkınma vaadiyle iktidara geldi fakat radyoya teknik anlamda bir yatırım yapmıyor.

Cindoruk: Yaptı, yaptı... Yani şimdi ona da bir bakmak lazım. Ama Altemur Kılıç'ın Amerika'dan getirilme sebebi de o. Yani bunlar Halk Partisi döneminden kalmış gayet klasik adamlar, Münir Müeyyed, Baki Süha Ediboğlu falan. bunlar bakma sen radyocu falan değiller, sonradan girmişler radyoya. Ankara Radyosu'nun çocuk kulübünde ben üyelik yaptım, çalıştım orad çok iptidai şartlarda. Bina güzeldi, kocaman mikrofon... Radyonun ben, belki 1957-1958, Altemur'un gelişinden sonra biraz etkinleştiğini düşüne bilirim. Ama televizyon yoktu. Mesela ben 1954'de Roma'ya gittim, orada ben televizyon görünce arkadaşlarla eşekten düştük sanki. Siyah beyaz da olsa bir televizyonu kurulmuştu İtalyanların. Biz de adından bile bahsedilmiyordu. Belki Altemur Ağabey kalsaydı, kurardı. Fakat çok iyi hatırlıyorum onun en büyük

projesi, Adnan Bey'in desteklediği projesi, yerel Radyolar kurulmasıdır.

- Mahkeme kararındada geçiyor; 1957 seçimlerinde bazı bölgelerin sonuçları, öğle saatlerinde henüz sandıklar kapanmadan radyodan açıklanıyor...

Cindoruk: Yok doğru değil o. Şimdi o konu Yassıada'da da tartışıldı. O kanuyla ilgili belge getiremediler. Gaziantep'te Adliye binasının yanması hadisesi var Gaziantep seçimlerinde. Onun dışında vukuat yok, yani ciddi bir şey yok. Nitekim kararda 1957 seçimlerinin gayri meşru olduğuna dair bir şey olsa çok rahat edeceklerdi. Meşruluk tartışmasının 1957'den başlatacaklardı ve cidden Demokrat Parti zor duruma düşerdi.

- 1959'dan 27 ilde radyo kurulması planlanmış fakat yatırım yapılmamış...

Cindoruk: Sıra ona gelmiş anlaşılan. Yahut da Bunun propagandadaki etkinliğini görmüşler. Özel radyo falan yok tabii, hiç mümkün değil Türkiye'de. Bir de tabii BBC çok dinlenir Türkiye'de, Amerika'nın Sesi dinlenirdi. Bir Arap radyosu vardı şimdi ismini hatırlayamıyorum, Mısır'dan Kahire'den yayın yapardı. O da çok kuvvetliydi. Bizim komünistlerin yayın yaptığı bir radyo vardı, Bizim Radyo. Yani onların propagandasına karşı radyo işine Demokrat Parti son zamanlarda bir el atmıştı. Ve radyo işi iyi gidiyordu, Altemur Kılıç da bu işe iyi yatırım yapıyordu. Altemur Kılıç çok ciddi kültürlü ama tabii aşırı milliyetçi bir adam. Düşünceleri belli Altemur Kılıç'ın. Ama ne var ki dünyayı görmüş, dünyayı bilen; çok iyi müthiş İngilizcesi vardı, Fransızcası falan vardı. Bir kültür getirdi, radyo kültürü. Ama dediğim gibi kanun yok, Anayasa'da yok, hiçbir şey yok. Yani 1958-1959'a kadar radyo; ben avukat olarak kbiliyorum köylüleri, köylerin çoğunda radyo yoktu. Elektirik kyok ki radyo olsun. İlçelirin çoğunda saat 11-12'de elektirik kesilirdi çünkü jenaratörle elektirik verilirdi. Pek çok ilçemizde elektirik yoktu. Belki ilimizde de yoktu tam bilmiyorum. Mesela Demokrat Parti'nin en büyük başarısı, o elektirik işini çözdü. Barajları yaptı. Hatta İsmail Rüştü Aksal vardı, aklı bir karış yukarda bir adamdı. Meclis'te, "Bu elektirikleri ne yapacaksınız, denize mi dökeceksiniz?" diyor. Üç sene sonra elektirikler yetmiyor. Çünkü sanayi kuruluyor, insanlar evlerine buzdolabı alıyorlar filan.

- 27 Mayıs'tan sonraki yıllarda da kamunun yayıncılığı niye tartışma konusu

olmaya devam etti?

Cindoruk: Şimdi bile devletin radyosunun tarafsızlığı tartışılıyor. TRT'yi tarafsız yapabilmek için ben çok uğraştım. Kanun hazırlattım. Ben hatta tarafsızlığından önce bağımsızlığını... Özerk TRT için çabaladım ama partiler bir araya gelmedi. Çünkü her parti iyi kötü, bağıra çağıra oraya giriyor bir şekilde. Tam bağımsız olursa haber değeri olan haberi verecek. Mesela adam Kırıkkale'de çıkmış kamyonetin üstüne saçma sapan bir şey söylemiş. Oradaki ajans muhabirini de ayarlıyorlar, bakıyorsun TRT'nin bir bültenine girmiş. Onun için bilhassa genel başkanlar TRT'nin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile çok fazla angaje olmamışlardır.

- 1961 Anayasası ile özeklik getiriliyor ama...

Cindoruk: Yani tam getirmemiş o da. Bak şimdi 1961 Anayasası bir imajdır. Bana sorarsan biraz da makyajdır. Ama daha özüyok, demokrasinin özünü daha benimsememişiz. Yani 1950 ile 1960 arasında demokrasi için hiçbir kavga yok, iktidar için bir kavga var. İktidar için kavga ediyorlar. Ama CHP'nin açıktan ilk defa demokrasiyle ilgili belgesi, İlk Hedefler Beyannamesi'dir. Onun da Hürriyet Partililer getirdiler. Hürriyet Partisi 1959'da kapanınca Turan Güneş, Turhan Feyzioğlu, Coşkun Kırca, Feridun Aygün gbi kıymetli adamlar getirdiler. Hatta İlk Hedefler Beyannamesi'nin bir kısmına; o zaman gençtim, avukattım benim de katkılarım var. Ama İnönü baktı ki bir belge bu, iyi bir şey, 1959 kongresinde CHP'nin İlk Hedefler Beyannamesi'ni beyan etti, Sonra o beyanname geldi 1961 Anayasası'nın temeli oldu. Dikkat et Doğan Avcıoğlu; benim çok eski arkadaşım, dostum, avukatlığını yaptım, Allah rahmet eylesin, Coşkun Kırca, Oktay Ekşi falan. Kadroya bak! Anayasa Komisyonu bunlar. Bunlar CHP'yi aşan, yahut bizim partiler kültürünü aşan bir anayasa yaptılar. Fakat tabii Kurucu Meclis vardı o dönem, o da budadı bunların birkaç şeyini, bir kısmını Halk Partisi budadı, bir kısmını askerler budadı. Bugüne kadarki en demokratik anayasamız diyebiliriz ama tam demokratik bir anayasa değil.

EK 2

MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ'NCE BELİRLENEN YASSIADA'DA UYULMASI GEREKEN KURALLAR

"Müzede:

a.Bir gün evvel M.B.K.İrtibat Bürosuna uğrayarak giriş kartınızı damgalatıp Danışma Bürosuna teslim ediniz.

b.Giriş kartınızdaki numaranızı yazacağınız küçük bir kağıdı resimli nüfus cüzdanına veya hüviyetinize yapıştırınız.Adaya gideceğiniz gün Dolmabahçe Deniz Müzesindeki Danışma Bürosuna verip Adaya giriş kartınızı alınız ve sol yakanıza iliştiriniz.

c.Üzerinizde ese kayıt cihazı,filim ve fotoğraf makinesi,kesici veya patlayıcı silah veya tahrip maddesi bulundurmayınız.

d.Hareket yerleri ve saatleri:Müzeden Adaya-Adadan Müzeye;Ayrıca bildirilecektir.

e.Hoparlörlerle verilecek talimata dikkat ediniz.

Vapurda:

a.Giriş kartınızdaki vapur yer numaranıza oturunuz.

b.Tuvaletten başka sebeple salonu terk etmeyiniz.

c.Hoparlörlerle verilecek talimatlara dikkat ediniz.

d.Vapurun şeması için (EK.) bakınız.

Adada:

a.Adada yasak bölge tel örgülerle çevrilmiştir.Tel örgülere yaklaşmayınız.

b.Vapurdan iner inmez doğruca mahkeme salonuna gidiniz ve giriş kartındaki numaraya oturunuz.

c.Mahkeme salonunda dolaşmayınız,lehte ve aleyhte tezahürat yapmayın ve yüksek sesle konuşmayınız.

d.Salonda sigara içmeyiniz.

e.Vazifelilerin faaliyetlerine mani olmayınız.

f.Haberleşme ihtiyacınız için P.T.T. ye müracaat ediniz.

g.Yeme ve içme ihtiyaçlarınız için BÜFE'ye müracaat ediniz.

h.Şüpheli ve bilgisiz olduğunuz hususlar için "DANIŞMA"ya müracaat ediniz.

k.Dönüşte ADA'da kalmamaya,vapuru kaçırmamaya dikkat ediniz.

l.Dönüşte vapurdaki vazifeli subaya kartınızı iade ederek nüfus cüzdanınızı veya hüviyetinizi alınız.

m.Adadaki yerleşme tertibi için (EK.   )bakınız.

n.Hoparlörlerle verilecek talimata dikkat ediniz.

Kötü Havalarda İstanbul'a Dönüş Mümkün Olmadığı Zaman Hareket Tarzı:

a.Yemek ve yatma işleriniz planlanmıştır.

b.Tel örgülere katiyen yaklaşmayınız.Nöbetçiler ateş eder.

c.Adada ateş yakmayınız.

d.Hoparlörlerle verilecek talimata dikkat ediniz.

Önemli Hususları Bir Daha Hatırlayınız:

1.Adaya giderken üzerinizde fotoğraf makinesi,kesici ve patlayıcı silah veya infilak maddesi bulundurmayınız.

2.Adada tel örgülere yaklaşmayın,ateş yakmayın ve denize girmeyiniz.

3.Mahkeme salonunda dolaşmayın, lehte ve aleyhte tezahürat yapmayın,vazifelilerin faaliyetlerine mani olmayınız.

4.Dönüşte vapura yetişiniz, Adada kalmayınız.

5.Salonda sigara içmeyiniz.

6.Şahitler,avukatlar,hakim ve sanıklarla temas teminine çalışmayınız.

7.Adaya yiyecek ve içecek götürmeyiniz.

8.Kılavuzlara,mahalli özel talimatlara,panolara dikkat ve riayet ediniz.

9.Hoparlörlerle ilan edilecek yasaklara dikkat ediniz.

EK 3

SAYIN NİLÜFER BAYAR GÜRSOY'UN ÜLKE TV'DEKİ BELGESEL PROGRAMDA 27 MAYIS DARBESİ İLE İLGİLİ AKTARDIKLARI

Dönemin baş aktörlerinden Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın kızı Nilüfer Bayar Gürsoy, darbenin Türkiye'de şok etkisi yarattığını ve toplumda büyük bir travmaya sebep olduğunu söyledi. 27 Mayıs'ın sadece asker değil, Cumhuriyet Halk Partililerin de içinde bulunduğu gizli bir yapılanmanın, cuntanın işi olduğunu vurgulayan Gürsoy, darbenin ülke çapında yürütülen dezenformasyonla başlatıldığını aktardı. Gürsoy, "Bu dezenformasyon 27 mayıs günü değil çok önceden başladı. Adeta dantel işler gibi adım adım 27 Mayıs'a doğru gidildi. Önce şartları hazırlandı." diye konuştu.

-"HALK PARTİLİLER DP KURUCULARINI İDAMLA TEHDİT ETTİ"-

DP'nin kuruluşunun da çok kolay olmadığını belirten Gürsoy, dönemin TBMM başkanı Refik Koraltan'ın eşine misafirliğe gelen Halk Partili bazı vekil eşlerinin, "Ne cesaretle kuruyorsunuz Demokrat Parti'yi. Bu işin sonu darağacında biter! En kalın ipi de Koraltan'a saklıyorlar." şeklinde tehditlerde bulunduklarını söyledi. Gürsoy, Koraltan'ın eşi Makbule Koraltan'ın, eşinin o tarihten sonra hastalandığını dile getirdi.

Halk Partisi'nin DP'yi karalamak için "Yalan yayma komitesi" adında bir yer altı teşkilatı kurduğunu ileri süren Nilüfer Bayar Gürsoy, yine Halk Partililerin de içinde olduğu bazı kişilerin darbe öncesi DP'lilerin evlerini belirleyerek ihbar ettiğini ifade etti. Çeşme'de yaşadığı bir anıyı da anlatan Gürsoy, "Artık ihbar yapmayın" yazılı afişlerin darbenin ardından sokaklara asıldığını belirtti. Gürsoy, bu ihbarların Yassıada davalarının temelini de bu yalan ihbarların oluşturduğunu kaydetti.

-"DARBEYİ YAPABİLMEK İÇİN MUHAFIZ ALAYI KOMUTANINI

DEĞİŞTİRDİLER”-

Darbenin yapıldığı anı hüzünlenerek anlatan Nilüfer Bayar Gürsoy, gece yarısı gürültü ile yatağından kalktığını ve korku ile şaşkınlık arasında bir hisse kapıldığını ifade etti. Bayar’ı korumakla görevli Muhafız Alayı Komutanı Osman Köksal’ın henüz iki ay önce göreve başladığını ve eski komutanın ise ortaya atılan yalanlarla görevinden aldırıldığını anlatan Gürsoy, tarihe “9 subay” olarak geçen kişilerin Köksal’ı köşke yerleştirdiğini belirtti. Darbe gerçekleştirildiğinde Köksal’ın çağrılmasına rağmen Bayar’ın yanına gitmediğini söyleyen Gürsoy, nizamiye kapısında bir askerin ise tek başına darbecileri içeri sokmamak için mücadele verdiğini ifade etti. Muhafız Alayı Komutanı Köksal’ın, “Aç kapıyı girsinler” demesi üzerine askerin, “Demek sen de onlardansın.” diyerek Köksal’a tepki gösterdiğini aktardı. Gürsoy askerin, komutanı Köksal’ın ısrarı üzerine kapıyı açmak zorunda kaldığını anlattı.

-”BAYAR’IN KIZI OLDUĞUM İÇİN ÜNİVERSİTEDEN ATTILAR” –

Darbenin ardından DP’lilerin adeta tecrit edildiğini hatta DP ile ilgili iyi bir şey söylemenin bile yasaklandığını belirten Gürsoy, kendilerinin de Çeşme’deki yazlıklarında izole bir ortamda tutulduklarını bildirdi. Darbecilerin akrabaları hatta onların yakınlarına bile eziyet ettiğini belirten Gürsoy, Darbenin ardından üniversitelerden de DP taraftarlarının atıldığını vurguladı. Çeşme’de hapis hayatı yaşadıkları dönemde görev yaptığı Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’ne gidemediğini ve durumu bir dilekçe ile gerekli makamlara bildirdiğini söyleyen Gürsoy, “Senelik iznim tamamlandı ve yapılacak işlerim vardı. Ankara’da ‘buradan çıkmama müsaade edin’ diye dilekçe verdim ancak dikkate almadılar. Daha sonra da ‘vazife başına gelmediğiniz için görevden alındınız.’ diye tebligat geldiğini anlattı.

-”DEMİREL’İN SÖYLEDİKLERİ İLE YAPTIKLARI TUTMADIĞI İÇİN AP’DEN AYRILDIM” –

Darbeden sonra Adalet Partisi’nden siyaset teklifi geldiğini belirten Nilüfer Bayar Gürsoy, teklifi Yassıada’da yargılanan eşi Ahmet İhsan Gürsoy’a mektupla şifreli

şekilde yazdığını belirtti. Eşinden yine şifreli bir şekilde, “Bursa’ya gidersen Adalet teyzene uğra! ” cevabını alan Gürsoy, AP’nin teklifini kabul ediyor.
Bir süre sonra AP ile yollarını ayırma kararı alan Gürsoy, sebep olarak Demirel’in söyledikleri ile yaptıklarının birbirini tutmamasını gösteriyor. Demirel’in 27 Mayıs yasaklılarına siyasi hakların verilmesi tartışmalarında da zorlaştırıcı rol oynadığına değinen Gürsoy, “Tabi insan olarak gayet saygılı. Ama sözlerle hareketler birbirini tutmayınca, ayrılık olunca, hükmünüzü verebiliyorsunuz. O günlerin askeri rejiminin de dahli vardı ama Demirel’in hiç değilse cesaretle bizleri müdafaa etmediğini söyleyebilirim.” ifadelerini kullandı.

-”KİMSENİN BİLMEDİĞİ MEKTUPTA NELER YAZIYOR?”

Ethem Menderes’in darbecilerle işbirliği yapıp yapmadığı noktasının karanlık olduğunu belirten Gürsoy, darbe sonrası Milli Birlik Komitesi’nin başına geçen Cemal Gürsel’in Adnan Menderes’e iletilmek üzere Ethem Menderes’e verdiği mektubu hatırlattı. Darbe sonrası Yassıada Mahkemeleri’nde okunan mektubun Gürsel’in isteği ile değiştirildiğini belirten Gürsoy, şimdiye kadar kimsenin bilmediği üçüncü mektubun varlığını açıkladı. “Aslında değiştirilen ilk mektup o değil, bir mektup daha var.” diyen Gürsoy, Cemal Gürsel’in ölmeden önce bunu İsmet Bozdağ’a anlattığını ifade etti. Gürsoy, mektubun içeriği hakkında ise ipucu vermekten kaçındı. Gürsoy, “İsmet Bozdağ, aradan seneler geçti 3-4 sene evvel çaya geldi bize. Mektubu tartışıyoruz. Baktık böyle Bozdağ’ın yüzünde gülümseme belirdi. ‘Bir versiyon daha var’ dedi. Cemal Gürsel ölmeden önce mektubu Ethem Menderes’e anlatmış.” şeklinde konuştu.

-”CHP ATATÜRK’ÜN ÇİZGİSİNİ KARALAMAKTAN ÇEKİNMEDİ”

Cumhuriyet Halk Partililerin kendilerini devletin sahibi olarak gördüklerini belirten Gürsoy, “Halk Partisinin umdeleri aynı zamanda Cumhuriyetin de umdeleri. Halk partililer bunları bir bütün olarak gördüler. Ortak değerleri sahiplendiler. ‘Devlet biziz’ zihniyetini aşılamaya çalıştılar.” dedi. Halk Partililerin DP’yi devlete karşı olarak lanse etmeye çalıştığını aktaran Gürsoy, “Atatürk’ün has ve objektif çizgisini karalamaktan çekinmediler. ” diye konuştu.

Atatürk'ün ölümünün ertesi günü henüz Nutuk Meclis'te okunmadan CHP'li bazı vekillerin Bayar'a gelerek "Artık Atatürk yok." dediğini belirten Gürsoy, Bayar'ın 'Atatürk'ü anmak milli bir vicdan borcudur' sözünü o gün zabıtlara geçirdiğini ifade etti.

Atatürk'ün üstünden raht elde etmeye çalışan CHP'lilerin Atatürk'ün mirasına ve projelerine sahip çıkmadıklarını savunan Gürsoy şöyle konuştu: "Atatürk'ün projelerini hayata gözlerini yumduğu anda yok ediyorlar. Resmi pullardan resmi kaldırılıyor. Atatürk'ün tarih tezini yok etmek için Atatürk'ün tarih kurumuna hazırlattığı kitabın 1. cildini Şemsettin Günaltay daha 1939 yılında yeniden kendisi yazıyor ve okullarda okutulmasını kabul ediyor. Atatürk'ün fikriyatını silmeye çalışıyorlar."

KAYNAKÇA

A-KİTAPLAR

Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980**, Hil Yayınları, İstanbul, 1996.

Ağaoğlu, Samet, **Arkadaşım Menderes**, Baha Matbaası, İstanbul, 1967.

Altuğ, Kurtul, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a**, Koza Yayınları, İstanbul, 1976.

Arcayürek, Cüneyt, **Çankaya Gelenler Gidenler**, Detay Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Arcayürek, Cüneyt, **Yeni Demokrasi Yeni Arayışlar**, Bilgi Yayınları, Ankara, 1984.

Asal,Talat, **Müvekkilim Adnan Menderes ve Yassıada**, SelisKitaplar, 2003.

Atalay,Sırrı, **Bir Ömür Politika Karstan Zincirbozana**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1986.

Aybars, Ergün, **Atatürkçülük ve Modernleşme**, Zeus Kitabevi, İzmir, 2008.

Aydemir, Şevket Süreyya, **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

Aydemir, Şevket Süreyya, **İkinci Adam (1950-1964) III. Cilt**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

Başgil, Ali Fuad, **27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri**, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2006.

Baykam, Bedri, **27 Mayıs İlk Aşkımızdı**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1994.

Birand, Mehmet Ali, **Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991.

Çizmeli, Şevket, **Menderes Demokrasi Yıldızı ?**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2007.

Doğru,Osman, **27 Mayıs Rejimi**, İmge Kitabevi, Ankara,1998.

Dursun, Davut, **Ertesi Gün-Demokrasi Krizinde Basın ve Aydınlar**, İşaret Yayınları, İstanbul, 2000.

Ekşi,Rasim,**Yassıada Çığlığı**, Kızılelma Yayınları, İstanbul, 2005.

Erdi,Seçkin,**Yüksek Adalet Divanı Kararları 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006.

Girgin,İsmail, **Adnan Menderes**, Radyo Gazetesi Yayınları, İzmir, 1959.

Gözcü,Alev, **Ergün Aybars ile Tarih ve Türkiye**, Zeus Kitabevi, İzmir, 2008.

Güryay,Tarık, **Bir İktidar Yargılanıyor**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1971.

Ilıcak,Nazlı, **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor (2 Cilt)**, Kervan Yayınları, İstanbul, 1975.

İpekçi,Abdi, Coşar,Ömer Sami, **İhtilalin İçyüzü**,Uygun Yayınevi, 1965.

Karal,Enver Ziya, **27 Mayıs İnkilabının Sebepleri ve Oluşumu**, MEB Kitabevi, İstanbul, 1960.

Karavelioğlu, Kamil, **Bir Devrim İki Darbe,27 Mayıs,12 Mart,** 12 Eylül,Gürer Yayınları.

Kocaçimen, Sevgi, **Demokrat Parti Döneminde TBMM'nde Laiklik Tartışmaları,** Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya, 2008.

Mazıcı,Nurşen, **Türkiye'de Askeri Darbeler ve Sivil Rejime Etkileri**, Gür Yayınları, İstanbul, 1989.

Mumcu, Uğur, **İnkilap Mektupları,** Um:ag Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.

Nadi,Nadir**, 27 Mayıs'tan 12 Mart'a**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000.

Naskali, Emine Gürsoy, **6-7 Eylül Olayları Davası Yassıada Zabıtları 2**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007.

Naskali,Emine Gürsoy, **Örtülü Ödenek Davası Yassıada Zabıtları 1**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007.

Özdağ,Ümit,**Menderes Döneminde Ordu Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**,Boyut Kitabevi,İstanbul,1997.

Özdemir,Hikmet, **Türkiye Tarihi,Çağdaş Türkiye (1908-1980)**,Yön:Sina Akşin,Cem Yayınları,İstanbul,1989.

Özgentürk, Nebil, **Cumhuriyetten Günümüze Türk Basınının Kısa Tarihi**, Alfa Yayınları, 2008.

Perin, Mithat, **Yassıada ve İdamların İç Yüzü**, M.Çevik Matbaası, İstanbul,1970.

Sarol, Mükerrem, **Bilinmeyen Menderes**, 2 Cilt, Kervan Yayınları,İstanbul,1983.

Som,Can, **Parazitli Demokrasi Demokrat Parti'nin Radyo Davası**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008.

Şen, Erdal, **Belgelerin Dilinden Yassıada'nın Karakutusu,** Zaman Kitap, İstanbul, 2007.

Taşdelen, Mehmet N.,**Yassıada,Menderes ve Muhafızları**, BirHarf Yayınları, İstanbul, 2005.

Tek, Hayati, **Darbeler ve Türk Basını**, Bilgeoğuz Yayını, İstanbul, 2006.

Turan,Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi 4.Kitap 2.Bölüm Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye(14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.

Turan, Şerafettin, **İsmet İnönü Yaşamı,Dönemi ve Kişiliği**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.

Turgut, Hulusi, **Yassıada'da Yaptırılmayan Savunmalar**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2007.

Yalçın, Durmuş, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 2 Cilt**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2006.

Yeşilyurt, Süleyman**, İnönü ve İhtilalcilerin Gizli Görüşmeleri**,Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2006.

Yaşar, Muammer, **Acılı Günler 1960**, Tekin Yayınevi,İstanbul,1987.

Yavuzalp, Ercüment, **Menderes'le Anılar**, Bilgi Yayınları,Ankara,1991.

Zürcher, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul,1996.

B-SÜRELİ YAYINLAR

1-GAZETELER

Cumhuriyet

Hürriyet

Milliyet

Akşam

Dünya

Tercüman

Ulus

Zafer

Yeni İstanbul

Sabah

2-DERGİLER

Akis

Sır

Forum

C-RESMİ YAYINLAR

1-Resmi Gazete

2-TBMM.,Tutanak Dergisi

3-TBMM, Kavanin Mecmuası

4-Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1971.

5-Yassıada Broşürü, T.C.Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu, Ekim-1960.

D-TEZLER

Bayburt, Deniz, **27 Mayıs İhtilalini Hazırlayan Sebepler ve Tahkikat Komisyonu**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,2001.

Yetim, Fahri, **Ulus ve Zafer Gazetelerinin Karşılaştırılmalı İncelemesi (1957-1960)**, Doktora Tezi, Ankara, 2006.

Koyuncu, İbrahim, **Türkiye'de Basın İktidar İlişkisi (1950-1954)**, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 1997.

Bulut, Selda, **Hürriyet Gazetesi: 1948-1953 Döneminin Yayın Politikası**, Doktora Tezi, Ankara,2007.